TEXT PROBLEM WITHIN THE BOOK ONLY

UNIVERSAL
LIBRARY
OU_198046
UNIVERSAL
LIBRARY

THE

KARNATAKA GRANTHAMALA

Series No. 67.

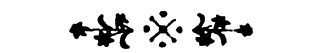

ಶ್ರೀ

ರಾಜಾ ರಾಮಮೋಹನರಾಯರ ಚರಿತ್ರೆ.

ಇದು

ಮಚ್ಚಲಿಬಂದರು ಆಂಧ್ರಭಾಷಾಭಿವರ್ಧಿನೀ ಸಂಘದವರ 7 ನೆಯ ಗ್ರಂಥದಿಂದ
ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಧಾರವಾಡದ ಕರ್ಣಾಟಕ ವಿದ್ಯಾ
ವರ್ಧಕಸಂಘದವರ ಬಹುಮತಿಯಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಪಡೆದು
ದೇಶಭಾಷಾ ಸೇವೆಗಾಗಿ ವಾಚಕರುಗೆ
ಸಮರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಕೆ. ರಾಮಸ್ವಾಮ್ಯಯ್ಯಂಗಾರ್
ಮಾಗಡಿ (ಬೆಂಗಳೂರು).

MYSORE.
THE G. T. A. PRESS.
1915.
ಬೆಲೆ 1 ರೂಪಾಯಿ.

ಉಪೋದ್ಘಾತ.

ಕಂ॥ ನೆಲದೊಳ್ಮನುಜಂ ಪುಟ್ಟಿಯೆ
ಪಲವುದಿನಂ ಬದುಕಲಹುದು ಸಾಯಲ್ಬಹುದಾ ॥
ಫಲವೇನಿಂತಪ್ಪವರಿಂ ॥
ತೊಲಗಿಸಿ ಕೆಡುಕುಗಳ ಜಸವ ಪಡೆವನೆ ಧನ್ಯಂ ॥

ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮಂತಹ ಮನುಷ್ಯರನೇಕರಿರುವರು. ಹೊಟ್ಟೆಯಪಾಡಿಗಾಗಿ ಹಲವು ದಿನಗಳು ಬಾಳಿ ಕೊನೆಗೆ ಹೆಸರೇ ಇಲ್ಲದೆ ನಶಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯಜನರ ಲಕ್ಷಣವು. ತಾರಾಮಧ್ಯಗತವಾದ ಚಂದ್ರನಂತಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾ ನಿಜಯಶಶ್ಚಂದ್ರಿಕೆಗಳಿಂದ ಈ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಶೀತಲವಾದ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಪಾಪವೆಂಬ ಅಂಧಕಾರವನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಮಾನವಶ್ರೇಷ್ಠರಿರುವುದು ದುರ್ಲಭ. ಜ್ಯೋತಿಷಿಕರು ಜಾತಕ ಮಹಿಮೆಯೆಂತಲೂ, ಕರ್ಮತಜ್ಞರು ಪೂರ್ವಪುಣ್ಯವೆಂತಲೂ, ಸಾಮಾನ್ಯ, ಜನರು ಅದೃಷ್ಟವೆಂತಲೂ, ಹತ್ತುಮಂದಿ ಹತ್ತುಬಗೆಯಾಗಿ ಭಾವಿಸುತ್ತಿರ್ಪ ವಾಗ ಯಾವಾತನು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ಉಚಿತಧರ್ಮಾಚರಣೆಯೇ ಮಾನವಜೀವಿತದ ಪರಮಾರ್ಥವೆಂಬ ಭಗವಚ್ಛಾಸನವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಕಷ್ಟಸುಖಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ, ನಿರ್ವರ್ತಿತಸ್ವಧರ್ಮನಾಗಿ ತನು ಜೀವಿತವು ಪರಜನೋಪಯೋಗಕ್ಕೆಂತಲೇ ತಿಳಿದು ಬದುಕುವನೋ ಅಂತವನೇ ನಿಜವಾದ ಮನುಷ್ಯನು. ಅಂತಹ ಮಾನವಧರ್ಮವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯಾದಿಗಳು ನಮಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಲ್ಲವೇ !

ಅಂತಹ ಮನುಷ್ಯೋಚಿತ ಧರ್ಮಾನುವರ್ತಿಗಳಾದ ಆಧುನಿಕರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾಗಿ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮವಂತನಂತೆಯೂ, ಪುಷ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಿಕಾಕುಸುಮದಂತೆಯೂ, ಪುಣ್ಯನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುಪಾದೋದ್ಭವೆಯಾದ

ಗಂಗಾತರಂಗಿಣಿಯಂತೆಯೂ, ಯಾವನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡೆದನೋ, ಬೌದ್ಧಮತಕ್ಕೆ ಬುದ್ಧನೂ, ಅದ್ವೈತಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಶಂಕರನೂ, ಕ್ರೈಸ್ತವ ಮತಕ್ಕೆ ಜೀಸಸ್ಸೂ ಹೇಗೆಯೋ ಹಾಗೆ ಯಾವನು ಪ್ರಕೃತ ಕಾಲೋಚಿತ ಸನ್ಮತ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಪ್ರಥಮಾಚಾರ್ಯನಾಗಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡನೋ ಅಂತಹ ಶ್ರೀರಾಮ ಮೋಹನನ್ನು ಕುರಿತು ಈ (ಆಂಧ್ರ) ಗ್ರಂಥವು ಕೋಣಕಂಚಿ ಚಕ್ರಧರ ರಾಯರಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಶ್ರೀರಾಮಮೋಹನನ್ನು ಸಜಾತೀಯ ಸಂಸ್ಕರ್ತನೆಂದು ಋಜುವಾಡುವುದು ಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂಮಂಡಲವೆಲ್ಲವೂ ಕರ್ಮಪೂರಿತವಾಗಿ ನಿರಂತರ ಜಂತುಹಂತವ್ಯರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದಾಗ, ಜೀವಜಂತುಗಳ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದು ದೋಷವೆಂದು ಒಬ್ಬರಿಗಾದರೂ ತೋರದೆ ಹೋಯಿತಲ್ಲವೇ! ಜಂತುವಧೆಯೇ ಪಾಪಪರಿಹಾರಕವೆಂದು ಭಾವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಗಿನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಡಜನರ ಸ್ಥಿತಿ ಹೇಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು ? ನೀನು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿದ ಪಾಪಕ್ಕಾಗಿ ಸಾವಿರ ಮೇಕೆಗಳನ್ನು ಬಲಿಕೊಡದೆ ಇದ್ದರೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸುವೆವೆಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಬೆದರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ಏನುಮಾಡಲಿಕ್ಕೂ ತೋರದೆ ಅಂತಹ ಬಡಜನರು ಪಟ್ಟ ಕಷ್ಟಗಳು ಭಗವಂತನಿಗೇ ಗೊತ್ತಾಗಿರಬಹುದು. ರಾಜರು ಸರವೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಯಾವಮನುಷ್ಯರ ನವರಂಧ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಗಿಸಿ ಕೊಂದುಹಾಕುವರೋ, ಎಂಬ ಭಯದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಮಂದಿ ಗೋಳಾಡುತ್ತಿದ್ದರೋ ? ಪಾಪ ! ಪವಿತ್ರಭಾರತಮಂಡಲವೆಲ್ಲವೂ ಆಗ ಇಂತಹ ರಕ್ತಪಾತಗಳಿಂದ ಶಿಶುಗಳೆಂತಲೂ, ಪಶುಗಳೆಂತಲೂ ಕೂಡ ನೋಡದೆ, ಘೋರವಾದ ವಿವಿಧ ದುಷ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ದೇಶದ ಜನರಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಜನರಿಗೆ ಬಡೆಯನೆನಿಸಿ ಬುದ್ಧನು ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲವೋ ? ತರುವಾಯ ಬೌದ್ಧಮತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ

ಜಂತುಹಿಂಸೆಗಳು ನಶಿಸಿ, ನಿರೀಶ್ವರವಾದವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ನೀತಿಯೇ ಪರಮ ಧರ್ಮವೆಂದು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವಾಗ ಅಂತಹ ನಿರೀಶ್ವರತ್ವದಲ್ಲಿಯ ನಂಬುಗೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರನು ಅವತರಿಸಲಿಲ್ಲವೇ ?

ದೇಶವು ಹೀನದಶೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅದರ ಲೋಪದಿಂದ ಜನರಿಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವ ಬಾಧೆಗಳಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲಕೆಲವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಅಂತಹ ಲೋಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಒಳಗೊಳಗೆ ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುವರು. ಆದರೂ ದೇಶಾಚಾರವನ್ನು ಮೀರಿ ನಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಅವರವರೊಂದಿಗೇ ಅಂತರಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಇಂತವರನ್ನು ಊಹಸಂಸ್ಕರ್ತರೆಂದು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ತರುವಾಯ ಉತ್ತರಕುಮಾರಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳಿಂದ ಡಾಂಭಿಕವಾಕ್ಯಗಳನಾಡುತ್ತಾ ಹರಟೆಯಮಲ್ಲರಾಗಿ ಕಾರ್ಯವಿಮುಖರಾದ ಹಗಲುವೇಷಗಾರರು ಕೆಲವರು ಹೊರಬೀಳುವರು. ಅಂತವರೆಲ್ಲರೂ ನಿಜವಾದ ಸಂಸ್ಕರ್ತರೆನಿಸಲಾರರು. ನಿಜವಾದ ದೇಶಕ್ಷೇಮವನ್ನೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಗಳು ಬಂದರೂ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನಾದರೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವ ಮಹನೀಯನೊಬ್ಬನು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸುವನು. ಅತನು ಧೈರ್ಯಸಾಹಸಗಳಿಂದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೆರೆಯುವ ತನಕ ಇತರರು ಆಕಡೆಯೇ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡಲಾರರು. ಅತನು ಅಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೆರೆದರೂ ಕೆಲವ್ರಕಾಲದ ತನಕ ಆ ಮಾರ್ಗವು ಕಷ್ಟಕಂಟಕಗಳಿಂದಲೇ ತುಂಬಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಆ ದಾರಿ ತುಳಿಯುವರು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಬಹುಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯೆಯವರಾಗಿಯೇ ಇರುವರು. ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧನು, ಶಂಕರನು, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯನು, ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯನು, ಜೀಸಸ್ಸ್ಲೂಥರ್, ರಾಮಮೋಹನನು ಮೊದಲಾದ ಮಹನೀಯರೆಲ್ಲರೂ ಇಂತವರೇ. ಉಳಿದ ಜನರು ಭಯದಿಂದ ತಮ್ಮ

ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳಗೆ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡೋ, ಹೊರಗೆ ಆಡಿ ಜನರ ಜೀವಾಳಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಸುಮ್ಮನಾಗಿಯೋ, ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದು ವರಿಸದೆ ನಿಂತಾಗ ಅವರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ಧೈರ್ಯೋತ್ಸಾಹಗಳನ್ನುಳ್ಳವರಾಗಿ ಉಪಾಯದಿಂದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದವರು ಇಂತವರೇ. ಇಂತಹ ಪ್ರಥ ಮಾಚಾರ್ಯರ ಗುಟ್ಟುಗಳು ಬಹು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೀಗೆಯೇ ಇರುವುವು. ಇವರು ಬೋಧಿಸಿದ ಧರ್ಮಗಳು ಇವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ತೋರಿದುವುಗಳಲ್ಲ. ಇತರರು ಕೂಡ ಚಿರಕಾಲದಿಂದ ಇಂತಹ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಪಡೆದಿದ್ದರೂ, ಅವರು ತಕ್ಕ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಲೋಕಾಪವಾದ ಪ್ರಾಣಭಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಡದೆ ತಮಗೆ ತೋರಿದ ಇಂತಹ ಊಹೆಗ ಳನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದವರು ಈ ಪುಣ್ಯಪುರುಷರೇ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಇಂತಹಮತಗಳ ಕಲ್ಪನಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವಲಂಬಕರು ಬಂದು ಸೇರುತ್ತಿ ರುವರು.

ಪ್ರಾಣಭಯಕ್ಕೆ ಸಹಿಸಿ, ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದು ಇಂತಹ ಸಂಸ್ಕರ್ತರ ಮೊದಲನೆಯ ಗುಟ್ಟು ಹೇಗಾಯಿತೋ ಹಾಗೆಯೇ ಯಾರಾದರೂ ಕೆಲವರು ದೊಡ್ಡರಾಜರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ತಮ್ಮ ಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇವರ ಎರಡನೆಯ ಗುಟ್ಟು. ಬುದ್ಧನು ಬಿಂ ಸಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅವರಿಂದ ರಾಜಶಾಸನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಂಂಹ ರಾಜಸಾಹಾಯ್ಯದಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಬೌದ್ಧಮತವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಗೊಳಿ ಸಿದನು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ರಾಜಶಾಸನಗಳಿಂದಲೇ ಬೌದ್ಧರನ್ನು ನಿರ್ಮೂ ಲವಾಡಿಸಿ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಶಕ್ತನಾದನು.

ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯನು ಹಲವು ರಾಜರನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ವೈಷ್ಣವದೀಕ್ಷೆಯನ್ನಿತ್ತು, ತನ್ನ ಗುರುಪದದಿಂದ ಹಲವರನ್ನು ತನ್ನ ಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಕ್ರೈಸ್ತವ ಮತವು ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜರದಂಡ

ನೆಯಿಂದಲೇ ಬಲವಂತವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಮಹಮ್ಮದೀಯಮತವು ಖಡ್ಗ ಹಸ್ತರಾದ ರಾಜರ ಕೈಯಿಂದಲೇ ವೃದ್ಧಿಯಾಯಿತು. ಸಾವಿರವೇತಕ್ಕೆ ? ರಾಜಸನ್ಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಇದ್ದ ಯಾವ ಮತವೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀರಾಮಮೋಹನನ ಕಾಲದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮಹಮ್ಮದೀಯರಾಜ್ಯಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಲಹೀನವಾಗಿ ನಶಿಸಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ಮಹಮ್ಮದೀಯರೂ, ಕ್ರೈಸ್ತವರೂ ಸ್ವಮತಪ್ರಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ರಾಜಸನ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದಾಗುವ ಲಾಭವಾಗಲಿ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತು. ಆದರೂ ಸಹಗಮನವನ್ನು ಅಡ್ಡಿಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಜಶಾಸನವು ಅಗತ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನು ತನ್ನ ಪೂರ್ವ ಸಂಸ್ಕರ್ತರಾದ ಶಂಕರಾದಿಗಳ ಹಾಗೆಯೇ ರಾಜಸನ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ, ಕಾರ್ಯವಿಜಯವನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲವು.

ತಾವು ಭಗವಂತನ ಅವತಾರವೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಪ್ರಜೆಗಳ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗುವುದು ಮತಸಂಸ್ಕರ್ತರ ಮೂರನೆಯ ಗುಟ್ಟು. ಬಳ್ಳಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ತೋರಿದರೂ ಇತರರು ಎದುರಿಸಿದಾಗ ಲೋಕನಿಂದೆಗೂ ಪ್ರಾಣಭಯಕ್ಕೂ ಸಹಿಸಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಬರುವುದು ಇವರ ಮೊದಲನೆಯ ಗುಟ್ಟೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆದರೂ ಅಂತಹ ಬರಿಯ ಮೊಂಡಧೈರ್ಯದಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಹೊರಬೀಳುವುದು ಲೋಕಾತೀತರಾದ ರಾಮಮೋಹನನಂತಹ ಮಹನೀಯರಿಗೆ ಹೊರತು ಇತರರಿಗೆ ಬಾರದು. ಶಂಕರನು, ರಾಮಾನುಜನು, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯನು ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಬಳ್ಳಿಯ ವಿದ್ಯಾವಂತರೇ. ಆಕಾಲದ ಜನರು ಅವತಾರಗಳನ್ನು ನಂಬಿ ನಡೆಯತಕ್ಕವರು. ಆದುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾದಿಗಳು ದೈವತಾವತಾರಗಳವರೆಂದು ಮೊದಲು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ನಂಬಿಸಿ ಅವರು ನಂಬಿದಾಗ ತಾವು ಕೂಡ ಅಂತಹ ಅವತಾ

ರದವರೇ ಎಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ ಸಂಚರಿಸತಕ್ಕವರು. ಶಂಕರಾವತಾರನಾದ ಶ್ರೀ ಶಂಕರನೂ, ಪೂರ್ವ ಬುದ್ಧರ ವಂಶಾನುಕ್ರಮದಿಂದ ಅವತಾರನೆನಿಸಿದ ಬುದ್ಧನೂ, ವಾಯುವಿನ ಅವತಾರವಾಗಿ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯನೂ ಈಶ್ವರಾಜ್ಞಾ ನುವರ್ತಿಗಳಾಗಿ ತನ್ನಿಯಮಿತರಾದ ಮೋಸೆಸ್, ಮಹಮ್ಮದ್ ಮೊದಲಾದ ವರೂ, ಯೇಹೋವನ ಕುಮಾರನಾಗಿ, ಈಶ್ವರನ ಧರ್ಮಾನುವರ್ತನನಾಗಿ ಜೀಸಸ್ಸೂ, ಸಂಕಲ್ಪಜನ್ಮರಾಗಿ ಉದಯಿಸಿದಂತೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವರು ಹಿಂದೂ ಕ್ರೈಸ್ತವ ಮಹಮ್ಮದೀಯಾದಿಗಳ ಪ್ರತಿಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥದ ಲ್ಲಿಯೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗುವಾಗ ಈಶ್ವರನು ಅವತರಿಸಿ, ಮರಳಿ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡುವನೆಂತಲೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನನು ಸರಿಸಿ, ಜೀಸಸ್ ಹೊರತು ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ತಾವು ಮತವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾರಂ ಭಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಆಲೋಚಿಸಿಕೊಂಡು, ಮೂಢಜನರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡದೆ ಇರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾವು ಈಶ್ವರನ ಅವ ತಾರವೇ ಎಂದು ಘೋಷಿಸತೊಡಗಿದರು. ಜೀಸಸ್ಸು ತಾನು ಅವತಾರಪುರು ಷನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳದೆ ಜನರು ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಾ ಬಂದನು. ರಾಮಮೋ ಹನನ ಕಾಲದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಮೂಢತ್ವವನ್ನು ನಂಬಿಸು ವುದು ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದೆ ಹೋದುದರಿಂದಲೂ, ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಇತರ ಅವ ಕಾಶಗಳು ಇಲ್ಲದೆಹೋದುದರಿಂದಲೂ, ತಾನು ಕೇವಲ ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರ ನೆಂತಲೇ ಆತನು ಹೇಳಿಕೊಂಡನು. ಈತನ ಮತಾವಲಂಬಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ನಾದ ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನನು ಮಾತ್ರವೇ ಜೀಸಸ್ಸಿನಹಾಗೆ ತನಗೆ ಈಶ್ವರಾ ಜ್ಞೆಯು ಮುಖತಃ ಹೀಗೆ ಆಗಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡನು. ಮತಸಂ ಸ್ಥಾಪಕರನ್ನು ಕುರಿತು ಲೋಕಾಭಿಪ್ರಾಯವಿರುದ್ಧಗಳಾದ ಮೂರುವಿಷಯ ಗಳನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ.

1. ತನ್ನ ಮತಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ತಮಗೇನೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ತೋರಿದುವುಗಳಲ್ಲದೆ ಹೋದರೂ ಇತರರು ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದ ಸುಮ್ಮನೆ ಇರುವಲ್ಲಿ ತಾವು ಮಾನ ಪ್ರಾಣಹಾನಿಗಳಿಗೆ ಸಹಿಸಿ, ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಮುಂದಾಗಿ ಹೊರಟುಬರುವರು.

2. ಆದರೂ ಪ್ರಜೆಗಳು ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು ಇವರಮೇಲೆ ಬೀಳದೆ ಇರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾವು ಈಶ್ವರಾವತಾರಸಂಭವವೆಂದು ವೇಷಹಾಕುವರು

3. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮಹಾರಾಜರ ಸಾಹಾಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ. ಅವರಿಂದ ಕ್ರೂರಶಾಸನಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿ, ಸ್ವಮತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವರು.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ 2—3 ನೆಯ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಹೋದುದರಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಮತಸಂಸ್ಥರ್ತರಿಗಿದ್ದ ಎರಡುಬಗೆಯ ಸಹಾಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಸ್ವಮತವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನೆಂತಲೂ, ಆದುದರಿಂದ ಈತನ ಮತವು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಇದ್ದರೂ, ಪೂರ್ವಮತ ಸಂಸ್ಥರ್ತರಿಗಿಂತಲೂ ಈತನು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪರಿಶುದ್ಧನೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆಗಿರುವನೆಂತಲೂ ಹೇಳಿರುವೆವು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಮತಸಂಸ್ಥರ್ತರ ಗುಟ್ಟು ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವೇನು? ತನ್ನ ಪೂರ್ವಿಕರಿಗೆ ತೋರಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೇ ಮೊಂಡತನದಿಂದ ಮುಂದಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿ, ತಾವು ಅವತಾರಪುರುಷರೆಂದು ಜನರನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸಿ, ರಾಜಸನ್ಮಾನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಕ್ರೂರಶಾಸನಗಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ವಮತವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಅವರ ಅತಿಶಯವೆಲ್ಲಿರುವುದು? ಜನರು ಅವರನ್ನು ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಏಕೆ ಗೌರವಿಸಬೇಕು?

ಭರ್ತೃಹರಿಯು ತನ್ನ ಸುಭಾಷಿತರತ್ನಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು. ಅದರಿಂದ ಮತಸಂಸ್ಥರ ವಿಶೇಷವು ನಮಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬರುವುದು.

" ಆರಭ್ಯತೇನಖಲುವಿಘ್ನಭಯೇನ ನೀಚೈಃ ।
ಆರಭ್ಯವಿಘ್ನನಿಹತಾವಿರಮಂತಿಮಧ್ಯಾಃ ॥
ವಿಘ್ನೈಃಪುನಃಪುನರಪಿ ಪ್ರತಿಹನ್ಯಮಾನಾಃ ।
ಪ್ರಾರಬ್ಧಮುತ್ತಮಗುಣಾನ ಪರಿತ್ಯಜಂತಿ ॥ "

(ತಮಗೆ ತೋರಿದ ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಘ್ನಭಯದಿಂದ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವವರು ನೀಚರು. ಬಂದು ಕಾರ್ಯವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ವಿಘ್ನಬಂದೊಡನೆಯೇ ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಿತ್ಯಜಿಸುವರು ಮಧ್ಯಮರು; ಶತವಿಘ್ನಗಳಿಂದ ಬಾಧಿತರಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸುವವರು ಉತ್ತಮರು.) ಇದರಿಂದಲೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇತರರನೇಕರಿಗೆ ಉಚಿತಧರ್ಮಗಳು ತಿಳಿದರೂ ಮತಗಳ ಪರವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಉತ್ತಮತ್ವವು ಬರುತ್ತಿರುವುದು. ಅದೇ ಭರ್ತೃಹರಿಯು ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವನು.

ಕಂ ॥ ತಣಿಯದೆಕಡಲೊಳ್ಪುಟ್ಟಿದ ।
ಮಣಿಗಳಿನಾವಿಷದೆ ಭೀತಿಗೊಳ್ವದೆ ಶ್ರಮವಂ ॥
ಗಣಿಸದೆಪಡೆದಸೌದೆಯಂ ।
ಗುಣಿಗಳ್ಸಂಕಲ್ಪಮುಳಿಯರವರರತೆರದಿಂ ॥

ಬಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾವಿರುವುದೆಂತಲೂ, ಅದನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕುವುದು ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವೆಂತಲೂ, ಅನೇಕರು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಸನ್ನಾಹನಾಗಿ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಅದನ್ನು ಕೊಂದವನೇ ನಿಜವಾದ ಯೋಧನು. ಹಾಗೆಯೇ ಲೋಕೋಪದ್ರವಕರಗಳಾಗಿ ಪಾಪಕಳಂಕಿತಗಳಾಗಿರುವ ಪ್ರಪಂಚ

ದಲ್ಲಿಯ ಮತಗಳನ್ನು ಊಹೆಗಳಿಂದಲೂ, ಮಾತುಗಳಿಂದಲೂ ಮಾತ್ರವ
ಲ್ಲದೆ ಧೈರ್ಯೋತ್ಸಾಹಗಳಿಂದಲೂ, ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ, ಜನರನ್ನು
ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಗೊಳಿಸುವುದು ಸಾಧಾರಣವಾದ ಕಾರ್ಯವಲ್ಲ. ನಿಜವಾದ
ಸಂಸ್ಕರ್ತರಿಗೂ, ಮನೋವಾಙ್ಮಯಮಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುವ ಸಂಸ್ಕರ್ತ
ರಿಗೂ ಇರುವ ಭೇದವು ಇಷ್ಟೆ! ಲೌಕಿಕ ಬಂಧನಗಳನ್ನು ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ, ಈ
ಪ್ರಪಂಚವೇ ತನ್ನ ದೊಡ್ಡ ಕುಟುಂಬವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರಾಣಪ
ದವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಪುರುಡಿನ ಮಂಚದಮೇಲೆ ಇದ್ದ ಕಾಂತಾಮಣಿಯಾದ
ತನ್ನ ಸತಿಯನ್ನು ಕೂಡ ನೋಡಲೊಲ್ಲದೆ, ಬಂಭತ್ತು ದಿನಗಳ ಹಸುಗೂ
ಸಾಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಪುತ್ರನನ್ನೊಂದುಸಾರಿ ಕಣ್ಣಾರೆ ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹ
ಲವು ತನ್ನನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅಂತಹ ಮಮಕಾರವನ್ನು ಜಯಿಸಿ,
ರಾಜ್ಯಾಭಿಲಾಷೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ವಯ
ಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಡಿನ ಪಾಲಾಗಿ, ಸಕಲ ಶ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಸೈರಿಸಿಕೊಂಡು
ಲೋಕವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ ಬುದ್ಧಮಹಾನುಭಾವನಿಗೂ, ನಮಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ
ವಾದರೂ ಹೋಲಿಕೆಯಿರುವುದೆ? ತಾನು ಒಬ್ಬ ಭಿಕ್ಷುಕನಾಗಿ ಮನೆ
ಮನೆಗೂ ತಿರುಗಿ ಬಂದೊಂದುಸೇರೆ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ತಿರಿದು ತಂದು ಪ್ರಾಣಗ
ಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಈ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನುದ್ಧರಿಸಿದ ರಾಜಪುತ್ರನಾ
ವನು? ತನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ಶುದ್ಧೋದನನ ಮನೆಗೆ ಈ ಭಿಕ್ಷುಕನು ಹೋಗಿ
ಮುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬೇಡಿದಾಗ, ತಂದೆಯು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಾ, ಬಂದು
ಕುಮಾರನನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡು, "ಎಲೈ ಪುತ್ರನೇ? ಈ ರಾಜ್ಯವೆ
ಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನದೇ. ಇದನ್ನು ನೀನು ಸುಖವಾಗಿ ಪಾಲಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಈ ನೀಚ
ವಾದ ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿಯನೇಕೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ? ನಿನ್ನ ಪಿತೃಪಿತಾಮಹರಲ್ಲಿ
ಯಾರಾದರೂ ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರುವರೆ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಈ ಮಹಾ
ನುಭಾವನು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ನೋಡಿ, "ಎಲೈ ತಂದೆಯೇ!

ನನ್ನ ಜನ್ಮಹೇತುವಾದ ನಿನಗೆ ವಂದಿಸುವೆನು ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲವೂ ನಿರ್ವಾಣವನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ ಬೋಧಿಸಿ ಸ್ಥಿರವಾದ ಪರಿಪಾಲನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಉಚಿತವೋ, ಕೇವಲ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕವಾದ ಕೆಲವು ಗಜಿಬಿಜಿಗಳ ವೈಶಾಲ್ಯವುಳ್ಳ ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಉಚಿತವೋ, ತಿಳಿದು ಹೇಳು. ನೀನು ಪಾಲಿಸುವ ರಾಜ್ಯವು ಅಸ್ಥಿರವಾದುದು. ಪಾಪಪಂಕಿಲವಾದುದು ನಾನಾದರೇನೋ ಪ್ರಜೋದ್ಧಾರಕನಾಗಿ ಈ ಲೋಕವನ್ನೆಲ್ಲ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿರುವೆನು. ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಹನೀಯರು ಲೋಕೋದ್ಧಾರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ, ಜನರಿಗೆ ಸದ್ಧರ್ಮವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ತಾರಣಗೊಳಿಸಿದರೋ, ಅಂತಹ ಭಿಕ್ಷಾಟರಾದ ಬುದ್ಧರೇ ನನ್ನ ಪಿತೃ ಪಿತಾಮಹರು. " ಎಂದು ಹೇಳಿಬಿಡಲಿಲ್ಲವೆ ?

ತಾಯಿ, ತಂದೆ, ಗುರುವು, ಹೆಂಡತಿ, ಮಕ್ಕಳು ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ ಧರ್ಮವೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮವಾದುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯು ಯಾರ ಹೃದಯಪೀಠದಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಿ ನಾಟಿಕೊಂಡು ಅಧಿಕಬಲದಿಂದ ವಿಜೃಂಭಿಸಿ, ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಲೋಕೋದ್ಧಾರವಾಗುವುದೋ, ಅಂಥವನ ಜನ್ಮವೇ ಜನ್ಮವು. ಸೂರ್ಯಬಿಂಬದಿಂದ ಕಿರಣಜಾಲಗಳು ಹೊರಡುವಂತೆಯೂ, ಸುಗಂಧಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಗಂಧವಾಯುಗಳು ಪ್ರಸರಿಸುವಂತೆಯೂ, ಯಾವನಿಂದ ಸುಜ್ಞಾನ ಧರ್ಮಗಳು ಹೊರಟು ಲೋಕೋಲ್ಲಾಸಕರಗಳಾಗಿ ಪ್ರಸರಿಸಿ, ಜನರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಗುಂಟುಮಾಡುವುದೋ ಅಂತವನೇ ಬುದ್ಧನು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅಂತವರೇ. ರಾಮಮೋಹನನು ಅಂತವನೇ.

ಅಂತಹ ಜೀಸಸ್, ಬುದ್ಧ, ಮೊದಲಾದವರೊಂದಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕೋದ್ಧರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ ಮತಕರ್ತನಾದುದರಿಂದಲೇ ರಾಮಮೋಹನನು ಸಜಾತೀಯ ಸಂಸ್ಕರ್ತನೆಂದು ಹೆಸರಿಸಲ್ಪಡುವನು.

ಇನ್ನು ರಾಮಮೋಹನನ ಮತಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವೆನು.

ರಾಮಮೋಹನನ ಕಾಲದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮತವು ಅತಿದೈನ್ಯ ದಶೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಜನರು ಮೂಢರಾಗಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯಾದಿಗಳ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಮರೆತು ಶಿಶುಹತ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಸಹಗಮನಗಳನ್ನೂ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪರಮಪವಿತ್ರನಾದ ವಿಕೇಶ್ವರನ ಆರಾಧನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಜನರು ಕಲ್ಲುಗುಂಡುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ದುರ್ದಿನಗಳು ಸಂಪ್ರಾಪ್ತವಾದುವು. ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೂ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೂ ಇರುವ ಭೇದವನ್ನು ನನ್ನ ತಾರಾವಳಿಯಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವೆನು. ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

"ಸಕಲ ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಈಶ್ವರನಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ದೇವರು ನಿರ್ಜೀವಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾಯಿತು ; ಭಕ್ತರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವ ವರಪ್ರದಾಯಕನಾದ ನನ್ನೊಡೆಯನು ನೈವೇದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಹೊರೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು ; ಸರ್ವಜೀವರಕ್ಷಕನಾಗಿ ಪಾಲಕನಾಗಿರುವ ಸ್ವಾಮಿಯು ಭಕ್ತರಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಬದುಕಬೇಕಾಯಿತು ; ಸಕಲ ಲೋಕಾತ್ಮಕನಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಕರ್ತನು ಭದ್ರವಾದ ಒಂದು ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು ; ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಆಧಾರನಾದ ಸ್ವಾಮಿಯು ಭಿಕ್ಷವೆತ್ತುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮನೆಮನೆಗೂ ಹೊರಡಬೇಕಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಇರುವ ಜನರ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮೆಚ್ಚದೆ ಪ್ರಣ್ಯಶೀಲನಾಗಿದ್ದವನೇ ರಾಮಮೋಹನನು."

ಈತನು ಲೋಕಾಚಾರಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹೊರಟು ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಕೂಡದೆಂದು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಬೋಧಿಸಿ, ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟು, ಹಿಂದೂದೇವತೆಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ವಿಕೇಶ್ವರಾರಾಧನೆಯನ್ನು

ಹುರಿಗೊಳಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಈತನು ಮಹನೀಯನಾದ ಮತಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಈತನ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜಕ್ಕೂ, ಈಗಿನ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಬಹಳ ಭೇದವಿರುವುದು. ಈತನು ಋಗ್ವೇದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದನು. ಈಗಿನ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದವರು ಪೂರ್ವದ ಲಿಖಿತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸರು. ರಾಮಮೋಹನನು ಯಜ್ಞೋಪವೀತವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದನು. ಈಗಿನ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮಾಜಿಕರಿಗೆ ಜನಿವಾರಗಳಿಲ್ಲ.

ರಾಮಮೋಹನನ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವು ಪೂರ್ವಋಷಿಪ್ರೋಕ್ತಸದ್ಧರ್ಮವಾಗಿಯೂ, ವೇದಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಹಿಂದೂಮತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಾಖೆಯೆನ್ನಿಸಲ್ಪಡುವುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಈಗಿನ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವು ವೇದಬಾಹ್ಯವಾದ ಒಂದು ನವೀನಮತವಾಗಿದೆ. ರಾಮಮೋಹನನ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳು ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯಗಳೇ. ಈಗಿನ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳು ಕ್ರೈಸ್ತರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುವುವು. ರಾಮಮೋಹನನು ಸಂಘಸಂಸ್ಥಾಪಕನಾದರೂ ಸಾಂಘಿಕ ಸಂಸ್ಕರಣಗಳನ್ನು ಮತಾಚಾರಗಳಾಗಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ತರಲಿಲ್ಲ. ಸಹಗಮನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಹೋಗಗೊಳಿಸಿದರೂ, ಸ್ತ್ರೀವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೂ ಪುರುಷರ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಮುಖ್ಯಕಾರಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದರೂ, ಸಮುದ್ರಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿದರೂ, ಸ್ತ್ರೀಪುನರ್ವಿವಾಹಗಳನ್ನಂಗೀಕರಿಸಿದರೂ, ತನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿವಾಹಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಮಾಡಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ನೂತನವಾಗಿ ಬಂದು ಮತವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ನೂತನಾಚಾರಗಳಿರಬೇಕು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದ ಹೊಸಮತವು ಪೂರ್ವಮತಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಲೆತುಹೋಗುವುದು. ಬಳಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಗವರ್ನಮೆಂಟಿನಿಂದ ವಿವಾಹಶಾಸನವು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಆದುದರಿಂದ ರಾಮುವೋಹನನಿಂದ ಏರ್ಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವು ಅದ್ವೈತಾದಿ ಮತಗಳ ಹಾಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಮತಸಮಾಜವಲ್ಲ. ಈತನ ಸಮಾಜವು ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಒಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಸಮಾಜವು. ಆದರೂ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ ಮೊದಲಾದ ಚರ್ಯೆಗಳನ್ನೂ, ಸಂಪೂರ್ಣಮತಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತು ಈ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಸಮಾಜವು ತನ್ನ ಆಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸುವುದು. ಈ ರಾಮುವೋಹನನ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಸಮಾಜವು ವಿಕಸಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಇರುವ ಮೊಗ್ಗಿನಂತೆ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಮತವಾಗಿ ನೂತನಮತ ಸಮಾಜವಾಗಿರುವುದು.

ನೂತನಮತವೆಂದು ನಾವು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವು ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಒಂದು ಹೊಸಮತವೆಂದು ನಾವು ಭಾವಿಸಬಾರದು. ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ವೇದಸಮ್ಮತವಾದವುಗಳೇ. ಆದರೂ ಕಾಲಕ್ರಮದಿಂದ ಇವು ಮರೆಯಾಗಿ ಹೋಗಿ ಇತರ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲಿಸಿವೆ. ರಾಮುವೋಹನನು ಇವುಗಳನ್ನು ನಿರಸಿಸಿ, ಸ್ವಚ್ಛಗಳಾದ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದುದರಿಂದಲೇ ಇದು ಈಗಿನ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ನೂತನಮತವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಇನ್ನು ಪ್ರಕೃತದ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈಗಿನ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವು ವೇದಬಾಹ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದೂಮತವೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ವೇದಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ, ಅದರ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳು ನಿರಸನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುವು, ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗವೇ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು, ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಜಾತಿಭೇದಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅತಿ ಬಾಲ್ಯ

ವಿವಾಹಗಳೂ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಶ್ವರನ ಮಾನಸಿಕಾರಾಧನೆಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಎಂಬ ನನ್ನ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ನೋಡಿರಿ.) ವಿದೇಶಗಮನವೂ, ನೌಕಾಯಾ ತ್ರೆಯೂ, ಆಗಿನಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳಾಗಿ ಎಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಲವು ಮಾತುಗಳೇಕೆ? ಪ್ರಕೃತದ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜಕ್ಕೂ, ವೇದಗಳ ಮತಗಳಿಗೂ ಭೇದವೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನನಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೂತನವಾಗಿ ಸರಕಾರದವರಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ವಿವಾಹಶಾಸನಗಳ ಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾ ಜಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ತೊಡಕುಗಳು ಉಂಟಾದುವು. ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಜಾತಿಭೇ ದಗಳು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಭಿನ್ನಜಾತಿಗಳವರಿಗೆ ವಿವಾಹಗಳು ತಟಸ್ಥವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಬಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಬಬ್ಬ ಶೂದ್ರಸ್ತ್ರೀಯನ್ನಾಗಲಿ, ಬಬ್ಬ ಶೂದ್ರನು ಮತ್ತೊಂದು ಜಾತಿಯ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನಾಗಲಿ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳವಾಗಲೂ, ಅಂತಹ ವಿವಾಹಗಳು ಯಥಾಕರ್ಮವಾಗಿ ಜರುಗದೆ ಅಮಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿಯೂ ಹೋಮಾದಿ ರಹಿತವಾಗಿಯೂ, ಜರುಗುವಾಗಲೂ ಹಿಂದೂಶಾಸ್ತ್ರವನನುಸ ರಿಸಿ, ಸರಕಾರದವರ ನ್ಯಾಯಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ವಿವಾಹಗಳಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪ ಡದೆ ಇದ್ದುವು. ಅವರ ಸಂತಾನಕ್ಕೆ ತಂದೆಯ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಹತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇತ್ತು. ಇಂತಹ ವಿವಾಹಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಜರುಗುತ್ತ ಬಂದುದರಿಂದ ಸರ ಕಾರದವರು ಹೊಸಶಾಸನವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಹಿಂದೂ, ಕ್ರೈಸ್ತವ, ಮುಹಮ್ಮದೀಯಾದಿ ಮತಸ್ಥರಿಗೆ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಜಾತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ವಿವಾಹವಿಧಿ ಗಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ವಿವಾಹಗಳು ಈ ವಿಧಿಗಳಿಗೆ ಭಿನ್ನ ಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಈರೀತಿ ವಿವಾಹಗಳನ್ನಾಚರಿಸುವವರು ತಾವು ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಕ್ರೈಸ್ತವರಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಮುಹಮ್ಮದೀಯರಲ್ಲ ವೆಂತಲೂ, ಯಾವ ಪೂರ್ವದ ಮತದವರೂ ಅಲ್ಲವೆಂತಲೂ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾಡ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೇಶವಚಂದ್ರಸೇನನು ತನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ

ವನ್ನು ಹಿಂದೂಮತ ಭಿನ್ನವಾದುದನ್ನಾಗಿ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೂ ಆತನು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು, ನಿಷ್ಪಪಡುವ ಪ್ರತಿಶಾಖೆಯವರೂ, ಈ ಶಾಸನದಪ್ರಕಾರ ನುದುವೇಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬ ವಿಧಿಯನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದ್ದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಇಂತಹ ಉಪದ್ರವವು ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಕೇವಲ ವೇದವಿಹಿತವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ರಾಮುಮೋಹನನ ಉಪದೇಶಗಳು ವೇದಬಾಹ್ಯವಾದ ಮತಕ್ಕೆ ಮೂಲಧರ್ಮಗಳಾಗಿವೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮಾಜಿಕರೆಲ್ಲರೂ ಮತಕರ್ತನಾದ ರಾಮುಮೋಹನನ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ನೋಡಿದರೆ ವೇದವಿಶ್ವಾಸವು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಇಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಕ್ರೈಸ್ತವಾಚಾರನಿರತನಾದ ಕೇಶವಸೇನನಂತೆ ಅವಸರಪಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆಯಾದರೂ ರಾಮುಮೋಹನನ ಮತಕ್ಕೇನೇತಕ್ಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಸರಕಾರದವರು ಶಾಸನವನ್ನು ತಿದ್ದುಪಡಿಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವನ್ನು ಕೂಡ ಹಿಂದೂಮತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜನರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವವರಾಗಲಿ.

ಟಿ. ರಾಜಗೋಪಾಲರಾವ್.

ಪೀಠಿಕೆ

II

ದೇಶಬಾಂಧವರೇ !

ನಮ್ಮ ದೇಶವೆಲ್ಲವೂ ಮತವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ, ರಾಜ್ಯಾಂಗಾದಿವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಹಳ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಿಸಿ, ದೇಶದ ಹಿತವೇ ತನ್ನ ಹಿತವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಹಲವು ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸೈರಿಸಿಕೊಂಡು, ಅಜ್ಞಾನಾಂಧಕಾರಪರಿವೃತವಾಗಿದ್ದ ನಮ್ಮ ಹೃದಯ ಸೀಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಜ್ಞಾನ ಬೀಜವನ್ನು ನೆಟ್ಟು, ಅವುಗಳನ್ನು ತೇಜೋವಂತಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ನಮ್ಮ ಭವಿಷ್ಯದುನ್ನತಿಗೆ ನೂತನ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಾಧ್ಯವಾದಮಟ್ಟಗೂ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ತನ್ನ ಜೀವಿತವನ್ನೂ, ಸಕಲೈಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಧಾರೆಯನ್ನೆರೆದ ದೇಶಭಕ್ತನಾದ ರಾಜಾ ಶ್ರೀ ರಾಮಮೋಹನರಾಯರ ಅಂತ್ಯಕಾಲದ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಯೂರೋಖ್ಖಂಡದ ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್‌ನಗರವಾಸಿನಿಯಾದ "ಮಿಸ್ ಮೇರಿ ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್" ಎಂಬ ವಿದುಷೀ ಮಣಿಯು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ "ಲಾಸ್ಟ್ ಡೇಸ್ ಆಫ್ ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯ್ ಇನ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್" (Last days of Raja Ramamohana Roy in England) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಬರೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ತನಗೆ ದೊರೆತಮಟ್ಟಗೆ ಆತನು ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಉದಾಹರಿಸಿದಳು. ಬಂಗಾಳಾದೇಶದ ಬಾಬೂ ರಾಜನಾರಾಯಣಬೋಸರವರು ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ, ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರ್ ದ್ವಾರಕಾನಾಥ ಠಾಕೂರ್ ಮೊದಲಾದವರು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬರೆದು ಇಟ್ಟಿದ್ದ ವ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ, ಚಂದ್ರಶೇಖರದೇವನಿಂದ ಪ್ರಚುರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾ ಬಂದ ತತ್ವಬೋಧಿನಿಯೆಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ, ಇನ್ನೂ ಇತರಗಳಾದ ಆಧಾರಗಳನ್ನೂ

ಸಾಹಾಯ್ಯವಾಗಿ ಪಡೆದು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವಂತಹ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯೊಂದನ್ನು ಅವರ ಸ್ವಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿರಚಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ರಾಜಾರಾವು ವೋಹನರಾಯರಿಂದ ಹಲವು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ, ವ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ, ಸಾಧ್ಯವಾದಮಟ್ಟಿಗೂ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಮಹೋಪಕಾರ ಮಾಡಿದರು.

ಇನ್ನೆಷ್ಟುಮಂದಿ ಈತನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ದೇಶಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವರೋ ತಿಳಿಯದು. ಆದರೂ ಕಾಶ್ಮೀರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜುಮ್ಮಾ ಪಟ್ಟಣ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಮುನಷೀ ನತ್ತೂರಾಂಚಂದ್ ಎಂಬ ಪಂಡಿತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಾಧನಗಳನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಉರ್ದುಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈತನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು. ನಾನು ಈಗ ಅದೇ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿದಮಟ್ಟಿಗೆ ಸರ್ವಜನ ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸುಲಭಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂತರಮಾಡಿದ್ದೇನೆ.

ನತ್ತೂರಾಂಚಂದರವರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಾದಿಯಲ್ಲಿ "ರಾಜಾರಾವು ವೋಹನರಾಯರ ಪೂರ್ಣಜೀವನ ಚರಿತ್ರವು ಇದೇ ಎಂದು ಹೇಳಲು ನಾನು ಸಾಹಸಗೊಳ್ಳಲಾರೆನು. ಆ ಮಹಾತ್ಮನ ನಿಜವಾದ ಮಹೋಪಕಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವುಕಾಲ ಜರುಗಬೇಕಾಗಿದೆ." ಎಂದು ಬರೆದಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಮತಚರ್ಚೆಗಳನ್ನೂ, ರಾಜ್ಯಾಂಗಸಂಸ್ಕರಣ ವಿಷಯಕ ವ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ, ಗ್ರಂಥವಿಸ್ತರ ಭಯದಿಂದ ನಾನು ಸಂಕ್ಷೇಪಗೊಳಿಸಿ ಇಡರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಈ (ತೆಲುಗು) ಪುಸ್ತಕವು ನನಗೆ ಆತನಲ್ಲಿರುವ ಭಕ್ತಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಗಳಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟುದೇ ಹೊರತು ಸಮಗ್ರ

ಎಂಬಿ ತಿಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ಇನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಹೆಸರುಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷ ಪದಗಳಲ್ಲದೆ ಉಳಿದ ಮಾರ್ಪಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವ "ಸುಪ್ರೀಂ ಕೋರ್ಟು" ಮೊದಲಾದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪದಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೇ ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಇಟ್ಟಿರುವೆನು. ಇವಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಪ್ರಜ್ಞಾನ್ಯೂನತೆಯು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೂ, ಆ ಪದಗಳಿಗೆ ನನಗೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಪರ್ಯಾಯನಾಮಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಲ್ಲಿ ಅವು ಇದುವರೆಗೆ ಎಂದೂ ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ವಾಚಕರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಪಡದೆ ಹೋಗುವುದಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೂ ಕಾರಣಗಳಾಗಲು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಬಿಗಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅನ್ಯದೇಶ್ಯ ಪದಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಉತ್ತಮವೆಂದು ಊಹಿಸಿದೆನು. ಇದು ಅಲಸಾಗಿ ಪೆದ್ದನಾದಿ ಪೂರ್ವಕವಿಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯವೇ ಅಲ್ಲವೇ!

ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಹಳ್ಳಿಪಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಎಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವುದೆಂಬುದು ಆಧುನಿಕ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪೂರ್ವದಿಂದಲೂ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯಜ್ಞಾನ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಇಲ್ಲದೆ ದೇಹಶುದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಂಡು ಉದರಪೋಷಣೆಗಾಗಿ ಅಲ್ಪ ಜೀವನವಾದ ಸೇವಕಾವೃತ್ತಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಕಾಲವನ್ನು ನೂಕುತ್ತಿರುವ ನಾನು ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಹಸಗೊಂಡ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿನ ಲೋಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕ್ಷಮಿಸಿ, ಮಹಾತ್ಮರಾದ ರಾಮಮೋಹನರಾಯರ ಚರಿತ್ರೆ

ಯಲ್ಲಿನ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರೆ ಅದೇ ನನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸತ್ಫಲವಾಗುವುದೆಂತಲೂ, ಅದೇ ನನ್ನನ್ನು ಕೃತಾರ್ಥನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಸಾಕಾಗಿರುವುದೆಂತಲೂ ನಾನು ಭಾವಿಸಿರುವೆನು.

ಕೊಣಕಂಚಿ—ತಾಲ್ಲೂಕು
ನಂದಿಗ್ರಾಮು

ಹೀಗೆ ವಿಧೇಯನು.
ಕೊಣಕಂಚಿ ಚಕ್ರಧರರಾವ್.

III ಪ್ರಾರ್ಥನೆ

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಉಪೋದ್ಘಾತ ಮತ್ತು ಪೀಠಿಕೆಗಳನ್ನೋದಿದ ಪಾಠಕ ಮಹಾಶಯರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾತುಗಳಿಂದ ಬೇಸರಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚಗೊಂಡು ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳಿಂದ ವಿಜ್ಞಾಪಿಸುವೆನು.

ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಹಾತ್ಮರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಬಹುವಿರಳವಾಗಿವೆ. ಇಂಡಿಯದ ಹಲವು ದೇಶಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರು ಇಂತಹ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ಜನರಿಗೆ ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಇತಿಹಾಸಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗಲು ಅನುಕೂಲಪಡಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಮಚಲಿಬಂದರಿನ ಆಂಧ್ರಭಾಷಾಭಿವರ್ಧಿನೀ ಸಂಘದವರು ತೆಲುಗುಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಮಹಾತ್ಮರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಲಿರುವರು. ಇವರ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ನಾನು ಈ ರಾಜಾರಾಮನೋಹನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದೆನು. ಭಾಷಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಧಾರವಾಡದ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘದವರು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಗುಣವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಬಹುಮಾನ ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ

ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗೊಳಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಇದನ್ನು ಮುದ್ರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ, ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಾ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಿಗೂ, ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೂ ಮಹೋಪಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕರ್ಣಾಟಕ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ಮ್ಯಾನೇಜರ್ ಮು॥ ರಾ॥ ಬಾಳೂಸುಬ್ಬರಾವ್, B. A., ಯವರು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರ ಕೃತಜ್ಞತೆಗೂ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲು ಭಾಷಾಂತರಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿ ಕೊಟ್ಟು ಆಂಧ್ರಭಾಷಾಭಿವರ್ಧಿನಿ ಸಂಘದವರಿಗೂ, ನನ್ನ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲರೂಪವಾಗಿ ಬಹುಮಾನ ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ ಕರ್ಣಾಟಕ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘದವರಿಗೂ ಇದನ್ನು ಪ್ರಚುರಗೊಳಿಸಿ, ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಿದ ಮು॥ ರಾ॥ ಬಿ. ಸುಬ್ಬರಾವ್ ಬಿ. ಎ ಯವರಿಗೂ ನನ್ನ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾದ ವಂದನೆಗಳನ್ನರ್ಪಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಭಾಷಾಂತರದ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನೂ, ಅಕ್ಷರಸ್ಖಲಿತ್ಯದ ದೋಷಗಳನ್ನೂ ಕ್ಷಮಿಸಿ ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕುದೆಂದು ವಾಚಕಮಹಾಶಯರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಮಾಗಡಿ.
ನವೆಂಬರ್ 1915.

ಇತಿ.
ಕೆ. ರಾಮಸ್ವಾಮ್ಯಯಂಗಾರ್.

ಶ್ರೀಃ.

ರಾಜಾರಾಮ ಮೋಹನರಾಯರ ಚರಿತ್ರ.

ಸಕಲಲೋಕಂಗಳೊಳ್ಮಿಗಿರ್ದಿರ್ಪ ನವಿಷ್ಣಾಶನಿಲ್ಲಿ ನಿರ್ಜೀವದಿಂ ನಿಲ್ಲಲೇಕೆ ?
ನಿಖಿಲಕಾಮಪ್ರದನೆನಿಸಿರ್ಪ ನವಿಷ್ಣಾಶನೇಕೆ ನೈವೇದ್ಯದಿಂ ಪೊರೆವನೊಡಲಂ ?
ಜೀವರಕ್ಷಕನೆಂಬ ಬಿರುದಾಂಕಿತ ನವಿಷ್ಣಾಶಭಕ್ತರ ರಕ್ಷಿತನಾಗಿ ಬದುಕಲೇಕೆ ?
ಪಲವು ಲೋಕಂಗಳೊಳ್ಪರಿಸುತಿಹ ದೇವ ನಿಜತನದ ಗುಡಿಗಳೊಡಗಲೇಕೆ !
ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗಿಲ್ಲಮಾಧಾರನಾದಸಾಮಿಭಿಕ್ಷಕುತ್ತಲ್ಕೆ ಮನೆಮನೆ ತಿರುಗಲೇಕೆ ?
ಎಂದು ನಿಂದಿಸುತಜ್ಞಾನಗಳನು ಕಳೆದು। ತೊಳೆದನಾ ರಾಮಮೋಹನರಾಯನಿಂದು॥

(ಮೊದಲನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದ)

(1774 ರಿಂದ 1800ರ ವರಿಗೆ)

ಕ್ರಿ. ಶ. 1774 ನೆಯ ಸಂವತ್ಸರವು ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಹಿಂದೂದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವರುಷವೆಂದು ಹೇಳ ಬಹುದು. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಆ ವರುಷದಲ್ಲಿಯೇ ಬಂಗಾಳದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ದರು. ಅವರ ಹೊಸ ಕಾನೂನಿನಂತೆ ಮೊದಲನೆಯ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯೂ,

ಆತನ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನ ಸಮಾಜವೂ ಇದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಾಡಾಗಿ ಸುಪ್ರೀಂ ಕೋರ್ಟೆಂಬ ಪ್ರಧಾನನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನವು ಕಲ್ಕತ್ತಾವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೇ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವಾಗಿವುಳ್ಳ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳಿಗೆ ಮೇಲಿನ ಕಾರಣಗಳೇ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ, ನಾಗರಿಕ ಪ್ರಕಾಶವು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಇಲ್ಲದೆ, ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಬಾಹುಮೂಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ, ಪರಿತಾಪಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಇತಿಹಾಸಮೂಲಕ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಆಗಿನ ನಮ್ಮ ಭರತಭೂಮಿಯೆಂಬ ರಮಣಿಯು—ಯಾವನು ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾವಿಶೇಷ, ವಾಕ್ಚಾತುರ್ಯ ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಈ ಪ್ರಪಂಚದ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ತನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯೆಂಬ ಬೆಳದಿಂಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪನೆಗೊಳಿಸಿ, ಇನಿವಾತುಗಳೆಂಬರಸವನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿ, ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕತೆಯು ಬೆಳೆದಹಾಗೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಉಪನ್ಯಾಸವಾಕ್ಯಸರಣಿಯನ್ನು ಬೆಳಗಿಸುವಂತೆ ವರ್ತಿಸಿದನೋ ಅಂತಹ ಮಹಾತ್ಮನಾದ -ಶ್ರೀ ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನ ರಾಯನನ್ನು ತನ್ನ ಅಪಾರವಾದ ಗರ್ಭದಿಂದ ಬಹಿಃಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಇದೇವರುಷದಲ್ಲಿಯೇ ತಂದಳು; ಅದುದರಿಂದ ಈ ಸಂವತ್ಸರವನ್ನು ಕುರಿತು ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಳಿದರೂ ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿಯೇ ಎನಿಸುವುದು.

ಕಥಾನಾಯಕನಾದ ನಮ್ಮ ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯನು ಬಂಗಾಳಾ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಹುಗ್ಲಿ ಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೃಷ್ಣನಗರದ ಬಳಿಯ ರಾಧಾನಗರವೆಂಬ ಬಂದು ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಹೆಸರು ವಾಸಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಗೌರವ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದನು. ಈ ಕುಟುಂಬದವರು ಅನೇಕ ತಲೆಮಾರಿಗಳಿಂದ ಕೇವಲ ವೈದಿಕವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಜೀವಿಸಿದರೂ, ಆಲಂಫೀರ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಕಾಲದಿಂದ ಮಾತ್ರ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವದ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು,

ಲೌಕಿಕವೃತ್ತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿ, ಮುರಷದಾಬಾದ್ ನವಾಬರ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದರು. ಹಾಗೆ ಈ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದವನು ಕೃಷ್ಣಚಂದ್ರಬೆನರ್ಜಿ. ಇವನು ವಿದ್ಯಾವಂತನಾಗಿಯೂ, ವಿವೇಕಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ನವಾಬನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ 'ರಾಯ್' ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದನು. ಆಗ ಈತನ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನವು ಮುರಷದಾಬಾದ್ ಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪಾಂಕಾಸಾ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಈತನೇ ತನ್ನ ವಾಸಸ್ಥಳವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ರಾಮನಗರಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದನು. ನವಾಬನು ಈ ಬೆನರ್ಜಿಯನ್ನು ಭೂವಾಕೋಲ್, ಕೃಷ್ಣನಗರಪರ್ಯಂತ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಗಿ ನಿಯಮಿಸಿ ಕಳುಹಿದನೆಂತಲೂ, ಆ ಪ್ರದೇಶವು ಬಹು ಸೌಖ್ಯಪ್ರದವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದುದರಿಂದಲೇ ಈತನು ಕೃಷ್ಣನಗರದ ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದ ರಾಧಾನಗರವನ್ನು ತನ್ನ ನಿವಾಸವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನೆಂತಲೂ ಹೇಳುವರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಬೆನರ್ಜಿಯವರನ್ನು 'ಸಿಕ್ಕ್ದಾರ್' ಎಂಬ ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ 'ಸಿಕ್ಕ್ದಾರರಕೆರೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಯು ಈಗಲೂ ಇದೆ.

ಕೃಷ್ಣಚಂದ್ರನಿಗೆ ಅಮರಚಂದ್, ಹರಿಪ್ರಸಾದ್, ಬಿರ್ಜಿಬನೂದ್ ಎಂಬ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯವನಾದ ಬಿರ್ಜಿಬನೂದೆಂಬುವನು ಸತ್ಯ ಸಂಧನಾಗಿಯೂ, ಭಗವದ್ಭಕ್ತನಾಗಿಯೂ, ಪರೋಪಕಾರಶೀಲನಾಗಿಯೂ, ಇದ್ದನು. ಈತನೂ ತನ್ನ ಹಿರಿಯರಂತೆ ಆಗಿನ ನವಾಬನಾದ ಸುರಾಜುದ್ದೌಲಾವಿನ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿ, ಕೆಲವು ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನವಾಬನ ಅಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸೈರಿಸದೆ, ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಜೀವಿತಕಾಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೇ ಕಳೆದನು.

ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯನ ಪಿತೃವರ್ಯ (ತಂದೆಯಸೋದರರು) ವೈಷ್ಣವಮತವನ್ನೂ, ಮಾತೃವ್ಯರು ತಾಯಿಯ ಸೋದರರು) ಶಾಕ್ತೇಯ ಮತವನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಮತಗಳವರಿಗೆ ಬಾಂಧವ್ಯವು ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕಾರಣ ಉಂಟಾಯಿತು. ಬಿರ್ಜಿಬ ನೂದನು ತನ್ನ ಜೀವಮಾನದ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಸಂಬಂಧ ಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ಗಂಗಾತೀರದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುತಿದ್ದನು. ಬಂದು ದಿನ ಛಾತ್ರಾಎಂಬ ಗ್ರಾಮವಾಸಿಯಾಗಿಯೂ, ಗೌರವಸ್ಥನಾಗಿಯೂ, ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾಧಿಕ್ಯದಿಂದ 'ದೇಶಗುರು' ಎಂಬ ಬಿರುದು ಪಡೆದವನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದ ಶ್ಯಾಮಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಶಾಕ್ತೇಯ ಮತಾವಲಂಬಿಯು ಇವನ ತಪೋಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿಂತು ವಿನಯದಿಂದ "ಆರ್ಯಾ, ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೊಂದುಂಟು, ತಾವು ದಯಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಾಗಿ ವಾಗ್ದಾನಮಾಡಬೇಕು" ಎಂದು ಬೇಡಿದನು ಬಿರ್ಜಿ ಬನೂದನು ಇವನ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ, ನನ್ನ ಮನೋವಾಕ್ಕಾಯ ಗಳಿಂದಲೂ ನಿಮ್ಮ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಸಲಿಸುವೆನೆಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತನು. ಬಡ ನೆಯೇ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯನು "ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಾಗಿರುವ ನನ್ನ ಕುವರಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಲೆಳಸಿರುವೆನು" ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದನು. ಬಿರ್ಜಿಬನೂದನಿಗೆ ಈ ಸಂಬಂಧವು ಅಪೂರ್ವವಾ ಗಿಯೂ, ಅಕ್ಷಮ್ಯಜಸಕನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರೂ ಸತ್ಯವಾಕ್ಯಪರಿಪಾಲನಾದುರಂ ಧರನಾದುದರಿಂದ 'ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ' ಎಂದೊಪ್ಪಿ, ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳೇಳುಮಂ ದಿಯನ್ನೂ ಕರೆಸಿ, ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾರು ಈ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗು ವಿರಿ? ಎಂದು ಕೇಳಲು, ಪಿತೃವಾಕ್ಯಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾಸಕ್ತನಾದ ರಾಮು ಕಾಂತರಾಯನೆಂಬ ಐದನೆಯ ಮಗನು ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಂತು, ಆರ್ಯನೇ, ಈ ಸಂಬಂಧವು ನನ್ನ ಅಂತರಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂಗೀಕಾರವಾಗಿದೆ' ಎಂದು ನುಡಿ

ದನು. ಹೀಗೆ ರಾಮುಕಾಂತರಾಯನಿಂದ ಪರಿಣಯಗೊಂಡ ಶ್ಯಾಮುಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯನ ಪುತ್ರಿಕಾರತ್ನವಾದ 'ಫೂಲ್‌ಠಾಕೂರಾಣೀ' ಎಂಬ ನಾಮಾಂತರವುಳ್ಳ ತಾರಣೀದೇವಿಯು ಗರ್ಭರುಕ್ತಿಮುಕ್ತಾಫಲವಾಗಿ ಜನಿಸಿದ ಪುತ್ರರತ್ನವೇ ರಾಜಾರಾಮುಮೋಹನರಾಯರು. ಆಹಾ ! ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿ, ಅಚಂದ್ರಾರ್ಕವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿ, ತನ್ನ ಜೀವಿತಕಾಲವನ್ನು ಪೂಜ್ಯವಾಗಿ ಕಳೆದ ರಾಮುಮೋಹನನ್ನು ಹಡೆದ ಆ ದಂಪತಿಗಳು ಎಷ್ಟರ ಸುಕೃತಶಾಲಿಗಳೋ ! ರಾಮುಮೋಹನನ ಅಣ್ಣನ ಹೆಸರು ಜಗನ್ಮೋಹನ. ರಾಮುಮೋಹನನಿಗೆ ಇವನಲ್ಲದೆ, ಬಲತಾಯಿಯ ಮಗನಾದ ರಾಮುಲೋಚನನೆಂಬ ತಮ್ಮನೊಬ್ಬನಿದ್ದನು.

ಈಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯತಕ್ಕವರೆಲ್ಲರೂ ಅಂತಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪುರುಷರ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಅವರ ತಾಯಿಯರ ಬುದ್ಧಿಕೌಶಲ್ಯವೇ ಕಾರಣವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಬರೆಯುತ್ತಿರುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸಜ್ಜೀಲ್ಯಾದಿ ಮಹೌನ್ನತ್ಯಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ತಮ್ಮ ತಾಯಿಯರೇ ಕಾರಣರೆಂದು ಹೇಳಿದ ನೆಪೋಲಿಯರ್, ಜೋಸೆಫ್, ವೇಜಿನಿ, ಥಿಯೊಡೋರ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪುರುಷರನೇಕರ ಚರಿತ್ರೆಗಳಿಂದ ಕಂಡುಬರುವುವು. ಆದರೂ ಇದನ್ನೇ ಸಾಮಾನ್ಯನಿಯಮವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಅಷ್ಟು ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾದುದಲ್ಲ. ಸಕಲಸದ್ಗುಣಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಪುತ್ರನನ್ನು ಹೆತ್ತ ತಾಯಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಅವನಿಗೆ ಸಮಾನರಲ್ಲದ ಗುಣಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಇತರ ಕುಮಾರರೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ನೋಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದೇವೆ. ಆದರೂ ಮಹಾತ್ಮರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತಾಯಿತಂದೆಗಳ ಯೋಗ್ಯತಾವಿಶೇಷವು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹೀಗೆಯೇ ಈ ರಾಮುಮೋಹನರಾಯನು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹೆಸರುವಾಸಿಯನ್ನು ಪಡೆಯತಕ್ಕವನಾದುದರಿಂದ

ಆಗಿನ ಬುಧಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹೆಸರ್ಗೊಂಡ ರಾಮಕಾಂತರಾಯರಿಗೇ ಮಗ ನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು. ಮತನ್ಯೆಪರೀತ್ಯವನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿಬಿಟ್ಟು, ಮದುವೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಂದೆಯು ಮಾಡಿದ ವಾಗ್ದಾನವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವುದ ರಲ್ಲಿ ಆತನು ತೋರಿಸಿದ ಧೈರ್ಯವೂ, ರಾಯಮೋಹನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಆತನು ವಹಿಸಿದ ಶ್ರದ್ಧೆಯೂ, ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ರಾಮ ಮೋಹನನ್ನು ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಡಿಸುವಾಗ ಆತನು ತೋರಿದ ಪ್ರೇಮವೂ ಬಂಧವೂ, ಸಹಾಯವೂ, ರಾಮಕಾಂತರಾಯನ ಸಚ್ಛೀಲತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷೀಭೂತ ಗಳಾಗಿವೆ. ರಾಮಮೋಹನನ ತಾಯಿ ಸುದಾ ಆಗಿನ ನಾರೀಮಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಳೆಂದು ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದಳು. ಕೇವಲ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಸೌಂದರ್ಯಾದಿಗ ಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿಲ್ಲ. ಮತದೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆಕೆಯು ನಿರುಪಮಾನಶ್ರದ್ಧಾವಂತೆಯಾಗಿದ್ದಳು. ಆಕೆ ಸಾಯುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದು ವರುಷದ ಮುಂಚೆ ಆ ಸತೀಮಣಿಯು ದೇವರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆಂದು ಜಗನ್ನಾಥಕ್ಕೆ ಹೊರಟಳು. ಆಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮವನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು, ಪಾದಚಾರಿಗಳಾಗಿ, ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗಿಬರುವುದು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ನಮ್ಮವರು ನಂಬುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಆಕೆಯು ಪ್ರಯಾಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಪರಿವಾರ ವಾಹನಗಳ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೂ, ಬಬ್ಬ ಸೇವಕನನ್ನಾದರೂ ಸಂಗಡ ಕರೆದುಕೊಳ್ಳದೆ, ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸೈರಿಸಿಕೊಂಡು ಜಗನ್ನಾಥಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ತನ್ನ ಅವಸಾನಕಾಲದ ತನಕ ಅಲ್ಲಿಯೇ ದೇವಾಲಯದ ಪರಿಚಾರಿಣಿಕಾರ್ಯದ ಲ್ಲಿದ್ದು, ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆದಳು. ಮರಣಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಬಂದಾನೊಂದುದಿನ ತನ್ನ ಮಗನೊಡನೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಳಂತೆ:—" ರಾಮಮೋಹನಾ! ನೀನು ಹೇಳಿದ ಮತಬೋಧೆಯು ನನ್ನ ಅಂತರಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಂತೋಷಕರವಾ ಗಿಯೂ, ಅಂಗೀಕಾರವಾಗಿಯೂ ಇದೆ; ಆದರೆ ನಾನು ಮುದುಕಿಯಾ

ಗಿಯೂ, ಸ್ತ್ರೀಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವಳಾಗಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯು ಚಿರಕಾಲಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಬಿಡಲಾರದೆ ಇದ್ದೇನೆ"

ತಾರಿಣೀದೇವಿಯು ಶಾಕ್ತೇಯರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವಳಾದರೂ ತನ್ನ ಅತ್ತೆಯ ಮನೆಯವರ ಆಚಾರದಂತೆ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಸೇರಿದ ತರುವಾಯ ವೈಷ್ಣವ ಮತವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದಳು, ಇವಳು ಒಂದಾನೊಂದುದಿನ ಸಣ್ಣ ಮಗುವಾದ ರಾಮುಮೋಹನನೊಂದಿಗೆ ತೌರುಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ಇವಳ ತಂದೆಯು ಪೂಜಾಸಂಬಂಧವಾದ ಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ಮೊಮ್ಮಗನ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟನೆಂತಲೂ, ಅವನು ಅವುಗಳನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ, ರಾಮುಮೋಹನನು ಅಗಿದು ನುಂಗಿಬಿಟ್ಟನೆಂತಲೂ, ವಾಕ್ಚುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಆ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯನು ಅದನ್ನು ನೋಡಿ "ಠಾಕುರಾನೀ! ಹೀಗೆ ದೇವತಾತಿರಸ್ಕಾರಮಾಡಿದ ನಿನ್ನ ಮಗನಿಂದ ನಿನಗೆ ಸೌಖ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗಲಿ, ಮತ್ತೂ ಈ ಬಾಲನು ಸನಾತನ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಬಾಹ್ಯನಾಗಿರಲಿ" ಎಂದು ಶಪಿಸಿದನೆಂತಲೂ, ತನ್ನ ತಂದೆಯು ಹೀಗೆ ಶಪಿಸಿದಕೂಡಲೇ ಆ ಠಾಕುರಾನಿಯು ಜೆಂತಿಸಿ, ಗದ್ಗದಸ್ವರದಿಂದ ಈ ಶಾಪ ಪರಿಹಾರಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡಳೆಂತಲೂ, ಅದಕ್ಕಾತನು ನನ್ನ ವಾಕ್ಯವು ತಪ್ಪಲರಿಯದು, ಈತನು ಧರ್ಮಬಾಹ್ಯನಾದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯಜನರಂತೆ ಅಲ್ಲದೆ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗುವನು" ಎಂದು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನೆಂತಲೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಈ ರಾಮುಮೋಹನನ ಜೀವಿತಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದವರು ಇವನ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ಈ ರೀತಿಯ ಗಾಧಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರಬಹುದು. ಠಾಕುರಾನಿಯು ಸ್ವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರಿದಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪತಿಯೊಡನೆ ಈ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನೆಂತಲೂ, ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಶಾಪಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯುಳ್ಳ ಆ ದಂಪತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮಗನನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಸನಾತನಧರ್ಮವರನಾಗಿರುವಂತೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಯಾವಾಗಲೂ ಯೋಚಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರೆಂತಲೂ ಹೇಳುವರು.

ರಾಮಕಾಂತರಾಯನು ತನ್ನ ಹಿರಿಯರ ವೃತ್ತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಮುರ ಷಡಾಬಾದ್ ನವಾಬನ ಬಳಿಯ ಬಂದು ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದನು. ಆದರೂ ತಮ್ಮ ತಂದೆಯಂತೆಯೇ ತನಗೂ ಕೆಲವು ಅಕ್ರಮಗಳು ಜರುಗಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು, ಮುರಳಿ ರಾಧಾನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಬರದ್ವಾ ಜಮೀನ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಗುತ್ತಿಗೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ತರುವಾಯ ಆ ಜಮೀನ್ದಾರನೊಂದಿಗೆ ಅಂತಃಕಲಹಗಳು ಉಂಟಾಗಲು, ರಾಯರ ವಂಶಸ್ಥರೆಲ್ಲರೂ ಬಗ್ಗಟ್ಟಾಗಿ, ಆಗಿನ ರಾಜನಾದ ತೇಜಚಂದ್ರನೊಡನೆ ಕೆಲವು ಶಾಶ್ವತ ನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಗುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ರಾಮುವೋಹನನು ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗನಾಗಿದ್ದನು. ರಾಯರ ವಂಶವು ತುಂಬ ವೃದ್ಧಿಯಾದ ತರುವಾಯ ರಾಮಕಾಂತರಾಯನು ತನ್ನ ಕಾಮುಂಗುತ್ತಾ ಗ್ರಾಮವಾದ ಲಾಂಗೋಲ್‌ವಾಡಾ ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ತನ್ನ ನಿವಾಸವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿದನು.

ರಾಜಾ ರಾಮುವೋಹನರಾಯನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮತದ ಪ್ರೇಮವು ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಿತು. ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಅಖಂಡಮತ ಸಂಸ್ಕರಣಕರ್ತನಾಗತಕ್ಕ ಈ ಮಹಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದ ರಾಧಾಗೋವಿಂದ ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು. ಮನೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲಿಗಾದರೂ ಹೊರಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಆ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿಯೇ ಹೊರಡುತಿದ್ದನು. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿನ ಬಂದೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಪಾರಾಯಣಮಾಡುವ ವಾಡಿಕೆಯನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಇದು ಆತನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ತರುವಾಯ ನಡೆದ ಮಾಪರ್ಾಡಿಗೆ ಸಾದೃಶ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳೊಳಗೆ ಪಂಡಿತ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳೆಂತಲೂ, ಮೌಲ್ವಿಮುಖ್ತುಗಳೆಂತಲೂ, ಎರಡು ತೆರದ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಗಳ

ದ್ದುವು, ರಾಮಮೋಹನನು ಸ್ವಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ನಿತ್ಯವೂ ಬಂಗಾಳೀ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿನ ಗಾವಟಿಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಿಬರುತ್ತಲೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಫಾರಸಿ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದನು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಫಾರಸಿಯೇ ರಾಜಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಸರ್ಕಾರದ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುವರಿಗೆ ಅದು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲ್ತುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೂ, ಅರಬ್ಬೀ (ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಮಾತೃಭಾಷೆ) ಭಾಷೆಯನ್ನಭ್ಯಸಿಸತೊಡಗಲಿಕ್ಕೂ, ಅವನ ಐಂಥತ್ತನೆಯ ವರುಷದಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನ ತಂದೆಯು ಪಾಟ್ನಾಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ಈ ಬಾಲನು ಅಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಂವತ್ಸರಗಳಿದ್ದು ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ, ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ, ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ, ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಮತಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ತನು. ಇದರಿಂದ ಅವನ ಕುಶಾಗ್ರಬುದ್ಧಿಗೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹದ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಆಯಿತು. ಇವನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಪಂಡಿತರಾದ ಮೌಲ್ವಿಗಳೊಡನೆ ಖುರಾನಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈಶ್ವರನ ಅಸ್ತಿತ್ವವೂ, ನಿರ್ಗುಣೋಪಾಸನೆಯೂ ಬಲಪಟ್ಟು, ಅವನ ಜೀವವಿರುವ ತನಕ ಅದೇ ಅವನಿಗೆ ಆನಂದದಾಯಕವಾಗಿದ್ದಿತು. ತನಗೆ ವಿರಾಮ ದೊರೆತಾಗ ಹಾಫೀಜ್, ರೂಮಿ, ಸಾದಿ ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೋದುತ್ತಾ, ಚರ್ಚೆಮಾಡುವಾಗ ಆ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾ ಇದ್ದನು. ಈ ಕಾರಣವೇ ಅವನ ಮತಸಂಬಂಧವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಮುಖ್ಯಹೇತುವಾಗಿದ್ದಿತು.

ಆತನು ಅರಬ್ಬಿ, ಫಾರಸಿಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ತು ತನ್ನ ಊರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದಮೇಲೆ ಹಿಂದೂಮತಾಂಶಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲಿಕ್ಕೂ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೂ, ಅವನ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಾಮಕಾಂತನು ಅವನನ್ನು ಕಾಶಿಗೆ ಕಳುಹಿದನು. ಅವನು ಬಹು

ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಂದೂಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಜನಕವಾದ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಅನೇಕ ಮತಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೋದಿದನು.

ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲ್ತು ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ರಾಮಮೋಹನನು ಮತವ್ಯಾಸಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿ, ಯೋಜಿಸಿದಹಾಗೆಲ್ಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದುತ್ತಲಿರುವ ತನ್ನವಿಶಾಲಜ್ಞಾನವನ್ನುಪಯೋಗಪಡಿಸಿ, ಮೊದಲು ಮುಹಮ್ಮದೀಯ ಮತಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿನ ಆಸ್ತಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ, ತರುವಾಯ ಹಿಂದೂಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಶೋಧಿಸಿ, ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಸನಾತನಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿದನು. ಇವನು ತನ್ನ ತಂದೆಯೊಂದಿಗೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಾ, ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ತಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳೇ ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾದುವುಗಳೆಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾ ಇದ್ದನು. ರಾಮಕಾಂತರಾಯನು ತಾನು ಈ ಹುಡುಗನ ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈ ಮೇರೆಗೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದುವೆಂದು ಬಹಳವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಿ, 'ನೀನು ಈ ನವೀನಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಡು' ಎಂದು ಹಲವುಸಾರಿ ಕಠಿನೋಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಿದನು. ಆದರೂ ರಾಮಮೋಹನನು ಅದನ್ನೊಪ್ಪದೆ ಅದೇಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹದಿನಾರನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ "ಹಿಂದುಗಳ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆರಾಧಕಪಕ್ಷದವರಿಗೆ ವಿರೋಧವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಣ್ಣ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದನು. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಆಗಲೇ ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಡದೆ ಇದ್ದರೂ, ಅವನ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಅವನಮೇಲೆ ಇದ್ದ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೊಲಗಿಸಿತು. ರಾಮಕಾಂತನು ಸಂಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹಚಿತ್ತದಿಂದ ಆ ಬಾಲಕನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೂ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅವನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಹೋದುದರಿಂದ ಒಂದುದಿನ ಈ ರಾಮಮೋಹನರಾಯನನ್ನು ಮನೆ

ಯಿಂದ ಹೊರಡಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಇದೇ ಇವನು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥದ ಪರ್ಯವಸಾನವು.

ಹಿರಿಯರಿಂದ ತಿರಸ್ಕೃತನಾಗಿ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನಮ್ಮ ಕಥಾನಾಯಕನು ಹೀಗೆ ಆದುದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಚಿಂತಿಸದೆ, ದೇಶಾಟನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಮೊದಲು ಹಿಂದೂದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯ ಮತರೀತಿಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾ, ಆಯಾ ದೇಶಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾ, ನಾನಕ್, ಕಬೀರ್, ದಾವೂದ್ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾತ್ಮರ ಇತಿಹಾಸಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ವಿರಾಮವಾದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನೋದುತ್ತಾ, ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಉತ್ತರಹಿಂದೂಸ್ಥಾನವನ್ನತಿಕ್ರಮಿಸಿ, ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತ ಪಙ್ಕ್ತಿಗೆ ಆಚೆ ಇರುವ ಟಿಬೆಟ್‌ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಿದನು.

ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶತಪ್ಪಿದರೂ ಸ್ವರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ನಿಲ್ಲದೆ, ಪರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದರಲ್ಲಿ ಅವನ ಉದ್ದೇಶವು ಯಾವುದಾದರೂ ಇರಲೇಬೇಕಷ್ಟೆ? ಇಂತಹ ವಿದೇಶಗಮನಕ್ಕೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿನ ಅಸೂಯೆಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳಿದರೂ ಈ ವಿಷಯವು ಪ್ರಸಕ್ತಾಂಶಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸದಕಾರಣ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಅರ್ಹವಾಗಿಲ್ಲ. ತತ್ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಮತಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಓದಿದ್ದನಾದುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದುಂಟಾದ ಬೌದ್ಧಮತವಿಮರ್ಶನಾಪೇಕ್ಷೆಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುವ ಹಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಸಾಧುವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಆಹಾ! ವಿದ್ಯೆಗಳು, ಸಭೆಗಳು, ವಾದಗಳು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು, ಸಂಸ್ಕರಣಗಳು ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಹೆಸರೇ ಇಲ್ಲದೆ, ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎತ್ತನೋಡಿದರೂ ಜನರು ವಿಗ್ರಹಾರಾಧಕರಾಗಿ, ವಿಜ್ಞಾನತೇಜೋಹೀನ

ರಾಗಿದ್ದ ಆಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಣಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಬರೆದು ಅದೇ ನೆವ ಕ್ಕಾಗಿ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಲೋಹವರ್ಮಗಳಾಗಲಿ, ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ರಸ್ತೆಗಳಾಗಲಿ ಇಲ್ಲದೆಯೂ, ರಾಜ್ಯಾಂಗಕಲ್ಲೋಲಗಳಿಂದ ಕಳಗುಂದಿ, ಏಳುನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ದಾಸ್ಯಸ್ಥಿತಿಯನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರಹಿತರಾದ ಜನಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಯೂ, ಸುಲಿಗೆ, ಕಳ್ಳತನ, ದಂಗೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಂದ ಸದಾಕಾಲವೂ ಭಯಾವಹವಾಗಿಯೂ, ಇದ್ದ ಆಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರು ವರ್ಷದ ಪ್ರಾಯದವನಾದ ಈ ಬಾಲನು ಸ್ವರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ತೊರೆದು, ಅಸಹಾಯನಾಗಿ ಟಿಬೆಟ್‌ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಿಕೆಯು ಎಂತಹ ಸಾಹಸಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದೋ ವಾಚಕರೇ ಅದನ್ನು ಯೋಜಿಸತಕ್ಕದು !

ಟಿಬೆಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮಾತನಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಕಲ್ತು, ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿನಗಳು ಇದ್ದ ಮೇಲೆ ಇವನಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಷ್ಟ ಸಂಭವಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿನ ಜನರು 'ಲಾಮಾ' ಎಂಬ ಪರಂಪರೆಯು ಹೆಸರಿನ ಮತಗುರುವನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವನೆಂದು ನಂಬಿ, ಅವನನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಸೇವಿಸುತ್ತಿರುವರು. ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯೇ ಕೂಡದೆಂಬ ಮಾತಿನಿಂದಲೇ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಾಮುವೋಹನನು ಈ ಮನುಷ್ಯಾರಾಧನೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಹೇಗೆ ಸೈರಿಸಿಕೊಂಡು ಮೌನವಾಗಿರಬಲ್ಲನು ? ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಾಕ್ಷಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾದುದೆಂದು ತೋರಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಬಳಿಯಲಗೇನೇ ನುಂಗದೆ, ಪರರಾಷ್ಟ್ರವೆಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು, ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ, "ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಿರೆಂತಲೂ, ಈಶ್ವರೋಪಾಸನೆಯೇ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವೆಂತಲೂ" ಆತನು ಬೋಧಿಸತೊಡಗಿದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅಲ್ಲಿ ಲಾಮನಪಕ್ಷದವರಾದ ಕಿರಾತಸ್ವಭಾವದ

ಕೆಲವು ಜನರು ಇವನು ಬಂಟಿಗನಾಗಿದ್ದಾಗ ಇವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅದೃಷ್ಟವಶದಿಂದ ಆ ಕಿರಾತಸ್ತ್ರೀಯರೇ ದಯಾದ್ರ್ರಚಿತ್ತೆಯರಾಗಿ, ಈ ಘೋರವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ರಾಮುಮೋಹನನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ, ನೀನು ಎಲ್ಲಿಗಾದರೂ ಹೋಗಿ ಬದುಕಿಕೋ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಕೆಲವರು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಇವನಲ್ಲಿ ಕರುಣಿಸಿ, ಆ ದುಷ್ಟರಿಗೆ ಕಾಣದಂತೆ ಈತನನ್ನು ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿ ಅಪಾಯದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿದರು. ಆದುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ಅಭಿಮಾನವೂ, ಅವರಲ್ಲಿ ಮರ್ಯಾದೆಯೂ ಈತನಿಗೆ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಮುಖ್ಯಹೇತುವಾಯಿತು. ಡಾಕ್ಟರ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವಳು. " ನಾಲ್ವತ್ತು ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದುಹೋದರೂ ರಾಮುಮೋಹನನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ತಾನು ಸ್ತ್ರೀಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವಿಡುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಟಿಬೆಟ್‌ದೇಶದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದ ಕಲ್ತುಕೊಂಡೆನೆಂದು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬಹು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಹಿಂದೂದೇಶದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಈತನು ಪಟ್ಟ ಶ್ರಮೆಗಳಿಗೆಲ್ಲವೂ ಇದೇ ಪ್ರಬಲಕಾರಣವು "

ಟಿಬೆಟ್ ದೇಶ ಬಂದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ; ರಾಮುಮೋಹನನು ಹಿಮಾಲಯಪರ್ವತದ ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸುದಾ ಹೋಗಿದ್ದನೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಯಿರುವುದು ; ಆದರೂ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಅರ್ಹವಾದ ಸಾಧನಗಳು ದೊರೆಯದ್ದರಿಂದ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ಚಿಂತಿಸುವೆವು. ಈತನು ತನ್ನ ಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿಟ್ಟದ್ದಲ್ಲಿ ಈಗ ಎಷ್ಟೋ ಉಪಯೋಗವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಮೇಲೆ " ಸಂವಾದಕೌಮುದಿ " ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬಂದು ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವನೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ, ನಾವು

ಅಪರಾಹ್ಣವು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿದ್ದನ್ನು ಸುದಾ ತಿಳಿಯದೆ ಇದ್ದನು, ತಾಯಿಯು ಊಟಕ್ಕೆ ಬಾರೆಂದು ಬಂದೆರಡು ಸಲ ಕರೆದರೂ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬರಲು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವಲ್ಪತಾಳ; ಬರುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿ, ಮತ್ತೆ ಓದುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು. ಮನೆಯವರೆಲ್ಲರೂ ಭೋಜನಮಾಡಿದರು; ಇವನ ತಾಯಿ ಮಾತ್ರ ಇವನಿಗಾಗಿ ಕಾದಿದ್ದು ಬೇಸತ್ತು "ರಾಮ ಮೋಹನಾ! ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಓದುವತನಕ ಆಹಾರವನ್ನೂಲ್ಲೆನೆಂದು ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿರುವೆಯಾ? ನನ್ನ ಹಸಿವನ್ನಾದರೂ ತೀರಿಸು, ಏಳು" ಎಂದು ಹೇಳಿದಮೇಲೆ ಆತನು ಊಟಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು, ಹೀಗೆ ಬಲು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಗ್ರಂಥರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಪುರಾತನ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಕಡೆದು ಕಡೆದು ನೋಡಿದ್ದರಿಂದ ಅದೇ "ದೇವಾಸುರರಿಗೆ ಸಮುದ್ರಮಥನದಿಂದ ಅಮೃತವು ಲಭಿಸಿದಂತೆ" ರಾಮಮೋಹನರಾಯನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಅಮೃತವು ಸಿಕ್ಕುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೂ, ಆಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಈತನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಬಲವಾದ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಈ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ವಾದವು ಜರುಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಿತು, ರಾಮಕಾಂತರಾಯರು ಮಗನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂಕಲ್ಪನನ್ನು ತಿಳಿದು, ತುಂಬ ವಿಚಾರಪಡುತ್ತ, ತನ್ನ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸದೆ, ತನ್ನ ಅಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಸೂಚನೆಗಳಿಂದ ತೋರುತ್ತಾ, ತನ್ನ ಮಗನು ಪೂರ್ವಾಚಾರಬದ್ಧನಾಗಿ, ಸಂಸಾರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾ, ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವನೆಂದು ತಾನು ತಿಳಿದಿದ್ದುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತೆಂದು ದುಃಖಿಸುತಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳು ಕಳೆದಮೇಲೆ ಪೂರ್ವಾಚಾರವು ಬಿಳ್ಳೆಯದಾಗಲಿ, ಕೆಟ್ಟುದಾಗಲಿ, ಅಮೇಲು ಬೀಳುಗಳೆರಡನ್ನೂ ನಾವು ಅವಲಂಬಿಸದೆ ತೀರದೆಂಬ ರಾಮಕಾಂತನ ವಾದಕ್ಕೂ, ನಮ್ಮ ಅಂತರಾತ್ಮವು ಯುಕ್ತವೆಂದು ಬೋಧಿಸಿದವು

ಗಳನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅಯುಕ್ತವಾದುದೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕುವುಗಳನ್ನು ಪರಿತ್ಯ ಜಿಸೋಣವೆಂಬ ರಾಮಮೋಹನನ ವಾದಕ್ಕಾಗಿ ಇರುವ ಭೇದಗಳೇ ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳ ಪುನಃಕಲಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಾದುವು. ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ಬಂಧುಜನರೆಲ್ಲರೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಹಗೆತನವನ್ನು ತೋರುತ್ತ ಬಂದರೂ, ತರುವಾಯ ಬಂದು ದಿನರಾಮಕಾಂತನು ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ನೋಡಿ, " ಮತದ್ವೇಷಿಯಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಲು ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದೆ ಇದೆ; ಆದಕಾರಣ ಇಂದಿನಿಂದ ನೀನು ಬೇರೆಯಾಗಿರು" ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಡಿಸಿ, ಅವನ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ಆಗಿನಿಂದಲೇ ಈತನಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಇವನು ಬಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವನು:-" ನಾನು ಟಿಬೆಟ್ಟಿಗೆ ಹೊರಟಾಗ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಅವರ ಭಾಷೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅನಾದರಣಭಾವವುಂಟಾಗಿದ್ದಿತು; ಆದರೆ ನಾನು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದಮೇಲೆ ಅವರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನಾಡಿ, ಅವರೂ ಲಕ ಅವರ ವಿಧಗಳನ್ನೂ, ಆಳಿಕೆಯ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿದೆನು. ಅವರು ಬಳ್ಳೇ ವೀರರೆಂತಲೂ, ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ದೃಢಸಂಕಲ್ಪರೆಂತಲೂ ನನಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಪರದೇಶೀಯರಾದರೂ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ವರ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕ್ರಮಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವರೇ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಸಹಾಯಕರಾಗುವರೆಂದು ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿದೆನು "

ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ರಾಮಮೋಹನನನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷು ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಹುರಿಗೊಳಿಸಿತು. ಆದರೂ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ವರುಷದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಇಪ್ಪತ್ತಾರೂ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ವರುಷಗಳ ತನಕ ಸಾವಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾತನಾಡತಕ್ಕಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾ

ತ್ರ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಬರೆಯುಲಿಕ್ಕೆ ಅಶಕ್ತನಾಗಿಯೇ ಇದ್ದನು. ಇವನು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಇದ್ದನೋ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ತಕ್ಕ ಸಾಧನಗಳು ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ.

ಮಹನೀಯದೃಢಚಿತ್ತದೆ।
ಮಹಿಯೊಳ್ಕಷ್ಟಗಳನೆಣಿಸದು ಧೀರತೆಯಿಂ ॥
ಸಹಿಸುತ್ತಂ ಸುಗುಣಂಗಳ ।
ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಂ ನಡೆವರಂತರಾತ್ಮನೊಲಿವವೋಲ್ ॥

ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕರಣ.

(1801 ರಿಂದ 1818 ರ ವರಿಗೆ.)

೧೮೦೧ ನೇ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ಮನೆ ಬಿಟ್ಟುಹೋದದಿನದಿಂದ ಇವರ ತಂದೆಯು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಧನಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಅವನ ಅಂತರಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಈ ವಿಧದ ಜೀವನವು ಹಿತವಾಗಿ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಯುಕ್ತವೆಂದು ತೋರಿದ ಅಂಶಗಳು ತನ್ನ ತಾಯಿತಂದೆಗಳಿಗೆ ಅಹಿತವಾಗಿ ತೋರಿದಲ್ಲಿ ಅಂತವರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸುದಾ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು, ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಬದಲಾಯಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟ ಪಡದ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಈ ಪರಾನ್ನದಿಂದ ಜೀವಿಸುವಿಕೆಯು ಹೇಗೆತಾನೇ ಹಿತಕರವಾಗಿದ್ದೀತು? ಆದುದರಿಂದ ಇವನು ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಸೇರಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದುದು ಇದೇ ಮುಖ್ಯಕಾರಣವೆನ್ನಬಹುದು.

ಆದರೆ ಆಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂದೇಶೀಯರಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೀಷರಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಮಾಡುವುದು ಈಗಿನಷ್ಟು ಸಂತೋಷಕರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ತೊಂದರೆಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಬಬ್ಬನೊಬ್ಬ ನೀಚ ಧೊರೆಯ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರತು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ರಾಜರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ಮತ ವಿಪಕ್ಷತೆಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಗಣಿಸದೆ, ತಕ್ಕ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ತನ್ನ ಜಾತಿಯ ಮಹಮದೀಯರಿಗೂ, ದೇಶೀಯರಾದ ಹಿಂದೂಜನರಿಗೂ ಸೆವುವಾಗಿ ಉನ್ನತಾಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ ಒಂದರು. ಮಹಾ ಯೋಧನಾದ ಔರಂಗಜೇಬನು ಸುದಾ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ವಾಲ್ಮ್ಯಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಸೇನೆಗೆಲ್ಲ ರಾಜಪುತ್ರನಾದ ಜಸ್ವಂತ ಸಿಂಗನನ್ನು ಸೇನಾನಾಯಕನನ್ನಾಗಿರಿಸಿ, ತನ್ನ ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣಭಾರವನ್ನು ಅವನ ಭುಜ ಪೀಠವಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಗಿನ ರಾಜ್ಯಭಾರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಪದ್ಧತಿ ನಶಿಸಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾವು ಈಗ ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ರಾಮಮೋಹನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲೆಕ್ಟರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ, ಜಡ್ಜಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಸಂಬಳದ ಶಿರಸ್ತೆಯ ಉದ್ಯೋಗವೇ ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಉನ್ನತಾಧಿಕಾರವೆಂದು ಎಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಅದೂಕೂಡ ಬಂದೇಸಾರಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ; ಹತ್ತು ಹದಿನೈದು ರೂಪಾಯಿಗಳ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯೋಗದಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಂದವನಿಗೇನೆ ಆ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರವು ಕೊಡಲ್ಪಡುತಿದ್ದಿತು.

ಉದ್ಯೋಗಸಿಕ್ಕುವ ಮಾತು ಹಾಗಿರಲಿ ; ಈ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಅನಾದರವೂ ಚಿಂತಿಸತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದ್ದಿತು. ಬಂದೊಂದುವೇಳೆ ಇವರನ್ನು ತಿರ್ಯಗ್ಜಂತುಗಳಿಗಿಂತ ಹೀನವಾಗಿ ಕಾಣುತಿದ್ದರು. ಜನರು ವಿದ್ಯಾವಂತರಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳು

ಗಗನಕುಸುಮಗಳನಿಸಿದ್ದುವು. ನಮ್ಮವರಲ್ಲಿ ಪೌರುಷವೆಂಬುದು ಶೂನ್ಯವಾಯಿತು ; ಆದುದರಿಂದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅವರನ್ನು ನೈಚ್ಯಭಾವದಿಂದ ತಿಳಿಯುತಿದ್ದರು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತಕ್ಕಕಾರಣಗಳಿಂದಲಾಗಲಿ, ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಆಗಲಿ ತಮ್ಮಮೇಲೆ ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡಂತೆ ಮುಖಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಂದಕೂಡಲೇ ನಮ್ಮವರು ಅವರಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು, ಬಹಳವಾಗಿ ಹೊಗಳಿ ಅವರ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಿತಿದ್ದರು.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಭಿಲಾಷಿಯಾದ ರಾಮುಮೋಹನನಿಗೆ ಈ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತನಗೆ ನಂಬಿಕೆಯಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇರೆವಾರ್ಗವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರಜೀವನಕ್ಕೆ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದೇ ಉತ್ತಮವೆಂದು ತೋರಿದುದರಿಂದಲೂ, ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ನೌಕರಿಯಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸೇರಲಿಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟಗೊಂಡು, ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತನ್ನನ್ನು ಅಗೌರವವಾಗಿ ಕಂಡರೆ ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವೆನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಜಂಗ್‌ಪುರದ ಮಂಡಲಾಧಿಪತಿ (ಕಲೆಕ್ಟರ್) ಯಾದ ಡಿಗ್ಬಿ ಸಾಹೇಬನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಕೊಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಮನವೆಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಸಾಹೇಬನು ಅತನ ಮುಖಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ, ವಾಕ್ಚಾತುರ್ಯವನ್ನೂ, ಬರಹದ ತರಹೆಯನ್ನೂ ನೋಡಿ, ನಿನಗೆ ಬಂದು ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಕೊಡುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿದನು ; ಕೂಡಲೇ ರಾಮುಮೋಹನನು, " ನಾನು ತಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲ ಕೂತುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕೊಡುವುದು, ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ನೋಡುವುದು, ಇವೆರಡು ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಮ್ಮತಿಸುವುದಾದರೆ ತಮ್ಮ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವೆನೆಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಬಿನ್ನವತ್ತಳೆಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಅಧಿಕಾರಿಯು * "ಲೇಡ್‌ಮೆರ್ ಸಾಹೇಬ"

* ಮಿಸ್ಟರ್ ಲೇಡ್‌ಮೆರ್ ಎಂಬುವರು ಆಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೆಹರಾಧೂನಿನಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಜಿ

ರಂತೆ ಅಧಿಕಾರಬಲದಿಂದ ಇತರರನ್ನು ಹೀನವಾಗಿ ನೋಡುವ ಸ್ವಭಾವದವನಲ್ಲದ ದಯಾಳುವಾಗಿಯೂ, ಶಾಂತನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ. ಈ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಂತೋಷದಿಂದಲೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡದ್ದಲ್ಲದೆ ಅದರಂತೆ ಬರೆದೂಕೊಟ್ಟನು. ರಾಮಮೋಹನನು ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ತನ್ನ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ತೋರಿಸಿ, ಬಹು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದುದರಿಂದ ಡಿಗ್ಬಿಯವರಿಗೆ ಈತನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಬರುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಾ ತಾನು ಕಲಿತ ವಿದ್ಯಾಬಲದಿಂದ ಆ ಕಾರ್ಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನಾದರೂ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುದರಿಂದ ಕಲೆಕ್ಟರಿಗೆ ಇವನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ಗೌರವ ದೊರೆತು, ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಅಧಿಕಾರಿಯಬಳಿ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯೋಗವಾದ ದಿವಾನನೆಂಬ ಶಿರಸ್ತೇದಾರನ ಪದವಿಯು ಇವನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ತರುವಾಯ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಗುಣವಂತನಾದ ಡಿಗ್ಬಿ ದೊರೆಗೂ, ರಾಮಮೋಹನನಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಚಯವು ಹೆಚ್ಚಿ, ಅದೇ ದೃಢತರವಾದ ಸ್ನೇಹವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸಿ, ಸಾಯುವತನಕ ಬಂದೇಸಮವಾಗಿತ್ತು. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಿಂದೂದೇಶದ ವಿದ್ಯಾವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ, ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.

ಡಿಗ್ಬಿಯ ಸ್ನೇಹಾನುಬಂಧದಿಂದ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಲಾಭಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಈತನು ಮೊದಲು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತ ಸಾರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದು, ಅದನ್ನು ೧೮೧೫ ರಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿದನು. ಈ ಪುಸ್ತಕದ

ಸ್ಟ್ರೀಟರಾಗಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಕೈಕೆಳಗಿನ ನೌಕರರನ್ನು ಮನಸ್ಸಿ ಬೈಯುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಎಂಬ ಹಿಂದೂದೇಶಾಭಿಮಾನಿಯು ಅವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನಬರುವಂತೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಕಲಿಸಿದನಂತೆ.

ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಡಿಗ್ಬಿಯವರೇ ಬಂದು ಉಪೋದ್ಘಾತವನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟರು ವರು. ರಾಮುವೋಹನನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡೆದನೆಂಬುದನ್ನು ಅದರಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾದುದರಿಂದ ಅದರ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವೆವು. "ಈತನು ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಓದಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನಂತೆ. ಅದರಲ್ಲನವನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದುದರಿಂದಲೇ ಆಮೇಲೆ ಐದುವರುಷಗಳಾದರೂ ನನ್ನ ಪರಿಚಯವಾದಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾತನಾಡತಕ್ಕಷ್ಟು ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಡೆದಿದ್ದನು. ಆಗ ಅತನು ತಪ್ಪಿಲ್ಲದೆ ಬರೆಯಲಾರದವನಾಗಿದ್ದನು; ಆದರೆ ಈಸ್ಟ್‌ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿಯವರಕಡೆ ನಾನು ಜಂಗ್‌ಪುರದ ಕಲೆಕ್ಟರಾಗಿದ್ದ ಐದು ವರುಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಈತನು ನನ್ನ ಬಳಿಯ ದಿವಾನಕೆಲಸದಲ್ಲಿದ್ದು, ನನ್ನ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನೂ, ಸ್ವಂತ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೇ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾ, ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯಿಂದ ಕೆಲಸವಾಡುತ್ತಾ, ಯೂರೋಪಿಯನರಾದ ನಮ್ಮ ದೇಶದವರೊಂದಿಗೆ ನಡಿಸುವ ಉತ್ತರ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗಳಿಂದಲೂ, ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಭಾಷಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಆ ಭಾಷಾಪಂಡಿತರೊಂದಿಗೆ ಸಮಾನನಾದವನೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಂತೋಷಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಇದಕ್ಕೆ ನಾನೇ ಕಾರಣನೆಂದು ಗರ್ವಪಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ."

ಈತನಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಯೂರ ಪ್‌ಖಂಡದ ರಾಜ್ಯಾಂಗವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಸುದಾ ಆಸಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಿತು. ಡಿಗ್ಬಿಯವರು ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬಂದುಕಡೆ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವರು. "ಇವನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ವಾರ್ತಾಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನೋದುವ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನಾಡಿದನು. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮೊದಲಾದ ರಾಜ್ಯಗಳ ವೃತ್ತಾಂತಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಬಹುಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಓದುತಲಿದ್ದನು. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ನೆಪೋ

ಲಿಯರ್ ಬೋನೊಪಾರ್ಟನ ಶೌರ್ಯವಿಜೃಂಭಣೆಗೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಸಂತೋಷಿಸುತ್ತಾ, ಆತನ ಅಪಜಯದ ಸುದ್ದಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಸನಪಡುತ್ತಾ ಇದ್ದನು. ಕೆಲವುದಿನಗಳ ತರುವಾಯ ಅವನಿಗೆ ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಬದಲಾಯಿಸಿ, ಒಂದು ವೇಳೆ ನನ್ನೊಡನೆ "ನನಗೆ ನೆಪೋಲಿಯನನಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿದ್ದ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಈಗ ಇಲ್ಲ ; ಅವನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಹುನೀಚಕಾರ್ಯಗಳೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ ಎಂದನು."

೧೮೦೪ ರಲ್ಲಿಯೋ ಅಥವಾ ೧೮೦೫ ರಲ್ಲಿಯೋ ರಾಮಮೋಹನನ ತಂದೆಯಾದ ರಾಮಕಾಂತರಾಯನು ತೀರಿಹೋದನು. ಆತನು ಸಾಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಎರಡು ವರುಷಗಳ ಮುಂಚೆಯೇ ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟನು. ರಾಮಮೋಹನನು ತಂದೆ ಸತ್ತ ತರುವಾಯ ಮನೆಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೂ ಆಸ್ತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಆಶಿಸದೆ, ಅದನ್ನು ಉಳಿದವರ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಉದ್ಯೋಗದ ಹಣದಿಂದಲೇ ಜೀವನವಾಡುತಿದ್ದನು. ತಂದೆಯಮನೆಯ ಗೃಹಕೃತ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಸಮರ್ಥೆಯಾದ ತಾರಣೀದೇವಿಯೇ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಮಹಾತ್ಮರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಓದಿನೋಡಿದವರಿಗೆಲ್ಲ ಆ ಮಹಾತ್ಮರ ಜೀವಿತಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ನಾವು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದು ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಗಳೇ ಮುಖ್ಯಕಾರಣಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ ಇಲ್ಲ. ನಾವು ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲಿಯೂ ಎಷ್ಟು ನೂರು ಹೆಣಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಿನಿಂದಲೇ ನೋಡುತ್ತಲಿಲ್ಲ? ಇದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯಾದರೂ ತೋರುತ್ತಲಿದೆಯೋ? ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕಪಿಲವಸ್ತು ರಾಜನ ಕುಮಾರನಾದ ಗೌತಮಬುದ್ಧನು ಒಂದೇ ಹೆಣವನ್ನು ನೋಡಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ ತಪಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕಾಡಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋದನಲ್ಲವೇ? ನಾವು ಪಿಡುಗುಗಳಿಂದ ಸಾಯುವ ಎಷ್ಟುಜನ

ರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲಿಲ್ಲ ? ಆದರೂ ಲ್ಯೂರ್ತ ಎಂಬುವನು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದುದು ಇದರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೇ ? ಮಕ್ಕಳು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಿಂಸೆಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ? ತಿಯೋಡೋರ್ ಪಾರ್ಕರ್ ಎಂಬವನು ನಾಲ್ಕುವರುಷದವನಾಗಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ಇರುವೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದುದರಿಂದಲೆ ಅಲ್ಲವೆ ಅವನು ಆತ್ಮತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಜೀವಿತಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಬಲವಾದ ಹೇತುವಾಯಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ರಾಮುವೋಹನನ ಜೀವಿತದಲ್ಲಿಯೂ ಗಂಡನು ಸತ್ತಕೂಡಲೇ ಅವನ ಹೆಣದೊಂದಿಗೆ ಬದುಕಿರುವ ಹೆಂಡತಿಯು ಶರೀರವನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕುವ "ಸಹಗಮನ" ನೆಂಬ ಆಚಾರನೇ' ದೊಡ್ಡ ವಾಪರ್ಾಡಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಈತನು ಮೊದಲಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಣ್ಣನಾದ ಜಗನ್ಮೋಹನನೊಂದಿಗೆ ಅವನ ಸತೀಮಣಿಯು ಸುಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಆಗ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಜ್ವಾಲೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರನು ಮೂರ್ತೀಭವಿಸಿದಹಾಗೆ ಚಿತೆಯು ನಾಲ್ಕುದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಆವರಿಸಿ ಸುಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಸುಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಯಾವರೋಗವೂ ಇಲ್ಲದೆ ತುಂಬಿದ ಪ್ರಾಣದಿಂದ ಇದ್ದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಉಂಟಾದ ಬಲಾತ್ಕಾರದ ಮರಣಬಾಧೆಯಿಂದ ಆ ಹೆಂಗಸು ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದ ಆಕ್ರಂದನಧ್ವನಿಯು ನೋಟಕರ ಕಿವಿಗೆ ಕೇಳಿಸದಂತೆ ಬಾರಿಸುವ ತಮಟೆಯ ಧ್ವನಿಗಳಿಂದ ಕಿವಿ ಕಿವುಡಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ ಅಪ್ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಸುಡುತ್ತಲಿರುವ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು ತಡೆಯುಲಾರದೆ ಆಕೆಯು ಪ್ರಾಣವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಜೆತೆಯಿಂದ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕಲು ಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಅವಳ ಸಮೀಪಬಂಧುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಎರಡುಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿಂತು ಬಿದಿರಿನ ದೊಣ್ಣೆಗಳಿಂದ ಬಲವಂತವಾಗಿ ಅವಳನ್ನು ಬೆಂಕಿಯೊಳಕ್ಕೆ ನೂಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ದಯಾಶೂನ್ಯವಾದ ಘೋರಕೃತ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ದುಃಖಿಸಿ ಕೋಪದಿಂದ ಕೆಂಪಡರಿದ ಕಣ್ಣುಗ

ಗಳಿಂದ ಅವರನ್ನು ಬಿರಬಿರನೆ ನೋಡುತ್ತ, ದೊಡ್ಡಧ್ವನಿಯಿಂದ ರಾಮು ಮೋಹನನಿಂತೆಂದನು. "ದಯಾದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಗಳು ಲೇಶವಾದರೂ ಇಲ್ಲದ ಗೋಮುಖವ್ಯಾಘ್ರಗಳಿರಾ, ನಾನು ಇದೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಾಲದತನಕ ಬದುಕಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿ, ಈ ದುರಾಚಾರವೆಂಬ ಗಿಡವನ್ನು ಜಲ್ಲಿಬೇರಿನೊಂದಿಗೆ ಕಿತ್ತು ಹಾಕುವೆನು. ನೋಡೋಣ, ನನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಗೆ ದೈವವು ಅನುಕೂಲಿಸಲಿ."

ರಾಮುಮೋಹನನು ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ತನ್ನ ಜೀವಿತೌತ್ಕರ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮರೆತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಿತ್ಯವೂ ಸಾಯಂಕಾಲ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮತವಿಷಯವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸಂಘವನ್ನೇ ರ್ಪಡಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯು ತಕ್ಕುದಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಪಡೆಯುಬೇಕೆಂತಲೂ, ಬೋಧಿಸುತಿದ್ದನು. ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಜೈನಮತದ ವರ್ತಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಸೇರಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ಅನುಕೂಲ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ತನಗೆ ವಿರಾಮ ದೊರೆತಾಗ ಜೈನರ ಮತಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಓದುತ್ತ ಬಂದನು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶಿರಸ್ತೇದಾರನಾಗಿದ್ದು ಫಾರಸಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಬಳ್ಳಿಯು ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಹಲವುಮಂದಿ ಶಿಷ್ಯರೊಡಗೂಡಿದ್ದ ಗೌರಿಕಾಂತ ಚತರ್ಜೀ ಎಂಬಾತನು ರಾಮುಮೋಹನನಿಂದ, ಆತನ ಉದ್ದೀಪಕಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಜಲಗ್ಪುರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಫಾರಸಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಾಂಜನವೆಂಬ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದನು. ಆದರೂ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಅದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಗ್ರಂಥವು 1838 ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾಯಿತು. ಇದು ಯಾವ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ ಆ ಗ್ರಂಥಗಳು ನಮಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಹೋದುದರಿಂದ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಥಾಭಾಗಕ್ಕೆ ಬರೋಣ.

ರಾಮುವೋಹನನು ಹದಿನೂರು ವರ್ಷಗಳತನಕ ಸರಕಾರದ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಜಂಗ್‌ಪುರ, ಭಾಗಲ್‌ಪುರ, ರಾಂಗಡ ಮೊದಲಾದ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿರಸ್ತೇದಾರನಾಗಿ ಹತ್ತು ಸಂವತ್ಸರಗಳು ಕೆಲಸಮಾಡಿ, ಜನರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಹಿತನೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದನು. ಆದರೆ ಈ ಮಹಾತ್ಮನು ಸಾಮಾನ್ಯರಂತೆ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೊಟ್ಟೆಹೊರೆದುಕೊಂಡು, ನಾಮರೂಪಗಳಲ್ಲದೆ ನಶಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಜನ್ಮಿಸಿದವನಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಮುಂದೆ ತಾನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ದುರ್ಘಟಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸಿಕ್ಕುವ ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯು ಸಾಕಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು, ತನ್ನ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, 1813 ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ನಿವೃತ್ತನಾದನು.

ಇದುವರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದುದರಿಂದ ರಾಮುವೋಹನನು ತಾನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಲುದ್ದೇಶಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯೆ ಜ್ಞಾನ, ದ್ರವ್ಯಸಾಧನೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದುದರಿಂದ ಇದೂ ಒಂದು ಲಾಭಹೇತುವೆಂತಲೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಅಸೂಯಾಪರರಾದ ಕೆಲವರು ಈತನು ಅನ್ಯಾಯಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಹಣವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನೆಂತಲೂ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹಣವನ್ನು ಗಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ ಹೇಳುವರು. ಆದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಆಧಾರಗಳು ಯಾವುವೂ ಕಾಣಬಂದಿಲ್ಲ. ಮಿಸ್ಟರ್ ಲೀವರ್ಡ್ ಎಂಬುವರು ಬರೆದ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಯತವಾಗಿದ್ದ ವೇತನಗಳಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಮಾರ್ಗದಿಂದ ಸುಂಕಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದುವೆಂತಲೂ, ಹಾಗೆ ಸುಂಕಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೆಂದು ಎಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದುದರಿಂದ ಆಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಸುದಾ ಅಂತವುಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಲು ಸಹಾಯಕರಾಗಿದ್ದರೆಂತಲೂ, ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಆಧಾರದಮೇಲೆ

ಆತನು ಅಧರ್ಮ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿದನೆಂಬ ಅಪಕೀರ್ತಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಲಾರನೆಂದು ನಾವು ಹೇಳಬಹುದು.

1793 ರಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ಕಾರನ್ವಾಲಿಸನು ವೈಸರಾಯಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಜಮೀನ್ದಾರರಿಗೆ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಆಲೋಚನೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಬಬ್ಬೊಬ್ಬ ಮಂಡಲಾಧಿಪತಿಗೂ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಭೂಭಾಗಗಳು ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟುವು. ಆಗ ರಾಮಮೋಹನನು ಡಿಗ್ಬಿಯವರ ಬಳಯಿದ್ದು, ಆತನಿಗೆ ಸಂತೋಷಕರವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದುದಲ್ಲದೆ, ಉಪಕಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ದೊರೆತಾಗ ಪ್ರಜಾರಂಜಕಗಳಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೀರ್ತಿ ಪಡೆದನು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೆ ಡಿಗ್ಬಿಯವರು ಯಾವ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿಗೆ ವರ್ಗವಾಗಿ ಹೋದರೂ ಸಾಧ್ಯವಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ, ರಾಮಮೋಹನನನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈತನು ಹೊಸಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುವಾಗ ಮೊದಲಿದ್ದ ಸ್ಥಳದ ಜನರೆಲ್ಲ ಬಹಳವಾಗಿ ಚಿಂತೆಗೊಂಡು, ಆತನ ಉಪಕಾರದ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಾಗಿ ಅವನನ್ನು ವಂದಿಸುತ್ತಾ, "ನಮಗೆ ಇಂತಹ ಧಣಿ ಸಿಕ್ಕಲಾರನು" ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ರಾಮಮೋಹನನಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷವನ್ನು ಹೊರಿಸಿದ್ದರು. ಇವನು ವಿಗ್ರಹಾರಾಧಕರಲ್ಲಿಯೂ, ಪೂರ್ವಾಚಾರಪರಾಯಣರಲ್ಲಿಯೂ ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ, ದ್ವೇಷದಿಂದ ಕಲಹಕ್ಕೆ ಕಾಲು ಕೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ತನ್ನ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾದ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಹೇಳುವ ಪ್ರತಿಕಕ್ಷಿಗಳು ಇಂತಹ ದೋಷಾರೋಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಏನೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಲ್ಲವು.

ಈತನು ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ತನ್ನ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸೇರಿ, ಮತ ವಿಷಯವಾದ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ, ಪೂರ್ವಾಚಾರಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ-

ನಡೆಸುವವರಿಗೆ ಶತ್ರುವಾಗಿ ಇರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಇವನ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾದ ರಾಧಾಪ್ರಸಾದನಿಗೆ ವಿವಾಹವು ತಟಸ್ಥಿಸಿತು. ಈ ಶುಭಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನವನ್ನುಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ಇವನ ವಿರೋಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅವುಗಳೊಂದೂ ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹುಬ್ಲಿ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಗೃಹಸ್ಥನ ಮಗಳನ್ನು ಇವನ ಮಗನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿದರು.

ಮಗನ ಮದುವೆಯಾದಮೇಲೆ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಕೆಲವು ತೊಂದರೆಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದುವು. ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇವನವಾದಗಳಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಸಮ್ಮತವಾದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡಲಾರದೆ ತಮ್ಮಪಕ್ಷವು ಸೋತು ಹೋಗುತ್ತ ಬಂದುದರಮೇಲೆ ಕೆಲವರು ದುರಾತ್ಮರು ಈರ್ಷ್ಯಾಸೂಯೆಗಳನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿವಹಿಸಿಕೊಂಡು, ಒಂದುಗುಂಪಾಗಿ ಸೇರಿ, ಕೃಷ್ಣನಗರದ ಬಳಿಯ ರಾಮನಗರದ ನಿವಾಸಿಯಾದ ರಾಂಜೈಭಟ್‌ಚಾಲನೆಂಬವನ ನಾಯಕತ್ವದಿಂದ ರಾಮಮೋಹನನು ಎಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದರೆ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವನನ್ನು ಬೈಯುತ್ತಾ, ಅವನ ಮನೆಯಸುತ್ತಲೂ ಸೇರಿ ಕೇಕೆಹಾಕುತ್ತ, ಎಲುಬು ಮುಂತಾದ ಹೇಸಿಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತ, ಅವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕಳವಳವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದರು. ಆದರೆ ಸತ್ಯವೇ ಜಯವೆಂದು ನಂಬಿ, ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಇಷ್ಟವಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವ ಸ್ವಭಾವವು ಈ ಕಷ್ಟಸಾಮಾನ್ಯಸಮಸ್ಯೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲದುದರಿಂದ, ಪ್ರತಿಕಷ್ಟಗಳು ಎಷ್ಟುವಿಧಗಳಿಂದ ತೊಂದರೆಪಡಿಸಿದರೂ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು, ಇದು ಏನೆಂದು ಬಂದುಸಲವಾದರೂ ಅವರನ್ನು ನಿಂದಿಸದೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು. ಆ ನೀಚರು ಕೆಲವು ದಿನಗಳತನಕ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿಮಾಡಿ, ಬೇಸತ್ತು ಕೊನೆಗೆ ತಮಗೆತಾವೇ ಸುಮ್ಮನಾದರು. ಈ ಬಾಧೆಯು ಸ್ವಲ್ಪವುಟ್ಟಿಗೆ ಶಾಂತವಾವಕೂಡಲೇ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಸುತಾಚಾರವನ್ನೇ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದ ತಮ್ಮ ತಾಯಿಯು ತೊಂ

ದರೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ತನ್ನ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಉಂಟಾ ಗುತ್ತಿದ್ದ ವಿರೋಧಭಾವಗಳಿಗೆ ಜತೆಯಾಗಿ, ವಿರೋಧಿಗಳ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಇವರ ತಾಯಿಯ ಅಸೂಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದುವು. ತಾರಣೀದೇವಿಯು ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರ ಬೋಧನೆಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿ, ತನ್ನ ಕುಲಾಚಾರಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ತನ್ನ ಮಗನನ್ನೂ, ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ, ಸೊಸೆಯರನ್ನೂ, ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಡಿಸಿಬಿಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಬಂದು ದಿನ ಮಗನಿಗೆ ಆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟಳು. ಪಾಪ ! ಈತನು ಪ್ರೇಮಲತೆಯನ್ನು ಬಂದೇಸಾರಿಗೆ ಕೊಯ್ದುಬಿಡಲಿಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಬಾರದೆ, ನೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದು ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಸಹೋದರಿಯರ ಸವಿಾಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಯತ್ನಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಆ ಊರಿನವರು ಅವನ ತಾಯಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿ, ಅವನನ್ನು ಆ ಊರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇರಕೂಡದೆಂದು ಹೇಳಿಸಿದರು. ಇವನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲು ತಕ್ಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ನಡಿಸಿ, ಜಯಿಸಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದರೂ, ವಿವಾದ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಕುಟುಂಬದೊಡನೆ ಲಾಂಗೋಲ್‌ಪಾದಾದಿಂದ ಹೊರಟು, ಸವಿಾಪದಲ್ಲಿರುವ ರಘುನಾಥಪುರವೆಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಸೇರಿ, ಆ ಊರ ಹೊರಗಿನ ಸ್ಮಶಾನದಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಸಣ್ಣಗುಡಿಸಲು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು, ಅದರ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದು ಜಗತಿಯ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಚಪ್ಪರವನ್ನು ಹಾಕಿ, ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಸುಂದರವಾದ ಹೂವಿನ ತೋಟವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ, ಮನೋಹರವಾದ ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಿ, ಒಳಗಡೆ 'ಓಂ ತತ್‌ಸತ್' 'ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ' ಮೊದಲಾದ ಮಹಾವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ ಪಟಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿ, ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನೇ ತನ್ನ ಉಪಾಸನಾಗೃಹವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವುಕಾಲ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ಈತನು ಮಸಣದ ಹತ್ತಿರ ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದುದರಿಂದ ಜನರು

ಯಾವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರೋ ತಿಳಿಯದು. ಆದರೂ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಅತನ ಧೈರ್ಯಸ್ಥೈರ್ಯಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸಾಕ್ಷ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಸುದಾ ಈತನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಮುರಪದಾ ಬಾದ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಿದ್ದು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಆಗಲೇ "ತೋಹಫತುಲ್ ಮುವಾಹದೀನ್" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪಾರಸಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಮತಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದನು. ಅದರ ಉಪೋದ್ಘಾತವು ಅರಬೀಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಡದಿದ್ದರೂ ಮೌಲ್ವೀ ಅಬೀದುಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಪಂಡಿತನು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ಭಾಷೆಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ನಮಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಯಾವುವೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲವು.

ದುರುಳರ ಬಿರುನುಡಿಗಂಜದೆ |
ಪರಮಾತ್ಮನ ಚಿತ್ತಕೊಪ್ಪಿದುದನಾಚರಿಸಲ್ ‖
ವರಧೈರ್ಯಮಾಂತು ತೊಡಗುವ |
ನರನಿದಿರೊಳ್ನಿಲ್ಲಲಾರವೆಡರುಗಳೊಂದುಂ ‖

ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಕರಣ.

ರಾಮುವೋಹನರಾಯನು 1815 ರಲ್ಲಿ ಇವನ ನಾಲ್ವತ್ತನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಾಸಸ್ಥಳವನ್ನು ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದನು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅವನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕರಣಗಳು ಅವನ ಉದ್ಯೋಗದಶೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪ್ರಕಾಶಿಸದೆ ಇದ್ದುವು ; ಈಗ ಆ ಬಂಧಗಳಿಂದ ವಿಮುಕ್ತನಾಗಿ ತನ್ನ ಜೀವಿತಕಾಲದಲಿ

ಪ್ರತಿನಿಮಿಷವನ್ನೂ, ದ್ರವ್ಯವನ್ನೂ, ದೇಹವನ್ನೂ, ದೇಶೋದ್ಧಾರಣೆಗಾಗಿಯೇ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಬದ್ಧಕಂಕಣನಾದನು ; ಆದುದರಿಂದ ಇವನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮಹಾತ್ಮರ ಜೀವಿತಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸತಕ್ಕಂತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳ ಪೂರ್ಣಾಚರಣೆಗೆ ಇದೇ ಪ್ರಾರಂಭವೆನ್ನಬಹುದು.

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನ ಜನ್ಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಹಿಂದೂ ದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಹೇಗಿದ್ದಿತೆಂಬುದನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುವೆವು. ಈಗ ರಾಮಮೋಹನನು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಗ ಇಲ್ಲಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯು ಹೇಗಿದ್ದಿತೆಂಬುದನ್ನು ಅವನ ಶಿಷ್ಯನೊಬ್ಬನಿಂದ ಪ್ರಚುರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ 1865 ನೇ ಇಸವಿಯ ತತ್ವಬೋಧಿನಿಯೆಂಬ ಮಾಸಪತ್ರದ ಸಂಪಾದಕರು ಸಂಜ್ಞೆಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಅಂಶಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

"ರಾಮಮೋಹನನು ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಬಂಗಾಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮೂರ್ಖತ್ವವೆಂಬ ಗಾಢಾಂಧಕಾರವು ಕವಿದಿತ್ತು ; ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯು ಪ್ರಬಲಿಸಿದ್ದಿತು ; ಪ್ರಜೆಗಳು ವೇದಗಳನ್ನೂ, ಕರ್ಮಕಾಂಡವನ್ನೂ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನೂ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು; ದುರ್ಗೆಯ ವಿಗ್ರಹಗಳಿದಿರಿಗೆ ಮೇಕೆಗಳನ್ನು ಬಲಿಕೊಡುವುದೂ, ಜಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಂಡಾರವನ್ನೆರಚುವುದೂ, ತಮ್ಮ ಪುಣ್ಯಸಾಧನಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದೂ, ಸೋಂಬೇರಿಗಳಿಗೆ ದಾನಮಾಡುವುದೂ, ವ್ರತೋಪವಾಸಗಳನ್ನಾಚರಿಸುವುದೂ, ತಮ್ಮ ಕಾಮ್ಯಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಗೂ, ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಗೂ ಸಾಧನಗಳೆಂದು ನಂಬುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನ್ನಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ವಿತದಿಂದಿದ್ದರೆ ಅಷ್ಟು ಪುಣ್ಯವೆಂತಲೂ, ಬದುಕಿರುವತನಕ ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರಿಗೆ ಮುತ್ತಷ್ಟು ಶ್ರೇ

ಪ್ಪತ್ವ ಬರುವುದೆಂತಲೂ ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಇಂಗ್ಲೀಷರ ಬಳಿ ಉದ್ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಬಡನೆಯೇ ಆ ಉಡುಪುಗಳನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿ, ಸ್ನಾನ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಪಾಪ ವಿಮುಕ್ತರಾಗಿ ಇತರರ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿರಲು ಅನರ್ಹರೆಂದು ಭಾವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಲ್ಲದೆ ಕುಕ್ಷಿಂಭರರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲು ಹವ್ಯಕವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡುವ ದಾತನಿಗೆ ಪುಣ್ಯಬರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿ, ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಾ, ಮುಖಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ತಮಗೆ ದಾನ ಮಾಡಿದವರು ಬಲಿಕರ್ಣರಿಗಿಂತಲೂ ಉದಾರಿಗಳೆಂದು ಹೊಗಳುತ್ತಾ, ತಾವು ಬೇಡಿದುದನ್ನು ಕೊಡದ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕೆಟ್ಟಮಾತುಗಳಿಂದ ಬೈಯುತ್ತಾ, ಭ್ರೂಣಹತ್ಯಾದಿ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಕ್ರೂರ ಸ್ತ್ರೀಯರಾದರೂ ತಮಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಪರಿಶುದ್ಧಿಯರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ, ವರ್ತಮಾನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲವೆಂಬ ಲೋಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನಲ್ಲಿಯೂ, ಅಲ್ಲಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿಯೂ, ಹೇಳಿ ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಹಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಾ ಇದ್ದರು. ಇಂತವರ ಕೆಟ್ಟ ನಡತೆಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದ ಬುದ್ಧಿವಂತರು ಸುದಾ ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳಿಗೆ ಲೋಪವಾಗುವಂತೆ ಅವರು ಎಲ್ಲಿ ಏನು ಹೇಳುವರೋ ಎಂದು ಹೆದರಿ, ಈ ಅಪಾತ್ರರಿಗೆ ದಾನವೊಡುತ್ತಲೇ ಇರುವರು. ಇವರಲ್ಲದೆ ಗುರುಗಳೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಜನರಿದ್ದರು. ಅವರ ಸ್ಥಿತಿಯು ಮತ್ತಷ್ಟು ನಿಂದ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವನ್ನುಪದೇಶಿಸುವೆವೆಂಬ ನೆವದಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಧನವನ್ನೆಲ್ಲ ಅಪಹರಿಸಿ, ಅದರಿಂದ ತಾವು ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಪಾದಗಳನ್ನು ತೊಳೆದ ಕೊಳೆ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದರೆ ಪಾಪ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಯುಂಟಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳಿ ಕುಡಿ

ಸುತ್ತಾ, ತಮ್ಮ ಪಾದಧೂಳಿಯನ್ನವರು ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಬತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿ ದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಂದೆರಡು ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ನ್ನೋದಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಪಂಡಿತರೆಂಬ ಬಿರುದಿಗೆ ಅರ್ಹರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂತವರಿಗೆ ಗಾಯತ್ರಿ ಎಂಬುದಿಂತದೆಂಬ ಜ್ಞಾನವೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಾಗ್ಯವಂತರು ತಮಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆಯು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿದ ಕೃಷಿಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಕಾಲವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಕಳೆದುಹೋಗುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜಕೀಯಭಾಷೆಗಳಾದ ಫಾರಷಿಯಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ, ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ, ಬಂದೆರಡು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೋದಿದರೆ ತುಂಬಾ ಪ್ರಾಜ್ಞರೆಂದು ಎಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಂಗಾಳೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಗ್ರಂಥವೊಂದಾದರೂ ಕಾಣಬರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಬಂದೆರಡು ದೊರೆತರೆ ಕೋಗಿಲೆಯಕೂಗಿಗೂ ಗಿಳಿಯನುಡಿಗಳಿಗೂ ಉಲಿಕಿಬೀಳುವ ನಾಯಿಕಾನಾಯಕರ ವಿರಹಗಳೂ. ಹಂಸೆಗಳ ರಾಯಭಾರಗಳೂ, ಪೂರ್ವಕವಿರಚಿತಗಳಾದ ಕೆಲವು ಚಂಪುಗ್ರಂಥಗಳು ಮಾತ್ರ ದೊರೆವುವೇಹೊರತು, ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಾಧಕಗಳಾದ ಸುಲಭ ಶೈಲಿಯ ವಚನಗ್ರಂಥಗಳು ಬಂದಾದರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಯೌವನಸ್ಥರು ಗಾಳಿಯಪಠಗಳನ್ನಾಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಪಾರಿವಾಳಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ, ಪದ್ಯಗಳನ್ನುಕಟ್ಟುವುದರಲ್ಲಿಯೂ, ತಮ್ಮ ಕಾಲವನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸುತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಇದ್ದರೂ ಈಗಿನ ನಾಗರಿಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲಿಸಿರುವ ಸ್ವದೇಶಪರದೇಶಗಳ ಮುದ್ಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಆಗಿನಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಷಿದ್ಧಪದಾರ್ಥಗಳಾಗಿ ನೋಡಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದುವೆಂಬುದು ತುಂಬ ಸಂತೋಷಕರವಾದುದು. ಬಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯರು ಔತನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವಾಗ ಪಶ್ಚಿಮದೇಶದ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅತಿಥಿಗ

ಳಗೆ ಪಾನದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ತಂದು ಬದಗಿಸಿದರೂ ತಾವುಮಾತ್ರ ಅದನ್ನು ಮುಟ್ಟದೇ ಇದ್ದರು."

ಬಂಗಾಳ ರಾಜ್ಯವು ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ರಾಮುಮೋಹನನು ಕಲ್ಕತ್ತಾಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸೇರಿ, "ಮಾನಿಕ್‌ತಪಾಲೋಯಲ್ ಸರ್ಕ್ಯುಲರ್‌ರೋಡ್" ಎಂಬ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಮನೆಯನ್ನು ಕ್ರಯಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಇಂಗ್ಲೀಷರ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸವಮಾಡುತ್ತಾ, ಕೆಲವುಕಾಲದಿಂದಲೂ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ವೇಚ್ಛಾವಲಂಬನಾಭಿಲಾಷೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ದೇಶಸೇವೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಷ್ಟವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಹೀಗೆ ಸ್ಥಿರನಾಗಿ ಅಂದಿನಿಂದ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯು ಅನಾಚಾರವೆಂಬ ಭೇರಿಯನ್ನು ಮೊಳಗಿಸತೊಡಗಿದನು. ಇದರಿಂದ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಇಡೀ ಬಂಗಾಳದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಂದುಬಗೆಯ ಕಲೋಲವು ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಪಂಡಿತಸಭೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಹಳ್ಳಿಯ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ. ನಾಲ್ಕುರು ಗುಂಪುಕೂಡಿದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಾಮುಮೋಹನನ್ನು ಕುರಿತ ಚರ್ಚೆಯೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ಪುರುಷ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇದೇ ವಿಷಯವು ಹಬ್ಬಿತು. ಆಗ ರಾಮುಮೋಹನನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂನು ಸರಿಗಳಾಗಿ, ಆತನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡತಕ್ಕವರು ಕೆಲವರು ಸಿದ್ಧರಾದರು. ಹಾಗೆ ಮುಂದಾದವರಲ್ಲಿ ರಾಜಾ ಕಾಳೀಶಂಕರಘೋಷಾಲ್, ಪ್ರಸನ್ನಕುಮಾರಠಾಕೂರ್, ಗೋಪೀನಾಥಮುನಷಿ ಎಂಬುವರು ಮುಖ್ಯರು ಇವರಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಪಂಡಿತರಿದ್ದರು. 1812 ರಲ್ಲಿ ಜಂಗ್‌ಪುರದಿಂದ ಅನೇಕಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಂಗತನಾಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮಮತಾವಲಂಬಿಯಾಗಿದ್ದ ಹರಿಹರಾನಂದತೀರ್ಥನೆಂಬ ಯೋಗಿಯೊಬ್ಬನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರಿದನು. ಆತನು ರಾಮುಮೋಹನನಿಗೆ ಜಂಗಪ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಚಿತನಾಗಿ ಕ್ರಮು

ಕ್ರಮವಾಗಿ ಇವನ ಅಂತರಂಗಮಿತ್ರನಾದನು. ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಆಚಾರ್ಯಪೀಠವನ್ನಲಂಕರಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪುರುಷನಾದ ರಾಘವಚಂದ್ರವಿದ್ಯಾವಾಗೀಶನು ಇವನ ಸಹೋದರನು. ಉಪನಿಷದರ್ಥಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದ ಶಿವಪ್ರಸಾದನೆಂಬ ಉತ್ತರಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ನಿವಾಸಿಯೂ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದನು. ಇವರಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕರು ರಾಮಮೋಹನನ ಶಿಷ್ಯರಾದರು. ಇವನ ವಿನಯ ಶಾಂತಾದಿ ಸದ್ಗುಣಗಳೂ ಸತ್ಯಸ್ವಭಾವವೂ ಅನೇಕ ಜನರನ್ನು ಅವನ ಕಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸುತಿದ್ದುವು. ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೂ ಕೆಲವುದಿನಗಳು ಕಳೆದಮೇಲೆ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯು ಯುಕ್ತವಾದುದೆಂಬ ಪಕ್ಷದವರ ಆರ್ಭಟಗಳಿಗೆ ಅಂಜಿದ ಕೆಲವರು ಇವನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರೂ ದ್ವಾರಕಾನಾಥಠಾಕೂರ್ ರಾಜಾ ಕಾಳೀಶಂಕರಘೋಷಾಲ್, ಗೋಪೀನಾಥಮುನಷಿ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಿಡದೆ ದೃಢಚಿತ್ತರಾಗಿ ಇವನೊಂದಿಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಾಮಮೋಹನನು ತನ್ನ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಯುಕ್ತವೆಂದು ತಿಳಿದನು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ೧ ನೆಯದು ವಾಗ್ರೂಪವಾದ ಬೋಧೆ ಮತ್ತು ವಾದ. ೨ ನೆಯದು ಪಾಠಶಾಲೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆ. ೩ ನೆಯದು ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ, ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಚುರಗೊಳಿಸುವುದು. ೪ ನೆಯದು ಸಮಾಜನಿರ್ಮಾಣ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಪುಸ್ತಕಪ್ರಕಟನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿ, 1815 ರಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಂಗಾಳೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಮಾತೃಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಚುರಿಸಿದನು. ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಮೂರುಭಾಗಗಳುಂಟು. ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೀಠಿಕೆಯೂ, ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಉಪೋದ್ಘಾತವೂ, ಮೂರನೆಯದರಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂತರಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥವೂ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವು.

ಉಪೋದ್ಘಾತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸಕರಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ವಾದಿಸುವವರ ಸಂದೇಹಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅವುಗಳ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಇದರಡಿ ಕಂಡಂತೆ ಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನು ಬರೆದನು.

1. ಪರಮೇಶ್ವರನು ನಿರಾಕಾರನೆಂದು ಭಾವಿಸಿಯೇ ಧ್ಯಾನಮಾಡ ಬಹುದು.

2. ವಿಗ್ರಹಗಳೂ, ಪಠಗಳೂ ಇವುಗಳೊಂದೂ ಇಲ್ಲದೇನೇ ನಾವು ಅತನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

3 ಈಶ್ವರಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಹಲವುಮಾರ್ಗಗಳುಂಟು, ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಅಂತರಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಯಾವಮಾರ್ಗವು ಯುಕ್ತವೆಂದು ತೋರುವುದೋ ಅದನ್ನೇ ನಾವು ಅವಲಂಬಿಸತಕ್ಕುದು.

4. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗೆ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ವಿವೇಚನಾಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ ವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ತಪ್ಪಾಗಿಯೂ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು.

5 ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯು ಪಾಮರರಿಗೋಸ್ಕರ ಏರ್ಪಟ್ಟುದೆಂದು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಅಂತವರಿಗೆ ಸುದಾ ಕೇವಲ ಈಶ್ವರೋಪಾಸನೆಯೇ ಸುಲಭವಾಗಿಯೂ, ಫಲಕಾರಿ ಯಾಗಿಯೂ, ಇರುವುದು.

6. ನಮ್ಮ ಮತಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಯಾವಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಬರೆ ಯಬಹುದು ; ಹೀಗೆಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. .

ವೇದಾಂತಸೂತ್ರಗಳು ಬಂಗಾಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಅವು ಅಭಾಷೆಯನ್ನರಿಯದವರಿಗೆ ದುರವಗಾಹನಗಳಾಗುವುದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಹಿಂದೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದನು. ತರುವಾಯ 1818 ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದನು. ಇದರ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮತದ ಮೇಲೆ ಹಲವು ದೋಷಾರೋಪಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಗೆ ಈ ಮತದ ತತ್ವವು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಕೆಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಈಚಿನ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕಗಳಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಈಗ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವೆನೆಂದು ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದನು.

ವೇದಾಂತ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ತರುವಾಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಚುರಿಸಿದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಬಹು ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಪಂಡಿತರು ಹೊರತಾಗಿ ಇತರರು ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ಅದರಲ್ಲಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ವೇದಾಂತಸಾರವೆಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದನು. ಇದು ಯಾವ ವರುಷದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದು ; ಆದರೂ 1818 ರಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾಂತರವು ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟುದರಿಂದ ವೇದಾಂತ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇದನ್ನು ಬರೆದಿರಬಹುದೆಂದು ಕಾಣುವುದು. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಕ್ರಿಸ್ತಮತ ಬೋಧಕರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಂಚಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅವರು ಇದನ್ನೋದಿ ಆತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡು ಈಗ್ರಂಥಕರ್ತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಯೂರೊಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿದರು. ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ಯವನ್ನೂ, ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನೂ ಬಹಳವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿ, ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ (ಈಶ್ವರನ) ಸಾಕಾರ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಸಕಲ ವಿಧಗಳಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಿರುವುರು. ವೇದಾಂತ ಸೂತ್ರ, ವೇದಾಂತ ಸಾರಗಳು ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಮೇಲೆ 1818 ರಿಂದ ಕೇನ, ಈಶ, ಕಠ, ಮುಂಡಕ, ಮಾಂಡೂಕ್ಯ, ಛಾಂದೊಗ್ಯಗಳೆಂಬ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಬಂಗಾಳಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದೊಂದಿಗೆ ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದನು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾ ಸಾಮಾನ್ಯಜನರಿಂದ ಸುದಾ ಓದಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ

ಪೂರ್ವಾಚಾರಪರಾಯಣರಾದವರು ತುಂಬ ಕೋಪಗೊಂಡರು. ಮನುಷ್ಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರಾವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರು ಹೊರತು ಉಳಿದವರು ಮುಟ್ಟಲಿಕ್ಕೆಸುದಾ ಅರ್ಹವಲ್ಲದೆ ಇರುವ ಪವಿತ್ರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಈಗ ಮ್ಲೇಚ್ಛರುಸುದಾ ಓದುತ್ತಲಿರುವರೆಂತಲೂ, ಮರವಿನಿಂದಲಾದರೂ 'ಓಂ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಿದರೆ ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಕೊಯ್ಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲಿದ್ದ ಶೂದ್ರರು ಈಗ ಗಾಯತ್ರಿಯ ಮಂತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳತೊಡಗಿದರೆಂತಲೂ ಕೆಲವರು ಅಟ್ಟಹಾಸದಿಂದ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ, ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯನೆಂಬುವನನ್ನು ಮುಂದುಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಘೋರಕಲಿಯುಗವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತೆಂದು ದಂಗೆಯೇಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಇಂತಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮತವನ್ನು ಕನಸಿನಲ್ಲಿಸುದಾ ಸ್ಮರಿಸದೆ ಇದ್ದ ಬಂಗಾಳ ದೇಶೀಯರೆಲ್ಲರೂ ಬಂದೇಸಾರಿ ದೊಂಬಿ ಎದ್ದು, ರಾಮ ಮೋಹನನನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರವಾಗುತಲಿದ್ದ 'ಇಂಡಿಯಾ ಗೆಜೆಟ್' ಎಂಬ ವರ್ತಮಾನಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಈತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬಂದು ಲೇಖನವು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆ ವ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಇವನು "ಹಿಂದೂ ರಿಫಾರ್ಮರ್ (ಸಂಸ್ಕಾರಕರ್ತ)" ಎಂಬ ಬಿರುದಿನಿಂದ ಸಂಬೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು. ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಮದ್ರಾಸ್ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಶಂಕರಶಾಸ್ತ್ರಿಯೆಂಬ ಪಂಡಿತನು ಓದಿ, ವೇದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ನಿರಾಕಾರೋಪಾಸನವನ್ನು ನಾವು ಕೂಡ ಅಂಗೀಕರಿಸುವೆವು; ಆದರೂ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ. ಬಂದು ಹೊಸಮತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ನ್ಯಾಯವಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಒಬ್ಬ ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿ ಹೋಗತಕ್ಕವರು ಹಲವು ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಮೂಲಕದಿಂದಲ್ಲದೆ ರಾಜನ ದರುಶನವನ್ನು ಹೊಂದಲಾರರೆಂಬಂತೆ ನಿರ್ಗುಣೋಪಾಸನ

ವನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಸಾಕಾರರೂಪವಾದ ಬಹುವಿಧ ದೇವತಾ ರಾಧನೆಯು ಅವಶ್ಯಕರ್ತವ್ಯವೆಂತಲೂ, ಬಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು ಅದೇ ಪತ್ರಿಕೆಯಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿದನು. ರಾಮಮೋಹನರಾಯನು ಇದನ್ನು ನೋಡಿ, 'ನಾನು ಹೊಸ ಮತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ ವೆಂತಲೂ, ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರಿಂದ ಅವಲಂಬಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರಸ್ತುತಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾನದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಮೂಲೆಗೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಪುರಾತನ ಮತವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನೆಂತಲೂ, ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯು ಸರ್ವತ್ರ ನಿಷಿದ್ಧವೆಂದು ವೇದಗಳಿಂದಲೂ ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರು ನನ್ನ ವಾದಕ್ಕೆ ಅಪಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಯತ್ನವು ನೂತನ ಮತನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆಂದು ಜನರಿಗೆ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿರುವರೆಂತಲೂ, ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನೊಂದಿಗೆ ಮಿತಜ್ಞನಾದ ರಾಜನನ್ನು ಹೋಲಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲವೆಂತಲೂ,' ಅನೇಕ ಹೇತುಗಳಿಂದ ಚರ್ಚಿಸಿ, ತನ್ನ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಇದರಮೇಲೆ ಶಂಕರಶಾಸ್ತ್ರಿಯು ಯಾವ ಉತ್ತರವನ್ನೂ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ.

ತರುವಾಯ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ರಾಮಮೋಹನನ ಧರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ವೇದಾಂತಚಂದ್ರಿಕೆ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪ್ರಚುರಿಸಿದನು. ರಾಮಮೋಹನನು ಅದರಲ್ಲಿನ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನು 1877 ರಲ್ಲಿ ಬರೆದನು. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ತೊಡಗಿದರು. ರಾಮಮೋಹನನು ಈ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಪರಮೇಶ್ವರನು ನಿರಾಕಾರನೆಂದು ದೃಢಪಡಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ, ಅನಂತವಾದ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಒಂದು ರೂಪವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸುವುದು ಅಸಂಭವನೀಯವು ಹಲವು ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದನು.

ಈಶ್ವರನಿಗೆ ರೂಪಧಾರಣೆಯೇ ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದು ಹೇಗೆ? ಆತನು ವಿಶ್ವವೆಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರಲ್ಲವೇ? ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ರೂಪವಾಗಿ ಧರಿಸುತ್ತಿರುವ ಅವನು ಬಂದುವೇಳೆ ಇತರ ರೂಪವನ್ನು ಏತಕ್ಕೆ ಧರಿಸಬಾರದು? ಎಂದು ಕೆಲವರು ಕೇಳಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ರಾಮಮೋಹನನು ಹಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಸರ್ಪವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿ ಹುಟ್ಟುವುದು ಸಹಜವಾದರೂ ಆ ಹಗ್ಗವೇ ಧ್ರುವವಾಗಿ ಸರ್ಪವು ಅಸತ್ಯವಾಗುವಹಾಗೆ ವೇದಾಂತಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಸತ್ಯವೆಂತಲೂ, ನಿರಾಕಾರನಾದ ಆ ಪರಮೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಆಕಾರಸಹಿತವಾದ ಪ್ರಪಂಚದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ಭ್ರಮೆಯೇ ಎಂತಲೂ, ಹೀಗೆ ನಿಶ್ಚಯಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಜೀವನ ಅಜ್ಞಾನವೇ ಕಾರಣವೆಂತಲೂ" ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನು.

ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯನೆಂಬವನು ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ರೂಪಧಾರಣವೇ ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದ್ಯವತಾರಗಳು ಹೇಗೆ ನಡೆದುವೆಂತಲೂ, ಒಬ್ಬಾ ನೊಬ್ಬ ಅರಸನು ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೆ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ ತಿರುಗುವಂತೆ ಈಶ್ವರನುಸುದಾ ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸುವನೆಂಬುದು ಆಕ್ಷೇಪಕರವಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಅವತಾರ ರೂಪಕಗಳಾದ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವುದು ದೋಷವಲ್ಲವೆಂತಲೂ ವಾದಿಸಿದನು. ಇದಕ್ಕೆ ರಾಮಮೋಹನನು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿರುವ ಸರ್ವೇಶ್ವರನ ಅಂಶವು ಶುಭ್ರವಾದ ಕನ್ನಡಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರಿಸಿದ ದೀಪದ ಕುಡಿಯುಂತೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿದುದೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೇ ಹೊರತು ಇಷ್ಟುಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ನಿರ್ಣಯವಾಗಲಾರದೆಂತಲೂ, ಈಶ್ವರನು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಲ್ಲವೇ? ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸತೊಡಗಿದರೆ

ಪ್ಶುಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಪೂಜಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗುವುದೆಂತಲೂ, ವಿಗ್ರಹರೂಪವಾಗಿ ಹೊರತು ಬೇರೆ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದು ಶಾಸ್ತ್ರಸಮ್ಮತವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಅವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಈ ಅರ್ಚನೆ ಅನಾವಶ್ಯಕವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುವೆಂತಲೂ, ವಾದಿಸುತ್ತಾ, ವಾಜಸನೇಯಿ ಸಂಹಿತಾದಿಗ್ರಂಥಪ್ರಮಾಣಗಳು ಹಲವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಆ ವಾದವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದನು.

ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯನ ತರುವಾಯ ಗೋಸ್ವಾಮಿಯೆಂಬುವನೂ, ಕೋತಾಕಾರನೆಂಬುವನೂ, ರಾಮಮೋಹನನು ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪಾರ್ಥವನ್ನು ವಾಡುತ್ತಾ, 'ವ್ಯಾಸಾದಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಾ, 'ಬ್ರಹ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದು ಅರಚುತಿರುವನೆಂದು ಮನಸ್ಸುಬಂದಂತೆ ಬರೆದು ಅವನನ್ನು ಅವಮಾನಪಡಿಸತೊಡಗಿದರು. ಆದರೆ 1821 ರಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗಳು ಗ್ರಂಥರೂಪವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟುದರಿಂದ ಅವರು ತಲೆಯೆತ್ತಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತು. ತರುವಾಯ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಿ ಎಂಬ ಪಂಡಿತನು ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಪ್ರತಿಕಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕಾರಂಭಿಸಿದನು. ಇವನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಬಂಗಾಳೀಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗಳು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟುವು. ಈ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗಳೇ ಗ್ರಂಥರೂಪವಾಗಿ ಸಕಲಜನರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ, ಹಿಂದೀಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟುವು. ವೇದಾಧ್ಯಯನವಾಡದೆ ಇದ್ದರೂ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಚಾರಗಳ ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮಮತಾವಲಂಬಿಯಾಗಿ, ಉನ್ನತಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿದನು.

ಇದು ನಡೆದ ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ತರುವಾಯ ಕಾಶೀನಾಥತರ್ಕಪಂಚಾನನನೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪಂಡಿತನು "ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನಾಖಿಲಾಷಿ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿ

ನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಬಂದು ವರ್ತಮಾನಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚು ರಿಸಿದನು. ಆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ರಾಮುಮೋಹನನು ತಕ್ಕ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಅದರಮೇಲೆ ರಾಮುಮೋಹನನ ವಿರೋಧಿ ಯಾದ ಠಾಕೂರ್‌ನಂದಲಾಲ್ ಎಂಬುವನು ಆ ಪಂಡಿತನನ್ನು ತುಂಬ ಪ್ರೋ ತ್ಸಾಹಪಡಿಸಿ, ಆತನಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರಥಮಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ರಾಮುಮೋಹನನು ಕೊ ಟ್ಟ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸತಕ್ಕ 'ಪಾಷಂಡಪೀಡನ' ಎಂಬ 225 ಪುಟ ಗಳ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರಿಯಿಸಿ, ಪ್ರಚಾರಪಡಿಸಿದನು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ರಾಮು ಮೋಹನನ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಪುರಾಣಗಳಿಂದ ಖಂಡಿಸಲ್ಪಡದೆ ಇದ್ದರೂ ಅವನು ಪಾಷಂಡನೆಂತಲೂ, ನಗರಾಂತರವಾಸಿಯಂತಲೂ, ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ನೀಚವಾಕ್ಯಪರಂಪರೆಯಿಂದಲೇ ಪ್ರತಿಪುಟವೂ ತುಂಬಿದ್ದಿತು. ರಾಮುಮೋಹನನು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಾಗಿ 'ಪಥಪ್ರದಾನ' ಎಂಬ ಹೆಸ ರಿನಿಂದ ಬಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಚುರಿಸಿದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ಆತನು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಕ್ರಮವಾದ ಖಂಡನೆಗಳನ್ನು ಬರೆದು ದಲ್ಲದೆ ಅವರಂತೆ ದುರಾಲಾಪಗಳನ್ನು ತೋರಿಸದೆ ಬಹಳ ಸೈರಣೆಯಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದ್ವಂದ್ವಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಮೃದುವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಅಸ ಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸಿದನು.

ಹೀಗೆ ತನ್ನಮೇಲೆ ಪಂಡಿತರು ಮಾಡುತಲಿದ್ದ ಕುತರ್ಕಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಶ್ರುತಿಸಮ್ಮತವಾದ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ, ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆ ಯುತ್ತ, ಎದುರಿಗೆ ಚರ್ಚೆಸುವಾಗ ಸುದಾ ಅವರ ಬಳಯಲ್ಲಿ ಮರ್ಯಾದೆಯು ನ್ನೇ ತೋರಿಸುತ್ತಾ, ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾವಿಜಯಭೇರಿಯ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಮುಗಿಲುಮುಟ್ಟುವಂತೆ ವಿವಾದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಗ್ರಂಥ ಗಳಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದನು. ಅವುಗಳ ವಿವರಣೆ ಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವೆವು.

1. ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠೆ, ಗೃಹಸ್ಥ ಲಕ್ಷಣ.—ಇದು ಗೃಹಸ್ಥನಾದವನೇ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಗೆಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಇದು ಶಾಲೀವಾಹನಶಕೆ 1747 ರಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾಯಿತು.

2. ಗಾಯತ್ರೀಪರಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನಾ ವಿಧಾನ.—ಇದರಲ್ಲಿ ವೇದಾಧ್ಯಯನದ ಆವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲದೆ ಗಾಯತ್ರಿಯನ್ನೇ ಉಪಾಸಿಸಬಹುದೆಂಬ ಅಂಶವು ಹಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಧೃಢಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಬಂಗಾಳಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. 1827 ರಲ್ಲಿ ಇದರ ಇಂಗ್ಲೀಷು ಭಾಷಾಂತರದ ಪ್ರತಿಯು ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

3. ಗಾಯತ್ರಿಯ ಅರ್ಥ.—ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆ. 1 ಉಪೋದ್ಘಾತ 2 ಗ್ರಂಥ, ಇದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಜಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಗಾಯತ್ರೀಮಂತ್ರವು ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನೇ ಬೋಧಿಸುವುದೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ.

4. ಅನುಷ್ಠಾನ.—ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಲಿನ ಗ್ರಂಥದಂತೆ 2 ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ ಯಾವದು ? ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ 12 ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಪ್ರತಿ ಬಂದಕ್ಕೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉತ್ತರಗಳು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವೆ.

5. ಪ್ರಾರ್ಥನಾಪತ್ರಿಕೆ.—ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಜಾತಿ, ಅನ್ಯಜಾತಿ ಎಂಬ ವಿಭೇದನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಚರ್ಚಿಸಿ, ಸರ್ವರೂ ಸಹೋದರರೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿವಾದಿಸಿದೆ.

6. ಆತ್ಮನಾತ್ಮವಿವೇಕ.—ಇದು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು. ರಾಮಮೋಹನನು ಇದನ್ನು ಬಂಗಾಳೀಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಮತವೇದಾಂತಗಳೂ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ.

7. ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ.—ಇದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಕ್ರಮಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು, ಗುರುಪಾದುಕೆ, ಪೌಲಕಿತಚಪೇಟಿಕಾಘಾತ, ಸೂರ್ಯಸೂತ್ರಗಳು, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯಕೃತವೇದಾಂತಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಈತನು ಬರೆದಿರುವನೆಂದು ಇವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬಂಗಾಳಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ರಾಜನಾರಾಯಣಬೋಸ್ ಎಂಬಾತನು ಬರೆದಿರುವನು. ಆದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಈಗ ಸಿಕ್ಕುವಂತೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲವು.

ರಾಮುವೋಹನರಾಯನಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಿಷಯವಾದ ಚರ್ಚೆಗಳು ವೇದವೇದಾಂತಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ, ಪುರಾಣಗಳನ್ನೂ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಮಾತ್ರವೇ ಓದಿಕೊಳ್ಳುತಲಿದ್ದ ಆಗಿನ ಬಂಗಾಳ ರಾಜ್ಯದ ನವದ್ವೀಪ, ವಿಕ್ರಮಪುರ, ಭಾಟ್ಪಾಡಾ, ತಿರ್ಹಿನಿ, ಪೆಷುಬಾಟಿ, ಮೊದಲಾದ ಪಟ್ಟಣಗಳವರಿಗೆ ಬಹಳ ಉಪಕಾರವಾಯಿತು. ಅದುವರೆಗೆ ಈ ವೇದವೇದಾಂತವಿಷಯದ ಚರ್ಚೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರೆಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು.

ರಾಮುವೋಹನನ ಶಿಷ್ಯನೊಬ್ಬನು ತತ್ವಬೋಧಿನಿಯೆಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವನು :—' ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ವೇದದ ಚರ್ಚೆಯು ನಶಿಸಿ ಬಹುದಿನಗಳಾದವು. ಹೀಗೆ ವೇದವೇದಾಂತ ಮಂತ್ರಗಳು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು, ಶ್ಲೋಕಗಳು, ಸೂತ್ರಗಳು, ಭಾಷ್ಯಗಳು ಮೊದಲಾದುವು ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸುವಿಕೆಯೂ, ಇವುಗಳಮೂಲಕ ರಾಮುವೋಹನರಾಯನ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಡುವಿಕೆಯೂ, ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅಂಗೀಕಾರವಿರುವುದೆಂದು ನಂಬುವ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯ, ಗೋಸ್ವಾಮಿ, ಮೊದಲಾದವರು ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡರು. ಆದರೆ ರಾಮುವೋಹನನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಾಕಡೆ

ಯಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಆ ಬಾಲಗೋಪಾಲರಿಗೆಲ್ಲ ವೇದ, ವೇದಾಂತಗಳೆಂದರೆ ಇಂತವುಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಪಡಿಸಿ, ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರ ಆಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಅಳಿಸಿ ಬಿಟ್ಟನು.'

ಈ ಚರ್ಚೆಯಿಂದ ಬಂಗಾಳಿಭಾಷೆಯು ಕೂಡ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಪಂಡಿತ ರಾಮಗತನ್ಯಾಯರತ್ನನೆಂಬವನು ಬಂಗಾಳೀಪುಸ್ತಕ ಭಾಂಡಾಗಾರವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರಚಿಸಿದ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವನು : ' ರಾಮಮೋಹನನಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳೂ ಭಾಷಾಂತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳೂ ಆದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ, ಆತನ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಈ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಚನಗ್ರಂಥಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಂದುವು, ಮತ್ತು ಈ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಭವಿಷ್ಯತ್ಸಂತತಿಯವರಿಗೆ ಉತ್ತಮರೀತಿಯಿಂದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಮಾರ್ಗವು ಗೊತ್ತಾಯಿತು.'

ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ರಾಮಮೋಹನನು ಅನೇಕಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿದನು. ಆತನು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಪ್ರತಿ ಬಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತಗಳಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವನು. ಇವನು ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಗಳನ್ನಾದರೂ ಸೈರಿಸಿ, ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಇದಕ್ಕೊಂದು ನಿದರ್ಶನವುಂಟು. ಬಂದು ದಿನ ಈತನ ಬಳಿಗೆ ಬಬ್ಬ ಪಂಡಿತನು ಬಂದು, ತಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಈತನು ಆ ಸಂಬಂಧದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ, ' ನಾಳೆ ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ದಯವಾಡಿಸಿದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವಿಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತನಾಡುವೆನು ' ಎಂದು ಆ ಪಂಡಿತನಿಗೆ ಹೇಳಕಳುಹಿಸಿ, ಕೂಡಲೇ ಶೋಭಾ ಎಂಬ ಬೀದಿಗೆ ಹೋಗಿ

ಅಲ್ಲಿನ ಸರಸ್ವತೀಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಆ ವಿಷಯದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು, ಆ ದಿನವೆಲ್ಲ ಅದನ್ನು ಬಹು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಓದಿ, ತನ್ನ ಕುಶಾಗ್ರ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಮರುದಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಆ ಪಂಡಿತನಸಂಗಡ ಬಳ್ಳಿಯ ಅನುಭವಸ್ಥನಂತೆ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ವಾದಿಸಿ ಜಯಶೀಲನಾದನು. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಆ ಪಂಡಿತನು ಈತನ ವಿದ್ಯೆಗೂ, ಯೋಗ್ಯತೆಗೂ ತುಂಬ ಸಂತೋಷಿಸಿ, ಹೊಗಳುತ್ತ ಹೊರಟುಹೋದನು.

ಈತನು ಯಾರಸಂಗಡ ಮಾತನಾಡಿದರೂ, ಯಾರೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚೆಸಿದರೂ ವಿನಯುವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಶಂಸಿಸುತಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಮೃದುಪದಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾ ಕೊಟ್ಟಕೊನೆಗೆ ಎಂತಹ ಅಲ್ಪವಿಷಯದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ ಎದುರಾಳಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ತಿರುಗುವಂತೆ ಮಾಡುತಿದ್ದನು. ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಇವನ ಮನೆಯ ಎದುರಿಗೆ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳಿಸಿದ್ದ ಹೂವಿನತೋಟಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯವೂ ಬಂದು, ಹೂಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತಿದ್ದನು. ಒಂದು ದಿನ ತಾನು ಮೈಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಸಣ್ಣ ಅಂಗವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಂದು ಗಿಡದಬಳಿ ಇಟ್ಟು, ತಾನು ಮತ್ತೊಂದುಕಡೆ ಬಂದು ಗಿಡದ ಹೂಗಳನ್ನು ಕುಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದನು, ಆ ತೋಟದ ಆಳು ಹಾಸ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಅಂಗವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬೇರೊಂದುಕಡೆ ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾಮುಮೋಹನನೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಹೂಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ನೋಡುವಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಸ್ತ್ರ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೋಪಿಸಿ, ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅರಚುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಮುಮೋಹನನು ಈ ವರ್ತಮಾನವನೆಲ್ಲ ಕೇಳಿ 'ನೀವು ಆತುರಪಡಬೇಡಿ, ಇಷ್ಟುಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಏತಕ್ಕೆ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ನಿಮ್ಮ ಅಂಗವಸ್ತ್ರವನ್ನು ನಾನು ತರಿಸಿಕೊಡುವೆನು ಸೈರಿಸಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆ ತೋಟಗಾರ

ನನ್ನು ಗದರಿಸಿ, ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿ, ಅವನ ಸಂಗಡ ಹೀಗೆ ಸಂಭಾಷಿಸಿದನು ;—

ರಾಮು—ಏನುಸ್ವಾಮೀ, ಈಗ ಸಂತೋಷವಾಯಿತೆ ?

ಬ್ರಾಹ್ಮ—ನನ್ನವಸ್ತ್ರವನ್ನು ನನಗೆ ಕೊಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಸಂತೋಷ ಪಡಬೇಕಾದುದೇನಿದೆ ?

ರಾಮು—ನಿನಗೆ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲವೇ ? ಪಾಪ ! ಹಾಗಾದರೆ ನಿನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಕೊಯ್ದು ಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಾದರೂ ನಿನಗೆ ಸಂತೋಷಪ್ರದವಲ್ಲವೋ ?

ಬ್ರಾಹ್ಮ—ಅದೂ ಅಲ್ಲ. ಈ ಹೂಗಳನ್ನು ನಾನು ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನೆ ? ದೇವರಪೂಜೆಗಲ್ಲವೆ ಇದನ್ನೊಯ್ಯುವುದು ?

ರಾಮು—ಈ ಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರೆ ಅವನು ಸಂತೋಷಪಡುವನೆಂದು ನಂಬುತ್ತೀಯೊ ?

ಬ್ರಾಹ್ಮ—ಹೌದು, ನಂಬುವೆನು.

ರಾಮು—ದೇವರು ನಿನ್ನ ಪೂಜೆಗೆ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರೆ ಅದು ನಿನಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಕೊಡಲಾರದೆ ?

ಬ್ರಾಹ್ಮ—ಹೌದು, ನನಗೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಪರಮಸಂತೋಷವಾವುದು ?

ಎಂದು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋದನು.

ರಾಮುಮೋಹನನ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸಲಾರದ ಜನರು ' ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪದ್ಧತಿಗಳೇ ಯೋಗ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನೇ ನಾವು ಆಚರಿಸುವೆವು ' ಎಂದು ಮೂರ್ಖತನದಿಂದ ಹಟಹಿಡಿದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ, ಆತನು ಬಂದು ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಬರೆದುದೇನಂದರೆ :—" ಯಾವುದಾದರೂ ಬಂದು ಪೂರ್ವದ ಆಚಾರವು ಶಾಸ್ತ್ರಸಮ್ಮತವಾಗಿಯೂ ಕೆಲವುಕಾಲ ನಮ್ಮ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದು ಕೆಲವುದಿನ

ಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾನವಶದಿಂದ ಅದು ತಪ್ಪಿಹೋಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮುರಳಿ ಅದನ್ನು ಉಪಕ್ರಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಯತ್ನಿಸಿದರೆ, ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಲೌಕಿಕ ಸಂಬಂಧವಾದ ದ್ರವ್ಯಲಾಭಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಡಲಾರದುದಾಗಿದ್ದರೂ ಇದನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಆಚರಿಸತೊಡಗುವಲ್ಲಿ ' ಈ ಪದ್ಧತಿ ನಮ್ಮ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಮಾಡಕೂಡದು ' ಎಂದು ಗದ್ದಲ ಹತ್ತಿಸತಕ್ಕ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ನೋಡಿ, ಇವರನ್ನು ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ತರುವುದು ಬಹುಕಷ್ಟವೆಂದು ಎಣಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪೂರ್ವಕಾಲದವರು ಆಚರಿಸದೆಯೂ, ಶಾಸ್ತ್ರಸಮ್ಮತವಲ್ಲದೆಯೂ ಇರುವ ಹೊಸದಾರಿಯೆಂದು ತನುಗೆ ಲೌಕಿಕಸಂಬಂಧವಾದ ದ್ರವ್ಯಲಾಭವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದಕೂಡಲೆ ಅದು ಸಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಪೂರ್ವಾಚಾರವೆಂತಲೇ ನಿಂದಿಸುತ್ತ, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಬಂದು ಮಾತನ್ನಾದರೂ ಆಡದೆ ಇರುವರು. ಶಾಸ್ತ್ರವ್ಯತಿರೇಕವಾಗಿ ಪೂರ್ವಿಕರಿಂದ ಆಚರಿಸಲ್ಪಡದ ವಾಡಿಕೆಗಳಷ್ಟನ್ನು ನಾವು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿಲ್ಲ? ಮ್ಲೇಚ್ಛವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವೆಂದು ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಯವನ ಹೂಣವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಯಾವ ಶಾಸ್ತ್ರಾಧಾರದಿಂದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತಂದಿರುವರೊ? ಅಂತಹ ಜನಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾಗದಗಳಮೇಲೆ ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಅವರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅನುಮತಿಕೊಟ್ಟರೆ ಅವರಿಂದ ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಉಚ್ಛಿಷ್ಟಪದಾರ್ಥವಾಗಿ ಭಾವಿಸಲ್ಪಡುವ ಅಂಬಲಿಯಿಂದ ಅಂಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಕ್ಷಾಪತ್ರ (ಬೈಂಡುಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಯಾವ ಪೂರ್ವಕಾಲದವರು ಓದುತ್ತಲಿದ್ದರು? ಅವರ ಭಾಷೆಯಿಂದಲೂ, ಅವರ ರೂಪಗಳಿಂದಲೂ ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನಾಣ್ಯಗಳು ಪವಿತ್ರಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಿಕೆಗಳಾಗಿಯೂ ವೈದಿಕಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೆಗಳಾಗಿಯೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡಲು ಹೇಗೆ

ಅರ್ಹವಾದುವು ? ಇದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಆಧಾರವಿರುವುದು ? ಯಾವ ಪೂರ್ವಾಚಾರಸಮ್ಮತವನ್ನು ಕೊಡುವರು ? ಇವುಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಅಂಗೀಕರಿಸತೊಡಗಿದರೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಘದ ಪುರೋವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾದ ನೂತನಾಚಾರವು ಯಾವುದಾದರೂ ಸಮಾದರಣೀಯವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದು."

ಸತ್ಯವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದ ರಾಮಮೋಹನನು ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಮತಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ, ಹಿಂದೂಮತಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ, ಬೌದ್ಧ ಜೈನಮತಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ, ವೇದವೇದಾಂತಗಳನ್ನೂ ಶೋಧಿಸುವಿಕೆಯೂ, ಅವುಗಳಿಂದ ಈತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರಸದಾಭವ ಮತ್ತು ಅವನ ಏಕತ್ವ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ಥಿರಪಟ್ಟ ಮಹತ್ತರವಾದ ಜ್ಞಾನವು ಇದುವರೆಗೆ ವಿಜೃಂಭಿಸಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿದ ರೀತಿಯೂ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಪಾಠಕರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿರುವೆವು. ಇಂತಹ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತನಾದ ಈ ರಾಮಮೋಹನನು ಇದುವರೆಗೆ ಕ್ರೈಸ್ತಮತಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದೆ ಹೋದುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿಯೇ ತೋರುವುದು ; ಆದರೆ ಈತನು ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂತಲೇ 1816 ರಲ್ಲಿ ಇರಾಂಸ್ಪುರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕೇರಿವಾರ್ಡ್, ಮಾರ್ಷ್‌ಮನ್ ಎಂಬ ಪಾದಿರಿಗಳೊಡನೆ ಸ್ನೇಹಮಾಡಿ, ಅವರ ಮತಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸತೊಡಗಿದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈತನು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷುಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಬೈಬಿಲನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಓದಿದನು ; ಆದರೂ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೋದಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳು ಯಾವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುವೋ ಅಂತಹ ಭಾಷೆಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನೇ ಓದುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಜ್ಞಾನವು ಉತ್ತಮವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿದು, ಬೈಬಿಲ್ ಮೊದಲಲಿ ಬರೆಯು

ಲ್ಪಟ್ಟ ಹೀಬ್ರೂಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ಯೆಹೂದಿಯನನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿಕೊಂಡನು. ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮು ಮೋಹನನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದಾತನು "ರಾಮುಮೋಹನನು ಆರುತಿಂಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೂ, ಓದುವುದಕ್ಕೂ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದನು." ಎಂದು ಬರೆದಿರುವನು. ಆದರೆ ಇದೇನೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇವನಿಗೆ ಇದುವರೆಗೇನೇ ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗಿದ್ದಿತು. ಮಹಮ್ಮದೀಯರೆಲ್ಲರೂ ಈತನನ್ನು ಮೌಲ್ವೀ ರಾಮುಮೋಹನರಾಯನೆಂದು ಕರೆಯುತಿದ್ದರು. ಹೀಬ್ರೂಭಾಷೆಯು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅರಬ್ಬೀಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಹೋಲಿರುವುದು. ಬಂದಂಶವನ್ನು ಬಂದಾವರ್ತಿ ನೋಡಿದಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಾಯುವತನಕ ಮರೆಯದಷ್ಟು ಕುಶಾಗ್ರಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಈತನು ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಆಗ ರೆವರೆಂಡ್ ವಿಲ್ಲಿಯಂ ಆಡಂ ಎಂಬ ಬಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್ ಮತಬೋಧಕನಾಗಿದ್ದನು. ರಾಮುಮೋಹನನು ಅವನನ್ನು ಪರಿಚಿತನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಯುನಾನಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಠವನ್ನೊದುತ್ತಾ, ಈಮೂಲಕ ದಿನೇದಿನೇ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ, ಕೆಲವುಕಾಲದಮೇಲೆ ಅವನನ್ನು ಸನ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ತಂದನು. ಈ ಆಡಂ ದೊರೆಯು ರಾಮುಮೋಹನನಿಗೆ ಎಂದಿಗಾದರೂ ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನಸ್ನಾನಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದ್ದನು. ಪಾಪ!! ಇದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಆ ದೊರೆಯೇ ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಲೆಳಸಿದನು. ರಾಮುಮೋಹನನಿಂದ ಸಕಾರಣವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ವಾದಗಳು ಅವನ ಹೃದಯವನ್ನಾಕರ್ಷಿಸಿ, ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆತನಿಗೆ ಯೇಸುವು ದೇವರ ಮಗನಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಜನರ ಪಾಪಕ್ಕಾಗಿಯೇ, ಆತನು ಮೃತಿಹೊಂದಿದನೆಂಬುದು ತಪ್ಪೆಂತಲೂ,ಅಂತ್ಯವಿಚಾರಣೆಯು ದಿನವೊಂದುಂಟೆಂಬುದು ಅಬ

ದ್ಧವೆಂತಲೂ ತೋರಿತು. ಇದರಿಂದ ಇವನು ತನ್ನ ಘಾದಿರಿ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ * ಯೂನಿಟೇರಿಯರ್ ಮತವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ, ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಇಂಡಿಯಾ ಗೆಜಿಟ್ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕಾದಿಪತ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿದನು. ಆಡನುನ ಪೂರ್ವಮತಾಭಿಪ್ರಾಯದ ಬದಲಾವಣೆಯು ಆ ಮತದವರಿಗೆಲ್ಲ ಮನೋವ್ಯಥೆಯನ್ನೂ ತೊಂದರೆಯನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ನಿಂದೆಯನ್ನೂ, ಆಕ್ಷೇಪಣೆಯನ್ನೂ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು, ಮತ್ತೂ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಆಡಂ ಎಂಬವನು ಸೈತಾನನ ದುರ್ಬೋಧನೆಗೊಳಗಾಗಿ ತನ್ನ ಉನ್ನತಸ್ಥಾನದಿಂದ ಭ್ರಷ್ಟನಾದ ಹಾಗೆ ಈಗ ಈ ಆಡಂದೊರೆಯು ರಾಮಮೋಹನನ ದುರ್ಬೋಧನೆಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಪದವಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಎರಡನೆಯ ಆಡಂ ಆದನಾದುದರಿಂದ ಇವನನ್ನು 'ಸೆಕೆಂಡ್ ಫಾಲ್ಸ್ ಆಡಂ' (ಪತಿತನಾದ 2 ನೆಯ ಆಡಂ) ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿ ಕರೆಯಬೇಕೆಂತಲೂ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರು. ಆದರೂ ಧೀರನಾದ ಈ ವಿಲ್ಲಿಯಂ ಆಡಂ ಆ ದುರಾತ್ಮರ ಅಪಹಾಸ್ಯಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ, ತನ್ನ ಮನಸಾಕ್ಷಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ತೋರಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಿರಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ರಾಮಮೋಹನನ ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರಗಳಲ್ಲಿನ ಪರಿಶುದ್ಧ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಸಂತೋಷಿಸುತ್ತಲೂ, ತಾನು ಜೀವಿಸಿರುವತನಕ ರಾಮಮೋಹನನ ದೇಶೋದ್ಧರಣ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಲೂ ಇದ್ದನು.

ರಾಮಮೋಹನನು ಕ್ರೈಸ್ತರ ಮತಧರ್ಮಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ತರುವಾಯ ಇಂಜೀಲ್ ಎಂಬ ಆ ಕ್ರಿಸ್ತೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತನ್ನ ದೇಶ

---

* ಏಸುಕ್ರಿಸ್ತನು ದೇವರ ಮಗನೆಂತಲೂ, ಅವನು ಮನುಷ್ಯರ ಪಾಪಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸತ್ತುಹೋದನೆಂತಲೂ, ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತನಿಂದಲೇ ಪಾಪಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು ಮೋಕ್ಷವು ಕೊಡಲ್ಪಡುವುದೆಂತಲೂ, ಹೇಳುವ ಪಾತುಗಳನ್ನು ನಂಬದ ಮತಕ್ಕೆ ಯೂನಿಟೇರಿಯರ್ ಮತವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯುಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಆಡಂ ಮತ್ತು ರೆವರೆಂಡ್ ಟಿಸೆ ಎಂಬಿವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಟಿಸೆ ಎಂಬವನು ಮತ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮುವೋಹನನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಈ ಸಮಾಜವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದನು. ಆದುದರಿಂದ ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನವುಂಟಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಈತನು ತನ್ನ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಹೋದರೂ ಈ ಕ್ರಿಸ್ತೀಯಮತಬೋಧಕರ ಸಹವಾಸದಿಂದ ತನಗೆ ಓದಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದುವರಿಗೆ ಯಾವ ಮತ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲ್ಪಡದಿದ್ದ ಹೊಸ ನೀತಿಯೊಂದನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದನು. ಅದು "ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಪರರು ಹೇಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ನೀನೂ ಪರರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದು" ಎಂಬುದೇ, ಇದನ್ನೇ ಆರಂಭಪೀಠಿಕೆಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಆ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿನ ನೀತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ, "ನಾನು ಹೇಳುವ ನೀತಿಗಳು ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಎಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟು 1820 ರಲ್ಲಿ ಬಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪ್ರಚುರಿಸಿದನು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ದೇಶೀಯರು ಓದಿ, ಅವರ ಮತ ತತ್ವಗಳನ್ನೂ, ಜೀಸಸ್ ಎಂಬ ಮಹಾತ್ಮನ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ. ಬಂಗಾಳೀ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನು ಬರೆದು ಮುದ್ರಿಸಿದನು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಮತಬೋಧಕರಾದ ಪಾದ್ರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ, ಇವನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸತೊಡಗಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ರಾಮುವೋಹನನು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಜೀಸಸು ಹೇಳಿದ ಅಂತ್ಯವಿಚಾರಣೆ ಮೊದಲಾದ ಮತ ವಿಷಯಗಳೊಂದನ್ನೂ ಸೇರಿಸದೆ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದನು ;—"ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತಗಳು

ಬಂದೇವಿಧವಾಗಿಲ್ಲದೆ ಹಲವುಬಗೆಗಳಾಗಿವೆ. ಮೂಢರಾದ ಕೆಲವರು ಸತ್ಯ ವೆಂಬುದಿಂತದೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾರದೆ ಇದ್ದರೂ ಇತರಮತಗಳನ್ನಾಕ್ಷೇಪಿ ಸುವುದೇ ತಮ್ಮ ಉದ್ಯೋಗವೆಂದು ತಿಳಿದು ಹಾಗೆ ನಡೆಯುವರು. ಕೆಲವರು ವಿದ್ಯಾವಂತರಾಗಿದ್ದರೂ ಮತಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಅಗಸ್ತ್ಯನು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಮೂರುಹಿಡಿ ನೀರಾಗಿ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಮಾತ್ರವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟನೆಂತಲೂ ಅದ ರಿಂದಲೇ ಸಮುದ್ರದನೀರು ಉಪ್ಪಾಗಿರುವುದೆಂತಲೂ, ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಅಸಂಬದ್ಧ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಹೇಳದಕೂಡಲೇ ಸತ್ಯ, ಸತ್ಯ ಎಂದು ತಲೆದೂ ಗುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಪೂರಿತಗಳಾದ ಮತ ಬೋಧಗಳನ್ನುಳಿದು, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾಜಾತಿಯವರಿಗೂ ಅನುಕೂಲ ವಾದುದಾಗಿಯೂ, ಅನುಸರಿಸತಕ್ಕುದಾಗಿಯೂ ಇರುವುದೆಂದು ತೋರಿದ ನೀತಿಗಳನ್ನೇ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿರುವೆನು. ಈ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಪಾದರಿಗಳಿಗೆ ಅನಿ ಷ್ಟವನ್ನೂ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಈ ಪುಸ್ತ ಕದಮೇಲೆ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನ ಹೆಸರು ಬರೆಯಲ್ಪಡದಿದ್ದರೂ ಆತನು ಯಾರೆಂ ಬುದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿದೇ ಇದ್ದರು. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಪ್ರಚುರವಾದ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀರಾಂಪುರದ ಪಾದರಿಗಳಿಂದ ನಡಿಸಲ್ಪಡುವ ಹಿಂದೂದೇಶದಮಿತ್ರನು (Friend of India)) ಎಂಬ ಆಂಗ್ಲೇಯ ವೃತ್ತಾಂ ತಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ವ್ಯಾಸವೊಂದು ಸ್ಮಿತ್ ಎಂಬ ಪಾದರಿಯಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಯಜಮಾನನಾದ ಮಾರ್ಷ ಮೆಂ ಎಂಬವನು ಇದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೂ ಬರೆದು, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನನ್ನು ಕುರಿತು (ಹೀದ್ರ) ವಿಗ್ರಹಾರಾಧಕನೆಂದು ಸೂಚಿಸಿ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದ್ದನು. ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರಿಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ವಿಜ್ಞಾಪನೆ (First Appeal to the Christian public) ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಿಂದ ಆವಾ ರ್ತಾಪತ್ರದ ಆಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಸತ್ಯಸ್ನೇಹಿತನು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರಾಮು

ಮೋಹನನು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದನು. ಡಾಕ್ಟರ್ ಮಾರ್ಷ್‌ಮೆಂ ಇದಕ್ಕೆ 1820ನೇ ಇಸವಿಯ ಮೇ ಮತ್ತು ಸೆಪ್ಟಂಬರು ತಿಂಗಳುಗಳ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಿರಿಗಿ ಬಡಲು ಆಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಬರೆದನು. ತರುವಾಯ ಗುಟ್ಟಾಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಬಹಿರಂಗಪಡಿಸಿ ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ವಿಜ್ಞಾಪನೆ (Second Appeal to the Christian public) ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿದನು. 1821 ನೇ ಡಿಸೆಂಬರು ತಿಂಗಳ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟರ್ ಮಾರ್ಷ್‌ಮೆಂ ಇದಕ್ಕೆ ಸುದಾ ಮೊದಲಿಗಿಂತ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ಬರೆದನು. ಈ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳಿಗೆ ರಾಮಮೋಹನನು "ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರಿಗೆ ತುದಿಯವಿಜ್ಞಾಪನೆ" (Finel Appeal to the Christian public) ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಬರೆದನು. ಆದರೆ ಮೊದಲು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲೀಷು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್ ಮಿಷನ್ ಮುದ್ರಾಕ್ಷರಶಾಲಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಂಥಹ ಸ್ವಮತವಿರುದ್ಧವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹಣಕೊಟ್ಟರೂ ಮುದ್ರಿಸಲಾರೆವು ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಬಡನೆಯೇ ಮುದ್ರಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಹರಣವಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಮೇಲೆ ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಆಂಗ್ಲೀಯ ಮುದ್ರಾಕ್ಷರಗಳನ್ನೂ ಮುದ್ರಾಯಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕೊಂಡು ತಂದು "ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಪ್ರೆಸ್" ಎಂದುಹೆಸರಿಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಮೂರನೆಯ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು 1823 ರಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದನು.

ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿಯ ಸಹೇತುಕಗಳಾದ ಖಂಡನಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಪರಮಾಶ್ಚರ್ಯಮಗ್ನರಾದರು, ಮಾರ್ಷ್‌ಮೆಂರವರು ತಮ್ಮ ಖಂಡನಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಬೈಬಿಲ್ಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಮಮೋಹನನು ಹೀಬ್ರೂ, ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿರುವ

ಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಭಾಷಾಂತರದಲ್ಲಿಸ ದೋಷಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೊರಪಡಿಸಿ ನಿರ್ಣಯವೂಡಿದನು.

1 ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ರಕ್ತದಿಂದ ಪ್ರಪಂಚವು ಪವಿತ್ರವಾಯಿತೆಂದು ಬೈಬಿಲಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ನಿರ್ಮಲಹೃದಯದಿಂದ ತನ್ನ ಪಾಪ ಗಳನ್ನೊಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಡುವುದೇ ಪವಿತ್ರತೆಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಬೈಬಿಲ್ ಸಾರಿ ಹೇಳುವುದು.

2 ಯೇಸುವು ದೇವರ ಮಗನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ; ಬೈಬಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇದನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸಿದ್ಧಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಈತನೂ ಬಬ್ಬನೆಂತಲೂ ಭಕ್ತಾಗ್ರೇಸರನಾಗಿ ಆ ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಮೂಢರಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಸನ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ತಂದನೆಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

3 ಪಾಪ ಪುಣ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಂತ್ಯವಿಚಾರಣೆಯೊಂದು ಆಗುವು ದೆಂಬುದು ಸುದಾ ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾದುದಲ್ಲವೆಂದು ಈತನು ಖಂಡಿಸಿದನು. ಇಂಥಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಡಾಕ್ಟರ್ ಮಾರ್ಷ ಮೆರು ಮೌನವಾಗಿರಲಿಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೊಂದು ಉಪಾಯ ತೋರದೆ ಸುಮ್ಮ ನಾದರು. ತರುವಾಯ ಇಂಡಿಯಾ ಗೆಜೆಟ್ ಪತ್ರಿಕಾಧಿಪತಿಯು ರಾಮ ಮೋಹನರಾಯನು ವಿದ್ಯಾಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಅಜೇಯನೆಂತಲೂ ಅದ್ವಿತೀಯ ನೆಂತಲೂ ಬರೆದನು. ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿರುವ "ಮಂತ್ಲೀರಿಪೊಂಜಿಟೆರಿ" ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕಾಧಿಪತಿಯು ಈ ಗ್ರಂಥವು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿರುವ ದಲ್ಲದೆ ಯೂನಿಟೇರಿಯರ್ ಮತಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೆ ಮಹೋಪಕಾರಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದೂ ಹೊಗಳಿ ಬರೆದನು.

1822 ನೇ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟರ್ ಮಾರ್ಷಮೆರ್ ಎರಡನೆಯ ಅಟೀಲಿಗೆ ಬದಲು ಬರೆದು ತನ್ನ ಖಂಡನೆಗಳಿಗೆ ರಾಮಮೋಹನನ ಪ್ರತ್ಯು

ತ್ತರವು ಜಾಗ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ಬಾರದ್ದರಿಂದ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮಾಡಿ ಕೊಂಡ ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನರಿಯದೆ, ಮುಂದೆ ಈತನು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ತೋರದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಆದನೆಂದು ತಿಳಿದು ರಾಮುಮೋಹನನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದ "ಫಸ್ಟ್ ಆಂಡ್ ಸೆಕೆಂಡ್ ಅಪೀಲ್ಸ್" ಎಂಬ ಎರಡು ವ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ, ತಾನು ಬರೆದ ಖಂಡನೆಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಬಂದು ಸಂಪುಟವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದನು. ಆದರೆ 1824 ರಲ್ಲಿ ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಸಂಘದವರು ರಾಮುಮೋಹನನಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ "ನಾನು ಹೇಳಿದ ರೀತಿಗಳು ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗಗಳು" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಫಸ್ಟ್, ಸೆಕೆಂಡ್, ಫೈನಲ್ ಅಪ್ಪೀಲ್ ಎಂಬ ಮೂರು ವ್ಯಾಸುಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಬಂದು ಸಂಪುಟವಾಗಿ ಪ್ರಚುರಿಸಿದನು. 1828 ರಲ್ಲಿ ಈಸಲವು ಇದು ಅಮೆರಿಕಾಖಂಡದಲ್ಲಿ ಮರಳಿ ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. 1834 ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಇದು ಮೂರನೆಯಸಾರಿ ಅಚ್ಚು ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆಗ ರಾಮುಮೋಹನನು ಆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದನು. ಈವೇರೆಗೆ ಈತನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಯೂರೋಪ್ ಅಮೆರಿಕಾಖಂಡಗಳತನಕ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು.

ಹೀಗೆ ಮಾರ್ಮೆಂ ಸಂಗಡ ವಿವಾದಗಳು ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀರಾಮುಪುರದ ಪಾದಿರಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಚುರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ "ಸಮಾಚಾರದರ್ಪಣ" ಎಂಬ ಬಂಗಾಳೀಭಾಷಾಪತ್ರಿಕೆಯು 1321 ನೇ ಜುಲೈ 14 ನೇ ತಾರೀಖಿನ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಧರ್ಮಗಳನ್ನು ದೂಷಿಸುವ ಕೆಲವು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೂಮಹಾಸಂಘದವರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದೆಂದು ಬಂದು ವ್ಯಾಸವು ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಮತದ್ವೇಷವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಈ ಅಕೃಮಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ನಿಲ್ಲಲು ಸ್ವಜಾತಿಯವರೆಲ್ಲರಿಂದಲೂ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿ ಭಾವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾಮುಮೋಹನನೊಬ್ಬನು ಶಕ್ತನಾಗಿದ್ದುದ

ರಿಂದ ಆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮೃದುವಾಗಿ ಸದುತ್ತರಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಮುರಳ ಆ ಪತ್ರಿಕಾಧಿಪತಿಯು ಬಳಗೆ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಅವರು ಅದನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಲು ಒಪ್ಪದೇ ಹೋದರು. ಇದರಿಂದ ಹೊಸದಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾ ಇದುವರೆಗೆ ಎರಡು ಸಂಚಿಕೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಹೊರಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ "ಬ್ರಾಹ್ಮೀನಿಕಲ್ ಮೆಗಜೈನ್" ಎಂಬ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಖಂಡನೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತ, ನ್ಯಾಯ, ಮೀಮಾಂಸಾ, ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಸಹೇತುಕವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದಲ್ಲದೆ ಹಿಂದೂಮತದಲ್ಲಿನ ವಿಷಯಗಳು ಎಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಗೆ ವಿರುದ್ಧಗಳಾಗಿ ತೋರಿದರೂ, ಜೀಸಸನ ಜನ್ಮವನ್ನೂ, ಅತನ ದೈವತ್ವವನ್ನೂ, ಕುರಿತು ಹೇಳುವ ವಿಷಯಗಳಂತಹ ವಿಪರೀತಗಳಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿದನು. ಪಾದಿರಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ "ಫ್ರೆಂಡ್ ಆಫ್ ಇಂಡ್ಯ" ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಬರೆದರು. ಆದರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮೀನಿಕಲ್ ಮೇಗಜೈನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವ್ಯಾಸವನ್ನು ಶಿವಪ್ರಸಾದಶರ್ಮನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಚುರಿಸಿ ಕೆಲವುದಿನಗಳತನಕ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ಪಾದಿರಿಗಳು ಉತ್ತರ ಕೊಡದೆ ಮೌನವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾನುವಾದದೊಡನೆ ಬಂದು ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿದನು.

1823 ರಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದಾದರೂ ವಿಜೆತ್ರವಾದ ಬಂದು ಚರ್ಚೆ ನಡೆಯಿತು. ಆನರೆಬಿಲ್ ಈಸ್ಟ್‌ಇಂಡ್ಯಾಕಂಪೆನಿಯವರ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥನಾಗಿಯೂ, ಮತವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದವನಾಗಿಯೂ, ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕನಾಗಿಯೂ, ಮತಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ದೈವತ್ವವನ್ನು ನಂಬಿ ಯೂನಿಟೇರಿಯರ್ ಮತದವರೆಲ್ಲರೂ ಅಧೋಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರೆಂದು ತಿಳಿದವನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದ ಡಾಕ್ಟರ್ ಟೈಲರ್

M. D. ಎಂಬುವನು ಯೂನಿಟೇರಿಯರ್ ಮತಾಭಿಮಾನವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದ ಕ್ಕಾಗಿ ರಾಮಮೋಹನನಲ್ಲಿ ಬಂದುವಿಧವಾದ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಹೊಂದಿ " ಜೆಂ ಗಾಲ್‌ಹರ್ಕಾರ್ " ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯು 1823 ನೇ ಮೇ 3 ನೇ ದಿನದ ಸಂಚಿ ಕೆಗೆ ರಾಮಮೋಹನನನ್ನು ಹಲವುಬಗೆಗಳಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ತನ್ನ ಅಸಮ್ಮತ ವನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸಿ ಬಂದು ಪತ್ರ ಬರೆದನು. ರಾಮಮೋಹನನು ಅದನ್ನು ನೋಡಿ " ಯೇಸುವೇ ದೈವವೆಂದು ತಿಳಿದು, ಆತನು ಜನರ ಪಾಪಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ನಂಬಿ, ತಮಗೆ ಅದೇ ಪವಿ ತ್ರವೆಂದು ತಿಳಿದು, ತೃಪ್ತಿಪಡುವ ಕ್ರಿಸ್ತೀಯರೂ, ಅವತಾರಪುರುಷನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದೂ, ಮನ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವುದೂ, ತಮ್ಮ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಪರ ಮಸಾಧನಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ಹಿಂದುಗಳೂ ಸಮಾನರಾಗಿ ಗರ್ಹಿತರೇ ಸರಿ. " ಎಂಬುದೇ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ಉತ್ತರ ಬರೆದು ಪ್ರಚುರಪಡಿ ಸಿದನು. ಟೈಲರು ಈ ಲೇಖನವನ್ನು ನೋಡಿ, ಬಹಳವಾಗಿ ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡು " ಬೈಬಿಲಿನೊಳಗಣ ಪವಿತ್ರಾಂಶಗಳಿಗೆ ವಿಪರೀತಾರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದ ಯೂನಿಟೇರಿಯರ್ ಮತಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಒಬ್ಬ ಹಿಂದುವು ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಾವು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುವ ಸತ್ಯಧರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಅವನ ಅಜ್ಞಾನಾಂಧಕಾರವನ್ನು ನನ್ನ ಸತ್ಯವಾದ ವೆಂಬ ಸೂರ್ಯೋದಯದಿಂದ ತೊಲಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಭೆ ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನು. ಕ್ರಿಸ್ತಮತಾಭಿಮಾನಗಳಾದ ವಾಚ ಕರೇ ! ನೀವುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಈ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿರಿ. " ಎಂದು ಬರೆದು ತನ್ನ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸಿದನು.

ಇಂತಹ ಚರ್ಯೆಗಳಿಗೆ ರಾಮಮೋಹನನು ಎಷ್ಟು ವಿವೇಕದಿಂದ ನಡೆ ದುಕೊಳ್ಳುವೆನೆಂಬುವುದನ್ನು ವಾಚಕರು ಇದುವರೆಗೇ ತಿಳಿದಿರುವರು. ಇವನು ಟೈಲರ್ ಬರೆದುದನ್ನು ನೋಡಿ, ಇದರ ಪರ್ಯವಸಾನವು ಹೇಗೆ

ಆಗುವುದೋ ನೋಡೋಣವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಮೊದಲು ಟೈಲರ್ ಮೇ 3 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಪತ್ರದ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ರಾಮದಾಸನೆಂಬ ನಾವಾಂತರದಿಂದ ಇದರಡಿ ಬರೆದಂತೆ ಬಂದು ಉತ್ತರವನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಚುರಗೊಳಿಸಿದನು.

ನಮ್ಮಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಮೇ 3 ನೇ ತಾರೀಖಿನ ಬೆಂಗಾಲ್ ಹರ್ಕಾರ್ ಪತ್ರಿಕೆಯು ನ್ಯಾಸವನ್ನು ನೋಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನ್ನು ಹಿಂದುವೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಬಂದಂತೆ ಆತನ ಮತವನ್ನು ದೂಷಿಸಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತುಂಬ ವಿಷಾದಿಸುತ್ತೇನೆ ನಿಜವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ ಕ್ರಿಸ್ತೀಯರೂ ಹಿಂದುಗಳೂ ದೇವರು ಮನುಷ್ಯಾವತಾರವನ್ನೆತ್ತಿದನೆಂಬುವುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಎರಡು ಮತಗಳೂ ಕೆಲವು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರತು ಉಳಿದ ಮುಖ್ಯವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ. ದೇವರು ಮನುಷ್ಯಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದನೆಂಬವಾತು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹವಲ್ಲವೆಂದು ವಾದಿಸುವ ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಮತಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ರಾಮಮೋಹನನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಮತಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿರುವನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಂದೇಹವೇನು? ರಾಮಮೋಹನನನ್ನು ಸೋಲಿಸುವುದೇ ನಿಮ್ಮ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಉಭಯಮತಗಳ ಪ್ರಥಮಪೀಠಿಕೆಯೊಂದೇ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲುಮಾಡಿದ ತಪ್ಪುಗಳಿಗೆ ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಬೇಡಿ, ನಿಮ್ಮ ಪಕ್ಷವು ಬಲವಾಗಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಆತನನ್ನು ನಿಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದೆಂದು ನಿಮಗೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಈ ಲೇಖನವನ್ನು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬೆಂಗಾಲ್ ಹರ್ಕಾರ್ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಆ ಪತ್ರಿಕಾಧಿಕಾರಿಯು ಕ್ರಿಸ್ತೀಯನಾಗಿದ್ದುದ

ರಿಂದ ಇದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು, ಬಿಷ್ಪಲಿಲ್ಲ. ತರುವಾಯ ಆ ಲೇಖನವನ್ನು ಟಪಾಲ್ ಮೂಲಕ ಟೇಲರಿಗೆ ಕಳುಹಿ, ಮತದ್ವೇಷವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಬರೆಯುವ ವ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದೂ ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಬರೆದ ಖಂಡನೋಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸದೆಹೋಗುವುದೂ, ಸ್ವಭಾವವಾಗುಳ್ಳ ನಿಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ವಿವೇಕಿಗಳಾದ ಸಜ್ಜನರು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವವೇಳೆ ಸವಿಾಪಿಸಿದೆ. ತೊಂದರೆ ಏತಕ್ಕೆ ? ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಪತ್ರ ಬರೆದು ಅದನ್ನು ಪತ್ರಿಕಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಆತನು ಇದನ್ನು ನೋಡಿದಕೂಡಲೆ ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಮೊದಲು ತಾನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ್ದ ಲೇಖನವನ್ನು ಮರುಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರಿಸಿದನು. ಕೆಲವುದಿನಗಳಾದಮೇಲೆ ಟೈಲರ್ ತನಗೆ ರಾಮಮೋಹನನು ಬರೆದಿದ್ದ ಪತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಿತ್ತನು.

ರಾಮದಾಸೇ। ನಿಮ್ಮ ಪತ್ರವನ್ನೋದಿದೆನು. ಪವಿತ್ರವಾದ ನನ್ನ ಮತವನ್ನು ದೂಷಿಸಿರುವುದು ಸರಿಯುಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ನಾನು ಹಿಂದೂ ಯೂನಿಟೇರಿಯರ್ ಮತಗಳೆರಡೂ ಬಂದೇ ಎಂತಲೂ, ಇವೆರಡು ಮತಗಳೂ ಸೈತಾನನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದವುಗಳೆಂತಲೂ, ಸಿದ್ಧಾಂತಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ದಿನ ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದು ಮಹಾಸಭೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದೆನು. ಆದರೂ ಕೇಳಲಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡವನುಷ್ಯರು ಬರುವತನಕ ಈ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ತಡೆಯಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಪರಮಮಿತ್ರನಾದ ರಾಬರ್ಟ್ಸ್ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಯಿತು. ಇತರ ಸಹಾಯಗಳು ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲದೆ ದೇವರ ಪವಿತ್ರಗ್ರಂಥವೆಂಬ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಆಯುಧವೊಂದನ್ನೇ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದ ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರನೊಬ್ಬನು ನಾಳೆ ಎಷ್ಟು ಜನ ದುರ್ಮತಿಗಳ ತಲೆಯನ್ನು ತರಿದೊಟ್ಟುವನೋ ನೋಡುವಿರಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರಿ. ಮಹಾಶಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾದ ಆ ವೀರಖಡ್ಗವನ್ನು

ನೀನೂ ನಿನ್ನ ಮಿತ್ರನಾದ ರಾಮಮೋಹನನೂ ಮತ್ತು ಪತಿತನಾದ ಆದಮು ಸಂತವರೆಷ್ಟು ಮಂದಿಯಾದರೂ ಇದಿರಿಸಲಾರರೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು.

"ಹೀಗೆ ನಿನ್ನ ವಿರೋಧಿ ತರ್. ಟೇಯ್‌ಲರ್" ತರುವಾಯ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ ಟೇಲರ್ ಸಭೆಗೂಡಿಸುವ ಹೆಸರನ್ನೇ ಎತ್ತದೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳನ್ನು ಕಳೆದನು. ತರುವಾಯ ಉತ್ತರ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರರೂಪವಾಗಿ ವಿವಾದಮಾಡಲಾರಂಭಿಸೆ, ಈತನು ಪ್ರತಿ ಲೇಖನದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಿಟ್ಟು, ಅಸಂಬದ್ಧವೂ, ಅಪ್ರಸ್ತುತವೂ ತುಚ್ಛ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಹೆಪ್ಪಿಸುತ್ತ ಬಂದನು. ರಾಮಮೋಹನನು ಅವಕ್ಕೆ ಕ್ರಿಸ್ತಮತ, ಹಿಂದೂಮತಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ, ಅಥವಾ ತಕ್ಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಖಂಡಿಸುವುದೇ, ಇವುಗಳನ್ನುಳಿದು ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನಗಳಾದ ಪ್ರಸಂಗಗಳಿಂದ ಹೆಪ್ಪಿಸುವುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪದ್ಧತಿಗೆ ವಿರೋಧವಾದು ದೆಂದು ಬರೆಯುತ್ತಾ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮೃದುವಚನಗಳಿಂದಲೂ, ಪ್ರಹಸನಗಳಿಂದಲೂ ಅವರ ಮತದಲ್ಲಿನ ತಕ್ಷೇಪಾರ್ಹಗಳಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೊರಪಡಿಸುತ್ತಲೂ ಬರೆದನು. ಪಾಪ! ಟೇಲರ್ ತಾನು ಮಾಡತಕ್ಕುದೇನೂ ತೋರದೆ, ರಾಮಾಯಣವೂ, ಭಾರತವೂ ಮಹಮ್ಮದೀಯರು ಹಿಂದೂ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದನಂತರ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟುವುಗಳೆಂತಲೂ, ಹಿಂದುಗಳು ಅವತಾರವೆಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬೈಬಿಲಿನಿಂದಲೇ ಕಲಿತುಕೊಂಡರೆಂತಲೂ ಚರಿತ್ರಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಅಸಂಬದ್ಧವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಬರೆದು ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಅದರಮೇಲೆ ರಾಮಮೋಹನನು "ಡಾಕ್ಟರ್ ಆಫ್ ಮೆಡಿಸಿನ್" ಎಂಬ M. D. ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ತಾವು ಯಾವ ಕಲಾಶಾಲೆಯಿಂದ ಪಡೆದಿರಿ? ಅಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಪರಿಶ್ರಮವುಳ್ಳವರಿಗೆ ಆ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಅರ್ಹವಾಗಿದೆಯೇ? ಎಂದು ಲಿಖಿತಪೂರ್ವಕ ಕೇಳಿದನು. ಅವಕ್ಕೆ ಟೈಳರ್ ಥೊರೆಗಳು "ಮೌನಮೇವ ವಿಭೂಷಣಂ" ಎಂಬ ನೀತಿ

ಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಆವರು. 1823 ನೇ ಮೇ 3 ನೇ ತಾರೀಖಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಈ ಚರ್ಚೆಯು ಮೇ 23 ನೇ ವರೆಗೂ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಿತು. ಜೂ॥ 30 ನೇ ತಾರೀಖಿಗೆ ರಾಮಮೋಹನನು ಈ ಉತ್ತರ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪುಸ್ತಕರೂಪವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಗ್ರಂಥವು ಪ್ರಚುರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಮೇಲೆ ಟೈಲರು ರೋಷಾವಿಷ್ಟನಾಗಿ ಮರಳಿ ವಾದಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಆವರೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ ಕೊಡುವದರೊಳಗಾಗಿ ಈತನು ಈ ದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋಗಬೇಕಾಗಿ ಬಂದುದರಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಟೇಯ್‌ಲ್‌ರವರಿಗೆ ರಾಮಮೋಹನನಿಂದ ಬರೆದು ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಶಸನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ವಾಚಕರಿಗೆ ಸಂತೋಷಕರವಾಗಿರಬೆಂದು ಇದರಡಿ ಬರೆದಿರುವೆವು.

ಫಾದಿರಿಯವರಿಗೂ, ಅವರ ಮೂವರು ಶಿಷ್ಯರಿಗೂ ನಡೆದ ಸಂಭಾಷಣೆ—

ಫಾದಿರಿ—(ಮೂವರು ಶಿಷ್ಯರೊಂದಿಗೆ) ಪ್ರಿಯಮಿತ್ರರೇ! ದೇವರು ಎಷ್ಟು ರೂಪಗಳನ್ನುಳ್ಳವನು?

ಮೊದಲನೆಯ ಶಿಷ್ಯ—ಮೂರು. ದ್ವಿತೀಯನು—ಎರಡು. ತೃತೀಯನು—ಯಾವ ರೂಪವೂ ಇಲ್ಲದವನು.

ಫಾದಿರಿ—ಏನಿದು! ನೀನು ಸೈತಾನನ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದೀಯೆ?

ಶಿಷ್ಯರು—ತಾವು ಯಾರಲ್ಲಿ ಕಲ್ತಿರೋ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದು. ನಮಗೆ ಮಾತ್ರ ತಾವೇ ಬೋಧಕರಲ್ಲವೆ?

ಫಾದಿರಿ—(ಮೊದಲನೆಯವನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ) ಸರಿಸರಿ. ಮೂರು ರೂಪಗಳೂ ಹೇಗೆ ಆದವು? ತಿಳಿಸು.

ಮೊದಲನೆ—ತಂದೆ (ದೇವರು) ಮಗನು (ದೇವರ ಮಗನು) ಆತ್ಮ. ಮೂವರು.

ಫಾದಿರಿ -ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ! ಆಗಲಿ, ಈ ಮೂವರೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊ?.

ಮೊದಲನೆ --ಅಪ್ಪಣೆ.

ಫಾದಿರಿ -(ಎರಡನೆಯವನನ್ನು ನೋಡಿ) ನೀನು ಎರಡೆಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿದೆ?

ದ್ವಿತೀಯ---ನಾನು ಇದುವರೆಗೂ ಮೂವರೇ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೆನು. ಆ ಮೂವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಪಶ್ಚಿಮದೇಶದಲ್ಲಿ ಸತ್ತುಹೋಗಿ ಬಹು ದಿನಗಳಾದುವೆಂದು ತಾವೇ ಹೇಳಿದ್ದಿರಿ. ಆದುದರಿಂದ ಉಳಿದವರಿಬ್ಬರೇ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡೆನು.

ಫಾದಿರಿ---(ಮೂರನೆಯವನೊಂದಿಗೆ) ನೀನು ಏನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವೆ?

ತೃತೀಯ---ನೀವು ಮೂವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆ ಮೂವರೂ ಸೇರಿ ಒಬ್ಬನೇ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ, ಕೆಲವು ಜನರು ಅವನೊಬ್ಬನನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಗಿಡಕ್ಕೆ ನೇತುಹಾಕಿ ಈಗ್ಗೆ 18 ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಕೊಂದುಹಾಕಿದಹಾಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಿರಿ. ಆದುದರಿಂದ ಮತ್ತೇನೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡೆನು.

ಫಾದಿರಿ---ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಪರಿಶುದ್ಧಗ್ರಂಥವನ್ನೂ, ಪ್ರಜೆಗಳ ಪಾಪಕ್ಕಾಗಿ ಜೀಸಸು ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿದ ವಿಷಯವನ್ನೂ ನಂಬಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ನಿಮಗೆ ನರಕವೇ ಶಾಶ್ವತವಾದ ವಾಸವಾಗುವುದು. ಆದು ಹಾಗಿರಲಿ. ಏಸುಕ್ರಿಸ್ತನು ಮರಳಿ ಮೂರನೆಯ ದಿನ ಬದುಕಿಬಂದ ವಿಷಯವನ್ನಾದರೂ ನಂಬುವಿರಾ?

ಶಿಷ್ಯನು -ನಿನಗೆ ಹೆಚ್ಚು ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಮೈಲುಗಳ ದೂರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದುದು ಇವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೇನೇ?

ಇಂತಹ ವಿವರೀತ ವಿಷಯಗಳು ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಮತಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟಿಲ್ಲವೆ? ಅನೇಕ ತಲೆಗಳೂ, ಅನೇಕ ಕೈಗಳೂ ಉಳ್ಳವರೂ, ಸತ್ತು ಹುಟ್ಟಿದವರೂ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿರುವರು. ನಿಮಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಾಧನಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಿರಿ.

ರಾಮಮೋಹನನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟ 265 ರಿಂದ 288 ರವರೆಗೆ ಇರುವ ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವು ತುಂಬ ಸಗು ಬರುವಂತೆ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಗ್ರಂಥವಿಸ್ತರಭೀತಿಯಿಂದ ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ.

1823 ನೇ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿನ ಕೆಂಬ್ರಿಡ್ಜ್ ನಗರನಿವಾಸಿಯೂ, ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಮತಸ್ಥನೂ ಆದ ಹೆಸ್ಬ್ರೈನ್ ಎಂಬ ಮತಬೋಧಕನೊಬ್ಬನು (1) ಕ್ರಿಸ್ತಮತವು ಹಿಂದೂ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚರಿಸುವುದೆಂದು ನಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಏನಾದರೂ ಆಧಾರಗಳಿವೆಯೇ (2) ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವೆ? ಇದುವರಿಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪಾದಿರಿಗಳಿಂದ ಏನಾದರೂ ಒಳ್ಳೇ ಫಲಿತಾಂಶವು ಕಾಣಬರುತ್ತಿದೆಯೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ವೃತ್ತಾಂತ ಪತ್ರದ ಮೂಲಕ ಹಿಂದೂ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ರಾಮಮೋಹನನು ಅದಕ್ಕೆ 1824 ನೇ ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಬರೆದು ಆ ಬೋಧಕನಿಗೆ ಕಳುಹಿಂ, ಸ್ವದೇಶ ಪ್ರಜೆಗಳ ಉಪಯೋಗಾರ್ಥವಾಗಿ ಗ್ರಂಥರೂಪವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು, 1825 ರಲ್ಲಿ ಈ ಪುಸ್ತಕವು ಲಂಡನ್ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರದಲ್ಲಿ "ರೋಮನ್ ಕ್ಯಾತಲಿಕ್ ಪ್ರೊಟೆಸ್ಟೆಂಟ್, ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್" ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಸಾಮಾಜಿಕರೆಲ್ಲರೂ ಅನ್ನುತ್ತರವಾಗಿ ಪರಿತಪಿಸುವ ವಿದ್ಯಾವಿಹೀನರಾದ ನೀಚಜಾತಿಯವರಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ

ಲಾಭಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವೆನೆಂದು ಆಶೆತೋರಿಸಿ ಇತರರಿಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಹುಟ್ಟು
ವಂತೆ ಬಬ್ಬರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಅಂತಪ ಸಹಾಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿ
ವರ್ಷವೂ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಜನರು ಮಾತ್ರ ಈ ಮತಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತಿ
ದ್ದಾರೆಂತಲೂ, ನಿಜವಾಗಿ ಮತ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬಲ್ಲ ಉತ್ತಮ ವರ್ಗ
ಗಳವರಾರೂ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಕೆಲವರು ಫಾದರಿಗಳು ತಾವು
ತುಂಬ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆಂತಲೂ ಈ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಇಂತಿಷ್ಟು ಮಂದಿ
ಹಿಂದೂ ಜನರನ್ನು ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆಂತಲೂ ಬರೆದುಕಳುಹು
ತ್ತಿದ್ದರೂ ಕ್ರಿಸ್ತಮತವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಲಿಲ್ಲವೆಂಬುಂ
ಶವನ್ನು ಬುದ್ಧಿವಂತರಾದ ಕೆಲವರು ಒಪ್ಪುತ್ತಲೇ ಇರುವರೆಂತಲೂ, ನೂರು
ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಹಿಂದೂ
ಮತವನ್ನು ಬಾಧಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಲವಾದುದರಿಂದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು
ವ್ಯಾಪನೆಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದಾರಬುದ್ಧಿಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಗಳನ್ನೂ ಕ
ರ್ಮಶಾಲೆಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಈದೇಶೀಯರನ್ನು ಜ್ಞಾನವಂತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು
ವುದು ಅಗತ್ಯವೆಂತಲೂ ಬಹು ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿ ಬರೆದನು.

ಮತ ವಿಷಯದ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನೇ ನಾವು ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಬರೆಯು
ತ್ತಾ ಬಂದುದರಿಂದ ನಾವು ರಾಮಮೋಹನನಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಾಂಘಿಕ,
ರಾಜಕೀಯ, ವಿದ್ಯಾಸಂಬಂಧವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯದೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟೆವು.
ಆದರೂ ಆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಚಾರಮಾಡಬೇ
ಕಾಗಿದೆ. ಓದತಕ್ಕವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವಂತೆ ರಾಮಮೋಹನನ
ಇತರ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬಂದು ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬರೆಯ
ಬೇಕೆಂದೇ ನಾವು ಯೋಚಿಸಿದ್ದರೂ ಅತನ ಜೀವಿತಕಾಲದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ
ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾವಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಒಂದು ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ
ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳುವೆವು.

ಆ ವಿಷಯವು ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ ಮತ ಸ್ಥಾಪನೆಯೇ. ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ (1815) ತರುವಾಯ ಮಾಣಿಕ ತುಲಾವಲ್ಲಿನ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮೀಯ ಸಭೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಒಂದು ಸಮಾಜವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ವಾರಕ್ಕೊಂದು ಸಾರಿ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಭಜನೆಯನ್ನೂ ಶಿವ ಪ್ರಸಾದನಿಂದ ವೇದಪಾಠಗಳನ್ನೂ ಜರುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಸಭೆಯು ಸರ್ವಜನೋಪಯುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ರಾಮಮೋಹನನಲ್ಲಿ ಮತ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಬೆಳಸುತ್ತಿದ್ದವರು ಈತನ ಮೇಲಣ ಅಗ್ರಹದಿಂದ ಸಭೆಗೆ ಬಾರದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರೆ ಈತನಿಗೆ ಪುನಃಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸ್ನೇಹಿತರಾಗಿದ್ದವರೂ ರಾಮಮೋಹನನ ಮತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆನೆಂದು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ತಿಳಿಯ ಪಡಿಸಿ ಅವರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಪಡುತ್ತಿದ್ದವರೂ ಆದ ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರವೇ ಈ ಸಭೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಪ್ರತಿ ಪಕ್ಷದವರು ಎಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಘ್ನಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ರಾಮಮೋಹನನು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಬಹು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೇ ನಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. 1819 ನೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾರೀಲಾಸ್ ಚೋಬೆ ಎಂಬವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆತ್ಮೀಯ ಸಭೆಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡಸಭೆ ಸೇರಿತು. ಆ ಸಭೆಗೆ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪಂಡಿತರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಿನ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸುದಾಬಂದರು. ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವನ್ನು ಮುಕ್ತಾಯಮಾಡುವ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಈ ಸಭೆಗೆ ರಾಜಾರಾಧಾಕಾಂತದೇವನೆಂಬಾತನು ಪ್ರಮುಖನಾಗಿದ್ದು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತರನ್ನೂ, ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯರನ್ನೂ ಕರೆಯಿಸಿದನು. ಆದರೆ ದೈವಬಲವಿದ್ದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪರಾಜಯವಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ! ರಾಮಮೋಹನನು ಬಹುಚಾತುರ್ಯದಿಂದ

ವಾದಿಸಿ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸೋಲಿಸಿದನು. ವಿವಾದಕ್ಕಾಗಿ ಸೇರಿದ ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಿ ಎಂಬವನು ಬಂಗಾಳಾದಲ್ಲಿ ಈಗ ನಿಜವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆಂಬ ಹೆಸರಿಗೆ ಅರ್ಹರಾದವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದುದರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ವೇದ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಪಂಡಿತರೆಲ್ಲರೂ ಮೌನವಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ರಾಮಮೋಹನನು ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ತಕ್ಷಣವೇ ಖಂಡಿಸಿದನು.

ಈ ಸಂತೋಷಕರವಾದ ರಾಮಮೋಹನನ ವಿಜಯವೆಂಬುದು ಅವನ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರ ಹೃದಯದ ದ್ವೇಷಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಬಿರಿಗೊಳಿಸಿತು. ಅವರು ರಾಮಮೋಹನನ ಸಹೋದರರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿ, ಇವನು ಧರ್ಮಬಾಹ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಪಿತಾರ್ಜಿತದ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿನ ಪಕ್ಕನ್ನು ತೊಲಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಸುಪ್ರೀಂಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಜ್ಯ ಹೂಡಿದರು. ಮತ್ತು ವಧರ್ಮಾವಲಂಬಿ (ಬರದ್ವಾಜ್) ಜಮೀನ್ದಾರನಾದ ತೇಜಚಂದ್ ಎಂಬವನು ಕೂಡ ಆಗಲೇ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ಪ್ರೊವಿಷಿಯಲ್ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರಾಮಕಾಂತರಾಯನು ತನಗೆ ಸಾಲಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಎಂತಲೂ ಅವನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಅತನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಇವನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂತಲೂ ದಾವಾ ಮಾಡಿದನು. ಪೂರ್ವಮತಾಚಾರಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಈತನು ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ಈರ್ಷ್ಯೆಯಿಂದಲೇ ಈ ವ್ಯಾಜ್ಯವು ತರಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ರಾಮಮೋಹನನು ಈ ತೊಡಕುಗಳನ್ನು ತಕ್ಕ ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅಣ್ಣನ ಮಕ್ಕಳಿಂದ ತರಲ್ಪಟ್ಟ ಅಭಿಯೋಗಕ್ಕೆ ತಾನು ಹಿಂದೂಧರ್ಮವನ್ನತಿಕ್ರಮಿಸಿ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಲವು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದನು. ತೇಜಚಂದನೊಂದಿಗೆ ಬಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಆದರೂ ಈ ತೊಂದರೆಗಳಿಂದ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಧನವ್ಯಯವೂ, ಪ್ರಯಾ

ಸವೂ ಆದುವು. ಇತರ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಈ ಸಭೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ವಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳತನಕ ಅವಕಾಶವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ತದರೂ ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಕೆಲಸ ಮಾತ್ರ ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಘಾದಿರಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಮತವಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಪತ್ರಿಕಾಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದ ತದಂಪೊರೆಯಿಂದ ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಸೊಸೈಟಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಏಕದೇವಾರಾಧನೆಗಾಗಿ ಬಂದು ಸಮಾಜವೇರ್ಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ರಾಮನಾರಾಯಣನು ಈ ಸಮಾಜವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಹಾಯವಾಡಿ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳು, ಬಂಧುಗಳು, ಶಿಷ್ಯರು, ಇವರೊಡನೆ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುವವನತ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಂದುಸಾರಿ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಧ್ಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ತಾರಾಚಂದ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಚಂದ್ರಶೇಖರದೇವ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಶಿಷ್ಯರು ರಾಮಮೋಹನನೊಂದಿಗೆ ನಾವು ವಿದೇಶೀಯರ ಉಪಾಸನಾಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಾವೇ ಒಂದು ಧ್ಯಾನಗೃಹವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಉತ್ತಮವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ರಾಮಮೋಹನನು ಸಂತೋಷಿಸಿ, ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಬಾಬೂದ್ವಾರಕಾನಾಥಠಾಕೂರ್, ರಾಯಕಾಳೀನಾಥ ಮುನಷಿ, ಪ್ರಸನ್ನಕುಮಾರಠಾಕೂರ್ ಮೊದಲಾದವರೊಂದಿಗೆ ಆಲೋಚಿಸಲು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈಯಲ್ಲಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ತರುವಾಯ ಒಂದು ಸಭೆ ಸೇರಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಸಮಾಜಸ್ಥಾಪನೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದನು. ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ತದರೂ ಆವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅದು ಸಿಕ್ಕದೆ ಹೋದುದರಿಂದ ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು

ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮನೆಯನ್ನು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು 1828 ರಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನ ಸಭೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತುಂಬ ಹಣ ಕೂಡಿದ್ದರಿಂದ ಜೆತ್ಪುರದ ರಸ್ತೆಯಹತ್ತಿರ ಸ್ವಲ್ಪ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಕೊಂಡುಕೊಂಡು, ಆಲ್ಲಿ ಸಮಾಜಮಂದಿರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಮಾಘ ಶುದ್ಧ ೧೧ ನೇದಿನ ಆ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜಸ್ಥಾಪನೋತ್ಸವವನ್ನು ನಡಿಸಿದರು. ಅಂದಿನಿಂದಲೂ ಈದಿನವು ಬ್ರಹ್ಮಮತಾವಲಂಬಿಗಳಿಂದ ಬಹು ಸಂತೋಷದಿನವಾಗಿ ಭಾವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಲಿದೆ. ಮತ್ತು ಈ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬೆಳಸಿದ ಪ್ರತಿಬಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಹಬ್ಬದ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಇವುವರೆಗೂ ಸಂತೋಷೋತ್ಸವವನ್ನು ನಡಿಸುತ್ತಿರುವರು.

ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವನ್ನು ಕುರಿತು ರಾಮಮೋಹನನ ಮುಖ್ಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಹೇಗಿರಬಹುದೆಂದು ಜನರು ಸಂದೇಹಪಡಬಹುದು. ಆ ಸಂದೇಹಗಳನ್ನು ಮೂರು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡೋಣ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಈ ಉಪಾಸನ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೇವರಪೂಜೆ ನಡೆಯುವುದು ? ಎರಡನೆಯದು ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವರು ಯಾರು ? ಮೂರನೆಯದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಮಾರ್ಗಯಾವುದು ? ಇವೇ.

(1) ಯಾವ ದೇವತೆ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವುದು ? ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಲಯವನ್ನು ಹೊಂದಿಸತಕ್ಕವನಾಗಿಯೂ. ಆದ್ಯಂತರಹಿತನಾಗಿಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಗೋಚರಿಸದವನೂ ಯಾವ ಮಾಪರ್ಾಡುಗಳೂ ಇಲ್ಲದವನೂ, ಆದ ಈಶ್ವರನು ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವನು.

(2) ಪೂಜೆಮಾಡತಕ್ಕವರುಯಾರು ? ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು ಸತ್ಯವಾಗಿಯೂ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೂ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವ

ನೋ ಅವನಿಗೋಸ್ಕರವಾಗಿಯೇ ರಾಮಮೋಹನನ ಉಪಾಸನಸಮಂದಿರವು ತೆರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಕುಲ ಮತ, ಸಂಘ, ಸಂಬಂಧಭೇದಗಳು, ಸ್ವಲ್ಪತ್ವಾದಿಕಗಳು, ಎಣಿಸಲ್ಪಡಲಾರವು. ಯಾವ ಸಂಘದವರಿಗಾದರೂ ಯಾವಕುಲದವರಿಗಾದರೂ ಯಾವ ಮತಾವಲಂಬಿಗಳಿಗಾದರೂ ಮೇಲಣ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದು.

(3) ಪೂಜಿಸುವ ಮಾರ್ಗ ಯಾವುದು? ಯಾವವಿಧವಾದ ಬೊಂಬೆಗಳಾಗಲಿ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳಾಗಲಿ, ಕಲ್ಪಿತವಿಗ್ರಹಗಳಾಗಲೀ ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಸಕ್ಕರೆ ಮೊದಲಾದವೂ, ಮಾಂಸಾಹಾರಗಳೂ, ಬಲಿಗಳೂ, ಭೋಜನಪಾನೀಯವಸ್ತುವರ್ಗಗಳೂ, ಮದ್ಯವೂ ಪ್ರಸಾದಗಳೂ, ಬಾಲಭೋಗಗಳೂ ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವು. ಇತರಮತಗಳವಾಗಲಿ ಮಾಡುವ ಪೂಜಾವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷ ನಿರಸನ ಹೇಳನ ಭಾವಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳೂ ಜರುಗವು. ಅಂತಹ ಗೀತಾಭಿವಾನಿಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವು. ಸಾಧ್ಯವಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯಕಾರಕನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವುದು. ಪ್ರೇಮ, ನೀತಿ, ಧರ್ಮದಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ಎಲ್ಲಾ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಐಕಮತ್ಯವನ್ನೂ ಬಲಪಡಿಸುವುದು ಇವುಗಳೇ ಸಮಾಜದ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ್ಯಗಳು. ಈವಿಧವಾದ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳು, ಬೋಧೆಗಳು, ಸಂಗೀತವು ಮಾತ್ರ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುವವು. ಇದೇ ರಾಮಮೋಹನನ ಸಮಾಜ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವು. ಈ ಸಮಾಜನಿಯಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ರಾಮಮೋಹನನಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ "ಟ್ರಸ್ಟ್‌ಡೀಡ್" ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು.

ನಿರಾಕಾರ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವುಸಾವಿರವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಮಹರ್ಷಿವರ್ಯರು ಬೋಧಿಸಿ ಕರತಲಾಮಲಕದಂತೆ

ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟಹಾಗೆ ವೇದಗಳಿಂದ ವಿಶದವಾಗುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಆ ವಿಷಯವಾಗಿ ರಾಮಮೋಹನನು ಮಾಡಿದ ಹೊಸಕೆಲಸವು ಏನಿರುವುದೆಂದು ಕೆಲವರು ಕೇಳಲು ಅದಕ್ಕೆ ಬಂಗಾಳೀ ಚರಿತ್ರಕರ್ತನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು.

ರಾಮಮೋಹನನು ಹೊಸಕೆಲಸವಾವುದನ್ನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಿಸ್ಸಂಶಯವು. ಮತ್ತು ಇದು ಹೊಸಕಾರ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಸುದಾ ಅವನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಎಲ್ಲಾ ಕುಲಗಳವರೂ ಎಲ್ಲಾ ಮತಗಳವರೂ ಯಾವ ಜಾತಿಭೇದವನ್ನೂ ನೋಡದೆ ಈ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿರಾಕಾರಪರಮೇಶ್ವರನ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂತಲೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೂ ಚಂಡಾಲನಿಗೂ, ಹಿಂದುವಿಗೂ ಮಹಮ್ಮದೀಯನಿಗೂ, ಮತ್ತೆಯಾವನಿಗಾದರೂ ಭಕ್ತಿಭಾವವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾದ ಅಧಿಕಾರವುಂಟೆಂದು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸುವುದೇ ಇದರಲ್ಲಿನ ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿ, ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೆ ತಪ್ಪದು. ಮಹನೀಯರ ಇತಿಹಾಸಗಳನ್ನು ಓದಿ ನೋಡಿದರೆ ಅವರು ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂತಲೂ, ಅವರ ಜೀವಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವಾಗಿತ್ತೆಂತಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡುವುದು. ಉಪನಿಷತ್ಕಾರಕನು "ಆತ್ಮದ ಮೂಲಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೋಡಬಹುದು" ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸಿದನು. ಗೌತಮಬುದ್ಧನು "ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೂ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ನೋಡು" ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ಮಹಾತ್ಮನು "ನಿನ್ನನ್ನು ನೀನು ತಿಳಿದುಕೋ" ಎಂದು ಬೋಧಿಸಿದನು ಜೀಸಸ್ಸನು "ಈ ಪ್ರಪಂಚವೇ ಸ್ವರ್ಗವಾಗಬೇಕು" ಎಂದು ಸುರಿದನು.

ಮಹಮ್ಮದನು "ಅದ್ವಿತೀಯನೆಂದು ದೇವನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸು" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಲೂಥರನೆಂಬ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಯು "ತನ್ನ ಮುಖವನ್ನು

ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರಬೇಕು" ಎಂದು ಬೋಧಿಸಿದನು. ಚೈತನ್ಯಮಹಾರಾಜನು "ಭಕ್ತಿಯೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನ" ವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಥಿಯೋಕ್ರಫಾರ್ಕರೆಂಬುವನು "ಮನುಷ್ಯನ ಜ್ಞಾನವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಬೇಕು" ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದನು. ಹೀಗೆಯೇ "ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಜಾತಿಯವರೂ ಕಲೆತು ಬಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕೆಂಬುವುದೇ" ರಾಮಮೋಹನನ ಇಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಿತು, ಇದರಿಂದಲೇ ಆತನು ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಯಾರಾದರೂ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ತಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇದೊಂದು ಹೊಸಕಾರ್ಯವೇ ಎಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಇಲ್ಲವು.

ಸಮಾಜವು ಏರ್ಪಟ್ಟು ನಿಯಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಪೂಜಾದಿಗಳು ನಡಿಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಗುಣಜ್ಞರಾದ ಕೆಲವರು ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳು ಈ ವಿಷಯದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ, ರಾಮಮೋಹನನ ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ, ಓದಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರು. ಈ ನೂತನ ಮತವು ವಿದ್ಯಾವಂತರಾದ ಯುವ್ವಸಸ್ಥರ ಹೃದಯವನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತಂದೆಯುದೊಂದುಮತ, ಮಗನದೊಂದುಮತವಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಯಜ್ಞೋಪವೀತತಿರಸ್ಕಾರ ಇತರಮತಗಳವರೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ, ಬಾಂಧವ್ಯ, ಮೊದಲಾದ ಮತವಿರುದ್ಧ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವರನ್ನು ಮತದಿಂದ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಹಾಗೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರನ್ನು ಸುದಾ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸುವ ಕಾಲವು ಬಂದಿತು. ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿನ ಪೂರ್ವಾಚಾರಪರಾಯಣರೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದನೆಯು ಅವಶ್ಯಕವೆಂತಲೂ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯು ನಿಷಿದ್ಧಕಾರ್ಯವೆಂತಲೂ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೂ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯು

ತ್ತಲೂ ಇದ್ದ ರಾಮಮೋಹನನು ಈಗ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂತಲೂ ಇಷ್ಟರಿಂದ ತೃಪ್ತನಾಗದೆ ಸಹಗಮನವು ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಬಲವಾಗಿ ವಾದಿಸಲಾರಂಭಿಸಿರುವನೆಂತಲೂ ಬರುತ್ತ ಬರುತ್ತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಸೇರುತ್ತ ಬರುವುದರಿಂದ ಅವನ ಪಕ್ಷವು ಬಲವಾಗುತ್ತಿರುವುದೆಂತಲೂ ಈ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಒಡನೊಡನೆ ಮುರಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಇದು ವರಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಸಭೆಗಳಿಂದ ಯಾವ ಫಲವೂ ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಪುರಾತನ ಧರ್ಮರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಪಕ್ಷವಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದು ಸಭೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೆಂಕೆಂತಲೂ, ಅಲೋಚಿಸಿ ಧರ್ಮಸಭೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಮಾಜವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಮಂದಿರಸ್ಥಾಪನೆಯಾದಮೇಲೆ ರಾಮಮೋಹನನು ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮತಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, "ಸಂವಾದ ಕೌಮುದಿ" ಎಂಬ ವಾರ್ತಾಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತ ಬಂದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಈ ಧರ್ಮಸಭೆಯವರು "ಚಂದ್ರಿಕೆ" ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದರು. ರಾಮಮೋಹನನು ಬಂಗಾಳೀ ಭಾಷೆಯು ಹಿಂದೂ ದೇಶದವರಿಗೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯದ ಭಾಷೆಯಾದುದರಿಂದ ಸಮಸ್ತರಿಗೂ ತಿಳಿಯುತಕ್ಕ ರಾಜಭಾಷೆಯಾದ ಫಾರಸಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಹೆಸರು ಯಾವುದೋ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯಬಂದಿಲ್ಲ.

ಧರ್ಮಸಭೆಯವರು ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ವಿರೋಧವನ್ನು ತೋರಿಸತೊಡಗಿದರು. ಕಲ್ಕತ್ತಾದಲ್ಲಿನ ಜಮೀನ್ದಾರರು, ಬಹಳ ಸಾಹುಕಾರರು, ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎಲ್ಲರೂ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯವಾದರು. ರಾಜಾರಾಧಾಕಾಂತದೇವನು ಸಭಾಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿಯೂ, ಉಳಿದ ದೊಡ್ಡವರು ಸುಮಾರು ಸಭಿಕರಾಗಿಯೂ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಸಭೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ

ನಗರವಾಸಿಗಳಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಹಾಯ ದ್ರವ್ಯವು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳ ಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದುಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳಾದವು. ಮತ್ತು ಈ ಸಭೆಯ ಕಾರ್ಯದ ರ್ಶಿಯರಾಗಿದ್ದ ಬಾಬೂಭವಾನೀಚರಣಬೆನರ್ಜಿ ಎಂಬಾತನು ಮನೆಮನೆಗೂ ಹೋಗಿ ರಾಮಮೋಹನ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಆಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ನೀವು ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಕೂಡದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಇದನ್ನು ಮೀರಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದವರಿಗೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಠಾಕೂರ್‌ವಂಶದವರೂ, ಶಿಂಗ್‌ವಂಶದವರೂ, ಗಂಗೆಯ ಪಶ್ಚಿಮತೀರದ ಮಿಲ್ಲರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಬಾಬುಗಳೂ, ಟೋಕಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಳೀನಾಥನೆಂಬುವನೂ, ಆನಂದಪ್ರಸಾದ ಬೆನರ್ಜಿ ಎಂಬುವನೂ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ತಾವು ಎಂತಹ ಇಕ್ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನಾದರೂ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಅಂತರಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿರುವ ರಾಮಮೋಹನನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅಗಲದೆ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಆಧಾರಭೂತರಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಎಂದಿಗೂ ಪರಾಜಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಪ್ರಬಲನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರಬಲವಿರೋಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಅದರ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೂ ಹೇಗೆ ಜಯಸಿಕ್ಕಿತು? ಈ ಜಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅತನು ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದನು? ಯಾವ ಯಾವ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಆಯುಧಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಈ ಮಹಾರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಅತನು ಜಯಶೀಲನಾದನು? ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಹರ್ಷಿ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥಠಾಕೂರ್ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಜ್ಞಾನಿಯು ನುಡಿದ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪಾಠಕರ ಶ್ರುತಪಡಿಸಿ ಈ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಮುಗಿಸುವೆವು. ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಹೆಸರನ್ನೆತ್ತಿದಕೂಡಲೆ ಸಮಗ್ರಪ್ರಥಮಭಕ್ತನಾದ ರಾಮಮೋಹನನ ಹೆಸರೂ ನೆನಪಿಗೆ ಬಾರದೆ ಇರದು. ಅತನ ದೇಹವು ಎಷ್ಟು ದೃಢವಾಗಿದ್ದಿತೋ ಜ್ಞಾನವು ಅಷ್ಟರ

ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದಿತು. ಧೈರ್ಯ, ಸ್ಥಿರಸಂಕಲ್ಪ, ಮೊದಲಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳ ನ್ನುಳ್ಳ ಆ ಮಹಾತ್ಮನ ಸುಂದರಸ್ವರೂಪವು ಈಗ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತಿರುವ ಕೀರ್ತಿ ಚಂದ್ರಿಕೆಯು ನಮ್ಮನ್ನು ಸಂತೋಷಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸುತ್ತಿದೆಯ ಲ್ಲವೇ ! ಈತನು ಧರ್ಮಸಂರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿಯೇ ಈ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಮೊದಲು ಸಾಯುವತನಕ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ ಮೊದಲಾದ ದುರಾಚಾರಪಿಶಾಚಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿ ತನ್ನಜಯಧ್ವಜವನ್ನು ಈ ಗಂಗಾ ನದೀಪ್ರಾಂತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಇವನು ಜನ್ಮಿಸಿದಾಗ ಬಂಗಾಳಾ ದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೆನಸಿಕೊಂಡರೆ ಎದೆ ಬಿರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗಿನ ಜನರು ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳಿದಕೂಡಲೇ ಹಗೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವಿ ದ್ಯೆ ಎಂಬ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದ ಬಂಗಾಳಾದೇಶದಲ್ಲಿ ದುರ್ವರ್ತನವೆಂಬ ದುಷ್ಟರಾಕ್ಷಸನು ನಿರಂಕುಶವಾಗಿ ಪ್ರಭುತ್ವ ನಡಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ರಾಮ ಮೋಹನನು ಧೈರ್ಯವೆಂಬ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಕೋಪಿಸಿ, ಧೂಮಿಕಿ ದುರ್ವಿಷಯ ಶತ್ರುಸಮೂಹವನ್ನು ಬಂದೇಸಾರಿ ಕತ್ತರಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ ವಿಜಯಧ್ವಜವನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಬಣಗಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಧರ್ಮ ವೆಂಬ ಗಿಡವನ್ನು ಮರಳಿ ಜೆಗುರಿಸಿದನು. ತರುವಾಯ ಅಧರ್ಮ ವೃಕ್ಷವು ದಿನೇದಿನೇ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಾ ಪುಷ್ಪಫಲಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸು ತ್ತಿದ್ದಿತು. ಬ್ರಹ್ಮಧರ್ಮವನ್ನುದ್ಧರಿಸುವವರೊಬ್ಬರೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಲೋಪವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಮಹಾತ್ಮನು ಜನ್ಮಿಸಿ ಆರ್ಯಾವರ್ತದಲ್ಲಿ ಸದ್ವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ದೀಪವನ್ನು ಬೆಳಸಿದನು. ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಾಜಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈತನು ತುಂಬ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ತನ್ನ ಹ ಣವನ್ನೆಲ್ಲ ಧಾರೆಯೆರೆದು ಕೊನೆಗೆ ದೆಹಲಿಯ ರಾಜನಿಂದ ವೇತನವನ್ನು ಪಡೆ

ದು ಜೀವಿಸಬೇಕಾದ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದರೂ ಚಿಂತಿಸದೆ ತನ್ನಿಂದ ಉಪಕ್ರಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಮಹಾಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನ ತಲಾಂತರದ ಜನರು ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದುಂಟಾದ ಸಂತೋಷದಿಂದಲೇ ಆ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ ಇದ್ದನು. ತನ್ನ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ತನಗಿರುವ ಶ್ರದ್ಧೆಗಿಂತ ನೂರುಪಾಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಹ್ಮಸಮಾಜದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದ ಈತನು ತನ್ನ ೧೬ ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ೪೯ನೇ ಯ ವರ್ಷದ ತನಕ ಅದರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿಯೇ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಕೆಲಸಮಾಡಿದನು. ಇಂತಹ ಹೆಕ್ಕು ಶ್ರಮಪಟ್ಟು ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಈ ಮಹೋತ್ಕೃಷ್ಟ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿಯಾದರೂ ನಮಗೆ ಏಕೆ ಉತ್ಸಾಹ ಹುಟ್ಟಬಾರದು ಈ ಮಹಾತ್ಮನು ಯಾವ ಪವಿತ್ರಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ದೇಹ ರಕ್ತವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಪ್ಪಿಸಿದನೋ ಅಂಥ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ರಾಮಮೋಹನನು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಒಬ್ಬ ಪರದೇಶಿಯಂತೆ ಇದ್ದನು, ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಯಾರು ಸಹಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು ತನ್ನ ಜ್ಞಾನ, ಧರ್ಮ. ಸತ್ಯ ಎಂಬವುಗಳನ್ನೇ ತನಗೆ ಸಾಧನಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಜತೆಗೆ ಬಹುಮಂದಿಯನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡನು ಅವರೇ ಅವನ ಪ್ರಾಣಸ್ನೇಹಿತರಾಗಿ ಎಂತಹ ಕೆಲಸಕ್ಕಾದರೂ ಹಿಂತೆಗೆಯದೆ ಸಹಕಾರಿಗಳಾದರು ಧರ್ಮಬಾಹ್ಯನೆಂದು ಬಂದುಸಾರಿ ಪೂರ್ವಾಚಾರ ಪರಾಯಣರಾದ ಮೂರ್ಖರಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಾಮಮೋಹನನು ಈಗ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ವಿವೇಚನಶೀಲರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಹೃದಯವೆಂಬ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಲೋಕಪೂಜ್ಯನಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಿರುವನು ಇಷ್ಟು ಸತ್ಯಮಾರ್ಗಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ದೈವಬಲವೇ ಕಾರಣವು.

ಪಿಡಿದುದನಳುಕದೆ ಧೈರ್ಯದೆ ।
ದೃಢದಿಂ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದೊವುದಸಾಧ್ಯಂ ॥
ಮಡೆಯಲಿಗಪ್ಪುಕ್ಕಂಜುತೆ ।
ತೊಡಗದಿಹ ಧೀರರೇಕೆ ಕಂದುವರಿಳೆಯೊಳ್ ॥

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪ್ರಕರಣ.

ಕೆಲವು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಇತಿಹಾಸ ಲೇಖಕರು ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಸರ್ವವಿಷಯ ಸಂಸ್ಕಾರ ಕರ್ತ (All round Reformer) ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನಿತ್ತಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಈತನು ಕೇವಲ ಪರಮಾರ್ಥ ಬೋಧನೆಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿನಿಯೋಗಿಸದೆ, ಸಾಂಘಿಕವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ, ರಾಜ್ಯಾಂಗವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಎಚ್ಚರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂತಲೂ, ಯಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಲೋಪವಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣಿಸಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ಅದನ್ನು ಸವರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂತಲೂ, ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡುವುದು.

ಬಹು ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಯೂರೋಪ್ ರಾಜ್ಯಗಳವರು ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೂ, ಪರಮಾರ್ಥ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವೇನೂ ಇಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಇವೆರಡೂ ಬಂದರೊಡನೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬೆರೆಯದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಂತಲೂ ಹೇಳುತ್ತಿರುವರು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾದ ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಈಗ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾವಂತರಲ್ಲಿ ಅಹುದು, ಅಲ್ಲವೆಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಭಿನ್ನೋದ್ದೇಶಗಳವರು ಏರ್ಪಟ್ಟು ಬಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಹಗೆಮಾಡುವ ಸ್ಥಿತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ ಇವರಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದ್ದೇಶವುಳ್ಳವರು ಕೆಲವರಿದ್ದರೂ ಅವರಾದರೂ ಸತ್ಯಾಂಶವು ಯಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಇಲ್ಲವೆಂತಲೂ ಹಾಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೂ ಅದು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದುದೆಂತಲೂ ಸ್ಫುರಿಸದೆ ಇರದು.

ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವಿತವು ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಪರಮಾರ್ಥ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಯಾವ ಮತವೇ ಆದರೂ ಕೆಲವು

ಕಟ್ಟುಪಾಟುಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟರಬೇಕು. ಸಂಸ್ಕರಣವೆಂಬುದು ಉಚಿತವಾದ ನಿಬಂಧನೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕಾಲಾನುಗುಣವಾಗಿ ನೂಡಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಫಲದಾಯಕವಾಗಿರುವುದು. ಸಂಸ್ಕಾರ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ವಿವೇಚನೆಯೂ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯೂ ಉಂಟಾಗುವುವು. ಯಾವನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯುವನೋ ಅವನು ಮನುಷ್ಯರ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಭಾಗವಾದ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿಯೇ ಮನಸ್ಸಿಡುವನು. ಬುದ್ಧಿವಂತರಾದ ಕೆಲವರು ಆಗಾಗ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಮೂಢಜನಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸನ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಅದು ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗದೆ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತಾ ಬಂತು. ಮುಂದೆ ನಿಜವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸುವನಾವನೆಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಸರ್ವವಿಷಯ ಸಂಸ್ಕಾರ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನೊಬ್ಬನೇ ಆಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನೆಂದು ಹೇಳದೆ ತೀರದು. ಅಂತವರೇ ದೇಶವನ್ನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತರತಕ್ಕವರು. ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ದೇಶವು ಸರ್ವವಿಧಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತರಲ್ಪಡಬೇಕಾದರೆ ಇಂತವರ ಸಹಾಯವು ಅಗತ್ಯವಾದುದು. ಹಿಂದೂ ದೇಶವು ಉನ್ನತಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಕಡೆಗೆ ನಾವು ದೃಷ್ಟಿಯಿಟ್ಟು ನೋಡಿದರೆ ಇದುವರೆಗೆ ನಾವು ಹೇಳಿದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸತ್ಯವಿರುವುದೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾರು ಮತವಿಧಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರೋ ಅವರೇ ಇತರ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಗೂ, ರಾಜ್ಯಾಂಗದ ಯೋಚನೆಗಳಿಗೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾಗಿದ್ದರು.

ಮಹರ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನೂ, ಧರ್ಮತತ್ವವನ್ನೂ ಕುರಿತು ಹೇಗೆ ಉತ್ತಮಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರೊ ಹಾಗೆಯೇ ಅವರು ರಾಜನೀತಿ, ಮಾನವಧರ್ಮ ಮುಂತಾದ ಐಹಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಗ್ರಂ

ಥಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಬರೆದಿಟ್ಟರು. ಅವರು ಕೇವಲ ವನವಾಸಿಗಳಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರದೆ, ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ದೊಡ್ಡವರು ಗೃಹಸ್ಥ ಧರ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಸಂದರ್ಭದೊರೆತಹಾಗೆಲ್ಲಾ ದೇಶ ಮತ್ತು ಸಂಘಗಳ ಕ್ಷೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಾತುಗಳಿಂದಲೂ, ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಅವುಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೆ ತರಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಗಳು, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಪ್ರಬಲವಾದ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ. ಆಗಿನ ರಾಜರೆಲ್ಲರೂ ರಾಜ್ಯದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತವರ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಪೂರ್ವದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯಬರುವುದು. ಇದು ಹೀಗಿರಲಿ ; ನಮ್ಮ ದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರದೇಶಗಳ ಕಡೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿಕೊಟ್ಟು ನೋಡೋಣ. ಅರೇಬಿಯಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸಂಸ್ಕರಣಕರ್ತನೆನಿಸಿದ "ಝುಲ್‌ಆರಬ್" ಎಂಬಾತನು ಪರಮಾಥೋರ್ಪ ದೇಶದ ಜತೆಗೆ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಕರಣವನ್ನೂ ರಾಜ್ಯಾಂಗಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಮಾಡಿದನು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದುದರಿಂದಲೇ ಆದೇಶೀಯರು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಭೂಭಾಗಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವುದಕ್ಕೂ, ಸ್ವಮತಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮತದಲ್ಲಿ ದೃಢವಾದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನುಳ್ಳ ಪ್ಯೂರಿಟೆ್ಯನ್ ಪಂಥದವರು ರಾಜರ ಬಲವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ ಪ್ರಜಾಬಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದರು. ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಾಖಂಡದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ನಾಗರಿಕತೆಗೂ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಇವರಿಂದಲೇ ಬೀಜ ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕಳೆದ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತಾನು ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ದೇವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವಷ್ಟು ಪರಮ ಭಕ್ತಿಭಾವವನ್ನುಳ್ಳ "ಜೋಸಿಫ್ ಮೊಜಿನೀ" ಎಂಬಾತನೇ "ಡ್ಯೂಟೀಸ್ ಆಫ್ ಮೆ್ಯ" ಮೊದಲಾದ

ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಜಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ, ಅವರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಕಾರಣನಾದನು. "ಥಿಯೋದರ್ ಪಾರ್ಕರ್" ಎಂಬ ಅಮೆರಿಕಾಖಂಡವಾಸಿಯು ಮತ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಚಕೊಂಚ ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಬದಲಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ವ್ಯಾಪನಗೊಳಿಸಿರುವನು.

ಮಹಾತ್ಮನಾದ ರಾಜಾ ರಾಮಮೋಹನ ರಾಯನನ್ನು ಸುದಾ ಮೇಲೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವರೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಆತನು ಮತ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಶದ ಇತರ ಲೋಪಗಳನ್ನೂ ರಾಜ್ಯಾಂಗ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿಯೂ ಅಕ್ಷೇಪಣೀಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗದು. ಏತಕ್ಕಂದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವಿತದಲ್ಲಿನ ಸಂಸ್ಕಾರ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಂದರೊಂದಿಗೆ ಬಂದನ್ನು ಜತೆಗೊಳಿಸಿ, ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಆ ಸಂಸ್ಕರಣವು ಸಂಸ್ಕಾರವೇ ಅಲ್ಲವು.

ಮತವಿಷಯ ಸಂಸ್ಕರಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ರಾಮಮೋಹನನು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ತನ್ನಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ನೆರವೇರಿಸಿದನೆಂಬುದನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವೆವು. ಈಗ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಕರಣಗಳನ್ನೂ ಇತರ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತು ರಾಮಮೋಹನನು ಯಾವ ಯಾವ ಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನೋ ಅವುಗಳನ್ನು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವೆವು.

ರಾಮಮೋಹನನು ಸಹಗಮನಸಂಘ ದುರಾಚಾರವನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಜೀವಮಾನದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದನು, ಸತ್ತುಹೋದ ಪತಿಯ ಶವದೊಂದಿಗೆ ಬದುಕಿರುವ ಹೆಂಡತಿಯ ದೇಹವನ್ನು

ಸುಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರೆ ಅದು ತುಂಬ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವೆಂತಲೂ, ಅದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸತಿಪತಿಗಳಿಬ್ಬರೂ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸೌಖ್ಯವನ್ನನುಭವಿಸುವರೆಂತಲೂ ನಮ್ಮವರು ಬಂದುಬಗೆಯು ಮೂಢವಿಶ್ವಾಸವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಘೋರ ವಿಚಾರವು ಯಾವಾಗ ಹೇಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತಾಪವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದಲ್ಲದೆ ವಿತಂತುಗಳ ವಿವಾಹವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮನುವು, ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನು ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿಕರ್ತರಿಗೆ ಸುದಾ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಏನೂ ತಿಳಿಯದು. ಇದರಿಂದ ಈ ದುರಾಚಾರವು ಪುರಾಣರಚನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿ, ಮಹಮ್ಮದೀಯರು ಈ ದೇಶದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರುವವರೆಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬರುವುದು. ಗಜನೀಮಹಮ್ಮದನ ತರುವಾಯ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಅಲಬೂನೀ ಎಂಬಾತನು ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವನು.

"ಬಂದುವೇಳೆ ಯಾವ ಹೆಂಗಸಾದರೂ ತನ್ನ ಗಂಡನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರೆ ಎರಡನೆಯ ಮದುವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಕೂಡದು. ಬದುಕಿರುವತನಕ ವಿಧವೆಯಾಗಿದ್ದು, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಿಸತಕ್ಕದ್ದು; ಅಥವಾ ಗಂಡನ ಶವದೊಂದಿಗೆ ಸುಡಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದು; ಎಂಬಿವೆರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದನ್ನು ನಡಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದು. ಬದುಕಿರುವತನಕ ಅನೇಕ ನಿಬಂಧಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರಬೇಕಾಗಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಎರಡನೆಯದಾದ ಸಹಗಮನವೇ ಉತ್ತಮವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದಿತು."

ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಈ ಭಯಂಕರವಾದ ದುರಾಚಾರವನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸದೆ ಹೋದರು. ಕೆಲವು

ಪಾರಸಿ ಕವಿಗಳು ಈ ಆಚಾರವನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಹಿಂದೂಸ್ತ್ರೀಯರ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವು ಶ್ಲಾಘನೀಯವೆಂತಲೂ, ಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿರುವ ಪ್ರೇಮವು ಅಸಾಧಾರಣವೆಂತಲೂ, ವರ್ಣಿಸಿ ಹಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದರು. ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿಯಾದ ಅಕ್ಬರು ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮಾತ್ರ ಈ ನೀತಿಬಾಹ್ಯವಾದ ದುಷ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಸುಟ್ಟುಹಾಕಬಾರದೆಂದು ಮಾತ್ರ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು. ಅಕ್ಬರನ ಮಗನಾದ ಜಹಾಂಗೀರನು ಹಿಂದೂಮತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಹಮ್ಮದೀಯಮತವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದವರು ಸುದಾ ಬಂಗಾಳದ ಕೆಲ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಗಮನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅಶ್ಚರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದನು. ಆತನು ಒಂದುವೇಳೆ ಕಾಶ್ಮೀರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ "ರಾಜೋರಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗುಡಾರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಮಹಮ್ಮದಿಯ ಸ್ತ್ರೀಯು ತನ್ನ ಪತಿಯ ಹೆಣದೊಂದಿಗೆ ಹೂಳಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಮತ್ತು ಅದೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ 12 ವರ್ಷಗಳ ವಯಸ್ಸಿನ ಒಬ್ಬ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹುಡುಗಿಯು ಅದೇರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೂಳಲ್ಪಟ್ಟಳು; ಮುಂದೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಪ್ರಭುತ್ವವು ಆರಂಭಿಸಿದಮೇಲೆ ಅವರು ಪರಿಪಾಲನಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಪ್ರಜಾಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಅಹಿತವಾದ ಸಂಘಸಂಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದಿತು. ಷಷ್ಟಿಮನಾಗರಿಕರಿಗೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ವಿಷಾದಕರವಾಗಿಯೂ ಭಯಂಕರವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ದುಷ್ಕಾರ್ಯವು ಮತ್ತಾವುದೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕಂಪೆನಿಯುವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಆಳಿಕೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ದ್ರವ್ಯಾರ್ಜನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಷ್ಟು ಅಭಿಮಾನವು ಸಹಗಮನಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತು. ಮತ್ತು ಈ ದುರಾಚಾರವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳ ಮತವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದಂತೆ ಆಗು

ವುದೆಂದು ತಿಳಿದು, ಆಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಭಯಂಕರಗಳಾದ ಮರಣಗಳು ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅಲಕ್ಷ್ಯದಿಂದ ಆಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿನೋಡದೆ ಈ ದುರಾಚಾರವು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ತೊಲಗಿಹೋಗಬೇಕೇಹೊರತು ನಾವು ಈಗ ಯಾವುದನ್ನೂ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ, ತಾವು ಸುಮ್ಮನೆ ಇದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಅವರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ಯೂರೋಪಿಯರ್ ಮಿಷನೆರಿಗಳಿಗೆ ಸುದಾ ಕೆಲವು ರಾಜಕೀಯ ರಹಸ್ಯಕಾರಣಗಳಿಂದ " ನೀವು ಯಾರಾದರೂ ಸಹಗಮನವನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಮಾತನ್ನಾಗಲಿ, ನಾಲಗೆಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಲೇಬಾರದು: " ಎಂದು ಕಠಿಣವಾದ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನಿತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದುಸಾರಿ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಫಾದಿರಿಯು ಒಂದುಕಡೆ ತನ್ನ ವಾರ್ತಾಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಘೋರ ದುರಾಚಾರವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಡಿರೆಂದು ಹಿಂದುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಂತೆ ಒಂದು ಲೇಖನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಅವನನ್ನು ತತ್‌ಕ್ಷಣನೇ ಹಿಂದೂದೇಶದಿಂದ ತೊಲಗಿ ಹೋಗೆಂದು ಆಜ್ಞೆಮಾಡಿದರು;

ಲಾರ್ಡ್ ಟೆಂಪಲ್ (ಸರ್‌ಜಾರ್ಜ್‌ಷೋರ್) ಕಾಲವತನಕ ದೊರೆತನದವರು ಇದೇ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಕೊನೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ "ಲಾರ್ಡ್ ವೆಲ್ಲೆಸ್ಲಿ" ಎಂಬ ಸರ್ವಾಧಿಪತಿ ಮಾತ್ರ ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಲ್ಪ ಶ್ರದ್ಧೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಅದೇನೆಂದರೆ; ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (1805) " ಈ ಘೋರಕೃತ್ಯವನ್ನೇತಕ್ಕೆ ತಪ್ಪಿಸಬಾರದು ? " ಎಂದು ಒಂದು ಮನವಿಯನ್ನು ಬರೆದು ವಿಲಾಯಿತಿಯ ಕಾರ್ಯಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ಅದರ ಪರ್ಯವಸಾನವು ಹೇಗೆ ಆಯಿತೋ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಇವನ ತರುವಾಯ ರಾಜ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿ ಬಂದ ಲಾರ್ಡ್ ಮಿಂಟೊ, ಮತ್ತು ಲಾರ್ಡ್ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್ ಇವರೂ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ; ಆದರೆ ಪ್ರಜೆಗಳು ಇದಿರುಬೀಳುವರೇನೋ ! ಎಂಬ

ಭಯವೂ, ಹಿಂದೂ ಮುತಾಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಾವು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದಾದರೆ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನವರು ಏನು ಹೇಳುವರೋ ಎಂಬ ಭಯವೂ ಬಂದಕ್ಕೊಂದು ಜತೆಯಾಗಿ ಅವರು ಮಾಡಲೆಳಸಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ನಡೆಸಲು ಅವಕಾಶಕೊಡದೆಹೋದುವು. ಇದರಿಂದ ಅವರು ಈ ದುರಾಚಾರವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸದೆಹೋದರು. ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತಗ್ಗುವುದೆಂದೆಣಿಸಿ, ಕೆಲವು ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತರಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದರು. ತರುವಾಯ ಅವರ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಲಾರ್ಡ್ ಅಂಹರಸ್ಟನು ತನ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದವರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಈತನು ಸುದಾ ಬಂದೇಸಾರಿ ಈ ಆಚಾರವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂತಲೇ ತಿಳಿದಿದ್ದನು. ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೆ ತರುವ ಉಪಾಯಸಾಧನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕ್ರಿಯಾರೂಪವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವ ತನಕ ಆ ಸಾಧನೆಗಳು ಆಲೋಚನೆಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿಯೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವುವು. ಲಾರ್ಡ್ ಅಂಹರಸ್ಟನು ಸಹಗಮನ ಮಾಡುವ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ತಗ್ಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ "ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಾದರೂ ಯಾವ ಸ್ತ್ರೀಯಿಂದಲಾದರೂ ಬಲವಂತವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಮರಣಕ್ಕೆ ಸಾಹಸ ಮಾಡುವಂತೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಯಾಗಲಿ, ಸಹಗಮನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಕೂಡದು" ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಟ್ಟು, ಬಲವಂತವೇನೂ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪೊಲೀಸಿನವರು ಸಹಗಮನ ನಡೆಯುವ ಪ್ರತಿಬಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೂ ಹೋಗಿ ನೋಡಬೇಕೆಂತಲೂ, ಸಹಗಮನ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿ (ಮ್ಯಾಜಸ್ಟ್ರೇಟ್) ಇರುವುದು ತಟಸ್ಥಿಸಿದರೆ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಆಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೋಡಬೇಕೆಂತಲೂ, ನಿಯಮಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದನು. ಆದರೂ ಈ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಫಲವು ಕೆಲವು ದಿನಗಳತನಕ ವಿರುದ್ಧ

ವಾಗಿಯೇ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಶ್ರದ್ಧೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುವು. ದೊರೆತನದವರು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಮೊದಲು ಸಹಗಮನ ಮಾಡುವ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದುತ್ತಿರುವುದೆಂತಲೂ, ರಕ್ಷಕಭಟರೂ, ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಯೂ ಸಹಗಮನ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ, ಆ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಲೋಪವೂ ಉಂಟಾಗದೆ ಇರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇವರನ್ನು ಸತ್ಕಾರದವರೇ ಕಳುಹುತ್ತಿರುವರೆಂತಲೂ, ಪ್ರಜೆಗಳು ವಿಪರೀತಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವರೆಂದು ಅನುಭವದಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಮೇಲಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಹೇಳಿದರು. ಪಾಪ! ಆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ರಾಯಭಾರಿಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವುದು ಸ್ವತಃ ಗೋಷಾ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಬಹು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಅಕೆಯು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲಾದರೂ ಸಹಗಮನವು ತನಗೆ ಇಷ್ಟವೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಇಲ್ಲದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಇರಬೇಕಾಗಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಸಹಗಮನಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಲಾರದ ದಯಾಳುಗಳಾದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದುವೇಳೆ ಧನವಂತರೂ ಬಲವಂತರೂ ಆದ ಕೆಲವು ಹಿಂದೂಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾತು ಬರುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಿತು.

ಹೀಗೆ ಜರುಗುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಪ್ರಭುತ್ವದವರು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದರು. ಯಾವ ಹೆಂಗುಸಾದರೂ ಗಂಡನ ಶವವನ್ನು ಸುಟ್ಟ ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ತರುವಾಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಚಿತೆಯನ್ನೊಡ್ಡಿ ಸಹಗಮನಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದರೆ ಅಂಥಾ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಆತ್ಮಹತ್ಯದ ತಪ್ಪಿತಕ್ಕಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಿಸಬಹುದೆಂದು ಹೊಸದಾದ ಶಾಸನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯು ಸಹಗಮನ ಮಾಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಅಕೆಯ

ಮತ್ತು ಅವಳ ಗಂಡನ ಚರಸ್ಥಿರರೂಪವಾದ ಆಸ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಸರಕಾರದ ವರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು; ಮತ್ತು ಯಾವವಂಶದಲ್ಲಿ ಯಾದರೂ ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯು ಸಹಗಮನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮೃತಪಟ್ಟದ್ದರೆ ಆ ವಂಶದವರು ಯಾರೇ ಆಗಲಿ ಸರಕಾರದ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರಾಗಲಾರ ರೆಂದು ಕಠಿನವಾದ ನಿಬಂಧನೆಯನ್ನು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿತಂದರು. ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟು ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದರೂ ಈ ಘೋರದುರಾಚಾರವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸ ಲಾಗಲೇ ಇಲ್ಲ. 1815 ನೇ ವರುಷದಿಂದ 1828 ರ ವರೆಗೆ ಈ ಸಹ ಗಮನದಿಂದ ಎಷ್ಟುಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮಡಿದರೆಂಬುದನ್ನು ಕೆಳಗಣ ಪಟ್ಟಿ ಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಕಟ್ಟಲೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ಮೊದಲು ಸರ್ಕಾರದವರು ಸಹಗಮನವನ್ನು ಅತಂಕಪಡಿಸುವವರೆಗಿನ ಸಂವತ್ಸರಗಳು

ಪಟ್ಟಣದ ಹೆಸರು.	1815	1816	1817	1818	1819	1820	1821
ಕಲ್ಕತ್ತಾ ...	353	289	442	544	421	370	372
ಧಾರಾ ...	31	24	52	58	55	51	52
ಮುರಷಡಾಬಾದ್ ...	11	22	42	30	25	21	12
ಪಾಟ್ನಾ ...	20	29	49	51	40	62	69
ಬನಾರೀಸ್ ...	48	65	103	137	94	103	114
ಬೀಲಿ ...	15	13	19	13	17	20	15
ಒಟ್ಟು ...	478	442	707	833	652	627	634

ಪಟ್ಟಣದ ಹೆಸರು.		1822	1823	1824	1825	1826	1827	1828
ಕಲ್ಕತ್ತಾ	...	328	340	113	398	324	337	309
ಢಾಕಾ	...	45	40	40	101	65	49	47
ಮುರಷಡಾಬಾದ್	...	22	53	18	21	8	2	10
ಪಾಟ್ನಾ	...	70	48	42	47	45	55	55
ಬನಾರೀಸ್	...	102	122	93	55	48	39	33
ಬರೇಲಿ	...	16	12	10	17	8	18	10
ಒಟ್ಟು	...	583	615	516	639	496	500	466

ಮೇಲಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಸಂಖ್ಯೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಪೋಲೀಸ್ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ರಿಪೋರ್ಟುಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದುವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಂದು ವರ್ಷದ ಮೊತ್ತದ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಜಾತಿವಿವರಣೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವೆವು. 1823 ರಲ್ಲಿ 615 ಮಂದಿ ಸಹಗಮನಮಾಡಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ 274 ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು. 35 ಕ್ಷತ್ರಿಯರು. 14 ವೈಶ್ಯರು. 292 ಶೂದ್ರರು ಇವರಲ್ಲಿ 60 ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮೀರಿದ ವಯಸ್ಸಿನವರು 109 ಮಂದಿ 40 ರಿಂದ 60 ವಯಸ್ಸಿನವರು 226. 20 ರಿಂದ 40 ವರುಷದೊಳಗಿನವರು 208. 20 ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟವರು 72 ಮಂದಿ. ಈ ಅಂಕೆಗಳಿಂದ ನಿಕೃಷ್ಟಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುದಾ ಈ ಭಯಂಕರಕೃತ್ಯವು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ದುರಾಚಾರ ಒಳ್ಳೆ ವಯಸ್ಸಿನ ಸ್ತ್ರೀಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ವೃದ್ಧರನ್ನು ಸುದಾ ಆಹುತಿಗೊಳುತ್ತಿತ್ತೆಂತಲೂ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನುನಿಲ್ಲಿಸ

ಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಫಲವಾಗದೆ ಹೋದುವೆಂತಲೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಲೆಖ್ಖವು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣಗಳದು. ಇದಲ್ಲದೆ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇನ್ನು ಎಷ್ಟು ತುಂಬಿದ ಜೀವಗಳು ಬಲಿಕೊಡಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದುವೋ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಪ್ರಪಂಚದ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಈ ಘೋರ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದರೂ ಮಹಾಜನಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಭಾಷಿಸದೆ ಇದ್ದರೂ ಅಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಟಬಿಟ್ಟನಲ್ಲಿಯ ಸ್ತ್ರೀಗಳಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಜಾತ್ಯಭಿಮಾನವನ್ನು ಕಲ್ತು, ಅಣ್ಣನಾದ ಜಗನ್ಮೋಹನನು ತೀರಿ ಹೋದಾಗ ಅವನ ಶವದೊಂದಿಗೆ ಅತನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಸುಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಣ್ಣಾರ ನೋಡಿ "ನಾನು ಬದುಕಿ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ದುರಾಚಾರದ ಹುಟ್ಟಡಗಿಸಿಬಿಡುವೆನು" ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿದ್ದ ರಾಮಮೋಹನರಾಯನೊಬ್ಬನೇ ಆ ಅನಾಥ ಯುವತಿಯರ ಸಹಾಯಕ್ಕೊಸ್ಕರ ನಿಂತು, ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲಿಯಂ ಬೆಂಟಿಕ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹಗಮನವನ್ನು ಯಾರೂ ಮಾಡಕೂಡದು ಎಂಬ ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆ ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

ಈ ದುರಾಚಾರವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರದವರು ಇದುವರೆಗೆ ಹಲವು ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಇದರ ಘನತೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಕೊಡುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಯೋಚಿಸುವರು. ಆದರೆ ಇತರ ಹೇತುಗಳಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಇದ್ದ ಸರ್ಕಾರದವರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಜೆಗಳ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಈ ಅನರ್ಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸಿ ಸಫಲವಾಗುವತನಕ ದೃಢವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದವನು ಈ ಮಹಾತ್ಮನೇ. ಆದುದರಿಂದ ಈತನೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಲ್ಲವು.

ಸಹಗಮನವು ಮಾಡಕೂಡದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ರಾಮಮೋಹನನು ಬಂಗಾ

ಳೀಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ವೆಚ್ಚದಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿ ಹಲವುಸಾವಿರ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಉಚಿತವಾಗಿಯೇ ಜನರಲ್ಲಿ ಹಂಚಿದನು. ಒಂದೆರಡನೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸ ಬೇಕೆಂಬ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ತೋರಿಸಿ ಮೂರನೆಯ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಗಳನ್ನು ಬರೆದನು. ಈ ಮೂರು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಿ ಪ್ರಥಮ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು 1818 ರಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಚುರಮಾಡಿ ದನು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ 2 ನೆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು "ಮಾರ್ಕ್ವಿಸ್ ಆಫ್ ಹೇಸ್ಟ್ಟಿಂ ಗ್ಸ್" ಎಂಬ ಗೌರ್ನರ್‌ಜನರಲ್ಲಿನ ಪತ್ನೀಮಣಿಯ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸಿ ದನು. ಯೂರೋಪಿಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಸಹಗಮನವೆಂಬುದು ಹಿಂದೂಜ ನರ ಪವಿತ್ರಧರ್ಮವೆಂತಲೂ, ಅವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ವೇದವಿಧಿಗಳನ್ನನುಸ ರಿಸಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಾವು ಯಾರೂ ಅಡ್ಡಿಮಾಡಕೂಡ ದೆಂತಲೂ ವಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂತವರಲ್ಲಿ "ಬೆತ್ಯೂನ್" ಎಂಬವನೇ ಮುಖ್ಯನು. ಈತನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಬೆತ್ಯೂನ್ ಸೊಸೈಟಿ, ಬೆತ್ಯೂನ್ ಲೇಡೀಸ್ ಕಾಲೇಜ್ ಎಂಬಿವು ಈಗಲೂ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯು ತ್ತಿದ್ದವರಿಗೆಲ್ಲ ಇದು ವಿಹಿತವಾದ ಕರ್ಮವಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ನೂತನಕಲ್ಪಿತವೆಂ ತಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಾಗಿಯೇ ರಾಮಮೋಹನನು ಈ ಗ್ರಂಥಗ ಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದನು. ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೋದಿದಮೇಲೆ ಆತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಾರ್ಪಟ್ಟವು, ಬೆತ್ಯೂನ್ ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟ ಲಿಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದ ಮೊದಲನೆಯ ದಿನದಲ್ಲಿ "ಸಹಗಮನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ವಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದ ಆ ಅಪಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಹಿಂದೂ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಹಿತವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಅವರ ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಯಸಿ ಈ ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ರಾಮಮೋಹನನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬಹಳವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿ ಬರೆದನು.

(1) ವೇದಗಳ ಮೊದಲು ಮನುಸ್ಮೃತಿಯವರೆಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಹಗಮನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಜ್ಞೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಆಚಾರವು ಈಗಿನಕಾಲದವರಿಂದ ಕಲ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟುದು.

(2) ಸಹಗಮನವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡಾ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಪತಿಯ ಮರಣಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದೇ ಗತಿಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಶಾಶ್ವತ ಸೌಖ್ಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಇರಬಹುದೆಂದು ಕೂಡ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಆದುದರಿಂದ ಆ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವ್ರತವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ತಮ್ಮ ಜೀವಿತಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯಬಹುದು. ದರಿದ್ರಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಪಕೀರ್ತಿಯು ಪತಿಲಾಗಬಾರದೆಂದು ಅವರನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕುವದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಯಾವ ಉಪಾಯವಾದರೂ ಇಲ್ಲವೆ?

(3) ಸಹಗಮನಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ತಮಗೆ ಸಮ್ಮತವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬಂಧುಜನರ ಬಲವಂತದ ಮೂಲಕ ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತಿರುವರು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದುದರಿಂದ ವಿಧಿ ಇಲ್ಲದೆ ಸಹಗಮನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಸವಿಾಪಬಂಧುಗಳು, ಅವರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದಲೋ ಅಥವಾ ಅವರನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಭಾರವು ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವುದೆಂಬ ಭಯದಿಂದಲೋ ಈ ಅನಾಥಯುವತಿಯರಿಗೆ "ನೀನು ಸಹಗಮನ ಮಾಡಿದರೆ ಸ್ವರ್ಗಸುಖವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುವೆ" ಯೆಂತಲೂ 'ಬದುಕಿದ್ದರೆ ಬಹುವಿಧದ ಕಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗುವೆ' ಯೆಂತ

ಲೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನಾಟುವಂತೆ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಸೌಖ್ಯಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮೂಲಭೂತನಾದ ಪತಿಯು ಮೃತನಾದುದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ದುಃಖದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಈ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲವೂ ಕತ್ತಲೆಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರಲು ಮೈಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲದೆ ಪರವಶರಾಗಿ ಗೋಳಿಡುತ್ತಿರುವ ಅನಾಥಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಅಂಥ ಉಪದೇಶಗಳು ಆವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯರ್ಥವಾದಾವೆ? ಅಯ್ಯೋ! ಪಾಪ! ಆ ದೀನೆಯರು ದುಃಖಪೀಡಿತೆಯರಾಗಿ ವಿಚಾರಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಒಡನೆಯೇ ಸಹಗಮನಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿಸಬೇಕಾವ ಸಂಭವವು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದೊಂದುವೇಳೆ ಯಾವಳಾದರೂ ಅರ್ಧಾಂಗೀಕಾರವಾಗಿ ಸಂದಿಗ್ಧಾರ್ಥದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವಳಿಗೆ ಮಾದಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬುದ್ಧಿಭ್ರಂಶವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ತಾವು ಯೋಚಿಸಿದ ಘೋರಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸತಿಯಂದರೆ ಪತಿವ್ರತೆ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಹಗಮನ ಮಾಡಿದ ಸ್ತ್ರೀಯೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸತಿಯಾಗುವೆನೆಂದು ಒಂದಾವರ್ತಿ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಟಕೂಡಲೇ ಅವಳ್ಮೇಲೆ ಎಷ್ಟುವಿಧವಾಗಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡರೂ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಸಹಗಮನವು ತಪ್ಪುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂಥವರನ್ನು ಬಲವಂತದಿಂದಲಾದರೂ ಸುಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದುವೇಳೆ ಯಾವಳಾದರೂ ಸತಿಯಾಗುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿದಮೇಲೆಯಾಗಲಿ, ಚಿತೆಯಿಂದಲಾಗಲಿ, ಭಯದಿಂದ ಓಡಿಹೋದರೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಪುನಃ ಮನೆಗೆ ಬರಗೊಳಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂಥವಳನ್ನು ಕುಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅಂಥವಳ ಬಾಳು ಸಾವಿಗಿಂತ ಕಷ್ಟತರವಾಗಿದ್ದಿತು. ಸಹಗಮನ ಮಾಡುವ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಚಿತೆಯ ಬಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದಲೂ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಾದ್ಯಲಂಕಾರಗಳಿಂದಲೂ, ವಾದ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ಒಡವೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಸ್ಸು

ಕೊಂಡು, ಬಲವಾದ ಹಗ್ಗಗಳಿಂದ ಪತಿಯ ಹೆಣದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿ ಅದರಮೇಲೆ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಸೌದೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಉರಿಗೊಳಿಸಿ, ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉರಿದು ಜ್ವಾಲೆಯು ಹಬ್ಬಿಕೊಳ್ಳುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಾಧೆಯಿಂದ ಆ ವನಿತೆಯು ಹೊರಡಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಂತೆ ಉದ್ದವಾದ ಬಿದಿರುಬೊಂಬುಗಳಿಂದ ಅದುಮಿ ಹಿಡಿದು, ಅವಳ ಆರ್ತಶಬ್ದಗಳು ಕೇಳಬಾರದಂತೆ ವಾದ್ಯ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ ತುದಿಗೆ ಚಿತೆಯಿಂದ ತಲೆಬುರುಡೆಯೊಡೆದ ಶಬ್ದವು ಹೊರಟಕೂಡಲೇ ಚಪ್ಪಾಳೆತಟ್ಟಿ "ಆಯಿತು. ಆ ಮಹಾಪತಿವ್ರತೆಯು ನಾವು ನೋಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ಪತಿಯ ತೊಡೆಯನ್ನಲಂಕರಿಸಿದಳು " ಎಂದು ಹಲವುಬಗೆಯಿಂದ ಹೊಗಳುತ್ತಾ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ರಾಮಮೋಹನನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡಿದ ಕೆಲವು ಆಂಗ್ಲೇಯರಿಂದ ಕೂಡ ದೃಢಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಜೇವ್ಸ್ ಎಂಬಾತನು ಬರೆದ "ಸತ್ತಿ ಕ್ರೈಟೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬಹುವ್ಯಸನವ್ರುಂಟಾಗುವಂತೆ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಅಕ್ಕಟಾ! ಮರಣವೆಂಬುದು ಬಲುಭಯಂಕರವಾದುದಲ್ಲವೆ? ಅದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಬಾಧೆಗೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇತರ ಕಷ್ಟಗಳು ಯಾವುವೂ ಸಮವಾಗಲಾರವು. ಮನುಷ್ಯನು ಬಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಹೆಚ್ಚಾದ ಕೋಪ ಬಂದಾಗಲೂ, ತುಂಬಾ ಚಿಂತೆಯುಂಟಾದಾಗಲೂ, ಸಾಯುವುದೇ ಲೇಸೆಂದು ಬಯಸುವುದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಬಯಸುವ ಮನುಷ್ಯನ ಇದಿರಿಗೆ ಮೃತ್ಯುವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಬಂದು ನಿಂತರೆ ಅವನು ಅದರ ಕರಾಳಮುಖದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಸಾಯಲಿಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಬದುಕಿದ್ದು ಪ್ರಪಂಚದ ಸಕಲ ವಿಧ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವನು, ಅಯ್ಯೋ ಪಾಪ! ಕೆಲವರು

ಅನಾಥಯುವತಿಯರು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಎಷ್ಟು ವಿಧವಾಗಿ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಯ ಬಾಧೆಗಳಿಗೆ ತಡೆಯಲಾರದೆ, ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹರಿದುಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚಿತೆಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಧುಮುಕುತ್ತಿದ್ದರು. 1828 ನೇ ನವೆಂಬರ್ 7 ನೆಯ ತಾರೀಖಿನಲ್ಲಿ ಕಾಶಿಪುರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮೂರವಾಡಿ ವರ್ತಕನು ಸತ್ತುಹೋದನು. ಆತನ ಹೆಂಡತಿಯು ಸತಿಯಾಗಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ವಸ್ತುಸಾಧನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ತಾನಾಗಿಯೇ ಚಿತೆಯನ್ನು ಏರಿಸಿ ತುಂಬ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಪತಿಯ ಶವವನ್ನು ತನ್ನ ತೊಡೆಯಮೇಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿನ ಆಚಾರದಂತೆ ರಾಮನಾಮವೇ ಸತ್ಯವೆಂದು ಅರ್ಥಕೊಡುವ "ರಾಮ್ ನಾಮ್ ಸತ್ಯ ಹೈ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನುಚ್ಚರಿಸುತ್ತ ಉರಿಗೊಳಿಸಿ ಚಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಳು. ಆದರೆ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಗಳು ಬೆಳೆದು ದೇಹವನ್ನು ಸುಡತೊಡಗಿದ ಕೂಡಲೇ ಆ ಬಾಧೆಯನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೊರಟು, ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳಲು ಯತ್ನಿಸಿದಳು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಏನಾದರೂ ಬಲಾತ್ಕಾರವು ನಡೆದಿದೆಯೆ, ಎಂಬುದನ್ನು ಸರ್ಕಾರದ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ವಿಚಾರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಪಟ್ಟಣದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಯು ತಾನು ದೂರವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಚಿತೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಬ್ಬ ಭಟನನ್ನು ಬರಿಮೈರಿದ ಕತ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದನು. ಆ ಸ್ತ್ರೀಯು ಚಿತೆಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ತಲೆಯೆತ್ತಿದಕೂಡಲೇ ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವುದು ಆ ಹೆಂಗಸನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಉರುಳದಂತೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಎಂತಲೇ ಭ್ರಮಿಸಿ ಆ ಭಟನು ತನ್ನ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಝಳಪಿಸಿದನು. ಪಾಪ, ಆ ಯುವತಿಯು ಭಯಪಟ್ಟು ಮರಳಿ ಚಿತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಭಯಂಕರ ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಗೆ ತಡೆಯಲಾರದೆ ಬಂದೇ ಸಾರಿಗೆ ಹಾರಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಧುಮುಕಿ ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಳು. ಆ ನರ್ತಕನು ಬಂದು

ಗಳೆಲ್ಲರೂ ಬಂದಾಗಿ ಬಂದು ಬಲವಂತದಿಂದ ಸುಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಯು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಉಪಯೋಗಿಸಿದುದರಿಂದ ಅವರ ಉದ್ದೇಶವು ನೆರವೇರದೆ ಹೋಯಿತು. ಒಬ್ಬ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸ್ತ್ರೀಯು ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡಿ "ವಿನೋದಗಳೂ, ವೇಡಿಕೆಗಳೂ" (Fun Farce) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬರೆದಳೆಂದು ಬಂಗಾಳಿ ಜೀವಚರಿತ್ರಕಾರನು ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವನು. "ಕಾಶೀಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯು ತನ್ನ ಪತಿಯು ಸತ್ತುಹೋದ 12 ತಿಂಗಳ ತರುವಾಯ ಬಂಧುಗಳ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಸತಿಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸಿದಳು. ಈಕೆಯು ಜೆತೆಯಿಂದ ಧುಮುಕಿ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಳು. ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿನ ಮುಖಂಡರೆಲ್ಲರೂ ಅವಳನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಸುಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಡ್ಡಿಮಾಡಿದರೆ ಅವರನ್ನು ಇದಿರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸನ್ನಾಹವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ವಿವೇಕಿಯಾದ ಅಲ್ಲಿನ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಆ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಿ ಉಪಾಯದಿಂದ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಗಲಿಸಿ ಸಾಯಲಿಕ್ಕಿರುವ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಆ ಅನಾಥೆಯ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದನು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನಾನು ಸ್ವಂತವಾಗಿ ನೋಡಿದೆನೆಂದು ಲೆಫ್ಟನೆಂಟ್ ಕರ್ನಲ್ ಸ್ಲೀಮೆ ಎಂಬಾತನು ಬರೆದಿರುವನು." ಇನ್ನೂ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿರುವುವು.

ರಾಮಮೋಹನನು ಈ ದುರಾಚಾರ ನಿರ್ಮೂಲನಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದು, ವಾಗ್ರೂಪದಿಂದ ಚರ್ಚಿಸುವುದು ಇವುಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಗಂಗಾತೀರಕ್ಕೆ ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಹೋಗಿ ಸಹಗಮನವು ಎಂತಹ ದುಃಖಕರವಾದ ಆಚಾರವೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, ಕೇಳುವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಾಟುವಂತೆ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾ ಕೆಲವು ಸಹಗಮನಗಳನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತಾ ಬಂದನು. ಒಂದಾನೊಂದುದಿನ ದೊಡ್ಡ ಮನೆತನದ

ಬಬ್ಬ ಹೆಂಗಸು ಸಹಗಮನ ಮಾಡುವಳೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಮಮೋಹನನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆಕೆಯ ಬಂಧುಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ಮರುಕ ಹುಟ್ಟುವ ಹಾಗೆ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿರಲು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಕೋಪಿಸಿ ನೀನು ಮ್ಲೇಚ್ಛನೆಂದು ನಿಂದಿಸಿದರು.

ಮತ್ಸರವಿಲ್ಲದ ಈ ಮಹಾತ್ಮನು ಇದರಿಂದ ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನೋ? ಇವನು ಯಥಾಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಇವನ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಭೃತ್ಯರು ತಮ್ಮ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಬೈದುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ರಾಮಮೋಹನನು ಅವರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿದನು.

ಹೀಗೆ ತನ್ನಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಸತ್ಫಲಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕಣ್ಣಿನಿಂದಲೇ ನೋಡತಕ್ಕ ಭಾಗ್ಯವು ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಲಭಿಸಿದುದಕ್ಕೆ ನಾವು ತುಂಬ ಸಂತೋಷಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. 1892 ನೇ ಇಸವಿಯ ಡಿಸೆಂಬರು 4 ನೆಯ ದಿನವು ಹಿಂದೂಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕಾದ ದಿವಸವಾಗಿದೆ. ಆ ದಿನ "ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲಿಯಂ ಬೆಂಟಿಂಕ್" ಎಂಬ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯ ಸಭಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈ ದುರಾಚಾರವು ನಿಲ್ಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟದೆ ಎಂಬ ಶಾಸನವು ಹುಟ್ಟಿ ಹಿಂದುಗಳ ನಾಗರಿಕತೆಯೆಂಬ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದ ವಿಕಾರಕಳಂಕವನ್ನು ಅಳಿಸಿಬಿಟ್ಟಿತು.

ಈ ಕಾನೂನನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯು ರಾಮಮೋಹನನೊಂದಿಗೆ ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಜಿಸಿ ಆತನನ್ನು ಕರೆಯಕಳುಹಿದನು. ರಾಮಮೋಹನನು ಆ ಕರೆಯಬಂದವನೆ ಸಂಗಡ "ನಾನು ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನನ್ನ ಜೀವಿತಕಾಲವನ್ನು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆಯುತ್ತಿರುವೆನು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಾನು ರಾಜಸಭೆಗೆ ಬರಲಾರೆನು. ಕ್ಷಮಿಸ

ಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆನೆಂಬುದಾಗಿ ನನ್ನ ಮನವಿಯನ್ನು ಶ್ರುತಪಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅವನು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿನ್ನವಿಸಲು "ನೀನು ಹೇಗೆ ಕರೆದೆಯೋ ಹೇಳು" ಎಂದು ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯು ಕೇಳಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಪ್ರಮುಖನು "ಗೌರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಆದ ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲ್ಲಿಯಂ ಬೆಂಟಿಂಕ್ ರವರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಒಂದು ಸಾರಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿರುವರು," ಎಂದು ಹೇಳಿದೆನೆಂದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಗಲ್ಲ "ವಿಲ್ಲಿಯಂ ಬೆಂಟಿಂಕ್‌ನು ದಯಮಾಡಿ ಒಂದುಸಾರಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ" ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಮರಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ರಾಮುವೋಹನನು ಆ ದಯಾಳುವು ರೆದುದಕ್ಕೆ ಬಹು ಸಂತೋಷಗೊಂಡು ಒಡನೆಯೇ ಹೊರಟು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಬಹಳಹೊತ್ತು ಅತನ ಸಂಗಡ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಪವಿತ್ರಸಂಭಾಷಣೆಯ ಪರ್ಯವಸಾನವು ಯಾವುದೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ದೇಶೀಯರು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಮರೆಯದೆ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿರುವ ಸತ್ಫಲವು ದೊರಕಿದುದೇ.

ಸಹಗಮನವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುವ ಶಾಸನವು ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಕೂಡಲೆ ಕಲ್ಕತ್ತಾ ದೇಶೀಯ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾದವರು, ನಾಮ್‌ದಾರರು, ಶ್ರೀಮಂತರು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಸಾರಿ ಅಲ್ಲಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಶಾಸನವು ಏನೇನೋ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಧರ್ಮಸಮಾಜದ ಸಭಿಕರ ಮೇಲೆ ಸಿಡಿಲಿನಂತೆ ಬಿತ್ತು. ಇನ್ನೇನಿದೆ? ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಅಡುಂಬೊಲವಾದ ಘೋರಕಲಿಯುಗವು ತನ್ನ ಬಲವನ್ನು ತೋರುತ್ತಲಿದೆ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳೇ ಕೇಳಬರುತ್ತಲಿದ್ದುವು. ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ರಾಮುವೋಹನನೇ ಕಾರಣನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರು. ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜನರು ಈತನನ್ನು ಛಂಡಮಾತುಗಳಿಂದ ಬೈಯತೊಡಗಿದರು. ಅವನನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಂಘದಿಂದಲೇ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿದರು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ! ಆಗಲಾವುಹಾತ್ಮನು

ಪ್ರಾಣಾಪಾಯಕರವಾದ ಕೆಟ್ಟ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇದ್ದನು. ರಾಮಮೋಹನನ ಸ್ನೇಹಿತರು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಅವನಂತೆಯೇ ಇದ್ದರೂ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ತುಂಬ ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಇರಬೇಕೆಂತಲೂ, ನಾಲ್ವರು ಭಟರನ್ನು ಸಂಗಡ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಿರುಗುವುದು ಉತ್ತಮವೆಂತಲೂ, ಆಲೋಚನೆ ಹೇಳಿದರು. ರಾಮಮೋಹನನು ನಿರ್ಭಯನಾಗಿ ಪಟ್ಟಣದ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು. ಆದರೂ "ಲೆಬ್ರ್" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಆಯುಧವನ್ನುಮಾತ್ರ ಗುಟ್ಟಾಗಿ ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಇದ್ದನು.

ಈಗ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಬಂದು ಚಿಂತೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯಾ ಸರ್ಕಾರದವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಸಹಗಮನ ನಿಷೇಧದ ಕಾನೂನು ಪ್ರಜೆಗಳ ಗದ್ದಲದಿಂದ ತಿರುಗಿ ರದ್ದಾಗದಹಾಗೆ ಸರ್ಕಾರದವರು ದೃಢವಾದ ಸಂಕಲ್ಪವುಳ್ಳವರಾಗಿರುವುದಕ್ಕೂ, ವಿಲಾಯಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರಿಂದಲಾಗಲಿ, ಸ್ವತಃ ಅವರ ಊಹೆಗಳಿಂದಲಾಗಲಿ, ಯಾವದಾದರೂ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವುಂಟಾಗದೆ ಇರುವುದಕ್ಕೂ "ಈ ಶಾಸನವು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಂತೋಷಕರವಾದುದೇ" ಎಂದು ಹಿಂದೂ ಜನರಿಂದ ಬಂದು ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಮನವಿಯನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ ಅದನ್ನು ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯ ಸಮ್ಮುಖಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಮತ್ತೊಂದುಕಡೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಜಮೀನುದಾರರೂ, ಧನವಂತರೂ, ವರ್ತಕರೂ, ಪಂಡಿತರೂ, ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಧರ್ಮಸಭೆಯವರು ಈ ಶಾಸನಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಜ್ಞಾಪನಾಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು ಒಪ್ಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಅದೃಷ್ಟವಶದಿಂದ ಆ ವರ್ಷ ಆ ಪಟ್ಟಣದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪರವಾಗಿ "ಬೀಧೀ" ಎಂಬ ಯೂರೋಪಿಯರ್ ಬುಬ್ಬ ಪ್ರತಿನಿಧಿ (ಷೆರೀಫ್) ಯಾಗಿರಲು ತಟಸ್ಥವಾಯಿತು. ಆತನು ಇವರ ವಿಜ್ಞಾಪನಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯ

ಕವಾದ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಸಹಾಯವಾಡಿದನು. ಈತನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಹಿಂದುಗಳು ಪವಿತ್ರಕಾರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವ ಮತಾಚಾರ ಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಬಾರದೆಂದು ವಾದಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಮತ್ತಿಬ್ಬರು ಯೂರೋಪಿಯರು ಹೊರತು ಉಳಿದ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರುಗ ಳಾಗಿಯೂ ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಆಂಗ್ಲೇಯರೊಬ್ಬರಾದರೂ ಇವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ತಮ್ಮ ಬಿನ್ನವತ್ತಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಿಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ರಾಮಮೋಹನನ ಕೃತಜ್ಞತಾಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ರುಜುಮಾಡದೆ ಇರುವುದಕ್ಕೂ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಲಿದ್ದುವು. ಆ ಕಾಲದ ಗದ್ದಲಗ ಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡಿದ ಒಬ್ಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನು ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ "ಕೆಲವು ವಾರಗಳತನಕ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ಪುರನಿ ವಾಸಿಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಸಹಗಮನ ನಿಷೇಧಶಾಸನದ ಖಂಡನೆ ಯನ್ನು ಕುರಿತ ಕಳವಳಗಳು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವದಾದರೂ ರಾಜ್ಯಾಂಗದ ಚರ್ಚೆಯು ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಕಲ್ಲೋಲಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿದ್ದುವು" ಎಂದು ಬರೆದಿರುವನು. ರಾಮಮೋಹ ನನು ಜನಸಮೂಹದಿಂದ ಮರ್ಯಾದೆ ಪಡೆದಿರುವ ಪಂಡಿತರನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದರೂ ಪ್ರತಿಕಕ್ಷಿ ಗಳ ಆರ್ಭಟಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ, ಅದುವರೆಗೆ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ವಾಗ್ದಾನಮಾಡಿ ದವರು ಸುದಾ ಧರ್ಮಸಭೆಯವರ ವಿಜ್ಞಾಪನ ಪತ್ರಕ್ಕೇನೇ ರುಜು ಮಾಡಿ ದರು. ಪ್ರತಿಪಕ್ಷ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಳಾಗಿದ್ದವನು ರಾಮಕಮಲಸೇನನು. ಇವನು ಇದಕ್ಕೆ ಏಳು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಸಹಗಮನವು ಕೂಡದೆಂದು ಹೇಳುವ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನಾಗಿದ್ದರೂ, ಅನಂತರ ಹಿಂದೂ ಕಾಲೇಜಿ ನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮುಖ್ಯ ಸಭಾಸದನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಪಂಡಿತರ ಅಭಿ

ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲನಾಗಿ ಈಗ ಅವರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲಸಮಾಡ ತೊಡಗಿದನು. ಧರ್ಮಸಭೆಯವರು ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟೋ 800 ಸಹಿಗಳುಳ್ಳ ತಮ್ಮ ವಿಜ್ಞಾಪನ ಪತ್ರವನ್ನು ಜನವರಿ 14 ರಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲ್ಲಿಯಂ ಬೆಂಟಿಂಕನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಈ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಗೆ ಒಂದು ಕಾಗದವನ್ನು ಜಂಟಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಹಗಮನವು ಆದರಣೀಯವೇ ಎಂತ ಬೋಧಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಸರ್ಕಾರದವರು ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಿಂದೂ ಮತಾ ಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆಂತಲೂ ಇದು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನವರ ಅಭಿಪ್ರಾ ಯಕ್ಕೂ ಶಾಸನಗಳಿಗೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿರೋಧವಾಗಿದೆಯೆಂತಲೂ ವಿಶದಪಡಿ ಸಿದರು.

ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟು ಅಟ್ಟಹಾಸಮಾಡಿದರೂ ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿಯಾದ ಆ ಗೌರ್ನರ್ ಜನರಲ್ಲನ್ನು "ನಾನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಅಪ್ಪಣೆಯು ಅಕ್ರಮವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದಲ್ಲಿ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜರಿಗೆ ಒಂದು ವಿಜ್ಞಾಪನೆ ಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಿರಿ, ನಾನು ಅದನ್ನು ಸಂತೋಷಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುವೆನು." ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಿತ್ತನು.

ಎರಡು ದಿನಗಳ ತರುವಾಯ ಜನವರಿ 16 ರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನ ಕೃತಜ್ಞತಾಪತ್ರವು ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇದು ಬಂಗಾಳೀ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲ್ಲಿ ಯಂ ಬೆಂಟಿಂಕರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಓದಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರು ಎಷ್ಟು ಭಯಪಡಿಸಿದರೂ ರಾಮಮೋಹನನು ಈ ಕೃತಜ್ಞತಾಸೂಚಕಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಮುನ್ನೂರು ಸಹಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದನು. ರಾಮಮೋಹನನು ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾಚಾತುರ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ ತೋರಿಸಿ ಬರೆದ ಈ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ವಂದನೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ಲಾಘನೀಯಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ತಮ್ಮಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 'ಈ ಅಸಾಧಾರಣ ಕೃಪಾರೂಪವಾದ ಶಾಸನ

ದಿಂದುಂಟಾಗುವ ಫಲವನ್ನು ಮುಂದೆ ನಾವೂ ನಮ್ಮ ಸಂತತಿಯವರೂ ಅನುಭವಿಸತಕ್ಕವರಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಈರ್ಷ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಡಂಬಡದವರ ಲೋಪಗಳನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆವು. ಎಂದು ಬರೆದ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ವಾಕ್ಯವು ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲ್ಲಿಯಂ ಬೆಂಟಿಂಕರವರಿಗೆ ತುಂಬ ಆನಂದದಾಯಕವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆತನು ರಾಮಮೋಹನನ ವಿನಯಕ್ಕೂ, ಸಾಹಸಕ್ಕೂ ಸಂತೋಷಿಸಿ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಂತಹ ಮೃದುಪದಗಳಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಸಂತೋಷಸೂಚನೆಯ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನಿತ್ತನು.

ಧರ್ಮಸಭೆಯವರು ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಕೇಳಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮರುದಿನವೇ ದೊಡ್ಡ ಸಭೆ ಸೇರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನೋದಿದರು. ಬಹಳಹೊತ್ತು ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಸೀವೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಬಳಿ ವೊರೆಯಿಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿದ ಇವರ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಗಳನ್ನೂ ಅದರ ಪರ್ಯವಸಾನವನ್ನೂ ಮುಂದೆ ನಮ್ಮ ವಾಚಕರು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲರು.

ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯನು ಹಿಂದೂ ಸ್ತ್ರೀಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಹಗಮನವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅವರಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದುವರೆಗೆ ಜರುಗುತ್ತಿರುವ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಲೋಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತು 1822 ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಣದಾಸೆಯಿಂದ ಮುಕ್ಕಾಲಿನ ಮುದುಕನಿಗಾದರೂ ಸಣ್ಣ ಕನ್ನೆಯರನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕನ್ಯಾವಿಕ್ರಯವನ್ನೂ, ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಅನೇಕ ಹೆಂಡತಿಯರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವ ವಿಷಯವನ್ನೂ, ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಪತಿಯು ಸತ್ತಕೂಡಲೇ ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ

ಅನಾಥಯುವತಿಯರು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಎಷ್ಟು ವಿಧವಾಗಿ ಬಿಗಿದು ಕೆಟ್ಟ ಪ್ಪಟ್ಟರೂ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಯ ಬಾಧೆಗಳಿಗೆ ತಡೆಯಲಾರದೆ, ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹರಿದುಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚಿತೆಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಧುಮುಕುತ್ತಿದ್ದರು. 1828 ನೇ ನವಂಬರ್ 7 ನೆಯ ತಾರೀಖಿನಲ್ಲಿ ಕಾನ್ಪುರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮೂರವಾಡಿ ವರ್ತಕನು ಸತ್ತುಹೋದನು. ಆತನ ಹೆಂಡತಿಯು ಸತಿಯಾಗಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ವಸ್ತುಸಾಧನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ತಾನಾಗಿಯೇ ಚಿತೆಯನ್ನು ಪೇರಿಸಿ ತುಂಬ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಪತಿಯ ಶವವನ್ನು ತನ್ನ ತೊಡೆಯಿಮೇಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿನ ಆಚಾರದಂತೆ ರಾಮನಾಮವೇ ಸತ್ಯವೆಂದು ಅರ್ಥಕೊಡುವ "ರಾಮ್ ನಾಮ್ ಸತ್ಯ ಹೈ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನುಚ್ಚರಿಸುತ್ತ ಉರಿಗೊಳಿಸಿ ಚಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಳು. ಆದರೆ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಗಳು ಬೆಳೆದು ದೇಹವನ್ನು ಸುಡತೊಡಗಿದ ಕೂಡಲೇ ಆ ಬಾಧೆಯನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೊರಟು, ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳಲು ಯತ್ನಿಸಿದಳು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಏನಾದರೂ ಬಲಾತ್ಕಾರವು ನಡೆದಿದೆಯೆ, ಎಂಬುದನ್ನು ಸರ್ಕಾರದ ತರ್ಫಣೆಯಂತೆ ವಿಚಾರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಪಟ್ಟಣದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಯು ತಾನು ದೂರವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಚಿತೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಭಟನನ್ನು ಬರಹಿರಿದ ಕತ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದನು. ಆ ಸ್ತ್ರೀಯು ಚಿತೆಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ತಲೆಯೆತ್ತಿದಕೂಡಲೇ ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವುದು ಆ ಹೆಂಗಸನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಉರುಳಿದಂತೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಎಂತಲೇ ಭ್ರಮಿಸಿ ಆ ಭಟನು ತನ್ನ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಝಳಪಿಸಿದನು. ಪಾಪ, ಆ ಯುವತಿಯು ಭಯಪಟ್ಟು ಮರಳಿ ಚಿತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಭಯಂಕರ ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಗೆ ತಡೆಯಲಾರದೆ ಹಿಂದೇ ಸಾರಿಗೆ ಹಾರಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಧುಮುಕಿ ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಳು. ಆ ವರ್ತಕನ ಬಂಧು

ಗಳೆಲ್ಲರೂ ಒಂದಾಗಿ ಬಂದು ಬಲವಂತದಿಂದ ಸುಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಯು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಉಪಯೋಗಿಸಿದುದರಿಂದ ಅವರ ಉದ್ದೇಶವು ನೆರವೇರದೆ ಹೋಯಿತು. ಒಬ್ಬ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸ್ತ್ರೀಯು ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡಿ "ವಿನೋದಗಳೂ, ವೇಡಿಕೆಗಳೂ" (Fun Farce) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬರೆದಳೆಂದು ಬಂಗಾಳಿ ಜೀವಚರಿತ್ರಕಾರನು ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವನು. "ಕಾಶೀಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯು ತನ್ನ ಪತಿಯು ಸತ್ತುಹೋದ 12 ತಿಂಗಳ ತರುವಾಯ ಬಂಧುಗಳ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಸತಿಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸಿದಳು. ಈಕೆಯು ಚಿತೆಯಿಂದ ಧುಮುಕಿ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಳು. ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿನ ಮುಖಂಡರೆಲ್ಲರೂ ಅವಳನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಸುಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಡ್ಡಿಮಾಡಿದರೆ ಅವರನ್ನು ಇದಿರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸನ್ನಾಹವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ವಿವೇಕಿಯಾದ ಅಲ್ಲಿನ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಆ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಿ ಉಪಾಯದಿಂದ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಗಲಿಸಿ ಸಾಯಲಿಕ್ಕಿರುವ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಆ ಅನಾಥೆಯ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದನು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನಾನು ಸ್ವಂತವಾಗಿ ನೋಡಿದೆನೆಂದು ಲೆಪ್ಟನೆಂಟ್ ಕರ್ನಲ್ ಸ್ಲೀಮೆ ಎಂಬಾತನು ಬರೆದಿರುವನು." ಇನ್ನೂ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿರುವುವು.

ರಾಮಮೋಹನನು ಈ ದುರಾಚಾರ ನಿರ್ಮೂಲನಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದು, ವಾಗ್ರೂಪದಿಂದ ಚರ್ಚಿಸುವುದು ಇವುಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಗಂಗಾತೀರಕ್ಕೆ ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಹೋಗಿ ಸಹಗಮನವು ಎಂತಹ ದುಃಖಕರವಾದ ಆಚಾರವೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, ಕೇಳುವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಾಟುವಂತೆ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾ ಕೆಲವು ಸಹಗಮನಗಳನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತಾ ಬಂದನು. ಬಂದಾನೊಂದುದಿನ ದೊಡ್ಡ ಮನೆತನದ

ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸು ಸಹಗಮನ ಮಾಡುವಳೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಮಮೋಹನನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆಕೆಯ ಬಂಧುಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ಮರುಕ ಹುಟ್ಟುವಹಾಗೆ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿರಲು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಕೋಪಿಸಿ ನೀನು ಮ್ಲೇಚ್ಛನೆಂದು ನಿಂದಿಸಿದರು.

ಮತ್ಸರವಿಲ್ಲದ ಈ ಮಹಾತ್ಮನು ಇದರಿಂದ ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನೋ? ಇವನು ಯಥಾಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಇವನ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಭೃತ್ಯರು ತಮ್ಮ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಬೈದುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ರಾಮಮೋಹನನು ಅವರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿದನು.

ಹೀಗೆ ತನ್ನಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಸತ್ಫಲಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕಣ್ಣಿನಿಂದಲೇ ನೋಡತಕ್ಕ ಭಾಗ್ಯವು ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಲಭಿಸಿದುದಕ್ಕೆ ನಾವು ತುಂಬ ಸಂತೋಷಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. 1892 ನೇ ಇಸವಿಯ ಡಿಸೆಂಬರು 4 ನೆಯ ದಿನವು ಹಿಂದೂಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಾಪಕದಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕಾದ ದಿವಸವಾಗಿದೆ. ಆ ದಿನ "ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲಿಯಂ ಬೆಂಟಿಂಕ್" ಎಂಬ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯ ಸಭಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈ ದುರಾಚಾರವು ನಿಲ್ಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟದೆ ಎಂಬ ಶಾಸನವು ಹುಟ್ಟ ಹಿಂದುಗಳ ನಾಗರಿಕತೆಯೆಂಬ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದ ವಿಕಾರಕಳಂಕವನ್ನು ಅಳಿಸಿಬಿಟ್ಟಿತು.

ಈ ಕಾನೂನನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯು ರಾಮಮೋಹನನೊಂದಿಗೆ ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಅತನನ್ನು ಕರೆಯಕಳುಹಿದನು. ರಾಮಮೋಹನನು ಆ ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿಂದವನೆ ಸಂಗಡ "ನಾನು ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನನ್ನ ಜೀವಿತಕಾಲವನ್ನು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆಯುತ್ತಿರುವೆನು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಾನು ರಾಜಸಭೆಗೆ ಬರಲಾರೆನು. ಕ್ಷಮಿಸ

ಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆನೆಂಬದಾಗಿ ನನ್ನ ಮನವಿಯನ್ನು ಶ್ರುತಪಡಿಸತಕ್ಕದು" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅವನು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿನ್ನವಿಸಲು "ನೀನು ಹೇಗೆ ಕರೆದೆಯೋ ಹೇಳು" ಎಂದು ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯು ಕೇಳಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಪ್ರಮುಖನು "ಗೌರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಆದ ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲ್ಲಿಯಂ ಬೆಂಟಿಂಕ್ ಧವರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಒಂದು ಸಾರಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿರುವರು," ಎಂದು ಹೇಳಿದೆನೆಂದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಗಲ್ಲ "ವಿಲ್ಲಿಯಂ ಬೆಂಟಿಂಕ್‌ನು ದಯವಾಡಿ ಒಂದುಸಾರಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ" ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಮರಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ರಾಮುವೋಹನನು ಆ ದಯಾಳುವು ಬರೆದುದಕ್ಕೆ ಬಹು ಸಂತೋಷಗೊಂಡು ಒಡನೆಯೇ ಹೊರಟು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಬಹಳಹೊತ್ತು ಆತನ ಸಂಗಡ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಪವಿತ್ರಸಂಭಾಷಣೆಯ ಪರ್ಯವಸಾನವು ಯಾವುದೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ದೇಶೀಯರು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಮರೆಯದೆ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿರುವ ಸತ್ಫಲವು ದೊರಕಿದುದೇ.

ಸಹಗಮನವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುವ ಶಾಸನವು ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಕೂಡಲೆ ಕಲ್ಕತ್ತಾ ದೇಶೀಯ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾದವರು, ನಾಮ್‌ದಾರರು, ಶ್ರೀಮಂತರು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಸಾರಿ ಅಲ್ಲಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಶಾಸನವು ಏನೇನೋ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಧರ್ಮಸಮಾಜದ ಸಭಿಕರ ಮೇಲೆ ಸಿಡಿಲಿನಂತೆ ಬಿತ್ತು. ಇನ್ನೇನಿದೆ? ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಅಡುಂಬೊಲವಾದ ಘೋರಕಲಿಯುಗವು ತನ್ನ ಬಲವನ್ನು ತೋರುತ್ತಲಿದೆ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳೇ ಕೇಳಬರುತ್ತಲಿದ್ದುವು. ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ರಾಮುಮೋಹನನೇ ಕಾರಣನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರು. ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜನರು ಈತನನ್ನು ಭಂಡಮಾತುಗಳಿಂದ ಬೈಯತೊಡಗಿದರು. ಅವನನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಂಘದಿಂದಲೇ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿದರು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಆಗಲಾಮೋಹನನು

ಪ್ರಾಣಾಪಾಯಕರವಾದ ಕೆಟ್ಟ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇದ್ದನು. ರಾಮಮೋಹನನ ಸ್ನೇಹಿತರು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಅವನಂತೆಯೇ ಇದ್ದರೂ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ತುಂಬ ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಇರಬೇಕೆಂತಲೂ, ನಾಲ್ವರು ಭಟರನ್ನು ಸಂಗಡ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಿರುಗುವುದು ಉತ್ತಮವೆಂತಲೂ, ಆಲೋಚನೆ ಹೇಳಿದರು. ರಾಮಮೋಹನನು ನಿರ್ಭಯನಾಗಿ ಪಟ್ಟಣದ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು. ಆದರೂ "ಲೆಬ್ರ್" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಆಯುಧವನ್ನುಮಾತ್ರ ಗುಟ್ಟಾಗಿ ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಇದ್ದನು.

ಈಗ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಒಂದು ಚಿಂತೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯಾ ಸರ್ಕಾರದವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಸಹಗಮನ ನಿಷೇಧದ ಕಾನೂನು ಪ್ರಜೆಗಳ ಗದ್ದಲದಿಂದ ತಿರುಗಿ ಪದ್ಧಾಗದಹಾಗೆ ಸರ್ಕಾರದವರು ದೃಢವಾದ ಸಂಕಲ್ಪವುಳ್ಳವರಾಗಿರುವುದಕ್ಕೂ, ವಿಲಾಯಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರಿಂದಲಾಗಲಿ, ಸ್ವತಃ ಅವರ ಊಹೆಗಳಿಂದಲಾಗಲಿ, ಯಾವದಾದರೂ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವುಂಟಾಗದೆ ಇರುವುದಕ್ಕೂ "ಈ ಶಾಸನವು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಂತೋಷಕರವಾದುದೇ" ಎಂದು ಹಿಂದೂ ಜನರಿಂದ ಒಂದು ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಮನವಿಯನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ ಅದನ್ನು ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯ ಸಮ್ಮುಖಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಮತ್ತೊಂದುಕಡೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಜಮೀನುದಾರರೂ, ಧನವಂತರೂ, ವರ್ತಕರೂ, ಪಂಡಿತರೂ, ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಧರ್ಮಸಭೆಯವರು ಈ ಶಾಸನಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಜ್ಞಾಪನಾಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು ಒಪ್ಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಅದೃಷ್ಟವಶದಿಂದ ಆ ವರ್ಷ ಆ ಪಟ್ಟಣದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪರವಾಗಿ "ಬೀಧೀ" ಎಂಬ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಒಬ್ಬ ಪ್ರತಿನಿಧಿ (ಷೆರೀಫ್) ಯಾಗಿರಲು ತಟಸ್ಥವಾಯಿತು. ಆತನು ಇವರ ವಿಜ್ಞಾಪನಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯ

ಕವಾದ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಸಹಾಯವಾಡಿದನು. ಈತನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಹಿಂದುಗಳು ಪವಿತ್ರಕಾರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವ ಮತಾಚಾರ ಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಬಾರದೆಂದು ವಾದಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಮತ್ತಿಬ್ಬರು ಯೂರೋಪಿಯರ್ತರು ಹೊರತು ಉಳಿದ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರುಗ ಳಾಗಿಯೂ ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಆಂಗ್ಲೇಯರೊಬ್ಬರಾದರೂ ಇವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ತಮ್ಮ ಬಿನ್ನವತ್ತಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಿಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ರಾಮಮೋಹನನ ಕೃತಜ್ಞತಾಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ರುಜುಮಾಡದೆ ಇರುವುದಕ್ಕೂ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಲಿದ್ದುವು. ಆ ಕಾಲದ ಗದ್ದಲಗ ಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡಿದ ಒಬ್ಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನು ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಬಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ "ಕೆಲವು ವಾರಗಳತನಕ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ಪುರನಿ ವಾಸಿಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಸಹಗಮನ ನಿಷೇಧಶಾಸನದ ಖಂಡನೆ ಯನ್ನು ಕುರಿತ ಕಳವಳಗಳು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವದಾದರೂ ರಾಜ್ಯಾಂಗದ ಚರ್ಚೆಯು ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಕಲ್ಲೋಲಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿದ್ದುವು" ಎಂದು ಬರೆದಿರುವನು. ರಾಮಮೋಹ ನನು ಜನಸಮೂಹದಿಂದ ಮರ್ಯಾದೆ ಪಡೆದಿರುವ ಪಂಡಿತರನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದರೂ ಪ್ರತಿಕಕ್ಷಿ ಗಳ ಆರ್ಭಟಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ, ಅದುವರೆಗೆ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ವಾಗ್ದಾನಮಾಡಿ ದವರು ಸುದಾ ಧರ್ಮಸಭೆಯವರ ವಿಜ್ಞಾಪನೆ ಪತ್ರಕ್ಕೇನೇ ರುಜು ಮಾಡಿ ದರು. ಪ್ರತಿಪಕ್ಷ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಳಾಗಿದ್ದವನು ರಾಮಕಮಲಸೇನನು. ಇವನು ಇದಕ್ಕೆ ಏಳು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಸಹಗಮನವು ಕೂಡದೆಂದು ಹೇಳುವ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನಾಗಿದ್ದರೂ, ಅನಂತರ ಹಿಂದೂ ಕಾಲೇಜಿ ನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮುಖ್ಯ ಸಭಾಸದನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಪಂಡಿತರ ಅಭಿ

ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲನಾಗಿ ಈಗ ಅವರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲಸಮಾಡ ತೊಡಗಿದನು. ಧರ್ಮಸಭೆಯವರು ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟೋ 800 ಸಹಿಗಳುಳ್ಳ ತಮ್ಮ ವಿಜ್ಞಾಪನ ಪತ್ರವನ್ನು ಜನವರಿ 14 ರಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲ್ಲಿಯಂ ಬೆಂಟಿಂಕನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಈ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಗೆ ಬಂದು ಕಾಗದವನ್ನು ಜಂಟಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಹಗಮನವು ಆದರಣೀಯವೇ ಎಂತ ಬೋಧಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಸರ್ಕಾರದವರು ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಿಂದೂ ಮತಾ ಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆಂತಲೂ ಇದು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನವರ ಅಭಿಪ್ರಾ ಯಕ್ಕೂ ಶಾಸನಗಳಿಗೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿರೋಧವಾಗಿದೆಯೆಂತಲೂ ವಿಶದಪಡಿ ಸಿದರು.

ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟು ಅಟ್ಟಹಾಸಮಾಡಿದರೂ ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿಯಾದ ಆ ಗೌರ್ನರ್ ಜನರಲ್ಲನ್ನು "ನಾನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಅಪ್ಪಣೆಯು ಅಕ್ರಮವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದಲ್ಲಿ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜರಿಗೆ ಬಂದು ವಿಜ್ಞಾಪನೆ ಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಿರಿ, ನಾನು ಅದನ್ನು ಸಂತೋಷಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುವೆನು." ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಿತ್ತನು.

ಎರಡು ದಿನಗಳ ತರುವಾಯ ಜನವರಿ 16 ರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನ ಕೃತಜ್ಞತಾಪತ್ರವು ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇದು ಬಂಗಾಳೀ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲ್ಲಿ ಯಂ ಬೆಂಟಿಂಕರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಓದಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರು ಎಷ್ಟು ಭಯಪಡಿಸಿದರೂ ರಾಮಮೋಹನನು ಈ ಕೃತಜ್ಞತಾಸೂಚಕಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಮುನ್ನೂರು ಸಹಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದನು. ರಾಮಮೋಹನನು ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾಚಾತುರ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ ತೋರಿಸಿ ಬರೆದ ಈ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ವಂದನೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ಲಾಘನೀಯಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ತಮ್ಮಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಅಸಾಧಾರಣ ಕೃಪಾರೂಪವಾದ ಶಾಸನ

ದಿಂದುಂಟಾಗುವ ಫಲವನ್ನು ಮುಂದೆ ನಾವೂ ನಮ್ಮ ಸಂತತಿಯವರೂ ಅನುಭವಿಸತಕ್ಕವರಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಈರ್ಷ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬಡಂಬಡದವರ ಲೋಪಗಳನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆವು. ಎಂದು ಬರೆದ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ವಾಕ್ಯವು ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲ್ಲಿಯಂ ಬೆಂಟಿಂಕರವರಿಗೆ ತುಂಬ ಆನಂದದಾಯಕವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆತನು ರಾಮುವೋಹನನ ವಿನಯಕ್ಕೂ, ಸಾಹಸಕ್ಕೂ ಸಂತೋಷಿಸಿ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಂತಹ ಮೃದುಪದಗಳಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಸಂತೋಷಸೂಚನೆಯ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನಿತ್ತನು.

ಧರ್ಮಸಭೆಯವರು ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಕೇಳಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮರುದಿನವೇ ದೊಡ್ಡ ಸಭೆ ಸೇರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನೋದಿದರು. ಬಹಳಹೊತ್ತು ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಸೀವೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಬಳಿ ವೊರೆಯಿಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿದ ಇವರ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಗಳನ್ನೂ ಅದರ ಪರ್ಯವಸಾನವನ್ನೂ ಮುಂದೆ ನಮ್ಮ ವಾಚಕರು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲರು

ರಾಜಾರಾಮುವೋಹನರಾಯನು ಹಿಂದೂ ಸ್ತ್ರೀಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಹಗಮನವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅವರಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದುವರೆಗೆ ಜರುಗುತ್ತಿರುವ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಲೋಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತು 1822 ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಣದಾಸೆಯಿಂದ ಮುಕ್ಕಾಲಿನ ಮುದುಕನಿಗಾದರೂ ಸಣ್ಣ ಹೆಣ್ಣಿಯರನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕನ್ಯಾವಿಕ್ರಯವನ್ನೂ, ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಅನೇಕ ಹೆಂಡತಿಯರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವ ವಿಷಯವನ್ನೂ, ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಪತಿಯು ಸತ್ತಕೂಡಲೇ ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಕ್ಕಳನ್ನೂ

ಸೊಸೆಯರನ್ನೂ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಕಷ್ಟವನ್ನೂ ಕುರಿತು ಹಲವು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾ ಚರ್ಚಿಸಿ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದ ಕೆಲವರಿಂದ ಈ ಸ್ತ್ರೀಜಾತಿಯರಮೇಲೆ ಆರೋಪಿಸಲ್ಪಡುವ ದೋಷಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಯುಕ್ತವಾದ ಖಂಡನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಬರೆದನು. ಅದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಾದುದರಿಂದ ಇದರಡಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಹೇಳುವೆವು.

(1) ಅವರಿಗೆ ಗಂಡಸರಿಗಿಂತ ಜ್ಞಾನವು ಕಡಿಮೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವರು. ಅವರ ಜ್ಞಾನವು ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಎಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಅವರ ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ನಾವು ಯಾವಾಗ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಿರುವೆವು? ಅವಕಾಶವನ್ನೇ ಕೊಡದೆ ಇರುವಾಗ ಅವರಮೇಲೆ ಈ ಲೋಪಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೊರಿಸಬಹುದು? ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸದೆ ಚಿರಕಾಲದಿಂದ ಉಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಾನುಸಾರ ಅವರ ಜ್ಞಾನವು ನೆಲಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿಹೋಗಿರುವುದು. ಲೀಲಾವತಿ, ಭಾನುಮತಿ, ಕರ್ಣಾಟಕರಾಜನ ಹೆಂಡತಿ, ಕಾಳಿದಾಸನ ಹೆಂಡತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀರತ್ನಗಳು ವಿದ್ಯಾವತಿಯರಾಗಿ ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದಹಾಗೆ ನಾವು ಕೇಳಿಲ್ಲವೇ? ಯಜುರ್ವೇದದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನು ಬಹುಕಷ್ಟತರವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಮೈತ್ರೇಯಿ ಎಂಬಾಕೆಗೆ ಕಲಿಸಿದಹಾಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರು ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಅವರು ಇಂತಹ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ದುರ್ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು? ಆದುದರಿಂದ ಅವರ ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ತಕ್ಕ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕು.

(2) ಅವರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಿಯರೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ

ದುರಾಚಾರಪೀಡಿತರೂ, ದುರಾಚಾರಪಿಶಾಚಾವಿಷ್ಟರೂ ಆದ ದುರುಳರ ಉಪದೇಶಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಿಯವಾದ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನೇ ಬಿಪ್ಪಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮೃತರಾದ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸುಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತಿರುವರು. ಮತ್ತು ಬಬ್ಬೊಬ್ಬ ಗಂಡಸು ಇಬ್ಬರು ಮೂವರು ಹೆಂಡತಿಯರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಹಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿದರೂ ಆ ಬಾಧೆಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿ ಪತಿಯೇ ತಮಗೆ ರಕ್ಷಕನೆಂದು ನಂಬಿ, ಅವನೊಂದಿಗೆ ತಾವೂ ಸಾಯುವರು. ಸಹಗಮನ ಮೂಡದೆ ಬದುಕಿಕೊಂಡಿರುವವರು ತಾವು ಇದ್ದಷ್ಟು ದಿವಸವೂ ದುರ್ಘಟವಾದ ಒತ್ತಾಯದ ವೈಧವ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಅವರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಭಿಲಾಷೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ನಿರ್ಬಂಧಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಒಳಪಡುವರು? ಆದುದರಿಂದ ಈ ಸಹಗಮನವೆಂಬಘೋರ ದುರಾಚಾರಪೀಡಿತರಾದ ಈ ಸ್ತ್ರೀಗಳಲ್ಲಿ ಕನಿಕರವಿಟ್ಟು ಅವರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕ್ರಮಪಡಿಸಬೇಕು.

(೩) ಅವರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಶ್ರದ್ಧೆಗಳು ಕಡಮೆಯೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಇದು ತುಂಬ ಅನ್ಯಾಯ. ಕೆಲವು ಗಂಡಸರು ಅವರನ್ನು ಎಂಥಾ ಕಷ್ಟಕ್ಕೂ ದೂಷಣೆಗೂ ಬಯ್ಗುಳಿಗೂ ಒಳಪಡಿಸಿದರೂ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸೈರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೇ? ವಿವಾಹಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅರ್ಧಾಂಗಿಯಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ತಂದು ಕೊಂಡಮೇಲೆ ದಾಸಿಗಿಂತಲೂ, ಪಶುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ನೀಚವಾಗಿ ಗಂಡನು ನೋಡುತ್ತಿರುವನು. ಮಧ್ಯಮತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವವರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲು ಮಳೆ ಚಳಿ ಎನ್ನದೆ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಮುಂದಾಗಿ ಎದ್ದು ಮನೆಗಳನ್ನು ಸಾರಿಸಿ, ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಬೆಳಗಿ, ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೋಜನಪಾನೀಯಗಳೆನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಮನೆಕೆಲಸಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಾಡುವ ಭಾರವು

ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕವರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಚಾರಿಕೆಯರು ಮಾಡತಕ್ಕ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮನೆಯ ಹೆಂಗಸರೇ ಮಾಡುವರು. ಇದೆಲ್ಲವೂ ಹಾಗಿರಲಿ. ಅನ್ಯದೇಶೀಯರಂತಲ್ಲದೆ ನಾವು ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸಮಷ್ಟಿಕುಟುಂಬಿಗಳಾಗಿ ಸಂಸಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿನ ಪುರುಷರಿಗೆಲ್ಲಾ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತಗ್ಗಿರಬೇಕಾದುದೂ ಅವರ ವಾಣಿಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದುದೂ ನಮಗೆ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಕೆಲವರು ಪುರುಷರು ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿದುರಿಗೇನೇ ವ್ಯಭಿಚಾರಾದಿ ಅಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಿಹೀನೆಯರಾದ ಅವರ ಹೆಂಡಿರು ಏನೂ ತೋರದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಇರಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದು. ಇಂಥ ಅಕ್ರಮಗಳು ಎಷ್ಟೆಷ್ಟೋ ಇರುವುವು. ಹಿಂದೂ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಭಕ್ತಿ ಶ್ರದ್ಧೆಗಳುಳ್ಳವರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇರೊಂದು ನಿದರ್ಶನವು ಅಗತ್ಯವೇ? ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು ದುರ್ವರ್ತನೆಯುಳ್ಳವಳಾದರೆ ಇಂಥಾ ದೋಷವನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಜಾತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಆರೋಪಿಸುವುದು ಎಂಥಾ ನ್ಯಾಯವು?

ಅನಾಥ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಜೀವಿತಗಳು ದುಃಖಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವುದು ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆತನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವನು. ಆದರೆ ವಿಧವಾವಿವಾಹದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಆಲೋಚಿಸಿದುದೂ ಇಲ್ಲದುದೂ ನಮಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯದು. ರಾಮಮೋಹನನು ವಿತಂತುವಿವಾಹವು ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ಪಕ್ಷದವನೇ ಎಂತಲೂ, ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಬಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ಬರೆದು ಮೊದಮೊದಲು ಬಾಲವಿತಂತುಗಳ ವಿಧವಾವಿವಾಹವು ಜರಗಬೇಕಾದುದು ಯುಕ್ತವೆಂದು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುವನೆಂತಲೂ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಮರಳಿ ಇಂಡಿಯಾಕ್ಕೆ

ಬಂದಕೂಡಲೆ ವಿತಂತುವಿವಾಹದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನೂ ಆರಂಭಿಸುವೆನೆಂದು ಅವನು ತನ್ನ ಮಿತ್ರರೊಡನೆ ಹೇಳಿದನೆಂತಲೂ ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಇದುವರೆಗೆ ನಮಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ಈತನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಈವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯಾಗಲಿ, ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಬರೆದ ವ್ಯಾಸಗಳು ಮೃಗ್ಯಗಳಾಗಿರುವುವು.

ನಮ್ಮದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳಿಗೂ ಅಡ್ಡಿತರುವುವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಮತಬೋಧವು. ಆದುದರಿಂದ ಆವಿಷಯದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ರಾಮಮೋಹನನು ಮರೆತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಆತನು ಬಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವನು. ಸುಮಾರು 9 ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಇದು ವೇದಿಸುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮತಬೊಧಗಳು ದಿನೇ ದಿನೇ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಲಿವೆ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಬುದ್ಧಿವಂತನು ಹುಟ್ಟಿದಾಗಲೆಲ್ಲಾ ಒಂದು ಮತಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಶಾಖೆಗಳು ಏರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈಗ 4000 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮತಗಳಿವೆ. ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸ್ವಮತಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಹಗೆತನವಮಾಡುವುದರಿಂದ ಒಬ್ಬರನ್ನು ಒಬ್ಬರು ಪ್ರೀತಿಸದೆ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಐಕಮತ್ಯವು ಲುಪ್ತವಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಮತದಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಹಾಗೆಲ್ಲಾ ವಿಷಜಂತುಗಳಾದ ಹಾವುಗಳು, ಚೇಳುಗಳು, ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದೂ ಸುದಾ ಪಾಪವಾಗಿ ಎಣಿಸಲ್ಪಡುವ್ರದಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳನ್ನೂ ಭಗವಂತನ ಅವತಾರಗಳಾಗಿ ಪೂಜಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಕೂಡ ಬಂದಿದೆ.

ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ಈತನು ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೃತ್ಯುಂಜಯಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಪಂಡಿತರಿಂದ ಮತಭೇದವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ವಜ್ರಸೂಚಿಯೆಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಹುಮತಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅನರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯ

ವನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಮಾಡಿ ಪ್ರಥಮನಿರ್ಣಯವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಾದೃಶ್ಯ ಹೊಂದಿರುವಾಗ ನಾವು ಇವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ರಾಮಮೋಹನನು ಮತಭೇದ ಭಾವಗಳನ್ನು ಆದರಿಸದೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಅವನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನಾಕುಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಶೂದ್ರರು, ಮ್ಲೇಚ್ಛರು, ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಜಾತಿಗಳವರೂ ಸಮಾನಾಧಿಕಾರದಿಂದ ಕಲೆತು ಧ್ಯಾನಿಸಬಹುದು ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ ವಿಷಯವೇ ಪ್ರಬಲವಾದ ಸಾಕ್ಷ್ಯವು. ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಅವನಿಗೆ ಸಮ್ಮತವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ತಾನು ಸ್ವತಃ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಿದುದೇ ನಿದರ್ಶನವು. ಬ್ರಿಟಿಷ್‌ನವರ ಪಾಲನೆಯಿಂದುಂಟಾದ ಲಾಭಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಿಂದೂಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಕೃತಜ್ಞತೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿದುದೂ, ಇನ್ನೂ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೂ ಆದ ಲಾಭವು, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ಯಾಬೋಧನೆಯು. ಬೌದ್ಧಮತಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಾಲವು ಕಳೆದಮೇಲೆ ಯಾವರಾಜನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾದರೂ, ನಮ್ಮ ಬ್ರಿಟಿಷ್‌ನವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದಷ್ಟು ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯು ನಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಪಾಲನೆಗೆ ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾದುದಾಗಿದ್ದರೂ ಆಗಿನಕಾಲದ ರಾಜರು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯಾವಂತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಅಗತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ಹೋದರು. ಈ ಲೋಪವು ಹಿಂದೂರಾಜರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಮುಹಮ್ಮದೀಯ ಪ್ರಭುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುದಾ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೀಗೆಯೇ ಇದ್ದಿತು. ಅವರಾದರೂ, ಇವರಾದರೂ, ತಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ನಡೆಸುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಕೆಲವು ಜಾತಿಯವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯು ಅಗತ್ಯವೆಂದು

ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಾದರೂ ಇಷ್ಟುಮಾತ್ರ ಓದುವುದಕ್ಕೂ ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಪಾಲನೆಯೇ ಮುಖ್ಯಕಾರಣವು. ಇತರ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯು, ಬಹುಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿಯೇ ಇದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳದೆ ತೀರದು. ಆದರೂ ಪೂರ್ವಕಾಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಈಗ ವಿದ್ಯೆಯು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿರುವುದೆಂತಲೂ, ಈಗಿನ ಜನರು ವಿದ್ಯಾವಂತರಾಗಿರುವಹಾಗೆ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಇಪ್ಪತ್ತುವರ್ಷಗಳತನಕ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂದೇಶವು ಇತರ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಸತ್ಯಜ್ಞಾನ ಸಂಪತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಹೋಲಿಸಬಹುದೆಂತಲೂ ನಂಬುವೆವು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದುಂಟಾದ ಲಾಭವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರ ನೋಡಿದಮೇಲೆಯೇ ನಾವು ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಈಗ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಶಕ್ತರಾದೆವು. ಆದರೆ ಪ್ರಭುತ್ವದವರು ನಮಗೆ ಈ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸುವದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ, ಇದರಿಂದುಂಟಾಗುವ ಲಾಭವನ್ನು ದೂರದರ್ಶಿಯಾದ ರಾಮುವೋಹನನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಹಿಂದೂದೇಶವು ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಅಜ್ಞಾನಕಾರಣದಿಂದುಂಟಾದ ಮತಸಾಂಘಿಕಾದಿ ಬಂಧಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕಾದರೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ಯೆಯೇ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗುವುದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನಂಬಿ, ಈ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಇತರ ವಿಷಯಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಎಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದನೋ ಅಷ್ಟರ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಇವನು ಮಾಡಿದನು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದವರಿಂದ ಹಿಂದೂದೇಶೀಯರಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ಯಾದಾನದ ಚರಿತ್ರೆಯು ತುಂಬಾ ವಿಚಿತ್ರವಾದುದು. ಆದರೂ ಈ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿನ ಬಹುಭಾಗವು ರಾಮುವೋಹನನ ಈಚೆನಕಾಲದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನುಳ್ಳದಾಗಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ರಾಮುವೋಹನನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ವಿಶದಪಡಿಸುವೆವು.

ಈಸ್ಟ್‌ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿಯವರು ಇಂಗ್ಲೀಷನ್ನು ಕಲಿತ ಹಿಂದೂ ದೇಶೀಯರ ಸಹಾಯವು ತುಂಬಾ ಅಗತ್ಯವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಬಹುಕಾಲದ ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಬಂದುಕಡೆ, ಮುರುಷಡಾಬಾದ್ ರಾಜ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಿತು. ಮತ್ತೊಂದುಕಡೆ ದೇಶೀಯ ವರ್ತಕರೊಂದಿಗೂ, ಕೈಗೆಲಸದವರೊಂದಿಗೂ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಇವೆರಡು ಕೆಲಸಗಳಿಗೂ ಅವರ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ದೇಶಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಕಲಿತು ಮಧ್ಯೆ ರಾಯಭಾರ ಮಾಡತಕ್ಕಷ್ಟು ಯೋಗ್ಯತೆ ಪಡೆದ ಮನುಷ್ಯರು ಬೇಕಾಗಿದ್ದರು. ಆಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಥವರನ್ನು ದ್ವಿಭಾಷಿ ಅಥವಾ ದುಭಾಷಿಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಲು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವರ್ತಕರ ವ್ಯಾಪಾರ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ್‌ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಯ ತೊಡಗಿದವರು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕೆಲವು ಜಾತಿಯವರು ಮಾತ್ರವೇ ಇದ್ದರು. ಅವರು ಸುದಾ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಾಕಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಭೋಧನೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಅಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಕೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಇಂಗ್ಲಿಷು, ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ನಿಘಂಟುವನ್ನು ಬರೆದ "ರಾಂತಮುಲ್‌ಸೇನೆ" ಎಂಬಾತನು ತನ್ನಗ್ರಂಥದ ಉಪೋದ್ಘಾತದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತಾಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಪ್ತಾನ್ ಬಂದಾಗ ದೇಶೀಯ ವರ್ತಕರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಾಪಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರ ಸಂಗಡ ಮಾತನಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಹಡಗಿನ ಬಳಿಗೆ ಬಬ್ಬ ಅಗಸರವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಲು ಅವನು ತನ್ನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾಜ್ಞಾನದಿಂದ ಉಭಯದೇಶಸ್ಥರ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಬಹಳ ಹಣವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು. ಆದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಮೊದಲನೆಯ ವಿದ್ವಾಂಸನೆಂಬ ಗೌರವನಾಮವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದೆಂದು ಬರೆದಿರುವನು. ಸುಮಾರು ಒಂದುನೂರು ವರ್ಷಗಳತನಕ ಬಂಗಾಳಾದೇಶ

ದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಿತು. ಆದರೆ 1774 ರಲ್ಲಿ ಸೂಪ್ರಿಂಕೋರ್ಟು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ಈ ಭಾಷೆಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಆದರೂ ಸರಕಾರದವರು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಅದುವರೆಗೆ ಯಾವ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅಂಥವರು ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಲ್ಲಿನ ಇತರ ಆಂಗ್ಲೇಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನು ಉಪಾಧ್ಯಾಯನನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿ, ಸ್ವಂತವಾದ ಶಾಲೆಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು 1780 ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದವರು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರು, ಆಗ ಮೊದಲನೆಯ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿದ್ದ ವಾರನ್‌ಹೇಸ್ಟ್ಟಿಂಗ್‌ಸನು ಮಹಮ್ಮದಿಯರಿಗೋಸ್ಕರ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ "ಕಲ್ಕತ್ತಾಮದ್ರಸಾ" ಎಂಬುದೊಂದು ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದನು. ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ "ನಾಥ್ಡೆಂಕ್ಲ್" ಎಂಬ ರೆಸಿಡೆಂಟನು ಕಾಶೀಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಆದರೂ ಇವೆರಡು ಪಾಠಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದರ ಉದ್ದೇಶವು ಅವುಗಳ ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅರಬ್ಬಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವುದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಲಾರ್ಡ್ ಮಿಂಟೋ ಎಂಬ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯು ಹಿಂದೂ ದೇಶೀಯರ ಸ್ವಭಾಷೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ದಿನೇ ದಿನೇ ಕ್ಷೀಣವಾಗಿ ನಾವು ಮಾತ್ರವಶಿಷ್ಟವಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದುದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ಅವರ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಇದುವರೆಗೆ ಬನಾರಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲೇಜ್ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮತ್ತೆರಡು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ "ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಮದ್ರಾಸಾ" ಎಂಬುದೊಂದು ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ನಾಲ್ಕುವರ್ಷಗಳಾದಮೇಲೆ "ನಾರ್ಥ್ ಡಂಕ್" ಎಂಬ ರೆಸಿಡೆಂಟನು ಕಾಶೀಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಆದರೂ ಇವೆರಡು ಪಾಠಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದರ ಉದ್ದೇಶವು ಅವುಗಳ ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅರಬ್ಬಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವುದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಲಾರ್ಡ್ ಮಿಂಟೋ ಎಂಬ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯು "ಹಿಂದೂ ದೇಶೀಯರ ಸ್ವಭಾಷೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ದಿನೇದಿನೇ ಕ್ಷೀಣವಾಗಿ ನಾಮಮಾತ್ರಾವಶಿಷ್ಟವಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದುದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ಅವರ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಇದುವರೆಗೆ ಬನಾರಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲೇಜು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮತ್ತೆರಡು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸತಕ್ಕದು" ಎಂದು ಸರ್ಕಾರದವರಿಗೆ ಬರೆದನು. ಅದರಮೇಲೆ 1813 ರಲ್ಲಿ ಹೊರಟ ಕಂಪೆನಿಯ ಸನ್ನದಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಪ್ರಜೆಗಳ ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ವರುಷಕ್ಕೆ ಒಂದುಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ವೆಚ್ಚಮಾಡತಕ್ಕುದೆಂದು ಏರ್ಪಟ್ಟತು. ಆದರೆ ಇದು ದೇಶೀಯ ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆಂತಲಾಗಲಿ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯವಿದ್ಯಾಬೋಧನೆಗೆಂತಲಾಗಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಟ್ಟರಲಿಲ್ಲ. 1823 ನೆಯ ವರುಷದತನಕ ಈ ಹಣವು ಯಾವವಿಧದಿಂದಲೂ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲ್ಪಡದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟತ್ತು.

ರಾಮಮೋಹನನು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ವಿದ್ಯಾಸ್ಥಿತಿಯು ಮೇಲೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಂತೆ ದೊರೆತನದವರ ಆದರವನ್ನು ಹೊಂದದೆಯೇ ಇತ್ತು. ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ಸ್ವಂತ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಬರಹಾಂಪುರದಲ್ಲಿ ಫಾದರಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಅವ

ರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಬಂದ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದೊಳಗಾಗಿಯೇ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಒಂದು ಹಿಂದೂಕಾಲೇಜನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ 1775 ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ತನ್ನ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ 1818 ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಬಂದು ಗಡಿಯಾರಗಳನ್ನು ರಿಪೇರಿಮಾಡುವ ವೃತ್ತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ "ಡೇವಿಡ್‌ಹೇರ್" ಎಂಬ ಯೂರೋಪಿಯನೊಬ್ಬನಿದ್ದನು. ಆತನ ಹೆಸರಿನ ಬೀದಿಯೊಂದು ಕಲ್ಕತ್ತಾಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಈತನು ಕೆಲವುದಿನಗಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತನ್ನ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಂದಿನಿಂದ ತನ್ನ ಜೀವವಿರುವತನಕ (1842 ನೇ ಜೂನ್) ಹಿಂದೂದೇಶೀಯರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆದನು. ತಾನು ಅಷ್ಟರ ವಿದ್ಯಾವಂತನಾಗಿದ್ದರೂ ಈತನು ಹಿಂದೂದೇಶೀಯರಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ಯಾ ನಾಗರಿಕತೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪನೆಗೊಳಿಸುವುದೇ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದುಭಾವಿಸಿ ವಿವಾಹವನ್ನೇ ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೇ, ಹಿಂದೂ ಬಾಲಕರನ್ನೇ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳೆಂದು ತಿಳಿದು, ಪ್ರೇಮಗೊಂಡು ಅವರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾದಾನ ಮಾಡಿದನು. ಹಿಂದೂದೇಶಾಭಿವಾನಿಯಾಗಿಯೂ, ಹಿಂದೂಜನರ ಕೃತಜ್ಞತೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದ ಈ ಮಹಾತ್ಮನ ಜೀವಿತಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು "ಬಾಬೂ ಪ್ಯಾದೀಚಂದ್ರಮಿತ್ರ" ಎಂಬ ಬಂಗಾಳಿಯೊಬ್ಬನು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವನು. ಈ "ಡೇವಿಡ್ ಹೇರ್" ಎಂಬಾತನು ತನ್ನ ಸಭಾರಂಭದಿಂದ ರಾಮಮೋಹನನ ಪರಿಚಿತನಾಗಿ ಸ್ನೇಹಿತನೆನಿಸಿಕೊಂಡನು. ಈ ಉಭಯರ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೇ 1816 ರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾರೂಪವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟುವು. ಅವರುಷದಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಂದೂಕಾಲೇಜ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಈ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕೃಷಿಯೆಲ್ಲವೂ ಸೂಪ್ರೀಂಕೋರ್ಟಿನ ಜೇಫ್ ಜಸ್ಟಿಸ್ ರಾಗಿದ್ದ "ಸರ್ ಹೈಡ್ ಈಸ್ಟ್"

ಎಂಬವರದೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು. ನಿಜವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಲ್ಲವೂ ರಾಮಮೋಹನನ ಡೇವಿಡ್ ಹೇರ್ ಎಂಬಿವರದೇ ಎಂದು ಹೇಳತಕ್ಕುದು. ಜೇಘ್ ಜಸ್ಟಿಸ್ ಹೈಡ್ ಯವರ ಹೆಸರು ನಿಮಿತ್ತ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನ ಸಂಬಂಧ ಉಂಟೆಂದು ತಿಳಿದ ಕೂಡಲೇ ತಮಗೆ ವಿದ್ಯಾಲಾಭವಿಲ್ಲವಿದ್ದರೂ ಹೋಗಲಿ, ನಾವು ಆತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಏಕೀಭವಿಸಲಾರೆವೆಂದು ಆ ಪಟ್ಟಣದ ಪೂರ್ವಾಚಾರಪರಾಯಣರಾದ ಪ್ರಮುಖರೆಲ್ಲರೂ ಒಡಂಬಡದೆ ಬಗ್ಗಟ್ಟಾಗಿ ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವರೆಂಬುದನ್ನು ರಾಮಮೋಹನನು ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದು ತಾನು ಹೆಸರುವಾಸಿಯನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸದೆ, ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸದೆ ಗುಟ್ಟಾಗಿದ್ದನು. ಎರಡನೆಯದು, ಈಗಿನಂತೆಯೇ ಆಕಾಲದವರು ಸುದಾ ಕಾಲಸ್ಥಿತಿಯನ್ನರಿತು ಅದನ್ನನುಸರಿಸಿ ನಡೆಯುತಕ್ಕವರೇ ಆದುದರಿಂದ ವಿಶೇಷ ದ್ರವ್ಯಸಹಾಯದಿಂದ ನೆರವೇರಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ವಶೀಕರಣವು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವುದೆಂದು ರಾಮಮೋಹನನೂ ಡೇವಿಡ್ ಹೇರನೂ ಸೇರಿ ಆಲೋಚಿಸಿ ಸರ್ ಹೈಡ್ ಈಸ್ಟ್ ದೊರೆಯವರನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಅವರ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಜಯ ಸಿಕ್ಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆತನ ಹೆಸರನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟರು. 1882 ನೇ ವರುಷದಲ್ಲಿ ಪೂನಾ, ಬೊಂಬೈ ನಗರಗಳಲ್ಲಿನ ದೇಶಾಮಾನಿಗಳು ಕೆಲವರು ಸ್ತ್ರೀವೈದ್ಯಶಾಲೆಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಎಷ್ಟು ಸಾಹಸಮಾಡಿದರೂ ಒಬ್ಬರಾಗಲಿ ಬಂದು ದಮ್ಮಡಿಯನ್ನಾದರೂ ಕೊಡದೆಹೋದರು. ಆದರೆ ಲೇಡಿ ಡಫರಿನ್‌ಯವರಿಗೆ ಅಗ್ರಾಸನಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಕೂಡಲೆ ಬಹುಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದೊಳಗಾಗಿ ಲಕ್ಷಾಂತರ ರೂಪಾಯಿಗಳು ಶೇಖರವಾದುವು. ಲೋಕಸ್ವಭಾವವು ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ರಾಮಮೋಹನನ ಹೆಸರು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಜಾಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಕಾಲೇಜ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಬೋಧನೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ತುಂಬಾ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸಹಾಯಮಾಡಿದರು. ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿದ್ಯೆಯು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಹಾಗೆಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಸ್ವಮತವಿರುದ್ಧಗಳಾಗುತ್ತ ಬಂದುವು. ಹೀಗಾಗಬಾರದೆಂದು ಆ ಪಾಠಶಾಲೆಯ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕರು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದರೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು. ಕೆಲವರು ಬಾಲಕರು ಕ್ರಿಸ್ತಮತವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದರು. ಸಾಮಾಜಿಕರೆಲ್ಲರೂ ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಯೂರೇಷಿಯನಿನ ಮೇಲೆ ದೋಷಾರೋಪಣೆ ಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ತೊಲಗಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿರುದ್ಧಗಳಾಗಿ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೊಡನೆ ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋದರು. ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಭಂಗವುಂಟಾಗಬಾರದೆಂದು ಸಭಿಕರು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಈಡೇರದೆ ವಿಷ್ಣುವೇರ್ಪಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಈಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇಶವಿರೋಧಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಾಮಮೋಹನರಾಯನೇ ಬಾಲಕರಿಗೆ ಹಿತೋಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿ ಹಿರಿಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಅವರು ಮತಾಂತರದಲ್ಲಿ ಸೇರಬಾರದೆಂತಲೂ, ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಭಂಗತಂದುಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂತಲೂ ಬೋಧಿಸಿ ಆ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದನು.

1823 ರಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ಅಂಹರಸ್ಟ್ ಎಂಬ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯು ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ವೆಚ್ಚಸದೆ ಉಳಿಸಿದ್ದ ಆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಖರ್ಚುಮಾಡಿ, ಹಿಂದುಗಳ ಭಾಷಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದನು. ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಿಳಿದು ಆ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪಾಠಶಾಲೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿ

ಸುವುದು ಉತ್ತಮವೆಂದು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಒಂದು ವಿಜ್ಞಾಪನಾ ಪತ್ರವನ್ನು ಏಳೆಂಟು ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಬೇಕಾದ ಸಾಧನಗಳೂ ಆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಪಂಡಿತರೂ ಇಂಡಿಯಾದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವರೆಂತಲೂ, ದೇಹವು ಅನಿತ್ಯವಾದುದರಿಂದ ದೇಹಸಂಬಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಮತೆಯನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೆಂದೂ ದೃಶ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದೂ ಬೋಧಿಸುವ ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದಲೂ, ಪಶ್ವಾದಿ ಯಜ್ಞಗಳ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಮೀಮಾಂಸಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ, ಮೂಗು ವೋರೆಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವ ಸುವ ಶೃಂಗಾರ ಪ್ರಬಂಧಗಳಿಂದಲೂ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಜ್ಞಾನವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಲಾರದೆಂತಲೂ ಹಿಂದೂದೇಶದವರು ವಿದ್ಯೆಯ ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ನೆಟ್ಟಗಾಗಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸರ್ಕಾರದವರಿಗೆ ನಿಜವಾಗಿ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಶಾರೀರ, ರಸಾಯನ, ಭೂಗರ್ಭಶೋಧನಾದಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಾಸ್ತ್ರ ಬೋಧಕರನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಕರೆಸಿ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ನಾಗರಿಕತೆಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಹಾಗೆ ಇದನ್ನು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಕಾಲೇಜಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಬೇಕೆಂತಲೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ, ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾಚಾತುರ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಚರ್ಚಿಸಿ ಹಲವು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಬರೆದು ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯು ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿನ ಸಭಿಕರಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿಯೂ ಪ್ರಜೆಗಳ ಹಿತಚಿಂತಕರಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಕೆಲವರು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ತುಂಬ ಸಂತೋಷಕರವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ತುಂಬ ವ್ಯವಸಾಯಮಾಡಿದರು. ಆದರೂ ಸರ್ಕಾರದವರು ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಮಾಡಿದ ಏರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟು ತ್ವರೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾಯಿಸುವುದು ರಾಜ್ಯಾಂಗಪದ್ಧತಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪಕ್ಷ

ದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಹಿಂದೂಕಾಲೇಜನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಡುವ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಭಾಗವಾಗಿರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅದರ ಹೆಚ್ಚು ಕುಂದಕಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಮಾತ್ರ ಬಿಪ್ಪಿ ಕೊಂಡರು.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತಬೋಧಕರು ತಮ್ಮ ಮತಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸ್ಕೂಲುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಪನೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ರಾಮಮೋಹನನು ತಿಳಿಸಿರುವನೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕೆಲವರು ಧಾದಿರಿಗಳು ತಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಶ್ರೀರಾಮಪುರದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಬಂದು ಪಾಠಶಾಲೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಆದರೂ ಈ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಲಕರು ಓದುವಂತೆ ಹಿಂದೂಜನರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ ಸ್ವದೇಶೀಯರು ಯಾರಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಆ ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನಾದರಿಸದೆ ಹೋಗಿ, ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಾರಂಭದಶೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದವು. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ 1830 ರಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟರ್ ಡಫ್ ಎಂಬ ಅಪಾರ ಸುಜ್ಞಾನಪಂಡಿತನಾದ ಪಾದರಿಯೊಬ್ಬನು ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಈತನು ಹಿಂದೂದೇಶಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ್ಗೆ ಹಿಂದೂಮತನಿರ್ಮೂಲನವನ್ನೂ ಕೈಸ್ತಮತವ್ಯಾಪನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡತಕ್ಕುದೇ ತನ್ನ ಜೀವಿತದ ಪರಮಾರ್ಥವೆಂದು ದೃಢಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಏನೇನೋ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಂಡಿಯಾಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿನ ಪಾದರಿಗಳ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾದವರ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತಾನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ ಕಾರ್ಯವು ನೆರವೇರುವುದು ಕಷ್ಟವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ತರುವಾಯ

ಕೆಲವು ಬೋಧಕರ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ರಾಮು ಮೋಹನನೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಾದಮೇಲೆ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ರಾಮುಮೋಹನನು ಹೇಗಾದರೂ ಹಿಂದೂಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷಾಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕೋರಿಕೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಆತನನ್ನು ಒಡಂಬಡಿಸಿನನು. ಆದರೆ ಬೈಬಲನ್ನು ಒಂದು ಪಾಠವಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕೆಂತಲೂ, ಹತ್ತುಮಂದಿ ವಾಸವಾಡುವ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಈಪಾಠಶಾಲೆ ಇಡಬೇಕೆಂತಲೂ, ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ ತನ್ನ ಮತವ್ಯಾಪನೆಯ ಉದ್ದೇಶವು ನೆರವೇರಲಾರದೆಂತಲೂ, ಆ ಪಾದರಿಯು ಸಂದೇಹಪಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದರಮೇಲೆ ರಾಮುಮೋಹನನು ಆತನಿಗೆ ಚಿತ್ಪೂರು ರಸ್ತೆಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜಮಂದಿರವನ್ನು ಪಾಠಶಾಲೆಗಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು, ತಾನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೊರಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದ ಹೊಸವು ನೆಮನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜಮಂದಿರವಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಪಾಠಶಾಲೆಗೆ ಸ್ಥಳನಿರ್ದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಐದುಮಂದಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದ ಕೆಲವುದಿನಗಳಿಗೇ ನೇ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದು ಆಶಿಸಿ ಅನೇಕ ಬಾಲಕರು ಬಂದು ಸೇರಿದುದರಿಂದ ಪಾಠಶಾಲೆಯು ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು.

ಮುಂದೆ ಬೈಬಿಲನ್ನು ಪಾಠವಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಪಾಠಶಾಲೆಯು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಬೈಬಿಲನ್ನು ಇಡುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲವೆಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಇದ್ದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಹಾಗೆಲ್ಲಾ ಡಾಕ್ಟರ್ ಡಫ್ ಎಂಬವರು ರಾಮು ಮೋಹನನನ್ನು ತೊಂದರೆಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕಾಗಿ 1830 ನೇ ಜೂಲೈ 13 ನೇ ತಾರೀಖನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದನು. ಗೊತ್ತಾದ ದಿನ ರಾಮು

ಮೋಹನನು ಪಾಠಶಾಲೆಗೆ ಬಂದನು. ಡಾಕ್ಟರ್ ಡಫ್ ರವರು ಬಾಲಕರಿಗೆ ಲ್ಲಾ ಮತವಿಷಯವಾದ ಬೋಧನೆ ಮಾಡಿ ತಾನು ಮೊದಲು ಬೈಬಿಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಓದಿ ಅದನ್ನು ಬಾಲಕರ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಕೂಡಲೇ ಅನ್ಯ ಮತಗ್ರಂಥವನ್ನು ನಾವು ಹೇಗೆ ಓದುವೆವೆಂದು ಹುಡುಗರೆಲ್ಲರೂ ಬಗ್ಗಟ್ಟಾಗಿ ಹೇಳಿ ಅವರವರು ಬೇರೆಬೇರೆ ಯೋಚಿಸತೊಡಗಿದರು. ಆಗ ರಾಮು ಮೋಹನನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು, ನೀವೆಲ್ಲರೂ ತೊಂದರೆ ಪಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ? ಹಿಂದೂಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಶೋಧಿಸಿದ ಡಾಕ್ಟರ್ ಹೇಡಿಸ್, ಹೇಮರ್, ವಿಲ್ಸ್ ಮೊದಲಾದವರು ಹಿಂದುಗಳಾದರೆ? ನಾನು ಖುರಾನನ್ನು ಅನೇಕವೇಳೆ ಓದಿದೆನು. ಬೈಬಿಲನ್ನು ಮೊದಲಿಂದ ಕೊನೆಯತನಕ ಶೋಧಿಸಿದೆನು. 'ನಾನು ಮಹಮ್ಮದೀಯಮತವನ್ನಾಗಲಿ, ಕ್ರಿಸ್ತರ ಮತವನ್ನಾಗಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸದೇನೆಯೇ? ನಿಮಗೆ ಇನ್ನು ಸಂಶಯವೇತಕ್ಕೆ? ಅನೇಕಮತಗಳ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯನು ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನೂ, ಸತ್ಯ ವಿವೇಚನಾಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳುವನು. ಅಂತವನಿಗೆ ಬಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಆ ಮತಗಳಲ್ಲಿನ ಲೋಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೊರಪಡಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಎಂದು ಹಲವುಬಗೆಯಿಂದ ಬೋಧಿಸಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕುದುರಿಸಿ ಆಮೇಲೆ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಬೈಬಿಲ್ಲನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಪಾಠಶಾಲೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ರಾಮುಮೋಹನನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದಮೇಲೆ ಅವನ ಹಿರಿಯಮಗನು ಪಾಠಶಾಲೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು.

ರಾಮುಮೋಹನನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದುದಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ವೆಚ್ಚದಿಂದ ತಾನೂ ಒಂದು ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಗೌರವಸ್ಥರಾದ ಮನೆತನದವರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಸಲು ಏರ್ಪಡಿಸಿದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು

ಕಡಿಮೆ. ಅರುವತ್ತುಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಇದು 1820 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತೆಂತ ಕೆಲವರೂ, 1822 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತೆಂದು ಕೆಲವರೂ ಹೇಳುವರು.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಈತನು ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟಂತೆಯೇ ದೇಶಿಯ ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ಕೃಷಿಮಾಡಿದನು. ಫೋರ್ಟ್ ವಿಲ್ಲಿಯಂ ಕಾಲೇಜಿಗಾಗಿ 2–3 ಗದ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಆದರೂ ಅವು ಕಠಿಣಶೈಲಿಯುಳ್ಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಸರ್ವಜನಸಮ್ಮತವಾಗಿರ ಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ರಾಮುಮೋಹನನಿಂದ ಬರೆಯಲುಪಕ್ರಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮತಚರ್ಚೆಗ ಳಂತೆಯೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಬಂಗಾಳೀಭಾಷೆಗೆ ಬಳ್ಳೀ ವಚನ ಶೈಲಿಯು ಲಭಿಸಿತು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯು ವ್ಯಾಪನೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಹಿಂದೂಕಾಲೇ ಜಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಶಾಲಿಗಳಾದ ಕೆಲವರು ಸಾಮಾಜಿಕರು. 1818 ರಲ್ಲಿ ದೇಶ ಭಾಷಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಸಂಘ ಬಂದನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗ್ರಂಥಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದುವು. 1826 ರಲ್ಲಿ ರಾಮುಮೋಹನನು ಬಂಗಾಳೀ ಭಾಷೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಉಪ ಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬರೆದು ಕೆಲವುದಿನ ಗಳಮೇಲೆ ಗೌಡ ವ್ಯಾಕರಣವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅದನ್ನು ಸ್ವಭಾಷೆ ಯಲ್ಲಿ ಬರೆದನು. ಅದನ್ನು ಮುದ್ರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಈತನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋದದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ಇದನ್ನು ಪಾಠಶಾಲಾ ಗ್ರಂಥಸಮಾಜದವರು ಮುದ್ರಿಸಿದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳಿಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುವವರಿಗೆ ಇದು ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇದು 1833 ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸಾರಿ ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. 1851 ನೆಯ ವರ್ಷದವರೆಗೆ ಇದು ಆ ಸಮಾಜದವರಿಂದ ನಾಲ್ಕುಸಾರಿ ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸ ಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ರಾಮುಮೋಹನನು ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ,

ವಸ್ತುತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಬರೆದನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದರೂ ಅವು ಈಗ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ರಾಮಮೋಹನರಾಯನು ಬಂಗಾಳೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ "ಸಂವಾದಕೌಮುದಿ" ಎಂಬ ವಾರ್ತಾಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮತವಿಷಯಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ರಾಜಕೀಯವಿಷಯಗಳು, ಸಂಸ್ಕರಣಗಳು, ಚರಿತ್ರೆಗಳು, ವಿದ್ಯಾವಿಷಯಗಳು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ಕೂಡ ಬರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದುವು, ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಈಚೆನವರು ಗ್ರಂಥರೂಪವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. 1854 ರಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕಸಮಾಜದವರು "ವಂಗಪಾಠಾವಳಿ" ಎಂಬುದೊಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿಸೀಯ ಗ್ರಂಥವಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂವಾದಕೌಮುದಿಯ ಅನೇಕವ್ಯಾಸಗಳು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. 1874 ರಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇಷನ್ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಟೆಕ್ಸ್ಟ್ ಬುಕ್ಕಾಗಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬಂಗಾಳಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಕೆಲವು ವ್ಯಾಸಗಳು ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಈಗ ಆಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಸಿಕ್ಕುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದರೂ. ಬಾಬೂ ನಾರಾಯಣಬೋಸ್ ಎಂಬಾತನು ತನ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೊರೆತವುಟ್ಟಿಗೆ ರಾಮಮೋಹನನ ಸಂಗಡ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಬಂದು ಸಂಪುಟವಾಗಿ ಮಾಡಿರುವನು. ಅದರಿಂದ 1823 ರಲ್ಲಿ ಬಂದು ಪತ್ರದಲ್ಲಿ "ವಿವಾದ (ಭಂಜನ.) ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿತೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು 1824 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ, ಬೆಲೂನ್ (ವಿಮಾನ) ವಿವರಣೆ ಅಸತ್ಯವಾಕ್ಯ ದೇಶಚಾರಿತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ವ್ಯಾಸಗಳು ನಮಗೆ ಲಭಿಸಿವೆ. 1852 ನೇಯ ವರುಷದಲ್ಲಿ ಫಾದರ್‌ಲಿಂಗ್ ಎಂಬಾತನು ಬಂಗಾಳೀಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿಸುವ ಪುಸ್ತಕ ಬಂದನ್ನು ಬರೆದನು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವನು 1826 ರಲ್ಲಿ ಸಂವಾದಕೌಮುದಿಯು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟತೆಂದು ಬರೆದಿರುವನು.

ರಾಮಮೋಹನನಿಂದ ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷೆಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸಹಾಯ ದೊರಕಿತು. ರಾಮಮೋಹನನು ಸಂಗೀತವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಿಶ್ರಮವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಮಂದಿರದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಹಾಗೆ ಅನೇಕ ಕೀರ್ತನೆಗಳು, ಕೃತಿಗಳು, ವರ್ಣಗಳು. ಮುಂತಾದುವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಈತನು ಬಂದೊಂದುವೇಳೆ ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಲಿಕ್ಕೋಸ್ಕರ ತಾನು ರಚಿಸಿದ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ! ರಾಮಮೋಹನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕೀರ್ತನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪುಸ್ತಕರೂಪವಾಗಿ ಎರಡು ಮೂರು ಆವೃತ್ತಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಆತನ ಕಾಲದಿಂದೀಚೆಗೂ ಹಲವುವೇಳೆ ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಈಗ ಆ ಕೀರ್ತನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬಂಗಾಳೀರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಗರಾಯಕೃತಿಗಳಂತೆ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿವೆ. ಅವು ಬ್ರಹ್ಮಮತಾವಲಂಬಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಮಿಕ್ಕ ಹಿಂದೂ ಸಂಘಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಆದರಣೀಯವಾಗಿವೆ. ಭಗವಂತನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳು, ಮರಣವಿಚಾರ, ಪ್ರಪಂಚದ ಅಸ್ಥಿರತ್ವ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ರಚಿಸಿದ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ತುಂಬಾ ಶ್ಲಾಘ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಬಂಗಾಳೀ ಭಾಷಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದು "ರಾಮಗತನ್ಯಾಯರತ್ನ" ನೆಂಬ ಪಂಡಿತನು ತನ್ನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರಾಯನು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಘನವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿದ್ದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾಗಿ ಉತ್ತಮಗಳಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ರಚಿಸಿದನು. ಆತನ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೇ ಮೊದಲಾದ ಗೀತಗಳು ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನಾದರೂ ಕರಗಿಸತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿಯೂ ನಾಸ್ತಿಕರನ್ನು ಆಸ್ತಿಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಲ್ಲವುಗಳಾಗಿಯೂ, ಇವೆ. ದೇಹಾವಸಾನದ ದಿನವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊ, ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಪಲ್ಲವಿಯೊಂದಿಗೆ ರಚಿಸಿದ ಮನನಬೋಧೆಯ ಗೀತೆ

ಯನ್ನು ಓದುವಾಗಲೆಲ್ಲ ನಮಗೆ ಮೃತ್ಯುಸ್ವರೂಪವು ಕಣ್ಣುಗಳ ಮುಂದೆ ನಿಂತಂತೆಯೇ ಕಾಣುವುದು, ಬಳ್ಳೇ ರಾಗ ತಾಳಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಗೀತೆಗಳು ಬಂಗಾಳದೊಳಗಿನ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಈಗ ಮೂಲಧನವಾಗಿವೆ, ಎಂದು ಬರೆದಿರುವನು.

ರಾಮುವೋಹನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ದೇಶಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ವೃತ್ತಾಂತಪತ್ರಗಳು ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರವೇ ಇದ್ದುವು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರಡು ಫಾರಸಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಎರಡು ಬಂಗಾಳೀಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳೊಂದೆರಡಿದ್ದರೂ ಅವಕ್ಕೆ ಆಂಗ್ಲೇಯರೇ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ರಾಮುವೋಹನನು "ಬೆಂಗಾಲ್ ಹೆರಲ್ಡ್" ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಾರ್ತಾಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು "ಎಜ್ಯುಕೇಶನಲ್ ಗೆಜೆಟಿಯರ್" ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಿಘಂಟುವಿನ ಎರಡನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಆದರೆ ಇದು ನಿಜವೆಂದು ನಂಬಲಿಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಆಧಾರಗಳು ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲ. ಮತವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ರಾಜಕೀಯತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾಮುವೋಹನನು ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಂದಲಾಗುವ ಲಾಭಗಳನ್ನೂ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ಕೊಡುವುದರಿಂದುಂಟಾಗುವ ಸತ್ಫಲಗಳನ್ನೂ ಆಗಲೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಸರಕಾರದವರಿಂದುಂಟಾಗುವ ಲಾಭಗಳಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತಿದ್ದನು. ಒಂದೊಂದುವೇಳೆ ಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿನ ಲೋಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಾ ವ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾ ಬಂದನು. ಈತನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂದೇಶದ ರಾಜ್ಯಾಂಗಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವೆವು. ಈತನು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಒಂದುಸಾರಿ "ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಜರ್ನಲ್" ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಪತ್ರಿಕಾಧಿಪತಿ

ಯಾದ "ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಂ" ಎಂಬುವನ ಮೇಲೆ ಸರಕಾರದವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಬರೆದನೆಂಬ ತಪ್ಪನ್ನು ಹೊರಿಸಿ ಆತನನ್ನು ಇಂಡಿಯಾದಿಂದ ಅಟ್ಟಬಿಟ್ಟದ್ದಲ್ಲದೆ 1823 ನೆ ಮಾರ್ಚಿ 14 ರಲ್ಲಿ ವಿದೇಶ ಸ್ವದೇಶದಲ್ಲಿನ ವೃತ್ತಾಂತಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಪ್ರಭುತ್ವದ ಲೋಪಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಬಾರದೆಂಬ ಶಾಸನವನ್ನು ವಿಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟುಮಂದಿ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರೂ ವಿಶ್ವಾಸಿಸದೇ ಹೋದರು.

ಮೇಲೆಹೇಳಿದ ಶಾಸನವನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಮುಮೋಹನನು 27 ಪುಟಗಳುಳ್ಳ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಸರಕಾರದವರಿಗೆ ಕಳುಹಿದನೂ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಬಂದಾಗಿ ತಮ್ಮ ಶಪಥದಂತೆ ಅದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸದೆ ಹೋಗಲು, ರಾಮುಮೋಹನನು ಅದನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ರಾಜಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವಿರುದ್ಧಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ, ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರವನ್ನೂ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಅವರ ದುರ್ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಅಭ್ಯಂತರಗಳನ್ನೂ, ಪತ್ರಿಕಾಮೂಲಕ ಪ್ರಜೆಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇದ್ದ ಪೂರ್ವದ ರಾಜರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನೂ, ಸರ್ಕಾರದವರ ಅಕ್ರಮಪ್ರವರ್ತನೆಗಳು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಭುತ್ವದವರಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಲಾಭಗಳನ್ನೂ, ಪ್ರಜೆಗಳು ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟ ನಿಷ್ಟುರಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪತ್ರಿಕಾರೂಪದಿಂದ ಹೊರಪಡಿಸುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಲಾಭಗಳನ್ನೂ, ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನೆಗೆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳೆಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧಕಗಳಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ತಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ದೊರತನದವರ ಲೋಪಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಅವರು ಹೊಂದುತ್ತಿರುವ ಮೇಲ್ಮೆಗಳನ್ನೂ, ಇದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಸರ್ಕಾರದವರಿಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಜಾವಶೀಕರಣವನ್ನೂ ಹಿಂದೂಜನ

ರಿಗೆ ಪತ್ರಿಕಾಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನನುಗ್ರಹಿಸಿದ ಮಾರ್ಕ್ವಿಸ್ ಆಫ್ ಹೇಸ್ಟ್ಟಿಂಗ್ಸ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಆತನನ್ನು ಹೇಗೆಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತುಂಬಾ ವ್ಯವಹಾರ ಜ್ಞಾನವನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿ ಬರೆದನು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾಪಂಡಿತರು ಆತನ ಗ್ರನ್ಥದ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿರುವ ಆ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನು ಓದಿ, ಮಹಾತ್ಮನಾದ ರಾಜಾ ರಾಮುವೋಹನರಾಯನ ದೇಶಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಭಿಲಾಷೆಯನ್ನೂ, ಬುದ್ಧಿವಿಶೇಷವನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳವರಾಗಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದರು. ಬಕಿಂಗ್ಹಾಂ ಎಂಬುವರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಲ್ಲಾ ನಿರ್ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಈತನ ಮೇಲೆ ಮತ್ಸರವನ್ನಿಡುವರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಬಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತರ ಕೊಟ್ಟರು. ಈತನು 1823 ನೇ ಇಸವಿ ಆಗಸ್ಟು 4 ನೇ ತಾರೀಖಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿತವಾದ "ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ರೀಫಾರ್ಮರ್" ಎಂಬ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದನು. ರಾಮುವೋಹನನು ಪತ್ರಿಕಾಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸರಕಾರದವರ ಲೋಪಗಳನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಅವರು ಅವನಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಬಹುಮಾನವನ್ನಾಗಲಿ, ಒಳ್ಳೆಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನಾಗಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಗೌರವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಮುಕ್ಕಾಲುಪಾಲನ್ನು ದೇಶೋಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ವೆಚ್ಚಮಾಡಿದ ಈ ಉದಾರಗುಣ ಸಂಪನ್ನನಿಗೆ ಪರದ್ರವ್ಯಾಪೇಕ್ಷೆ ಹೇಗೆವುಂಟಾಗುವದು? ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಭಿಲಾಷಿಯಾದ ಇವನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ವೇತನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಏನು? ಸೇವಾವೃತ್ತಿಗೆ ಇವನ ಮನಸ್ಸು ಹೇಗೆ ಬಡಂಬಡುವುದು?" ಮತ್ತು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಟೈಂಸ್ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಯಂ. ಡಿ. ಏಕಾಷ್ಟ್ಯ. ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚನು ತನ್ನ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವನು "ಈಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಗೆವುಟ್ಟಿಗೆ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರ ಹಾಗೆ ರಾಮುವೋಹನನು ಕೂಡ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವರ್ತಿಸು

ವನಾದರೆ ಅವನು ಸಾಮಾನ್ಯನಾದ ರಾಮುವೋಹನನೆಂತಲೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಈಗ ಹಾಗೆ ಹೇಳುವುದು ಸಮುಂಜಸವಿಲ್ಲ.

1828 ನೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ, ಬಂಗಾಳಾ, ಸರ್ಕಾರದವರಿಗೂ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಬಂದು ವಿವಾದ ಸಂಭವಿಸಿತು, ಅದು ಯಾವುದೆಂದರೆ ಕಾರಾನ್ವಾಲಿಸ್ ಪ್ರಭುವು 1793 ರಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಗಳಿಗೆ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಕಂದಾಯಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿದಾಗ ಸ್ವಾಧೀನವಲ್ಲದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಕಲೆಕ್ಟರು ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ನ್ಯಾಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿವಾದವನ್ನು ಹೂಡಿ ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂದು ದೃಢಪಡಿಸಿ, ಅವರ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದನು. ಸರ್ಕಾರದವರು 1828 ರಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ರದ್ದುಪಡಿಸಿ ಇಂಥಾ ಭೂಮಿಗಳನ್ನ ವಿಮರ್ಸಿಸುವುದಕ್ಕೂ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಆಥವಾ ಆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾದೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ, ಅದು ಅಕ್ರಮವೆಂದು ಹೇಳುವವರ ಫಿರ್ಯಾದನ್ನು ಕೇಳುವುದಕ್ಕೂ, ತೀರ್ಮಾನಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ಕಲೆಕ್ಟರಿಗೇನೇ ಅಧಿಕಾರಕೊಟ್ಟು ಆತನ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಒಪ್ಪದವರು ಕಮಿಷನರಬಳಿಯ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದೆಂತಲೂ, ಆತನ ತೀರ್ಮಾನವೇ ಕಡೆಯ ನಿರ್ಣಯವೆಂತಲೂ, ಬಂದು ಹೊಸ ಶಾಸನವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದರು ಇದರಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಬಹಳ ತೊಂದರೆಯಾದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲು ಯೊಚಿಸಬೇಕೆಂದು. ಬಂಗಾಳಾ, ಬರಿಸ್ಸಾ, ಬಿಹಾರ್. ಜಿಲ್ಲೆಗಳವರೂ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರೂ ಸೇರಿ ಬಂದು ಸಂಘವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ರಾಮುವೋಹನನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದರು. ಪ್ರಜಾಕ್ಷೇಮಚಿಂತನೆಯೇ ತನ್ನ ನೈಜ ಗುಣವಾಗುಳ್ಳ ರಾಮುವೋಹನನು ಒಡನೆಯೇ ಅದನ್ನೊಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಸರ್ಕಾರದವರಿಗೆ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಬಂದು ಮನವಿಯನ್ನು ಬರೆದನು, ಅದ

ಗಲ್ಲಿ 1793 ರಿಂದ 35 ವರ್ಷಗಳ ತನಕ ವಿಕರೀತಿಯಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದು ಧರ್ಮವಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಕ್ಷೇಮವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಬದಲಾಯಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವೆಂತಲೂ ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದನೋ ಆತನೇ ತಾನು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾದಿಯಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಿಚಾರಣೆ . ಕರ್ತನು ಹೇಗೆ ಆಗುವನೆಂತಲೂ, ಆತನೇ ವಿಚಾರಣಾಕರ್ತನಾದಲ್ಲಿ ತಾನು ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ವಿಧಿಸಿದ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಈಗ ಅಕ್ರಮವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸಲಾರದೆಂತಲೂ, ಬಡವನಾದ ಪ್ರತಿ ಜಮೀನ್ದಾರನೂ ಕಮಿಷನರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೆಂತಲೂ ' ಇಂಥಾ ಅನೇಕ ಹೇತುಗಳನ್ನುದಾಹರಿಸಿ. ಬರೆದು ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯು ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಅವರು ಇದರಮೇಲೆ ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸಿ ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಕೆಲವುಕಾಲದ ತನಕ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೂ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ತೆಗದುಹಾಕಲಿಲ್ಲ ರಾಮುವೋಹನನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಕೂಡ ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖರ ಸಂಗಡಲೂ ರಾಜ್ಯಾಂಗ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಈ ಅಕ್ರಮವನ್ನು ತೊಲಗಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ತುಂಬಾ ಕೃಷಿಮಾಡಿದನು, ಆದರೂ ಸರ್ಕಾರದವರು ಆ ಶಾಸನವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾನೂನೇ ಇದುವರೆಗೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವುದೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ.

1829 ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಜೇನಾ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಜರುಗುವ ವ್ಯಾಪಾರವೆಲ್ಲವೂ ಈಸ್ಟ್‌ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿಯವರ ವಶದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದುಧರ್ಮವಲ್ಲವೆಂತಲೂ ಪಶ್ಚಿಮಖಂಡವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದೂದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕಲುತನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂತಲೂ ಬಂದು ಚರ್ಚೆ ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು! ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ರಾಜರ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಬಂದು ಬಿನ್ನವತ್ತಳೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಕಳುಹುವುದಕ್ಕೆ 1829 ನೇ ಜನವರಿ ಹದಿನೈದರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ

ಟವರ್ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಬಂದು ಸಭೆ ಮಾಡಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಮು ಮೋಹನನು ಕೂಡಾ ಇದ್ದು ಯೂರೋಪಿನವರು ವಸತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಹಿಂದೂ ದೇಶವನ್ನು ಮಾತೃಭೂಮಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಲಾಭವೇ ಹೊರತು ಯಾವ ನಷ್ಟವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದನು. ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಸರ್ಕಾರದವರು ರಾಮುಮೋಹನನಿಂದ ಬಂದು ಸಾಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಆ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

1829-1830 ನೆಯ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳ ದಾಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವಾದ ಬಂದುಂಟಾಯಿತು. ಅದು ಮಕ್ಕಳ ಮತ್ತು ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳ ಸಮ್ಮತವಿಲ್ಲದೆಯೇ ತಂದೆಯು ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಮತ್ತಾವ ವಿಧದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ವಿನಿಯೋಗಿಸಬಹುದೇ? ಕೂಡದೆ? ಎಂಬ ವಿಷಯವು. 1816 ನೇ ವರ್ಷದ ತನಕ ಎಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯ ಸ್ಥಾನದವರೂ ತಂದೆಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೂ 1829-1830 ನೆಯ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಪ್ರಿಂಕೋರ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಧಾನನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ "ಸರ್ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಗ್ರೇ" ಎಂಬಾತನು ಪೂರ್ವದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಖಂಡಿಸಿ ತಂದೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಬಂದು ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಬರೆದನು. ಅದರ ಮೇಲೆ ರಾಮುಮೋಹನನ್ನು ನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹಿಂದುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಆ ತೀರ್ಮಾನವು ತುಂಬ ಅನ್ಯಾಯವಾದುದೆಂತಲೂ, ಹಿಂದೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವಾದುದೆಂತಲೂ ವಾದಿಸತೊಡಗಿದರು. ರಾಮುಮೋಹನನು ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅನರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸಿ ಹಲವು ಗ್ರಂಥಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ಬಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಚುರಿಸಿದನು. ಆ ಕಲ್ಲೋಲ

ವನ್ನು ನೋಡಿ ಸರ್ಕಾರದವರು ಮರಳಿ ಪೂರ್ವದ ವಿಧಿಯನ್ನೇ ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದರು.

ರಾಮಮೋಹನನು ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಮಾಡಿದ ದೇಶೋಪಕಾರಕಾರ್ಯಗಳಿಂದಲೂ, ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಆತನಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ದೇಶೋನ್ನತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ತುಂಬಾ ಅನುಭವವಿತ್ತೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಆ ಮಹಾತ್ಮನ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಲೌಕಿಕಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ರಾಜ್ಯತಂತ್ರ ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನೂ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಅವಕಾಶಗಳು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಎಂತಹ ರಾಜ್ಯತಂತ್ರ ಪ್ರವೀಣನಿಗಾದರೂ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಲದ ಸಹಾಯವು ಅಗತ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಆಗ ಇಂತಹ ಅವಕಾಶವು ದೊರೆತಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೂ ಎಂತಹ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದನೋ ಊಹಿಸಲಾರೆವು. ರಾಮಮೋಹನನು ಒಳ್ಳೇ ರಾಜತಂತ್ರಪ್ರವೀಣನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದ ವಿದೇಶರಾಜ್ಯತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆತನು ತೋರಿಸಿದ ಆಸಕ್ತಿಯೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿದೆ. ರಾಮಮೋಹನನು 1821 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆ (ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್) ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ತಿಳಿದಕೂಡಲೇ ತುಂಬಾ ಸಂತೋಷಿಸಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ಟವರ್‌ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೆಲ್ಲ ಬಂದು ಭ್ರಾತನ (ಪಬ್ಲಿಕ್ ಡಿನ್ನರ್) ವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಪೋರ್ಚುಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಏರ್ಪಟ್ಟತೆಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಸುದಾ ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದನು. ತುರ್ಕಿಯವರಿಗೂ, ಗ್ರೀಕರಿಗೂ, ಯುದ್ಧವು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಯುದ್ಧವರ್ತಮಾನಗಳನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ, "ಗ್ರೀಕರು ಸ್ವಾತಂತ್ರವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿ;" ಎಂದು ಕೋರುತ್ತಿದ್ದನು. 1821 ರಲ್ಲಿ ನೇಪಲ್ಸಿನವರು

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊಡೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸಾರಿ ರಾಮಮೋಹನನು ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಂ ಎಂಬ ಸ್ನೇಹಿತನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪಕ್ಷದವರಿಗೆ ಅಪಜಯವಾಯಿತೆಂಬ ವರ್ತಮಾನವು ತಿಳಿಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಆತನು ಬಹಳವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಿ "ಈ ಸುದ್ದಿಯು ನನಗೆ ಬಹಳ ವ್ಯಸನಕರವಾಗಿದೆ" ಎಂದು ಬಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಂರವರಿಗೆ ಬರೆದು ಕಳುಹಿ; ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತಾ ಕುಳಿತನು. ಈ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಯೋಚನೆಗಳು ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳಂತೆ ಹೊರಳಿ ಹೊರಳಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುವೋ, ನಾವು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಬಲ್ಲೆವು? 1830 ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಭುತ್ವವು ಮಾರ್ಪಟ್ಟಾಗ ತುಂಬಾ ಸಂತೋಷಿಸಿದನು. ಆ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳುವಾಗ ಇವನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೊರಡುವ ಹೊಗೆಯ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿದ್ದನು. ಹಡಗು ನೆಟಾಲ್ ಎಂಬ ರೇವಿನ ಬಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕೂಡಲೆ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಫ್ರಾನ್ಸಿನವರ ಬಂದು ಹೊಗೆಯ ಹಡಗಿನ ಮೇಲೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಗುರುತಿನ ಧ್ವಜಪಟವನ್ನು ನೋಡಿ ಅದರಲ್ಲಿದ್ದವರಿಗೆ ತನ್ನ ಸಂತೋಷವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಶುಭವಾದನವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಹಡಗಿನೊಳಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಾಗ ಆತನ ಕಾಲು ಬಂದು ಹಲಗೆಗೆ ತಗಲಿ ಬಲವಾದ ಗಾಯವು ಆಯಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ರೋಮ್ಯಕ್ಯಾಥೋಲಿಕ್ ಮತ ಸಂಘದವರ ಮೇಲೆ ರಾಜಶಾಸನಗಳು ಬಹು ಕ್ರೂರಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಅವರನ್ನು ಸರಕಾರದ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಜಾಪಕ್ಷದವರು ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿ ಸೇರಕೂಡದು; ಇಂತಹ ಕೆಲವು ಇಕ್ಕಟ್ಟುಗಳಿದ್ದುವು. ರಾಮಮೋಹನನು ಇವುಗಳಿಗಾಗಿ ಬಹಳ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ಕಾನೂನು ರದ್ದುಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಕೂಡಲೆ ಬಹು ಸಂತೋಷಗೊಂಡನು. ಹೀಗೆಯೇ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರೀಫಾರಂ ಬಿಲ್ಲನ್ನು

ಕುರಿತು ತನ್ನ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾದ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು. ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಯೋಚಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ರಾಜತಂತ್ರಜ್ಞಾನವು ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳದೆ ತೀರದು.

1817 ರಲ್ಲಿ ಅರಲ್ ಆಫ್ ಮಿನಿಸ್ಟರ್ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಫಿಟ್‌ಮಾಸ್ರ್ ಎಂಬ ಸೇನಾಧಿಪತಿಯೊಬ್ಬನು ಹಿಂದೂ ದೇಶವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಬಂದಾಗ ರಾಮಮೋಹನನ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಇದರಿಂದ ಈತನು ತನ್ನ ಪಯಣದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವನು. "ರಾಮಮೋಹನನು ನಮ್ಮ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿದನು, ಮತ್ತು ಅತನು ತನಗೆ ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಫಾರಸಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಒಳ್ಳೆಯ ಜ್ಞಾನ ಉಂಟೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅತನಿಗೆ ಯೂರೋಪ್‌ಖಂಡದ ಎಲ್ಲಾ ದೇಶಗಳ ವಿಷಯವಾದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ವಿಷಯವಾದ ರಾಜತಂತ್ರಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿವೆ. ಸ್ವತಂತ್ರರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನಿರಿಸುವ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ನನ್ನೊಂದಿಗೆ ವಾದಿಸಿದನು. ಇವುಗಳಿಂದ ಈತನು ಅಸಾಧಾರಣ ಪುರುಷನೆಂದು ನಾನು ಭಾವಿಸಿದೆನು."

ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೊರಡಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯು 1817 ರಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಆ ಕೋರಿಕೆಯು ಆಗ ನೆರವೇರದೆ ಹೋದುದರಿಂದ 1830 ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಇವನಿಗೆ ಅಷ್ಟು ದಿನಗಳತನಕ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಿಸದೆ ಏತರಿಂದ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾಯಿತೋ ಅದನ್ನು ರಾಮಮೋಹನನು ಬಂದು ಕಡೆ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಬರದಿರುವನು. "ನಾನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಯೂರೋಪ್ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯು

ಲ್ಪಟ್ಟ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾವಿಷಯದ ವ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ ಓದುತ್ತಾ ಅವುಗಳನ್ನು ಓದುವಾಗಲೆಲ್ಲ ಆ ದೇಶದ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ರಾಜನೀತಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದೆಂತಲೂ, ಅವರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾನಾಗರಿಕಾದಿಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರುವುವೆಂತಲೂ, ಶಾಸ್ತ್ರಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ದೇಶವು ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಹೊಸ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುತ್ತಿರುವುದೆಂತಲೂ ಮತ್ತು ಅವರು ತುಂಬಾ ಭಾಗ್ಯವಂತರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತಲೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಲಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಮಹೋನ್ನತಪದವಿಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಂದುಸಾರಿ ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯೊಂದು ಹುಟ್ಟಿ, ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದು, ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಬಲವಾಗಿ ಬೇರೂರಿತು ಆದರೆ ಕೆಲವು ಅಭ್ಯಂತರಗಳಿಂದಲೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನನ್ನ ಸ್ವಂತ ತೊಂದರೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ನನ್ನ ಕೋರಿಕೆಯು ಈಡೇರದೆಹೋದರೂ ಕೊನೆಗೆ 1830 ನೆಯು ನವಂಬರು 19 ರಲ್ಲಿ ನಾನು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದೆನು.

ರಾಮುಮೋಹನನು ಹೇಳಿದ ಸ್ವಂತ ತೊಂದರೆಗಳು ಎರಡು ವಿಧವಾದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು, ಇದುವರೆಗೆ ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಇವನ ಅಣ್ಣನ ಮಕ್ಕಳು ಇವನಿಗೆ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತವಾದ ಆಸ್ತಿಯು ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ದುರುದ್ದೇಶದಿಂದ ಹೂಡಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯ, ಈ ವ್ಯವಹಾರವು ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳತನಕ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದು, ರಾಮುಮೋಹನನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೊರಡುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಮುಂಚೆ ಇವನ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು. ಆಗ ಇವನ ತಾಯಿಯು ಉಳಿದಿದ್ದ ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತವಾದ ಆಸ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ರಾಮುಮೋಹನನಿಗೂ ಅವನ ಅಣ್ಣನ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟು, ತಾನು ಜಗನ್ನಾಥಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಲಧರ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದಳು. ಎರಡನೆಯ ತೊಂದರೆ ಯಾವುದೆಂದರೆ, ತನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಾಕಾದಷ್ಟು

ದ್ರವ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ? ಇವನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಹಣದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಮೂರು ಪಾಲೆಲ್ಲವೂ ದೇಶೋಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವೆಚ್ಚಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಹಣವು ತನ್ನ ಕುಟುಂಬಪೋಷಣೆಗೆ ಸಾಲದೆ ಇದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಭಗವಂತನು ಈ ಮಹಾತ್ಮನ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪರಿಹರಿಸಿದನು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಗೆ ರಾಜನಾಗಿದ್ದ ಎರಡನೆಯ ಅಕ್ಬರನೆಂಬುವನು ಕಂಪೆನಿಯವರು ತನಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಅನೇಕ ಅಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದುದರಿಂದ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ರಾಜನಿಗೆ ಬಿನ್ನವಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದ್ದನು. ಆದುದರಿಂದ ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ರಾಮಮೋಹನನನ್ನೇ ತನಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಆತನನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಕಳುಹಿದನು. ಈ ದಿಲ್ಲೀಶ್ವರನ ಸಹಾಯವೇ ರಾಮಮೋಹನನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೊರಡಲು ಅನುಕೂಲಪಡಿಸಿತು. ಅಂತಹ ಸಹಾಯವು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು.

ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಆತಂಕಗಳಲ್ಲದೆ ಆತನು ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವು ಇದ್ದಿತು. ತಾನು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದ ಸಂಘ ಮತ್ತು ಮತಸಂಸ್ಕರಣಗಳು ಕ್ರಮವಾದ ಆಚರಣೆಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ತಾನು ಅವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೂರ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಅದುವರೆಗೆ ತಾನು ಮಾಡಿದ ಕೃಷಿಯೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದೋ ಏನೋ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಮತ್ತೊಂದು. ಈ ವಿಚಾರವು ಈ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ತೊಲಗಿ ಹೋಯಿತು. ತಾನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಬಹು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಜಯವನ್ನು ಪಡೆದುವು. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ಜನರು ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು ಸೇರಿ ಯಥಾವಿಧಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಜರುಗಿಸುತಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾನಂತರಿಗೆಲ್ಲಾ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ ಉಂಟಾಯಿತು. ಸಮಾಜವು ಯಾವಾಗಲೂ ಕೆಡದಂತೆ ನಡೆಯುವ ಪದ್ಧತಿ

ಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟವು. ಆದುದರಿಂದ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಮುಂದೆ ತಾನು ಎಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಆ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಯಾವ ಆತಂಕವೂ ಬರಲಾರದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯುಂಟಾಯಿತು.

ರಾಮಮೋಹನನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೊರಡಲಪೇಕ್ಷಿಸಿದುದು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ವಿನೋದಗಳನ್ನೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಗಳನ್ನೂ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಆತನು ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಇದ್ದ ದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯತಂತ್ರ ವಿಷಯವಾಗಿ ದೇಶಹಿತವನ್ನು ಬಯಸಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಅದಾವುದೆಂದರೆ—1833 ರಲ್ಲಿ ಕಂಪನಿಯವರ ಸನ್ನದಿನ ಅವಧಿಯು ಮುಗಿದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಆಗ ಅವರಿಗೆ ಹೊಸಸನ್ನದು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ದೇಶವನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವು ಸಂಗತಿಗಳು ಚರ್ಚಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ವ್ರಗಳಾಗಿವೆಯೆಂತಲೂ ಅಂತಹ ಮುಖ್ಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಾನು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಲಾಭಕರವಾಗಿರುವುದೆಂತಲೂ ಆತನು ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿದ್ದನು.

ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಧರ್ಮಸಭೆಯವರೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಸಹಗಮನವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದ ಶಾಸನಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ "ಬಿಥೀ" ಎಂಬವನನ್ನು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕನನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನೂ, ಪಯಣದ ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಹಣವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು, ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳ ಮುಂಚೆಯೇ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಸಫಲವಾಗದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವೂ ಬಂದಾಗಿತ್ತು. ಆ ಬಿಥೀಯವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೊರಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಬಂದು ವಿಚಿತ್ರವು ನಡೆಯಿತು. ಅದೇನೆಂದರೆ, ಆತನು ಧರ್ಮಸಭೆಯವರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ, ಭಗವಂತನ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಅವರ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯು ಅಂಗೀಕರಿಸಲ್ಪಡಲಿಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ

ಮಟ್ಟಗೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಅವರಿಗೆ ವಾಗ್ದಾನ ಮಾಡಿ ಹೊರಟನು. ಆದರೆ ತಾನು ಹಣಕೊಟ್ಟು ಅದುವರೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಟಕೆಟ್ಟನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವ ವರ್ತಕಸಂಘದವರ ಹೊಗೆಯ ಹಡಗು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವತ್ತು ಹರಿದಾರಿ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕೇಡ್‌ಗಿರಿ ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ವಿಲಾಯಿತಿಗೆ ಹೊರಡುವುದೆಂಬ ವರ್ತಮಾನ ತಿಳಿದುದರಿಂದ ಈತನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿಯೇ ಹಡಗನ್ನು ಹತ್ತಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಜಾಗ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಟು, ಆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹಡಗನ್ನೇರಿದನು. ಅದು ಹೊರಟ ಕೆಲವು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಓಡೆಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ರಂಧ್ರ ಬಿದ್ದು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಒಳಭಾಗವೆಲ್ಲಾ ಜಲಮಯವಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿತು. ಹಡಗುನಡಿಸುವವರು ಈ ಅಪಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಕ್ಷಣವೇ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ದಡಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೀರು ಬಾರದಂತೆ ತತ್ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಉಪಾಯವನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ, ಆ ರಂಧ್ರವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿ ಅದನ್ನು ನೆಟ್ಟಗೆ ಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪುನಃ ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಹೊರಟರು. ಕಲ್ಕತ್ತೆಯನ್ನು ಸೇರಿದಕೂಡಲೇ ಬೀಥಿಯವರು ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಧರ್ಮಸಭೆಯವರ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿವರಿಸಿ ತನಗೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಲಗಂಡವು ಬರತಕ್ಕುದಾಗಿದ್ದರೂ ಹಿಂದೂಸಹಗಮನ ಸದಾಚಾರಪುನರುದ್ಧಾರಣೆಯ ಧರ್ಮಪತ್ರವು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ತನಗೆ ಆ ಅಪಮೃತ್ಯುವು ತಪ್ಪಿಹೋಯಿತೆಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಾಗಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿನ ಒಂದು ವೃತ್ತಾಂತಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. "ಬೀಥೀಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸರಿಯಾದುದಲ್ಲ. ತುಂಬಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಅಂಗೀಕರಿಸುವ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯು ತನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿದ್ದವರೆಲ್ಲರ

ಪ್ರಾಣಗಳಿಗೂ ಅಪಾಯವು ತಟಸ್ಥವಾಯಿತು." ಮತ್ತೊಂದು ವರ್ತಮಾನ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ "ಬೀಥೀಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಯೋಗ್ಯವಾದುದಲ್ಲ. ಹಿಂದೂ ದೇಶದಲ್ಲಿನ ಅನಾಥ ಯುವತಿಯರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಬೇಕಾದ ನ್ಯಾಯವೇ ಅತನನ್ನು ಮರಳಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿತು" ಎಂದು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ರಾಮಮೋಹನನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೊರಡುತ್ತಾನೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಹರಡಿತು. ಹಿಂದೂದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರಮುಖರೊಬ್ಬರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಈ ಮಹಾಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನಮ್ಮವರಿಗೆಲ್ಲ ಮೊದಲು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾದವನು ಈ ಮಹನೀಯನಾದ ರಾಮಮೋಹನನೇ. ಈತನ ಸಮುದ್ರಯಾನದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡತೊಡಗಿದರು. ದಯಾಮಯರಾದ ಕೆಲವರು, "ಅಯ್ಯೋ ಪಾಪ! ಇವನು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಅಚೆ ಅನೇಕ ಸಾವಿರ ಗಾವುದಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವನಲ್ಲಾ" ಎಂದು ವಿಚಾರಗೊಂಡರು. ಪೂರ್ವಾಚಾರಪರಾಯಣರಾದ ಕೆಲವರು ಮೂರ್ಖರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಗೋಮಾಂಸಭಕ್ಷಕರಿರುವ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಾರದೆಂತಲೂ, ಸಮುದ್ರಯಾನವು ನಿಷಿದ್ಧಕಾರ್ಯವೆಂತಲೂ ವ್ಯಾಸ ಮಹಾಮುನಿಯು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಸಂಕರಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಗಿದೆ ಎಂತಲೂ ಹಲವು ವಿಧವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ರಾಮಮೋಹನನು ವಿಲಾಯಿತಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನಂತೆ? ಎಂಬ ಮಾತುಗಳೇ ಕೇಳಬರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದವರೆಲ್ಲರೂ ಅತನು ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಡಬೇಕೆಂತಲೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮತವನ್ನೂ, ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತ ಸ್ವತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದೆಂತಲೂ ಪಟ್ಟು ಹಿಡಿದರು. ಕೆಲವರು ವೃದ್ಧರಾದ ಸ್ನೇಹಿತರು "ಅಣ್ಣಯ್ಯ!

ಇಂಥಾ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಡ" ಎಂದು ಬೋಧಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಬಹಳ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸಹಿಸುವ ಅಭ್ಯಾಸಗೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಚಾರವು ಆರಂಭಿಸಿದಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ದುರಾಗತಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸೈರಿಸಿ ತನ್ನ ಅಂತರಾತ್ಮನು ನ್ಯಾಯವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿರುವ ಸ್ವಭಾವವನ್ನುಳ್ಳ ರಾಮು ಮೋಹನನಿಗೆ ಯಾವ ಅಸ್ತಿಯಲ್ಲಿಯಾದರೂ ತನಗೆ ಇರುವ ಪಕ್ಕು ತಪ್ಪುವುದೆಂಬ ಭಯವಾಗಲಿ, ಮತಭ್ರಷ್ಠನಾಗುವೆನೆಂಬ ವಿಚಾರವಾಗಲಿ, ಮನೆಯವರ ಗೋಳಾಟವಾಗಲಿ, ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳಾದಾವು? ಆತನು ಇವುಗಳೊಂದನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಹಿಂದೂದೇಶದ ಅದೃಷ್ಟ, ನಾಗರಿಕತೆ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಮುಂತಾದುವು ಯಾವ ದೇಶದವರ ದಯೆಯಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಬೇಕಾಗಿವೆಯೋ ಯಾವದೇಶದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ನ್ಯೂಟ್, ಬೇಕ್, ಷೆಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್, ಮಿಲ್ಟ್ ಎಂಬ ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತರಾದ ಕವಿವರ್ಯರು ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪನಗೊಳಿಸಿದರೋ, ಯಾವ್ದರ ಸುಸ್ಥಿತಾನ್ನತ್ವವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ತಾನು ಬಾಹುಕಾಲದಿಂದ ಆತುರಗೊಂಡನೋ ಆ ದೇಶವನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾದನು.

ರಾಮುಮೋಹನನು ಪ್ರಯಾಣಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಜತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಅಲ್ಬೈರ್ ಎಂಬ ಹೊಗೆಯ ಹಡಗನ್ನೇರಿ ಹೊರಡುವ್ದಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಈ ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಮೂವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡನು. ಅವರಲ್ಲಿ ರಾಮುರತ್ನಮುಖರ್ಜಿ, ರಾಮುಹರಿಮುಖರ್ಜಿ ಎಂಬವರಿಬ್ಬರು ಪರಿಚಾರಕರು, ಮೂರನೆಯವನು ರಾಮುಮೋಹನನು ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಾಕುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಾರಾಂ ಎಂಬ ಹುಡುಗನು. ಇವನು ಹರಿದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಎದೆಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಯುವ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಾಯಿತಂದೆಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದವನಾಗಿದ್ದುದನ್ನು, ಡಫ್ ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿ

ಷನು ನೋಡಿ ಬಹಳ ಕರುಣಾಳುವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಮಗುವಿನ ಅವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಕರೆದುತಂದು ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಲಹುತಿದ್ದನು. ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಈತನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೊರಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದುದರಿಂದ ಆತನು ರಾಮಮೋಹನನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು, ಸ್ನೇಹಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಈ ಮಗುವನ್ನು ನಿನ್ನವಶದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪೋಷಿಸು, ಎಂದು ಹೇಳಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಬಾಲರಲ್ಲಿ ವಿದೇಶೀಯರಿಗೇನೆ ಇಷ್ಟು ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಿರುವಲ್ಲಿ ಸ್ವದೇಶಸ್ಥರಾದ ನಾವು ಅಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ದಯೆತೋರದೆ ಇರುವೆವೇ ? ಎಂದು ಹೇಳಿ ರಾಮಮೋಹನನು ಅವನನ್ನು ತನ್ನವಶಕ್ಕೆ ತಗದುಕೊಂಡನು. ಆದರೆ ಡಫ್ ದೊರೆ ತಿರುಗಿ ಬಾರನೆಹೋದುದರಿಂದ ರಾಮಮೋಹನನ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಬಾಲಕನಿದ್ದುಬಿಟ್ಟನು. ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಈ ಬಾಲಕನಮೇಲೆ ಪುತ್ರವಾತ್ಸಲ್ಯವುಂಟಾಯಿತು. ಬಂದೊಂದುವೇಳೆ ಮಲಗಿದ್ದಾಗ ಇವನಮೆಲೆ ಬಿದ್ದು ದುಮುಕುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕೋಪಿಸದೆ, ಯಾವಾಗಲೂ ರಾಜಾ ರಾಜಾ ಎಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾ, ಅವನನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಬಂದುಸಾರಿ ಧರ್ಮಸಭೆಯವರು ವಿರೋಧಭಾವದಿಂದ ಈ ಹುಡುಗನು ಮ್ಲೇಚ್ಛನೆಂಬ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ, ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ರಾಮಮೋಹನನು ಪಬ್ಲಿಕ್ ಬಾಹ್ಯನೆಂದು ನಿಷೇಧಿಸಿದರು. ನಮ್ಮ ಕಥಾನಾಯಕನು ಈ ಮೂವರನ್ನೂ ಸಂಗಡ ಕರೆದುಕೊಂಡು 1830 ನೆಯ ನವಂಬರು 19 ರಲ್ಲಿ ಹೂಗ್ಲಿಯ ಬಳಿ ಹೊಗೆಯ ಹಡಗನ್ನು ಹತ್ತಿದನು. ಈತನು ಹೊರಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಾಪ್ತನಾದ ದ್ವಾರಕಾನಾಥಠಾಕೂರನ ಮನೆಗೆ ಹೋದನು. ಆಗಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಹರ್ಷಿಯಾದ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರವರು ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವರು. ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಜನರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಲೆಕ್ಕಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ

ವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿಶಾಲವಾದ ದ್ವಾರಕಾನಾಥನ ಮನೆಯು ಅಂಗಳವೂ ಸೋಪಾನಗಳೂ ಜನರಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದವು. ಕೆಲವರು ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ನಿಂತಿದ್ದರು.

ತನ್ನಯ ಲಾಭವನೆಳಸದೆ |
ಸನ್ನುತಮತಿಯಾಗಿ ಲೋಕಹಿತವೊಡರಿಸುತುಂ ||
ಮನ್ನಣೆಯನಾಂತಸದ್ಗುಣಿ |
ಗಿನ್ನಣಯಾರ್ಜಗದೆ ಸುಗುಣಸಾಗರನೀತಂ ||

ಐದನೆಯ ಪ್ರಕರಣ.

ಯೂರೋಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ರಾಜಾ ರಾಮಮೋಹನರಾಯರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಅತನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೊರಡಬೇಕೆಂಬ ಕೋರಿಕೆ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಈತನ ಹೆಸರನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ತಂದವರು ಮತಬೋಧಕರು. ರಾಮಮೋಹನನು ಸಹಗಮನವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ಅತನಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೋದಿ, ಅತನನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೊಗಳಿ, ಅವನ ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಸೀಮೆಗೆ ಬರೆದು ಕಳುಹುತ್ತ ಬಂದರು. ಅಲ್ಲಿನವರು ಆ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರು. ತರುವಾಯ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಕ್ರಿಸ್ತಮತದಲ್ಲಿ ಗಮನವಿತ್ತು, ಅವರ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ವರ್ತಿಸಿದ ಮೊದಲು ಅತನ ಪ್ರಭಾವವು ಅಮೇರಿಕಾಖಂಡದತನಕ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಇರಾಂಪುರದಲ್ಲಿನ ಮತೋಪದೇಶಿಗಳ ಸಂಗಡ ಮತವಿಷಯ

ವಾದ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಮೇರಿಕಾದಲ್ಲಿನ ಯೂನಿಟೇರಿಯ್ ಮತಸಂಘದವರು ತಮ್ಮ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾದ ಸಂತೋಷವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ಆ ಚರ್ಚಾಗ್ರಂಥಗಳು ಅಮೇರಿಕಾದಲ್ಲಿನ ಸಂಯುಕ್ತಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವುವೇಳೆ ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಉಭಯರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಉತ್ತರಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗಳ ಮೂಲಕ ಈತನ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಮಮೋಹನನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆದ ಮಿಸ್ ಮೇರಿ ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್ ಎಂಬಾಕೆಯು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈತನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೊರಡಲಿಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿರುವಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹೇಳುವೆವು! ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್ ಮತಸಂಘದವರ 1816ನೆಯ ವರ್ಷದ ರಿಪೋರ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಸವನ್ನು ಬರೆದು ಹೊಗಳಿರುವರು! ಮತ್ತು ಅದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೊರಟ್ಟ ಚರ್ಚ್ ಆಫ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸೆಪ್ಟಂಬರು ತಿಂಗಳಿನ ಮಿಷನೇರಿ ರಿಜಿಸ್ಟರಿನಲ್ಲಿ ಈತನ ವಿದ್ವತ್ತೈಪುಣ್ಯವನ್ನೂ, ಗ್ರಂಥರಚನೆಗಳನ್ನೂ ಹಿಂದೂ ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನೂ, ದೇಶೋಪಕಾರ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತು ಬಹು ಮನೋಹರವಾದ ಪದಗಳಿಂದ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬರೆದರು. ಮದ್ರಾಸಿನ ಪಾದರಿಗಳು ಅನೇಕಸಾರಿ ಈತನ ಯೋಗ್ಯತಾ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಬರೆದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ವರ್ತಮಾನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಅಮೇರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪಾದರಿ ವೀರ್, ಎಂಬಾತನು ಈ ಮಹಾತ್ಮನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿ ಉತ್ತರಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗಳಮೂಲಕ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ತನ್ನ ಸಂತೋಷವನ್ನೂ ರಾಮಮೋಹನನ ವಿದ್ಯಾ ಬುದ್ಧಿ ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನೂ ಪತ್ರಿಕಾಮುಖದಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸುತಿದ್ದನು. ಹಿಂದೂ ದೇಶವನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದ, ಲೆಫ್ಟ್ಯ

ನೆಂಟ್ ಕರ್ನಲ್ ಪಿಡ್ಜಿಕೀರ್ಕ್ಸ್ ಎಂಬ ಸೇನಾಪತಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರಯಾಣದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಈತನ ವಿಪುಲವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೊಗಳಿ ಬರೆದಿರುವನು. ಪ್ರಸಿದ್ಧಪತ್ರಿಕಾಧಿಪತಿಯಾದ ಬಕಿಂಗ್‌ಹಾಂ ಎಂಬವನು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ತನಕ ತನ್ನ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇವನಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾ ಬಂದನು. ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪತ್ರಿಕಾಧಿಪನಾದ ಎಂ. ಡಿ. ಎಕಾಸ್ತಾ ಎಂಬವನು ರಾಮಮೋಹನನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಬರೆದು ತನ್ನ ಸ್ವದೇಶವಾದ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಕಳುಹಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು A. B. ಗ್ರೇಗರಿ ಎಂಬ ಪಂಡಿತನು ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರೂಪವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಈತನ ಹೆಸರು ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಅದು 1820 ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು "ಮಂತ್ಲಿರಿ ಮಾಜಿಟರಿ" ಎಂಬ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಹೀಗೆ ವಾರ್ತಾಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಯೂರೋಪಿಯನ್ನರೆಲ್ಲರೂ ಈತನ ಪವಿತ್ರಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ, ದಿವ್ಯನಾಮವನ್ನೂ, ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಸಂತೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಸಾರಿ ಆತನಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಗೌರವನ್ನು ಸುದಾ ಹೊರಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ೧೮೩೦ ರಲ್ಲಿ "ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಆಂಡ್ ಫಾರೆಸ್ ಯುನಿಟೇರಿಯನ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್" ನವರು ತಮ್ಮ ಸಂವತ್ಸರೋತ್ಸವದ ವೇಳೆ ಬಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಈತನ ಶ್ರೇಯೋಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನುಬಯಸಿ, ಅವರ ದೇಶಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ದ್ರಾಕ್ಷಾ ಪಾನಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆರ್, ನಾಟ್. ಎಂಬ ವಾಗ್ಮಿಯು ರಾಮಮೋಹನನ ಅಸದೃಶ ಶಕ್ತಿಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬಹಳಹೊತ್ತು ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಡಿ, ಇಂಥಾ ಯೋಗ್ಯತಾವಿಶೇಷವನ್ನುಳ್ಳ ಪುರುಷನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲ, ಯೂರೋಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಜನ್ಮಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಹಸಗೊಳುತ್ತಿರುವೆನೆಂದು ನುಡಿದನು.

ಯೂರೋಪ್ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಮಹಾ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ರಾಮಮೋಹನನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಅಂಥ ಮಹಾನುಭಾವನನ್ನು ತಮ್ಮ ಜೀವಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದುಸಾರಿ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಕಾದಿದ್ದ ಅಲ್ಲಿನ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿದಕೂಡಲೆ ಅವರಿಗೆ ಉಂಟಾದ ಸಂತೋಷವು ಅಷ್ಟಿಷ್ಟೆಂದು ಹೇಳಕೂಡದಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ತುಂಬ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಈತನನ್ನು ನೋಡುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಎದುರುನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಈಗಿನಂತೆ ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕಾಖಂಡವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು, ಯೂರೋಪಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ಕಾಲವು ಹಿಡಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ರಾಮಮೋಹನನು ಸುದಾ ನಾಲ್ಕುತಿಂಗಳೂ ಇಪ್ಪತ್ತು ದಿನಗಳು ಹೊಗೆಯ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿದ್ದು 1831 ನೇ ಏಪ್ರೆಲ್ 3 ನೇ ತೇದಿಯಲ್ಲಿ ಲಿವರ್ ಪೂಲ್ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸೇರಿದನು.

ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಹಡಗಿನ ಮೇಲೆ ಕಾಲಿಟ್ಟ ಈ ಹಿಂದೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಯಾವಯಾವ ಆಶ್ಚರ್ಯಗಳು ಕಾಣಬಂದವೋ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ರಾಮಮೋಹನನ ಅವಸಾನವು ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ದಿನಚರಿಯ (ಡೈರಿ) ವಹಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಅಸಂಭವಗಳನ್ನು ತಾನು ಬರೆದಿಟ್ಟಿರುವಂತೆ ರಾಮಮೋಹನನು ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವನು. ಆದರೆ ಆತನ ಅಕಾಲ ಮರಣದಿಂದ ಈ ಚರಿತ್ರೆಯು ನಮಗೆ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತನ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಕಾಪಾಡದೆ ಹೋದುದರಿಂದ ಆ ದಿನಚರಿ ಪುಸ್ತಕವು ಸುದಾ ಈಗ ನಮಗೆ ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ನಶಿಸಿತು.

ಆದರೂ ರಾಮುವೋಹನನು ಚಡಗಿನಲ್ಲಿದ್ದಕಾಲದ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಬೇರೆ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಂದಿವೆ. ಸಯದ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಆಂಗ್ಲೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸನು ರಾಮುವೋಹನನಿಗೆ ಪರಿಚಿತನಾದನು. ಆದುದರಿಂದ ಆತನು ತನ್ನ ಯಾತ್ರಾಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ರಾಮುವೋಹನನನ್ನು ಕುರಿತು. ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವನು. "ಹೊಗೆ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ನಾವು ಇದ್ದ ಕೊಠಡಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ರಾಮುವೋಹನ ರಾಯನೆಂಬ ಹಿಂದೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೊಬ್ಬನಿದ್ದನು. ಆತನ ಅಡಿಗೆಗೆ ಬೇರೆ ಒಲೆ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ವೊಟ್ಟವೊದಲು ಆತನು ಸ್ವಲ್ಪ ಶ್ರಮಪಟ್ಟನು. ಆತನು ತನ್ನ ಭೃತ್ಯರೊಂದಿಗೆ ತಾನೂ ಆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಭೋಜನವಾಡುತ್ತಾ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಾರದೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಗಾಳಿ ಬೀಸಿದಾಗ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಅಲೆಗಳೆದ್ದು ಬರುವಾಗ ಆತನು ಒಂದುಸಾರಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅವುಗಳ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿದ್ದನು. ತಾನಿರುವ ಕೋಣೆಯು ಬಹು ಇಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿಯೇ ಇದೆಯೆಂದು ಒಂದುಸಾರಿ ಹೇಳಿದನು. ಹಾಗೆ ಇದ್ದ ಆ ಚಿಕ್ಕ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸವರಿಸಿಕೊಂಡು ಇದ್ದುದನ್ನುನೋಡಿ ಆತನಿಗೆ ಭೃತ್ಯರಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಆದರವಿರುವದೆಂದು ತಿಳಿದೆನು. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಹಗಲಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಪ್ರಯಾಣಿಕರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಪಙ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಳಿತು ಭೋಜನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಈತನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಹಿತವಾಗುವಂತೆ ಲೋಕದ ವಾರ್ತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಬರುವನು. ಆತನು ಸಂತೋಷಪ್ರಿಯನೂ, ವಿದ್ಯಾವಿಶಾರದನೂ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಬುದ್ಧಿವಂತನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಆತನಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಗೌರವವುಂಟಾಯಿತು. ಆತನು ತನ್ನಸಂಗಡ ಒಂದು ಆಕಳನ್ನೂ ತಂದಿದ್ದನು. ನೆಟಾಲಿನಲ್ಲಿ ಆತನು ಫ್ರೆಸಿನವರ ಹಡಗಿನಮೇಲೆ ಇದ್ದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಧ್ವಜವನ್ನು

ನೋಡಿ ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಾಗತವನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಆತನ ಕಾಲಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಪೆಟ್ಟಾಗಿ ಗಾಯವಾಯಿತು. ಪಾಪ! ಅದು ಆತನನ್ನು ಬಹುಕಾಲ ಬಾಧಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯುವೆನು"

ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ರಾಮಮೋಹನನು ಈದಿನ ಹೊಗೆ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಲಿವರ್ಪೂಲಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುವನೆಂಬ ವರ್ತಮಾನವು ದಿನಂಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಡುವ ವಾರ್ತಾಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದುವರೆಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ವಿಲ್ಲಿಯಂರಾತ್‌ಬೂ೯ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯನು ರಾಮಮೋಹನನ್ನು ತನ್ನ "ಗ್ರೀನ್‌ಬ್ಯಾಕ್" ಎಂಬ ವಿಶಾಲಭವನದಲ್ಲಿ ಬಿಡಾರಮಾಡಲು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನೆಂದು ಆತನಿಗೆ ಒಂದು ಪತ್ರ ಬರೆದನು. ಆದರೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಿಯನಾದ ರಾಮಮೋಹನನು ಅದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸದೆ "ಡೆಡ್ಲಿ" ಎಂಬ ಸತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಕೊಂಡನು. ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಆತನನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟುಬಂದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಗೇಹಡಗಿನ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥನಾಗಿದ್ದು, ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನ ಕೀರ್ತಿಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಆತನನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದ ಯೌವ್ವನ ಪುರುಷನೊಬ್ಬನಿದ್ದನು. ಆತನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು, ತಾನು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಆತನನ್ನು ನೋಡಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ, ತಾನು ಕಂಡ ಕೆಲವು ಗುರುತುಗಳನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿದನು. ರಾಮಮೋಹನನು ಆತನಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಪ್ರಮುಖರನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದಹಾಗೆ ಆತನಿಗೆ ಕೂಡ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು.

ಲಿವರ್ಪೂಲಿನಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮರ್ಯಾದೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಲ್ಲಿಯಂ ರಾಸ್ಕೋ ಎಂಬವರು ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಬೆಳಿಸಿದುದು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಈತನು ರಸಾಯನ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳೀ ಪಂಡಿತನು. ಈಗಲೂ ಈತನ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ರಸಾಯನ ಶಾಸ್ತ್ರಪಂಡಿತನೂ ತಿಳಿದೇ ಇ

ರುವನು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈತನು ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾತಿಶಯದಿಂದ ತುಂಬ ಹೆಸರು ಗೊಂಡಿದ್ದನು. ನಮ್ಮ ಅದೃಷ್ಟ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಇವನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದವರು ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಮುವೋಹನನ ಸಾಂಗತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಬರೆದಿರುವರು. ರಾಮುವೋಹನನ್ನು ಕುರಿತ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳು ಅದರಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತವೆ. ಈತನು ತನ್ನ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಜೀಸಸ್ ಹೇಳಿದ ನೀತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವಾಗಿ ಬರೆಯಲಾರಂಭಿಸಿ, ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ತಿಮಾಡದೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಆತನು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮುವೋಹನನಿಂದ ಬರೆದು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜೀಸಸ್ಸಿನ ನೀತಿಗಳು, ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ, ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ರಾಮುವೋಹನನು ಯೂರೋಪಿಗೆ ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದೆರಡು ವರುಷಗಳ ಮುಂಚೆ ಓದಿ, ಆತನ ಅಸಾಧಾರಣ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟು ವಿಶೇಷ ನಾಗರಿಕತೆಯುಳ್ಳ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸುದಾ ಇಂಥಾ ವಿದ್ವಾಂಸನಿರುವುದು ಅಪರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿದನು.

ಅಂದಿನಿಂದ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನನ್ನು ಕಂಡು, ಮಾತನಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆಯು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದ ಕಸಿಯಿಂದ ತನಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ತರುವಾಯ ತನ್ನಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಟ್ಟು ಒಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನ ಮೂಲಕ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಮುವೋಹನನ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿ ಆ ಪತ್ರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದನು " ಕೆಲವು ದಿನಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಪವಿತ್ರಪಾದವು ಪಶ್ಚಿಮರಾಜ್ಯಗಳಮೇಲೆ ಬಿಜಯಮಾಡಿಸುವದೆಂಬ ಸುವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಆ ಸುದಿನವು ಇನ್ನೆಷ್ಟು ದಿನಗಳಿಗೆ ಬರಬಲ್ಲದೋ ? ಅದುವರೆಗೆ ಬದುಕಿದ್ದು ಆ ಮಹದಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಭಾಗ್ಯವು ನನಗೆ ಲಭಿಸದೆಂದು ತಿಳಿಯುವೆನು.

ಈ ದುಃಖಭೂಯಿಷ್ಟವಾದ ಮುಪ್ಪು ನನ್ನನ್ನು ಬಲವಾದ ರೋಗಗಳಿಂದ ಪೀಡಿಸದೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ನಾನು ಇದುವರೆಗೆ ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಸಂದರ್ಶನವನ್ನು, ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆನು. ನೆರವೇರಲಾರದ ಹಲವು ಕೋರಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಯಸಿದರೆ ಫಲವೇನು ? ಲೋಕೋಪಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿದ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ ತಮ್ಮಿಂದ ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷಗೊಂಡು ನನ್ನ ಪ್ರಕೃತದ ದಶೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅಷ್ಟುಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ತೃಪ್ತಿಹೊಂದಿರುವೆನು.

ಹೀಗೆ ರಾಮಮೋಹನನನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ತುಂಬಾ ಆಶಿಸುತ್ತಾ ಅತಿಶಯಪ್ರೇಮವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದ ವಿಲಿಯಂ ರಾಸ್ಕೋಯವರಿಗೆ ರಾಮು ಮೋಹನನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡನ್ನು ಸೇರಿ, ಈದಿನ ನಮ್ಮ ಲೆವರ್‌ಪೂಲ್ ಪಟ್ಟಣದ ಸತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಳಿದಿರುವನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಕಿವಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ೪೮ ವರುಷಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ ಆ ಮುದುಕಸಿಗೆ ಈ ವಾರ್ತೆಯು ಎಷ್ಟರ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತೋ ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ರಾಮುಮೋಹನನ ಸಂತೋಷವು ಸುದಾ ಹೀಗೆಯೇ ಇದ್ದಿತು. ರಾಸ್ಕೋಯವರು ನೋಡಬಂದಾಗ ರಾಮುಮೋಹನನು ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಸ್ತೋತ್ರಪಾತ್ರರಾದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಿದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ತುಂಬಾ ಸಂತೋಷವಾಯಿತೆಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಾ ಸವಿನಯವಾಗಿ ವಂದನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಈ ಮಾತಿಗೆ ರಾಸ್ಕೋವು ತುಂಬ ಸಂತೋಷಮಗ್ನಮಾನಸರಾಗಿ ಅವರ ದೇಶಾಚಾರದಂತೆ ವಂದನಾದಿಸತ್ಕಾರಗಳನ್ನಾಚರಿಸಿ, ಈ ಸುದಿನವನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಇಂದಿನತನಕ ನನ್ನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿರುವ ಈಶ್ವರನ ಪರಿಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ನಾನು ತುಂಬ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿರುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಹೀಗೆ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸೇರಿದ ತರುವಾಯ ರಾಮುಮೋಹನನು ಯಾವ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಬಂದನೋ ಅವುಗಳನ್ನು

ಕುರಿತು ಬಹಳಹೊತ್ತು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ರಾಸ್ಕೋಯವರು ಈತನ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ರಾಜ್ಯತಂತ್ರ ನಿಪುಣತೆಗೆ ತುಂಬ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರು. ರಾಸ್ಕೋಯವರೂ ಅವರ ಹೆಂಡತಿಯೂ ರಾಮು ಮೋಹನನಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಗೌರವವು ಮಹತ್ತರವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆತನ ಅತ್ಯದ್ಭುತ ಬುದ್ಧಿವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡು ಇತರ ಸ್ನೇಹಿತರೂ ಕೂಡ ಆತನಿಗೆ ಹೀಗೆಯೇ ಮರ್ಯಾದೆಮಾಡಿದರು. ಒಂದುದಿನ ರಾಮುಮೋಹನನು ಆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿನ ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಗೌರವವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಪಿರ್ಜಂ ಎಂಬ ಪಂಡಿತನೊಂದಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಸಂಭಾಷಿಸಿದನು. ಲಿವರ್‌ಪೂಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜದವರು ಸ್ತ್ರೀಜಾತಿಯ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಈತನನ್ನು ಗೌರವಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಭೆಕೂಡಿಸಿ, ಔತನಮಾಡಲೆಣಿಸಿ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಈತನು ತಾನು ಲಂಡನ್‌ಗೆ ಹೊರಡುವುದು ಬಹು ಅವಸರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿನಯಪೂರ್ವಕ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ಹೀಗೆಯೇ ಲಿವರ್‌ಪೂಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಿದ್ದು ರಾಸ್ಕೋಯವರಿಂದ ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಲಾರ್ಡ್ ಬೂಹಂ ಎಂಬ ಪ್ರಮುಖನ ಹೆಸರಿಗೆ ತಾನು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟು ಸಭೆ ನೆರೆದಿರುವಾಗ ಗ್ಯಾಲರಿ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಾಡುಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಎಲ್ಲಾ ಮಿತ್ರರಿಂದಲೂ ಅಪ್ಪಣೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪ್ರಯಾಣಸನ್ನದ್ಧನಾಗಿ ಹೊರಟನು.

ರಾಮುಮೋಹನನು ಲಿವರ್‌ಪೂಲಿನಿಂದ ಲಂಡನ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೊರಡುತ್ತಾ ಹೊಗೇಬಂಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅದರ ಉಭಯಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನನವರ ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕೂ ಅವರ ನಾಗರಿಕತೆಗೂ, ಜಾಣ್ಮೆಗೂ, ಆಶ್ಚರ್ಯಭರಿತಮಾನಸನಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಅನೇಕ ಅಂತಸ್ತುಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ದಿವ್ಯಮಂದಿರಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಇರ್ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸುಂದರ

ತರುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬೀದಿಗಳನ್ನೂ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಕಾಲ್ವೆಗಳ ನ್ನೂ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂತೆ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ಕಟ್ಟ ಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನೂ ದೃಷ್ಟಿಯಿಟ್ಟು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಷ್ಟೂ ಆತನಿಗೆ ಬೇಸರ ತೋರದೆ ಇತ್ತು. ಆಗ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನವರ ಐಶ್ವ ರ್ಯವೂ, ಹಿಂದೂದೇಶೀಯರ ಬಡತನವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾದುವು

ಈತನು ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಳಿದು ವಸ್ತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣವೇ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಯಂತ್ರಶಾಲೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದನು ಅಲ್ಲಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ರಾಮಮೋಹನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯಂತ್ರ ವನ್ನೂ ತೋರಿಸಿ ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಏವರಿಸಿದರು. ಯಂತ್ರ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಕರ್ಮಶಾಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿ ಕೆಲಸಗಾರರು ಹಿಂದೂದೇಶದಿಂದ ಒಬ್ಬ ರಾಜನು ಬಂದಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಗುಂಪುಕೂಡಿ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲ ವರಿಗೆ ಕೈಕೊಟ್ಟು (ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಮರ್ಯಾದೆ) ರಾಮಮೋ ಹನನು ತುಂಬಾ ಗೌರವಿಸಿದನು. ಈಪ್ರಕಾರ ಅಲ್ಲಿ ಬಂದು ದಿನವಿದ್ದು' ಮರುದಿನ ಲಂಡ್ರ್ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು,

ರಾಮಮೋಹನನು ಲಂಡ್ರ್ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ವೇಳೆಗೆ ರಾತ್ರಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಾದುದರಿಂದ ಆ ಪಟ್ಟಣದ ಬಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸತ್ರ (ಹೋಟಲ್)ದಲ್ಲಿ ಇಳಿದನು. ಆದರೆ ಆ ಸತ್ರದಲ್ಲಿನ ಕೋಣೆಗಳೆ ಲ್ಲವೂ ಬಹು ದುರ್ಗಂಧಮಯವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಇರಲೊಪ್ಪದೆ, ಊ ಟವಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ತಂಗಿದ್ದು ಬಡನೆಯೇ ಬಂದು ಬಾ ಡಿಗೆ ಬಂಡಿಯಮೇಲೆ ಹತ್ತಿ "ಎಡಲ್‌ಫಿ" ಎಂಬ ಸತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಬಿಡಾರ ಮಾಡಿದನು.

ಹೀಗೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ರಾಮಮೋಹನನು ಯಾವವಿಧವಾದ ಅಟ್ಟಹಾಸವೂ, ಆರ್ಭಟವೂ ಇಲ್ಲದೆ ದೇಶಸಂಚಾರಮಾಡುವ ಸಾಮಾನ್ಯಪುರುಷನಂತೆ ಲಂಡನ್ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರಜೆಗಳು, ಸರ್ಕಾರದವನು ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯನು ಯಾವನಾದರೂ ಬಂದಾಗ ಮಾತಕ್ಕ ಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆತನಿಗೆ ಮಾಡಿ ಗೌರವಿಸಿದರು. ಈತನು ಲಂಡನ್ ಸೇರಿದನೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಕೇಳಿದಕೂಡಲೆ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾದವರೂ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಈತನ ಹೆಸರನ್ನಿದುವರೆಗೆ ಕೇಳಿರುವವರೂ ಬಂದು ಈತನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈತನು ತಂಗಿದ್ದ ರೀಜಂಟೆಂಬ ಬೀದಿಯೆಲ್ಲವೂ ಬೆಳಗ್ಗೆ 11 ಗಂಟೆಯಿಂದ ಸಾಯಂಕಾಲ 4 ಗಂಟೆಯ ತನಕ ಬಂಡಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ರಾಮಮೋಹನನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಮಾತನಾಡುವುದೆಂಬುದೊಂದು ಗೌರವವಾಗಿ ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದವರೆಲ್ಲರೂ ಆತನ ಧೈರ್ಯವನ್ನೂ ಲೋಕಾನುಭವವನ್ನೂ, ಬುದ್ಧಿವಿಶೇಷವನ್ನೂ ಪ್ರತಿಭಾಪ್ರಭಾವವನ್ನೂ ಮೃದುಮಧುರ ಪದಗುಂಫನವನ್ನೂ ಕೊಂಡಾಡಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು ದೊಡ್ಡತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನೊಬ್ಬನು ಇವರೊಡನೆ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನ ತನಕ ಮಾತನಾಡಿ "ನಿಮ್ಮಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿ ನೋಡಿದೆನು , ಅವುಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬ ಹಿಂದುವು ಬರೆದನೆಂದು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬರೆಯಲ್ಪಡದೆ ಹೋಗಿದ್ದರೆ ಅವು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಪರಿಮಿತ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಒಬ್ಬ ಇಂಗ್ಲಿಷರವನೇ ಬರೆದಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದೆನು" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು

ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಲಂಡನ್ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿಯ ಸಂಘದವರು ನೂತನವಾಗಿ ತಮ್ಮ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಆ ಮಹನೀಯನಿಗೆ ಸ್ವಾಗತವನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸಭೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದರು. ರಾಮಮೋಹನನು

ಡಾಕ್ಟರ್, ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್, ಎಂಬ ಸ್ನೇಹಿತನೊಡಗೂಡಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. (ಈತನು ಲಂಡ್ರ್ಜನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮತಬೋಧಕನು, ಬ್ರಿಷ್ಟಲೆ ನಗರವಾಸಿ, ರಾಮಮೋಹನನು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂದಿನಿಂದಲೂ ಆತನಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದನು. ಈಗ ರಾಮಮೋಹನನು ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ಬಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಆತನಿಗೆ ಬಹಳ ಆಪ್ತನಾದನು. "ಲಾಸ್ಟ್ ಡೇಸ್ ಆಫ್ ರಾಮಮೋಹನರಾಯ್ ಇನ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್" ಎಂಬ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದ "ಮಿಸ್ ಮೇರಿ ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್" ಎಂಬ ಸಾಧ್ವೀಮಣಿಯು ಈತನ ಮಗಳೇ) ಸಭಿಕರೆಲ್ಲರೂ ಅತ್ಯುತ್ಸಾಹದಿಂ ರಾಮಮೋಹನನನ್ನು ಎದರುಗೊಂಡರು. ಈ ವಿಷಯವೆಲ್ಲವೂ 1831 ನೇಜೂನ್ತಿಂಗಳ ಮುಂತ್ಲಿರಿವ್ಯೂಜಟರಿ' ಎಂಬ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ ಯಲ್ಲಿ ವಿಶದವಾಗಿಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮತ್ತು ಮಿಸ್ ಮೇರಿ ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್ ಎಂಬ ಯುವತೀಮಣಿಯು ತನ್ನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಬರೆದಿರುವಳು. ಅದರಲ್ಲಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವೆವು.

"ರಾಮಮೋಹನನು ಸಭಾದ್ವಾರದ (Plat Form) ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಸಾವಿರಾರುಮಂದಿ ಸಭಿಕರು" ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ವಿಜಯವಾಗಲಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕರತಾಳಧ್ವನಿಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಪ್ರಮುಖರಾದವರು ಎದುರಾಗಿಬಂದು ರಾಮಮೋಹನನನ್ನು ಬಳಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ, ಉನ್ನತ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದ ತರುವಾಯ, ಅಗ್ರಾಸನಾಧಿಪತಿಯು ಎದ್ದುನಿಂತು, "ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಆತ್ಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯಮಿತ್ರನಾದ ಒಬ್ಬ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನನ್ನು ಗೌರವಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಈ ದಿನ ಸಭೆಗೂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸ್ನೇಹಿತನೆಂದುಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಮಹಾತ್ಮನು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡದೆ ಇರನು" ಎಂಬಮಾತಿನಿಂದ ಉಪಕ್ರಮಿಸಿ, ಆತನ ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದನು. ಈ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮುಗಿದಮೇಲೆ "ವೆಸ್ ಮಿನಿಸ್ಟರ್ರಿವ್ಯೂ" ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕಾಧಿಪತಿಯಾದ ಸರ್ ಜಾನ್ ಬೋರಿಂಗ್ ಎಂಬಾತನು, ಎದ್ದು

ನಿಂತು ಮೃದು ಪದಗಳಿಂದ ರಾಮಮೋಹನನು ಮಾಡಿದ ಸಹಗಮನ ನಿಷೇಧಾದಿ ಲೋಕೋಪಕಾರಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತಿಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಕುರಿತು, ಆತನಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ, ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಮತದಲ್ಲಿ ಆತನು ತೋರಿಸಿದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನೂ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಕುರಿತು, ಯುಕ್ತಿ ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನತನಕ ಉಪನ್ಯಾಸವಮಾಡಿ, ಇಂಥ ಸುಗುಣಸಂಪನ್ನನನ್ನು ನಾವು ಈಗ ಕಣ್ಣುತುಂಬ ನೋಡುವ ಭಾಗ್ಯವನ್ನೂ, ಮನಃಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ಸ್ವಾಗತವನ್ನೂ ಕೊಡುವ ಅದೃಷ್ಟವನ್ನೂ ಪಡೆದುದಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಸಂತೋಷಪಡಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದು ನುಡಿದನು.

ತರುವಾಯ ಅಮೆರಿಕಾ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿನ ಹಾರ್ವಾರ್ಡ್ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿಗೆ ಪ್ರಸಿಡೆಂಟರಾಗಿದ್ದ ಡಾಕ್ಟರ್ ಕಾರ್ಕ್‌ಲೇಡ್ ಎಂಬ ಪಂಡಿತರು ಎದ್ದು ನಿಂತು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳ ಅಂಶಗಳನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತಾ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ " ಅಮೆರಿಕಾ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಯರವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಎಲ್ಲಾಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ, ಅವರು ಈ ಮಹಾತ್ಮನ ದರ್ಶನವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸಿ, ಎದುರುನೋಡುತ್ತಲಿರುವ ಅಂಶವನ್ನೂ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ತಿಳಿದೇ ಇರುವಿರಿ, ಆದುದರಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲರ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಬಂದು ಸಾರಿ ಆ ಖಂಡಕ್ಕೆ ಬಿಜಮಾಡಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಸವಿನಯದಿಂದ ಈ ಮಹಾತ್ಮನಾದ ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ " ಎಂದು ನುಡಿದನು. ಈ ಉಪನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಉಪಬಲವಾಗಿ ಫಾದಿರಿ ಫಾಕ್ಸ್ ಎಂಬಾತನು ಮಾತನಾಡಿದನು.

ಹೀಗೆಲ್ಲರೂ ಹೇಳಿದ ಬಳಿಕ ಅಗ್ರಾಸನಾಧಿಪತಿಯು ಸಭೆಯಲ್ಲಿದ್ದವರನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿ, " ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಆತನ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಂದು ಸಾರಿ ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಕೋರುತ್ತೇನೆ " ಎಂದು ಹೇಳಿದನು, ಆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು

ಎಲ್ಲರೂ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ, ಎದ್ದುನಿಂತುಕೊಂಡುದಲ್ಲದೆ ರಾಮಮೋಹನರಾಯನಿಗೆ ಈಶ್ವರನು ದೀರ್ಘಾಯುವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಲಿ! ಜಯವನ್ನೀಯಲಿ ! ಎಂದು ದಿಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಕೊಡುವಂತೆ ಧ್ವನಿಮಾಡಿ ಕೈತಟ್ಟಿಳೆಯನ್ನು ಮೊಳಗಿಸಿದರು.

ಆಗ ರಾಮಮೋಹನನು ಎದ್ದು ನನ್ನದೇಹಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾರದೆ ಹೋದುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಮ್ಮಗಳ ಕ್ಷಮೆಬೇಡುವೆನು. ನೀವೆಲ್ಲರೂ ನನ್ನನ್ನು ಇಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಗೌರವಿಸಿದುದಕ್ಕೂ ವಿದೇಶೀಯನಾದ ನನ್ನನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಸಮಾಜದವನಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ಸ್ನೇಹಿತನೆಂತಲೂ, ಆಪ್ತನೆಂತಲೂ, ಸಹೋದರನೆಂತಲೂ ಸಂಭೋಧಿಸಿ ಹೇಳಿದುದಕ್ಕೂ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೃತಜ್ಞತಾಸೂಚಕವಾದ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವೆನು. ಅದರೆ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಏತಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನಾನು ಇಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಟ್ಟೆನೋ ಮತ್ತು ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಹೀಗೆ ಸೌಹೃದವನ್ನು ಪಡೆದೆನೋ ಆ ಹೇತುವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯಲಾರದೆ ಚಿಂತಿಸುತ್ತ,ನಿಮ್ಮಗಳನ್ನೇ ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿರುವೆನು. ನಾನು ಒಬ್ಬ ಜೀವನನ್ನೇ ನಂಬತಕ್ಕವನು. ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಂದ ಅನುಷ್ಠಿಸಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಾರ್ಥನ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ನಾನೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವೆನು. ಆದರೆ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕೇವಲ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನಗಳೆಂತಲೂ, ಅವುಗಳನ್ನು ನನ್ನ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರವೇ ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವೆನೆಂತಲೂ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಇಷ್ಟುಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ನಿಮ್ಮ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕರಗಳಾಗಿರುವ ಕಾರ್ಯಗಳು ಯಾವುದನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಿ, ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಾರ್ಹನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ನಾನು ಹಿಂದೂದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದು, ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಮತದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ, ಬ್ರಹ್ಮ

ಸಮಾಜಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿದಾಗ ಹಿಂದೂಜನರೂ ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರೂ ನನಗೆ ಹಗೆಗಳಾದರು. ನನ್ನ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಹಲವು ಬಗೆಗಳಿಂದ ವಿಘ್ನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಯಾರು ಎಷ್ಟು ವಿಧಗಳಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಸತ್ಯವು ಯಾವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವದೊ, ಆಕಡೆಗೆ ಅಪಜಯವುಂಟಾಗಲಾರದೆಂದು ನನಗೆ ಪೂರ್ಣವಾದನಂಬಿಕೆ ಇತ್ತು. ಪವಿತ್ರಗ್ರಂಥಗಳು ನಿಮ್ಮ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಲೀಯವಾಗಿವೆ ಎಂದು ನನ್ನ ಅಂತರಾತ್ಮಕ್ಕೆ ತೋರಿತು. ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನವೂ ಪವಿತ್ರಗ್ರಂಥಗಳೂ ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಈರ್ಷ್ಯೆಯೂ, ಪ್ರಜಾಬಲವೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದು ಕೆಲವು ಕಾಲದತನಕ ಹೋರಾಡಿದರೂ ಶೀಘ್ರದಿಂದಲೋ ಸಾವಕಾಶದಿಂದಲೋ ಜ್ಞಾನಪಕ್ಷವೇ ಜಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದೆಂಬುದೇ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ" ಎಂದು ಆತನು ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಡಿದತರುವಾಯ ಬಹು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸಭೆಯು ಮುಗಿಯಿತು.

ಹೀಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ರಾಮುವೋಹನನು ಲಂಡನ್ನಲ್ಲಿಯೂ, ಅದರ ಸುತ್ತಣ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಮಂದಿರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಒಂದೇವಿಧವಾದ ಗೌರವವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂವತ್ಸರೋತ್ಸವಗಳಿಗೂ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು.

ನಿಶಾಲಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಾಗರಿಕರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ರಾಮುವೋಹನನು ಈರೀತಿಯಾಗಿ ವರ್ಣನೀಯನಾಗಿಯೂ, ಗೌರವ್ಯನಾಗಿಯೂ ಹೆಸರುಗೊಂಡುದಕ್ಕೆ ಆತನ ಮತಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿನ ಶ್ರದ್ಧೆಯೂ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯೂ, ಜ್ಞಾನವೂ ಮಾತ್ರವೇ ಕಾರಣಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಜತೆಗೆ ಆತನ ಸುಗುಣಸಂಪತ್ತಿಯೂ ಮುಖ್ಯಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಸಂಗಡಲೂ ನಗೆಮೊಗದಿಂದ ಮಾತನಾಡುವಿಕೆಯು, ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಎದುರಾಗಿರುವವರ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಮೆಚ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವಿಕೆ

ಯು, ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಹಿತವನ್ನಾಗಲಿ ಜಿಹ್ಮೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಉಂಟುಮಾಡು ವಮಾತುಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸದೆ ಇರುವಿಕೆಯು ಅವರೊಡನೆ ಸಂಭಾಷಿಸು ತ್ತಿರುವಿಕೆಯು ತನ್ನಮನಸ್ಸಿನ ಯೋಚನೆಗಳನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಕಾಣಬರದಂತೆ ಇಟ್ಟಿರುವಿಕೆಯು ಎಂಬೀಸುಗುಣಗಳಿಂದ ಬಹು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆತ ನಿಗೆ ಅನೇಕರು ಸ್ನೇಹಿತರಾಗುವಂತೆ ಆಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಈತನು ವಿದ್ವಾಂ ಸರಲ್ಲಿಯೂ ಮತಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಾಂಘಿಕ ಸಭೆಗ ಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸರ್ವಜನಪ್ರಿಯನೆಂತಲೂ, ನಿಗರ್ವಿಯೆಂತಲೂ ಸ್ನೇಹ ಪಾತ್ರನೆಂತಲೂ ಹೊಗಳಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಮತ್ತು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಾಗಿ ನೋಡಿದವರು ದೊಡ್ಡ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೆ ಈತನ ಒಳ್ಳೆ ನಡತೆಯನ್ನು ವಿದ್ಯಾವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳೂ ತನಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಸ್ನೇಹಿತರಾದವರಿಗೆ ರಾಮಮೋಹನನು ಬರೆದ ಪತ್ರ ಗಳೂ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಧೃಢಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ರಾಮಮೋಹನನು ತನ್ನ ಸಾಕುಮಗನಾದ ರಾಜಾರಾಮನು ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಕ್ರಮವಾದ ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲಾರನೆಂದು ತಿಳಿದು ದೇವಿಸರ್ ಎಂಬ ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಆತನು ಇವನನ್ನು ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಂತೆ ತಿಳಿದು ತುಂಬ ಪ್ರೇಮ ದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ವಿರಾಮ ದೊರೆತಾಗ ರಾಮಮೋಹನನು ತಾನೇ ಹೋಗಿ ಆ ಹುಡುಗನನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾ ಉಳಿದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪತ್ರಗಳಿಂದ ಅವನ ಕ್ಷೇಮಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಇದ್ದನು. ಇದರಿಂದ ಅವನ ಮನೆಯವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಈತನಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ವಿಶ್ವಾಸವುಂಟಾಯಿತು.

ದೇವಿಸರ್‌ರವರಿಗೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಒಬ್ಬ ಮಗ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಆ ಹುಡುಗನಿಗೆ ನಾಮಕರಣಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನ್ನು ಕೂಡ ಕರೆಯಿಸಿ " ತಮ್ಮನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯದಂತೆ ಈ ನನ್ನ ಮಗ

ನಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪವಿತ್ರನಾಮವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಡೇವಿಸ್ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ಅದನ್ನು ಆತನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಆ ಶಿಶುವಿಗೆ ರಾಮಮೋಹನರಾಯ ಎಂಬ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಇಟ್ಟನು. ಡೇವಿಸಗ್ನಿನ ಸತೀಮಣಿಯೂ ತನ್ನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿಟ್ಟಿರುವಳು " ಆತನು ನನ್ನ ಮಗನನ್ನು ತುಂಬಾ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಬಂದೊಂದುವೇಳೆ ನಾನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟರ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಆ ಮಗುವನ್ನೆತ್ತಿಕೊಟ್ಟು ಮುದ್ದಿಟ್ಟು ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಭಕ್ತಿವಿನಯಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುವರಾಣಿಯರಲ್ಲಿ ಸುದಾ ಯಾರೂ ತೋರಿಸಲಾರರೆಂದು ತಿಳಿಯುವೆನು. ಬಂದುವೇಳೆ ಆ ಮಹಾತ್ಮನು ಬಂದ ವೇಳೆ ನನ್ನ ಮುದ್ದು ಕುವರನು ಆಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಗೋ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಅದರಿಂದ ತಾನು ಅವಸರದಿಂದ ಹೊರಡಬೇಕಾದವನಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಬಾಲಕನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುವತನಕ ತಡೆದು ನಿಂತನು. ಪಾಪ! ಆಗಲೇ ಆತನು ತನ್ನ ರುದ್ರಭೂಮಿಯಾದ ಬ್ರಿಷ್ಟಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದನು!

ರಾಮಮೋಹನನು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವಾಗ್ಗೆ ಆತನಿಗೆ ಪ್ರಾಣಮಿತ್ರನಾದ ಡೇವಿಡ್‌ಹೇರ್ ಎಂಬವನು ತನ್ನ ಸಹೋದರರಿಗೆ ಬಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದನು. ಅದರಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಿಂದಲಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಮರ್ಯಾದೆಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಲೋಪವಿಲ್ಲದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂತಲೂ, ಪರದೇಶಸ್ಥರಿಗೆ ಪರಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಕಷ್ಟಗಳು ಯಾವುವೂ ಈತನಿಗೆ ಸಂಭವಿಸದಂತೆ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೆಂತಲೂ, ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಹಿಸಿದ್ದುದರಿಂದ ಬೆಡ್ ಫೋರ್ಡ್‌ಸ್ಕೆರ್ ಎಂಬ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ವರ್ತಕರಾಗಿದ್ದ ಆತನ ಸೋದರರು ರಾಮಮೋಹನನು ಲಂಡನ್ ನಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿರುವನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಆತನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ತಾವು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ದಯವಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸವಾಡುತ್ತಿರಬೇಕೆಂ

ತಲೂ, ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಸೇವಕರಂತೆ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವರೆಂ ತಲೂ, ಹಲವು ಬಗೆಯಿಂದ ಜೇಡಿಕೊಂಡರು. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ತೊಂದರೆಯುಂಟಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಆತನು ಬಡಂಬಡದೆ ಇದ್ದನು. ಆದು ದರಿಂದಲೆ ತಾನು ರೀಜಂಟು ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳ ತನಕ ವಾಸವಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳಾದ ಡೇವಿಡ್‌ಹೇರನ ಸಹೋದರರು ಆತನನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವತ ನಕ ನಿತ್ಯವೂ ಬಿಡದೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊನೆಗೆ ರಾಮುಮೋಹನನು ಅವರು ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಲಾರದೆ ತನ್ನ ನಿವಾಸವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಿದನು. ತರುವಾಯ ಈ ಸತ್ಪುರುಷರು ರಾಮುಮೋಹನನಿಗೆ ಹಲವು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕರಾದರು. ಹೆತ್ತ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಸೇವೆಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದರು. ಈತನು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟರೂ ತಪ್ಪದೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಹಿಂದೆ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಕಡೆಗೆ ಮರಣವು ಸಮೀಪಿಸಿದಾಗ ಸುದಾ ಇವರೇ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೇವೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾವಿರ ಮಾತು ಗಳೇಕೆ? ಯಾರಾದರೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಿಯಬಾಂಧವರಲ್ಲಿ ಸಹಿತ ಇವರು ರಾಮುಮೋಹನನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಷ್ಟು ಶ್ರಮವನ್ನು ಪಟ್ಟರಲಾರರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇಂತಹ ಸದಯಹೃದಯವೂ, ಸೌಮನಸ್ಯ ವೂ ಉಳ್ಳ ಜನರು ಯಾವ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೋ ಅದೇ ಪವಿತ್ರವಾದ ಕುಲವು. ಇಂತಹ ಯೋಗ್ಯಪುರುಷರನ್ನುಳ್ಳದೇ ಪವಿತ್ರವಾದ ದೇಶವು. ರಾಮುಮೋಹನರಾಯನು ಇಂಗ್ಲೀಷರ ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಮಿಳಿತವಾಗಿ ದ್ದನೆಂಬ ವಿವರವು ಆತನು ಅವರ ಸ್ವಂತ ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದ ನೆಂಬುದರಿಂದಲೇ ವಿಶದವಾಗುವುದು. ಈತನಿಗೆ ವಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿದ್ದಿತೆಂಬುದು ಒಂದು ಪತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುವುದು. ಆತನು ಈ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಿಸ್ ಕೇಡಲ್ ಎಂಬಾಕೆಗೆ ನಾನು ಈ ಸಾಯಂಕಾಲ

ಐದು ಘಂಟೆಗೆ ಈಸ್ಟ್‌ಲೇ ಎಂಬ ನಾಟಕಶಾಲೆಗೆ ಹೊರಡುವುದಕ್ಕೆ ನಿನ್ನ್ನ ನ್ನೂ ನಿನ್ನ ಮಿತ್ರರನ್ನೂ ಕರೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬರುವೆನು. ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದನು.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಜೆಗಳು ರಾಮುವೋಹನನಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನೂ ಗೌರವವನ್ನೂ ಕುರಿತು ಇದುವರೆಗೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯಗಳೇ ಸಾಕೆಂದು ತಿಳಿಯುವೆವು. ಮುಂದೆಯೂ ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುವೆವು. ಇನ್ನು ಸರ್ಕಾರದವರು ಈತನನ್ನು ಗೌರವಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಾವು ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾಕಂಪೆನಿಯವರು ಮೊದಲು ರಾಮುಮೋಹನನು "ರಾಜಾ" ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೂ, ದೇಹಲಿಯ ರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಅಭ್ಯಂತರವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೂ ಕೂಡ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಬೇಕಾದ ಮರ್ಯಾದೆಗಳೆನ್ನೆಲ್ಲ ಈತನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಸರಕಾರದವರು ರಾಮುಮೋಹನನು ಆ ಬಿರುದನ್ನು ಧರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ "ಬೋರ್ಡ್ ಆಫ್ ಕಂಟ್ರೋಲ್" ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿಡೆಂಟರಾಗಿದ್ದ ಸರ್. ಜೆ. ಪಿ. ಹೌಡಾಯಿಸ್ ಎಂಬ ಪ್ರಮುಖನ ಮೂಲಕ ಇವನನ್ನು ತಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡನು. ಮತ್ತು ರಾಜಕಿರೀಟಧಾರಣ ಮಹೋತ್ಸವದ ದಿನ ಇತರರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ಬಂದ ರಾಯಭಾರಿಗಳ ಸಂಗಡ ಸಮಾನವಾಗಿ ಆಸನವನ್ನಿತ್ತು ಈತನನ್ನ ಗೌರವಿಸಿದರು. ಮರಳಿ ಲಂಡನ್ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಸತೊಡಗಿದ ಸೇತುವೆಯ ಪ್ರಾರಂಭಮಹೋತ್ಸವದ ದಿನ ಕೂಡಿದ ಮಹಾಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುಪಕ್ಷವಾಗಿ ಬಂದು ಪತ್ರದ ಮೂಲಕ ಇವನಿಗೆ ಆಮಂತ್ರಣ ಕೊಟ್ಟರು.

ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಸರಕಾರದವರು ರಾಮುಮೋಹನರಾಯನು ತನ್ನ ದೇಶೀಯರ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಅವರ ಕ್ಷೇಮವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು

ತಿಳಿಸಲು ಅವಕಾಶಕೊಟ್ಟರು. ಇದಕ್ಕೊಸ್ಕರವಾಗಿಯೇ ಅನೇಕ ಶ್ರಮ ಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿ. ತಾನು ಇಷ್ಟುದೂರ ಬಂದಿದ್ದನು. ಆದುದರಿಂದ ಇದು ತನ್ನಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಮರ್ಯಾದೆಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾದುದೆಂದು ಅತನು ಭಾವಿಸಿದನು. 1831 ರಲ್ಲಿ ಹಿಂದು ದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬಂದು ಶಾಸನವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಕಾಮನ್ಸ್ ಎಂಬ ಪಾರ್ಲಿ ಮೆಂಟಿನ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸಭೆಯವರು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, 1832 ನೆಯ ವರು ಷದ ಕೊನೆಯತನಕ ಮಸೂದೆಗಳನ್ನು ಬರೆದು, ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಲಾರ್ಡ್ಸ್ ಪ್ರಭುಗಳ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ 1833 ನೆಯ ವರುಷದಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕಾರಕ್ಕೊಸ್ಕರ ಇಟ್ಟರು. ಶಾಸನದಲ್ಲಿನ ಚೆತ್ತುಗಳನ್ನು ಬರೆಯು ವಾಗ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ಆ ಸಭೆಯವರು ಹಿಂದೂದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿ ಗತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಾನುಭವದಿಂದ ತಿಳಿದಿದ್ದವರಿಂದ ತೆಗೆದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳು ತ್ತಲಿದ್ದರು. ಅಂಥವರಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂದೇಶನಿವಾಸಿಯಾಗಿ ಸ್ವದೇಶವನ್ನುದ್ಧರಿಸಲಿ ಕ್ಕೆ ಬದ್ಧಕಂಕಣನಾಗಿ ಆ ಕಾರ್ಯವು ಮುಗಿಯುವತನಕ ಅದೇಕೆಲಸಕ್ಕೊಸ್ಕರ ಅಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸವಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದವನು ರಾಮಮೋಹನನೊಬ್ಬನೇ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಶಾಸನ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಚರ್ಚೆಸುತಿದ್ದ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗ ಳಲ್ಲಿಯೂ ಈತನ ಸಂಗಡ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಎರಡು ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮುಖರಾದ ಸಭಿಕರೆಲ್ಲರೂ ಈತನನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ನೋಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನಗಳ ಮಾರ್ಪುಗಳನ್ನು, ಸ್ವದೇಶೀಯರಾದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಯೂರೋಪ್ ಖಂಡದವರ ಮೇಲಿರುವ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಜೂರೀಪದ್ಧತಿ, ಎಗ್ಜಿಕ್ಯುಟಿವ್ ಮತ್ತು ಜುಡಿಷಿಯಲ್ ಕೆಲಸಗಳ ವಿಭಜನೆ, ಸರ್ಕಾರದವರ ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನು, ಗ್ರಂಥರೂಪವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು, ಆಕ್ಟುಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸುವಾಗ ದೇಶೀ ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದು, ಸ್ವದೇಶ ಸೈನ್ಯಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿ

ಸುವುದು, ದೇಶೀಯರಾದವರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಸಿವಿಲ್ ಸರ್ವಿಸ್ಸಿಗೆ ಸೇರತಕ್ಕವರ ವಯಸ್ಸಿನ ಪರಿಮಾಣ, ಜಮೀನ್ದಾರರ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆ, ಅವರ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಬಂದು ಕಾನೂನನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು, ಭೂಮಿಯ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಶಾಶ್ವತಗೊಳಿಸುವುದು, ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮುವೋಹನನು ಕೊಟ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಅವೋಘಗಳಾಗಿವೆ. ಈತನು ಎಷ್ಟು ದೂರ ಆಲೋಚಿಸಿ, ಎಂತಹ ರಾಜತಂತ್ರಾನುಭವವನ್ನು ಈತನು ಈ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿದನೋ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ, ಅದರಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದವೂ, ರಾಜ್ಯಾಂಗವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಮತಭೇದಗಳಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ನೋಡಲ್ಪಡತಕ್ಕದಾಗಿದೆ

ಆತನು ಭೂಮಿಯ ಕಂದಾಯದ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟ ಸಾಕ್ಷ್ಯವು 1831 ನೆಯ ಇಸವಿ ಆಗಷ್ಟ 19 ರಲ್ಲಿ ಬರೆದುದು. ಜುಡಿಷಿಯಲ್ ವಿಚಾರಣೆಗಳ ಸಾಕ್ಷ್ಯವು 1831 ನೆಯ ಸೆಪ್ಟಂಬರು 19 ರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟದ್ದು. ಈತನು 1831 ನೆಯ ಸೆಪ್ಟಂಬರು 28 ರಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸದುತ್ತರವನ್ನು ಬರೆದನು. ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಈತನು ಕೊಟ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾ ಬಂದರೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬಂದು ಪುಸ್ತಕವಾಗದೇ ಇರದು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಸಣ್ಣ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ನಿದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವೆವು.

2. ಭೂಮಿಯ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಜಮೀನುದಾರರಿಗೆ ಶಾಶ್ವತವಾದ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದುದು ಬಹು ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ

ಅವರ ಭೂಮಿಗಳ ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರಿಗೆ ಬಂದು ಕಾನೂನು ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಜಮೀನುದಾರರು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಬರುವುದರಿಂದ ರೈತರು ಹಲವುಬಗೆಯ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಇಂತಹ ಸಂಕಟಗಳು ಉಂಟಾಗದಂತೆ ಬದಲಾಯಿಸಲ್ಪಡದೆಯೂ, ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಭೂಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಕ್ಕುದಾಗಿಯೂ ಇರುವಂತೆ ಅವರು ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ಬಂಗಾಳಾ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದಂತೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸಿಸ್ತುಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿ ಬಡರೈತರಿಗೆ ಹಿತವನ್ನುಂಟುಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು.

2. ಭೂಮಿಯ ಕಂದಾಯವನ್ನೂ ಇತರರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆದಾಯಗಳನ್ನೂ ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿರ್ಪಟ್ಟರುವ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಿಗೆ ದಂಡನಾಧಿಕಾರ (ಮೇಜಸ್ತ್ರೀಟರವರು) ವನ್ನು ಕೊಡಕೂಡದು. ಅವರಿಗೆ ಈ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ತಾವೇ ವಿಮರ್ಶೆಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ತಾವುಮಾಡಿದುದನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸದೆ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡುವರು. ಇವರ ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಯಾವಾಗಲೂ, ಪ್ರತಿಕಕ್ಷಿಗಳಾಗಿಯೂ, ಉತ್ತರವಾದಿಗಳಾಗಿಯೂ, ಇರತಕ್ಕುದು. ಹೀಗೆ ಆದರೆ ಪ್ರತಿಮನುಷ್ಯನೂ ತನ್ನಮೇಲೆ ಯಾವಅನ್ಯಾಯ ನಡೆಸಿದರೂ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನಗಳವರಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವುಳ್ಳವನಾಗುವನು.

3. ಸಾವಿರಾರು ರೂಪಾಯಿಗಳ ಸಂಬಳ ಕೊಟ್ಟು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕಲೆಕ್ಟರ್‌ಗಳ ವಶಮಾಡುವುದು, ಅಕ್ರಮವಾಗಿಯೂ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಅವರಿಗೆ ದಂಡನಾಧಿಕಾರವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದರೆ ಮುನ್ನೂರು

ಅಥವಾ ನಾನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳ ವೇತನದಿಂದಲೆ ದೇಶೀಯರಿಂದ ಆ ಕೆಲ ಸಗಳನ್ನು ತುಂಬಾ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ನಡೆಸಬಹುದು.

4. ನ್ಯಾಯಸಭೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡಿರುವ ಏರ್ಪಾಡುಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಇವೆ. ಆದರೆ ಇಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಹು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯೆಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಸಾಕಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಜೆಗಳ ನಿವಾಸಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನಗಳು ಸವಿಾಪದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟನಿಷ್ಠುರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಉಂಟಾಗುವುದು.

5. ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಮಂದಿ ದೇಶಭಾಷೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯದವರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರು ತಮ್ಮ ವಿಧಾಯಕ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಡೆಸಲು ಅಶಕ್ತರಾಗಿರುವರು. ಪ್ರಜೆಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ತೊಂದರೆಯಾಗಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಪಾಲನಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ದೇಶಭಾಷೆಯ ಜ್ಞಾನವು ಅಗತ್ಯ.

6 ನ್ಯಾಯನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನೂ, ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನೂ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಇತರ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸರ್ಕಾರದವರು ಪ್ರಚುರಿಸುವ ಅಪ್ಪಣೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದು.

7. ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪಾರಸಿ ಬರಹವು ಈಗಿನ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಕೋರತಕ್ಕವರಿಗೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯದೆ ಇದೆ. ಇದರಿಂದ ಆ ಭಾಷಾಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದರೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಕೂಡ ಆ ಭಾಷಾ ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಕೋರಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುವುದು.

೪. ಪ್ರಜಾಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡತಕ್ಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ (ವಕೀಲರ) ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿತವನಾಗಿದ್ದರೆ ಹಿಂದುವಾಗಲಿ, ಮಹಮ್ಮದೀಯನಾಗಲಿ ಸಮವಾಗಿಯೇ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನಂಬಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು.

9. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೈಕೆಳಗಿರುವ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರ ವೇತನಗಳು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬದ ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ಸಾಕಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಲ್ಲದೆ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರು ಆ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರ ಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೂ ಅಧಿಕಾರಗಳಿಗೂ ಅನುಕೂಲವಾದ ವೇತನವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

10. ನ್ಯಾಯ ವಿಧಿಗಳಿಗೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿರುವ ಕಾನೂನುಗಳೆಲ್ಲವೂ ತುಂಬಾ ವಿದ್ಯಾವಂತರಿಗೆ ಹೊರತು ಉಳಿದವರಿಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವುದು ದೊಡ್ಡ ಕೊರತೆಯಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆಲ್ಲ ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ಪ್ರತಿ ಒಂದು ಕಾನೂನೂ ದೇಶ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಾಮುಗಳ ಚಾವಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಶಾಸನಗಳನ್ನಿರಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಕಾವಲಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಪ ವೇತನದ ಒಬ್ಬ ಆಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ, ಯಾರಾದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ, ಅಗತ್ಯವಾದರೆ ಪ್ರತಿ ಬರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶ ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು.

11. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಒಂದೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗಿರುವುದು. ಈ

ಸೂಕ್ಷ್ಮವಿಚಾರವನ್ನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನೇ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಬಂದಾನೊಂದು ವೇಳೆ ಅನನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಭ್ರಾಂತಿಯುಂಟಾಗಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಕೆಲವರು ಆಲೋಚನೆ ಹೇಳತಕ್ಕವರು ಅಗತ್ಯ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ವಲಂಬಿಸುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದುದು.

12. ಬಂದು ಕಾನೂನು ಸರಕಾರದವರ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದು (ಮುಂಜೂರಾಗಿ) ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಡಲಿಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅದರ ಚೆತ್ತು ಪ್ರತಿ (ಡ್ರಾಫ್ಟ್) ಯನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳು ತಮಗೆ ಇರುವ ಅಭ್ಯಂತರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅವಧಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಬೇಕು. ತರುವಾಯ ಆ ಶಾಸನದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಸಾಧ್ಯವಾದಮಟ್ಟಿಗೂ ಅವರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಗಳನ್ನು ಆಲೋಚಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಹೀಗೆ ವಿಚಾರಿಸಿದರೆ ಪ್ರತಿ ಬಂದು ಪಂಗಡದವರಿಗೂ ಸರ್ಕಾರದವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಪ್ರೀತಿ ಹುಟ್ಟುವುದು.

13. ಸಣ್ಣ ವಯಸ್ಸಿನವರು ಸಿವಿಲ್‌ಸರ್ವಿಸ್ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ದೇಶಭಾಷೆಯು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಹಿಂದೂದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲವಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿನ ಭಾಷಾಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ದೇಶಾಚಾರಗಳನ್ನು ಅನುಭವದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಂಡವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಈ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ ಬರಬೇಕು

14. ಹಿಂದೂದೇಶಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಈ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ ಬರತಕ್ಕದ್ದು. ಈ ಕೇಸಗಳಿಗೆ ಈಗ ಕೊಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವಷ್ಟು ವೇತನ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವು. ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿಯನರಿಬ್ಬರೂ ಕೆಲವರು ಹಿಂದೂಗಳೂ ಸುದಾ ಇರುವುದು ಧರ್ಮವು.

ಮತ್ತು ಉನ್ನತಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿರ ಬೇಕಾದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿಯನರೊಂದಿಗೆ ಸಮಸಂಖ್ಯೆಯ ಹಿಂದೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಇರತಕ್ಕದ್ದು. ಹಿಂದೂಜನರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು ನಷ್ಟಕರವೆಂಬ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಸರಕಾರದವರಿಗೆ ಇರ ಕೂಡದು. ಅವರನ್ನು ದೂರದಲ್ಲಿ ಇರಿಸುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವ್ಯತಿ ರೇಕಭಾವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಸಮಾನವಾದ ಗೌರವ ವನ್ನಿತ್ತು ಅವರನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸುಹೃ ದ್ಭಾವವು ತುಂಬ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಾದದ್ದು.

ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನನ್ನ ಅಂತರಾತ್ಮನಿಂದ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಭುಗಳಿಗೂ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಲಾಭವುಂಟಾಗುವುದು. ಈ ವಿಧದಿಂದ ಹಿಂದೂದೇಶಕ್ಕೆ ಮೇಲುವುಂಟಾಗು ವುದೆಂದು ತೋರಿದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಅಸದೃಶವಾದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ಶಾಸನನಿರ್ಮಾಣಸಭಿಕರೆಲ್ಲರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಗ್ರಂಥರೂಪವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಕೆಲವರು ಆ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದ್ದು ದರಿಂದ ರಾಮಮೋಹನನು ಅವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಬರೆದು ಆ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದನು.

ಈತನು ಲಂಡನ್‌ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಷ್ಟು ದಿನಗಳೂ ಹಿಂದೂದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತೇ ತುಂಬಾ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರೂ, ಮಧ್ಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಷಯದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಬರೆಯುತ್ತಾ, ತನಗೆ ಪರಮಸಂತೋಷಕರವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮರೆ ಯದೆಯೇ ಇದ್ದನು. ಶಾಸನನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ತಾನುಕೊಟ್ಟ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು

ಹೀಗೂಹಾಗೂ ಪ್ರಚಾರವಾಡುತ್ತ, ಹೇಳಿ ಬರೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹೇರ್ ದೊರೆ ಹೇಳಿರುವನು. ಕುಶಾಗ್ರಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಈ ಮಹನೀಯನಿಗೆ ಪದಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ, ಅವುಗಳನ್ನು ಮರಳಿಮರಳಿ ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಅವಸರವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಅಪ್ರತಿಮಾನಪ್ರತಿಭಾ ಪ್ರಭಾವನಾದ ಈ ಮಹಾತ್ಮನು ಅವಕಾಶವಿದ್ದಷ್ಟು ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸುದಾ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಲಿದ್ದದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಲ್ಲ.

ರಾಮಮೋಹನನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೇ ಉಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದರೂ ಆತನು ತನ್ನ ಸದಾಚಾರಣೆಗಳಿಂದಲೂ, ಒಳ್ಳೇ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ, ಅಲ್ಲಿನ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಸಮಾಜಗಳವರಿಗೆಲ್ಲ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲಗೆಯಂತೆ ಇದ್ದನು. ಇದರಿಂದ ಶಾಸನನಿರ್ಮಾಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ಯಸರ್ವೀಟಿವ್ ಸಂಘದವರೂ, ಲಿಬರಲ್ ಸಂಘದವರೂ, ಈತನಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾದ ಗೌರವವನ್ನೂ ಸುಹೃದ್ಭಾವವನ್ನೂ ಪಡೆದಿದ್ದುದರಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ತಾನು ನೆರವೇರಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಮುಖ್ಯಕಾರಣವೊಂದನ್ನು ಆತನು ಜಯಪ್ರದವಾಗಿ ನಡೆಸಿದನು. ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ದೈವಬಲವಿರುವುದೆಂದು ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಬೇರೂರಿರುವ ನಂಬುಗೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಉಳಿದ ಮುಖ್ಯಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಆತನು ಹಾಗೆಯೇ ಜಯವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಧರ್ಮಸಭೆಯು ವರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆಮುಂಚೆ ಬೀದಿಯವರಿಂದ ಒಪ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನವರಿಂದ ಚರ್ಚಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನು ಸರಕಾರದವರು ಅಂಗೀಕರಿಸದೆ, ೧೮೩೩ ನೇ ಜುಲೈ ೧೧ ರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ತಳ್ಳಿ ಹಾಕಿದ್ದೇವೆಂಬ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ರಾಮಮೋಹನನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದನು. ಮತ್ತು ಡಿಲ್ಲೀಶ್ವರನ ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ, ಆತನ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯಂತೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರುಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ವೇತನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು.

ಮೇಲಿನ ವ್ಯವಹಾರವು ಮುಗಿದ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಮೇಲೆ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನವರ ಇದುರಿಗೆ ಯೂರೋಪಿಯನರು ಹಿಂದೂದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕಲುತನವನ್ನು ವರ್ಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಬಹುದೆ? ಕೂಡದೆ? ಎಂಬ ಅಂಶವು ಚರ್ಚೆಗೆ ಬಂತು. ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈತನು ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಲಾಭನಷ್ಟಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರವಾಗಿ ತೋರಿಸಿ, ನಷ್ಟಗಳಿಗಿಂತ ಲಾಭಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಿದನು. ಅವುಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವೆವು.

(1) ಯೂರೋಪಿಯನರು ಹಿಂದೂದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ನಿವಾಸವನ್ನು ವರ್ಧಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಅವರಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯವೂ, ಬೆಳೆಗಳೂ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬರುವ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ, ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ವ್ಯಾಪಾರಗಳೂ ಕೂಡ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬರುವುವು.

(2) ಯೂರೋಪಿಯನರು ಹಿಂದೂದೇಶದ ಪಲವುಪಂಗಡದ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತು ಕೆಲಸವಮಾಡುವ ಅಭ್ಯಾಸ ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಅವರ ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಹಿಂದುಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ವಿಘ್ನಗಳಾಗಿರುವ ಮತವಿಷಯವಾದ ಅನೇಕ ಮೂಢಾಚಾರಗಳೂ ಹಟಗಳೂ ತೊಲಗಿಹೋಗುವುವು.

(3) ಯೂರೋಪಿಯನರ ಅಗತ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸರ್ಕಾರದವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಸ್ತುತ ರಾಜ್ಯಾಂಗದ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತೊಲಗಿಸಿ, ದೊರೆಗಳಿಗೆ ಸೌಖ್ಯಗಳನ್ನೀಯುವ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬರುವುದು. ಅದರಿಂದ ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಕೂಡ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಲಾಭ ಉಂಟಾಗುವುದು.

(4) ಯೂರೋಪಿಯನರು ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಜೊತೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜಮೀನುದಾರರಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಬಾಧೆಗಳು ತೊಲಗಿಹೋಗುವುದಲ್ಲದೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು

ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಜನರಿಗೆ ತೊಂದರೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡದಹಾಗೆ ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಇರುವರು.

(5) ಯೂರೋಪಿಯನರ ಔದಾರ್ಯದಿಂದಲೂ, ಹಿಂದೂದೇಶದವರ ಸಹವಾಸವಿಂದಲೂ, ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮದೇಶದವರ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ತಕ್ಕ ಅನೇಕ ಸಾಧನಗಳು ಉಂಟಾಗುವುವು.

(6) ಯೂರೋಪಿಯನರ ನಿವಾಸಕಾರಣದಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಉತ್ತರ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗಳ ವ್ಯವಹಾರವು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದುವುದು. ಇದರಿಂದ ಸರಕಾರದವರಿಗೆ ಕೆಲವರಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ತಿಳಿದುಬರುತಕ್ಕ ಆ ದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಗಳು ಬಹುಮಂದಿಯ ಮೂಲಕ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬರುವುವು. ಸತ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವುಂಟಾಗುವುದು. ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕುವುದು.

ಇನ್ನು ಸಪ್ತಗಳನ್ನು ಕೂಡ ವಿವರಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಪರಿಹಾರ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಅವುಗಳನ್ನೂ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವೆವು.

(1) ತಾವು ದೊರೆತನದವರ ಜಾತಿಯವರೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿನವರಿಗೆ ಇಲ್ಲದ ಅನೇಕ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವರ ಮತಾಚಾರಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಎರಡೇ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇದು, ಮೊದಲು ಮೊದಲು ಸಮಾನರಾದ ಸಹೋದರರೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನೇ ತಂದು ಸೇರಿಸುವುದು. ಎರಡನೆಯದು, ಸರಕಾರದ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು, ಶಾಸನಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸುವಾಗ ಉಭಯ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯರಾದವರೊಂದಿಗೆ ಆಲೋಚಿಸಿ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

(2) ಯೂರೋಪಿಯನರು ಸ್ವಜಾತಿಯವರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾದ ಅರ್ಹತೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರೆ ರಾಜಧಾನಿಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಮಂಡಲಸ್ಥಾನ (ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್ ಹೆಡ್‌ಕ್ವಾರ್ಟರ್ಸ್) ಗಳಲ್ಲಿಕೂಡ ಯೂರೋಪಿಯರ್ ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳೇ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ನಿವಾರಣೆಯ ಸಾಧನ ಒದಗುವುದು.

(3) ಈಗ ಅಧಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ಯೂರೋಪಿಯನರು ಮಾತ್ರವೇ ಇರುವಂತೆ ಕಾಣಬರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಅವರಿಗೆ ಭಯ ಪಟ್ಟು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವರು. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರು ಸಹ ಅವರೇ ಆಗುವುದರಿಂದ ಆ ಭಯವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ತೊಲಗಿ, ವೃತ್ತಿಗಳ ವರ್ತನದಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವು ತಪ್ಪಬಹುದೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹವಾದರೆ ಅಧಿಕ ವಿದ್ಯಾವಂತರನ್ನೇ ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ತರುವುದೇ ಇವರ ನಿವಾರಣೋಪಾಯವಾಗುವುದು.

(4) ಯೂರೋಪಿಯನರ ನಿವಾಸದಿಂದ ದೇಶವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿ, ವಿದ್ಯೆಯೂ, ಜ್ಞಾನವೂ, ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಬಂದಾನೊಂದುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳವರಂತೆ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸರತಂತ್ರದಲ್ಲಿರಲು ಒಪ್ಪದೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಅಸ್ಪದವಾಗುವುದೆಂದು ಯಾರಾದರೂ ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಹೋಲಿಕೆ ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸಂಯುಕ್ತರಾಜ್ಯಗಳು ತಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ದೊರೆತನಗಳೇ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶಪಡೆದಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಈ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಸರಕಾರದವರು ಹಿಂದೂ ದೇಶದಮೇಲೆ ನ್ಯಾಯವಾದ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಂಥ ಭಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಬಂದುವೇಳೆ ಎಂದಿಗಾದರೂ ದೈವಯೋಗದಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯಾಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಬಂಧದ

ರೂಪವು ಮಾರ್ಪಟ್ಟರೂ ಉಭಯದೇಶಗಳಿಗೂ ವ್ಯಾಪಾರಸಂಬಂಧವೂ, ಆ ದೇಶೀಯರ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ನೇಹವೂ ಇನ್ನೂ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

(5) ಯೂರೋಪಿಯನರ ಶರೀರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದೂದೇಶದ ಹವಾ, ನೀರು, ಇವು ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಇರಲಾರವೆಂದು ಒಂದು ಸಂಶಯ ವಿರುವುದು. ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ತಂಪಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೇ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕು.

ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಬಂದನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಯೂರೋಪ್‌ಖಂಡದ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಿತು. ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶಗಳು ನೆರವೇರಬೇಕಾದುದೇ ಈತನ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವಾಗಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅದುವರೆಗೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೂಡ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿರುಗಿ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಅವನಿಗೆ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯುದೆ ಇತ್ತು. ಹಲವು ಪ್ರದೇಶದವರು ಈತನ ಆಗಮನವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಐರ್ಲೆಂಡಿನವರಿಂದ ಸಹಿತ ಆಹ್ವಾನಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಬರುತ್ತಲಿದ್ದರೂ, ಕಾರ್ಯಗೌರವದಿಂದ ಪ್ರಯಾಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಆದರೆ 1832ನೆಯ ವರುಷದ ಬೇಸಗೆಯ ವಿರಾಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟು ಸಭೆಸೇರಲ್ಪಡದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ವ್ಯವಧಿಯನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಳೆದನು. ಈ ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ಡೇವಿಡ್‌ಸೇರ್ ಎಂಬವನ ಸಹೋದರನೊಬ್ಬನು ಈತನಸಂಗಡ ಇದ್ದನು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಂತೆಯೇ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಅತನು ತುಂಬಾ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು. "ಲ್ಯೂಯಿಫಿಲಿಪ್ಪ" ಎಂಬ ಅಲ್ಲಿನ ದೇಶಾಧಿಪತಿಯು ಹಲವುಸಾರಿ ಈತನಿಗೆ ಔತನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ಸಹಪಙ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿಯವರು ಅಲ್ಲಿರುವಾಗ ಈತನನ್ನು ಗೌರವಸಭ್ಯ (ಅನರೇಬಿಲ್

ಮೆಂಬರ್)ನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಗೌರವಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರೆಲ್ಲರಿಗೂ ರಾಮಮೋಹನನು ಪರಿಚಿತನೂ, ಸ್ನೇಹಿತನೂ ಆದನು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಈತನಿಗೆ "ಟೂಮ್ಸ್‌ಮೋರ್" ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವೀಶ್ವರನ ದರ್ಶನವೂ ಅವನ ಸಂಗಡ ಬಂದೇಕಡೆ ಸೇರಿ ಭುಜಿಸುವಿಕೆಯೂ ಲಭಿಸಿದವು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆ ಕವೀಶ್ವರನು ತನ್ನ ದಿನಚರಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಬರೆದುಕೊಂಡಿರುವನು.

ಈತನು ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿರುವುದಾಗಿಯೂ, ಇನ್ನೂ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಾಗಿಯೂ, ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಬರೆದ 1832 ಜನವರಿ 31 ನೇ ತಾರೀಖಿನ ಕಾಗದದಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲದೆ ಇಟಲಿ, ಆಸ್ಟ್ರಿಯ, ಮೊದಲಾದ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗುವಾಗ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷಾ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮನಃಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯಲಾರದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವಾಗ ಬಬ್ಬ ಸ್ನೇಹಿತನನ್ನು ಅವನ ಸಂಗಡ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು, ಆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂದು ಬರೆದನು.

ರಾಮಮೋಹನನು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಮರಳಿ ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ಬಂದಾಗಲೇ ಹಿಂದೂದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ, ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕಾನೂನಿನ ಮಸೂದೆಯು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಸಭಿಕರ ವಿಮರ್ಶೆಗಾಗಿ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು.

ಇದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಆ ಮಸೂದೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಕರವಾಗಿರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಬದಲಾಯಿಸದೆ, ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆಂಬ ಶುಭವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸುಮಾರು ಎಂಟುತಿಂಗಳತನಕ ಕಾದಿದ್ದು ತಕ್ಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಅಂಶವು ಬ್ರಿಸ್ಟಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಮಿತ್ರಮಂಡಲಿಗೆ ಈ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೆದ 1833 ನೇ ಫೆಬ್ರವರಿ 17, ಜುಲೈ 24, 31 ನೇ ಮೇ, 14 ನೇ 19-ಜುಲೈ ಈ ತಾರೀ

ಮಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಪತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬರುವುದು. ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ ಪಟ್ಟಣದವರಿಗೆ ಡಾಕ್ಟರ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರಿನ. ಮೂಲಕ ರಾಮಮೋಹನನು ಸ್ನೇಹಿತನಾದನು. ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಕಾರ್ಪೆಂಟರವರು ಲಂಡನ್‌ನಗರದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಪ್ರಾಣಾಪ್ತರಾದರೆಂದು ಮೊದಲೇ ತಿಳಿಸಿರುವೆವು. ಇದರಿಂದ ಡಾಕ್ಟರ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರನಿಗೂ ಬ್ರಿಸ್ಟಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಇತರ ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೂ ತಮ್ಮ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಸ್ವಾಗತವನ್ನಿತ್ತು ಗೌರವಿಸಬೇಕೆಂಬ ಕೋರಿಕೆಯೂ ಬಲವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಅನೇಕಸಾರಿ ತಾವು ನಮ್ಮ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ವಿಜಯಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದುವೇಳೆ ಹೋಗಿಬರಲಿಕ್ಕೆ ತನಸ ಇಷ್ಟವೂ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ತನ್ನ ದೇಶದ ಹಿತವನ್ನು ಕುರಿತ ಕಾರ್ಯಗಳು ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ಕೆಲಸಗಳಿಗಿಂತಲೂ, ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೂ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದುವುಗಳಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ವಿಧಿ ಇಲ್ಲದೆ ಅವರ ಕೋರಿಕೆಗಳನ್ನು ಒಡನೆಯೇ ನೆರವೇರಿಸಲಾರದೆ ಹೋದನು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅವರು ಸುದಾ ಈತನನ್ನು ಬಲವಂತಪಡಿಸಲಾರದೆ ಇದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಗೆ ಜತೆಯಾದ ದೈವಸಹಾಯದಿಂದ ಆಗಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ನೆರವೇರಿದಕೂಡಲೆ "ನನಗೆ ಇಲ್ಲಿಯಕೆಲಸಗಳೆಲ್ಲವೂ ನೆರವೇರಿದುವು. ಆದುದರಿಂದ ತಪ್ಪದೆ ಈ ತಿಂಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಬರುವೆನು. ನನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕಾದ್ದೆಂಬ ಎರಡನೇ ಕೆಲಸವು ಇನ್ನೂ ಉಳಿದಿರುವುದು. ಅದರಿಂದ ಇಷ್ಟು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮ ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಬೇಡುವೆನು." ಎಂದು 1833 ನೇ ಆಗಸ್ಟ್ 14 ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್‌ನಗರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಬಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದನು.

ನನ್ನ ಕೆಲಸಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಂತೋಷವಾಗಿ ನೆರವೇರಿದುವೆಂದು ರಾಮು

ಮೋಹನನು ಯಾವದಿನದಲ್ಲಿ ಬರೆದನೋ ಆ ದಿನದಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಂದೂದೇಶವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದ ನೂತನ ತೀರ್ಮಾನವು ಹೌಸ್‌ಆಫ್ ಲಾರ್ಡ್ಸ್ (ಪ್ರಭುಗಳ ಸಭೆ) ಸಭೆಯುನರ ಅಂಗೀಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ತರುವಾಯ ಆಗಸ್ಟ್ 28 ನೇ ತಾರೀಖಿನಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಕಾನೂನಿನ ರೂಪವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಆಕಾಲದ ಹಿಂದೂದೇಶದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೋದಿದವರಿಗೆ 1833 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾನೂನಿಂದ ಹಿಂದೂದೇಶದ ರಾಜ್ಯಾಂಗ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಘನವಾದ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ಉಂಟಾದುವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿಯೇ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿಯವರ ವರ್ತಕಸಂಬಂಧವು ತೊಲಗಿತು. ಹಿಂದುಸ್ಥಾನ, ಚೀನಾ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ದೇಶೀಯರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದೆಂದು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನವರು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರು. ಸಾವಿರ ಹೇಳಲ್ಬೇಕೆ? ಅಂದಿನಿಂದಲೇ ಹಿಂದೂದೇಶದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಪ್ರಭುತ್ವಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೊಸ ಶಕೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಈ ನೂತನ ಶಕಾರಂಭಕ್ಕೆಲ್ಲವೂ ರಾಮಮೋಹನರಾಯನ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಕಾರಣವೆಂತಲೂ, ಇದಕ್ಕಾಗಿ ತಾತನು ತನ್ನ ಭಾಗ್ಯವನ್ನೂ, ತನ್ನ ಜೀವಿತವನ್ನೂ, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ತನಗೆ ತುಂಬಾ ಪ್ರಿಯವಾದ ಪದಾರ್ಥ ಯಾವುದೋ ಅದನ್ನೂ (ದೇಹವನ್ನು) ಕೂಡ ಧಾರೆಯೆರೆದನೆಂಬುದನ್ನೂ ಬಲ್ಲವರು ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರವೇ ಇರುವರು. ನಮಗೋಸ್ಕರ ಇಷ್ಟು ಶ್ರಮೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಈ ಮಹಾನುಭಾವನ ಋಣವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಜನ್ಮಗಳಿಗಾದರೂ ನಾವು ತೀರಿಸಲಾರೆವಷ್ಟೆ?

ಆರನೆಯ ಪ್ರಕರಣ.

ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ ತಿಂಗಳ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ರಾಮಮೋಹನನು ಲಂಡನಿನಿಂದ ಸ್ಟೀಪಲ್‌ಟನ್‌ಗ್ರೋವಿಗೆ ಸೇರಿದನು. ಡೇವಿಡ್‌ಹೇರನ ತಮ್ಮನ ಮಗಳಾದ ಮಿಸ್‌ಹೇರ್ ಎಂಬಾಕೆಯೂ, ರಾಮರತ್ನಮುಕರ್ಜಿ, ರಾಮಹರಿ ಮುಕರ್ಜಿ ಎಂಬ ಭೃತ್ಯರಿಬ್ಬರೂ ಈತನ ಜತೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ರಾಜಾರಾಂ ಎಂಬ ಹುಡುಗನನ್ನು ಇದುವರೆಗೇ ಬಂದುಸಾರಿ ಮಿಸ್ ಕೇಡಲ್ ಎಂಬ ಸಾಧ್ವಿಯು ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಳು.

"ಸ್ಟೀಪಲ್‌ಟನ್‌ಗ್ರೋವ್ ಎಂಬುದು ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್‌ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟು, ವಿಹಾರಯೋಗ್ಯವಾಗಿಯೂ, ಅಂದವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ದಿವ್ಯಭವನವು. ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್‌ನಗರದಲ್ಲಿ ಬಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಘನತೆಪಡೆದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವರ್ತಕನಾದ ಮಿಸ್ಟರ್ ಮೆಕಾಯಿಲ್‌ಕ್ಯಾಸಲ್ ಎಂಬಾತನು ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಕ್ಯಾಸಲ್ಲಿನ ಮರಣಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ಭವನಗಳು ಆತನ ಮಗಳಾದ ಮಿಸ್ ಕ್ಯಾಸಲ್ ಎಂಬ ಬಾಲಿಕಾಮಣಿಯ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಮಿಸ್ ಕೇಡಲ್ ಎಂಬಾಕೆಯು ಮಿಸ್ ಕ್ಯಾಸಲ್ ಎಂಬವಳ ದೊಡ್ಡಮ್ಮನ ದಾದಿಯು, ಈಕೆಯೇ ಮಿಸ್ ಕ್ಯಾಸಲ್ಲಳ ಪೋಷಕಳಾಗಿದ್ದಳು. ಇನ್ನಿಬ್ಬರೂ ಡಾಕ್ಟರ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರಿನ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು.

ರಾಜ ರಾಮಮೋಹನರಾಯನು ಲಂಡನ್‌ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಡಾಕ್ಟರ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರು, ಈತನು ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಬಂದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮನೆಯು ವಿಶಾಲವಾಗಿಯೂ, ಸೌಖ್ಯಪ್ರದವಾಗಿಯೂ ಇರಲಾರದೆಂದು ತಿಳಿದು ಮಿಸ್ ಕ್ಯಾಸಲ್ಲಳ ಭವನದಲ್ಲಿ

ಇಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದ್ದನು. ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಪೆಂಟರವರ ಮೂಲಕ ಪರಿಚಿತರಾದ ಮಿಸ್ ಕೇಡಲ್, ಮಿಸ್ ಕ್ಯಾಸಲ್ ಎಂಬುವರು ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಹನೀಯನು ವಾಸಮಾಡುವುದರಿಂದ ತಮಗೆ ತುಂಬ ಸಂತೋಷವೂ, ಘನತೆಯೂ ಉಂಟಾಗುವುದೆಂದೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಅವರಿಗೂ ರಾಮುವೋಹನನಿಗೂ ಉತ್ತರಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಗಳಮೂಲಕ ಅನ್ಯೋನ್ಯಪರಿಚಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು.

ರಾಮುವೋಹನನು ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್‌ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದುದು ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರ ಇಷ್ಟವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವುದರ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಆದರೂ, ಲಂಡನ್‌ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಷ್ಟು ದಿನಗಳು ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯೆನ್ನದೆ, ಹಗಲೆನ್ನದೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತ ಬಂದುದರಿಂದ ಆತನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳತನಕ ಹಾಗೆಯೇ ನಡೆಯಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ನಿತ್ಯವಾದ ಸೌಖ್ಯಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ದಿನಗಳು ಸನ್ನಿಹಿತವಾದುವು. ಪರಮೇಶ್ವರನು ಆತನನ್ನು ಯಾವಯಾವ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆಸಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನೋ ಆ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ನೆರವೇರಿ ಆತನ ಕಷ್ಟಗಳು ಸಫಲವಾದುದರಿಂದ ಈ ಮಹಾತ್ಮನಿಗೆ ಮುಂದೆ ಶಾಶ್ವತ ಸೌಖ್ಯವೇ ಶರಣವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಮಿತ್ರರನ್ನು ನೋಡುವುದೆಂಬುದು ನಿಮಿತ್ತಮಾತ್ರವಾಗಿ, ಪುನರಾವೃತ್ತಿರಹಿತವಾದ ದಿವ್ಯಲೋಕಕ್ಕೆ ಅವರಿಂದ ಕಳುಹಲ್ಪಡುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು.

ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ ನಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಡಾಕ್ಟರ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರು ರಾಮುವೋಹನನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಮಾತನಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಬಂದೊಂದುವೇಳೆ ರಾಮುವೋ

ಹನನು ಕಾರ್ಪೆಂಟರವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಸಾಯಂಕಾಲದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ತಂಗಾಳಿಗಾಗಿ ಊರಹೊರಗಣ ಮೈದಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಮಮೋಹನನು ಎರಡು ವೇಳೆ ಡಾಕ್ಟರ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರವರ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಬರುತನು. ಮಿಸ್ ಕ್ಯಾಸಲ್ಲಳ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು, ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳ ಜಾರ್ಜ್ ಫಾಸ್ಟರ್ ಎಂಬ ಫಾದಿರಿಯೊಬ್ಬನು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಮೊದಲು ಮೊದಲು ಆತನಿಗೆ ರಾಮಮೋಹನನನ್ನು ಹೊಗಳುವವರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಈರ್ಷ್ಯೆಯುಂಟಾದರೂ ಆತನೊಂದಿಗೆ ಬಂದೆರಡುವೇಳೆ ಕಲೆತು ಮಾತನಾಡಿದಕೂಡಲೇ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಮಾಯವಾಯಿತು. ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಪರಮಮಿತ್ರರಾದರು. ಈ ಅಂಶವು ಈತನು ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು.

ಡಿಸೆಂಬರು 11 ನೆ ತಾರೀಖಿನಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಸಭೆಗೂಡಿತು. ರಾಮಮೋಹನನ ನಿವಾಸಭವನವೇ ವಿಶಾಲವಾಗಿಯೂ, ಸೌಖ್ಯಪ್ರದವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಸಭೆಗೂಡುವುದಕ್ಕೆ ಆ ಸ್ಥಳವೇ ಏರ್ಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ಸಭೆಗೆ ಹಲವರು ಬಂದು ಸೇರಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ತೂಗಿದಂತೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಕೆಲವರಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಂತೆಯೇ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಾರವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ರಾಮಮೋಹನನ ಯೋಗ್ಯತಾದಿ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದರು. ತರುವಾಯ ಈತನು ಅವರು ತೋರಿಸಿದ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುಪಕೃತಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತಾಸೂಚಕ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸರೂಪವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿದನು. ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿದ್ದವರೆಲ್ಲರೂ

ಅತನ ವಾಗ್ವೈಖರಿಗೂ, ಹೇತುನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೂ, ಮೃದುಭಾಷಣಕ್ಕೂ ತುಂಬ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರು. ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 16 ನೇ ತಾರೀಖಿನಲ್ಲಿ ಮುರಳಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಎರಡನೆಯ ಸಭೆಗೂಡಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅತನು ತನ್ನ ಕೊನೆಯ ಉಪನ್ಯಾಸನನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಆದಿನ ಮೊದಲು ಸಭೆನಡೆದ ಸಭೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಬಂದು ಸಭಾಭವನವನ್ನೆಲ್ಲಾ ತುಂಬಿದ್ದರು. ಸ್ಥಳಸಾಲದೆ ಹೋದುದರಿಂದ ಬಹುಮಂದಿ ನಿಂತುಕೊಂಡೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ರಾಮಮೋಹನನು ಪರಮಸಂತೋಷದಿಂದ ಹಿಂದೂದೇಶದ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಮೂರು ತಾಸುಗಳತನಕ ನಿಂತು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದನು. ಆ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅತನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ತೋರಿಬರುತ್ತಿದ್ದ ಲೋಕ, ವೀರ, ಶೌರ್ಯ, ಅದ್ಭುತರಸಗಳಿಗೆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿದ್ದವರೆಲ್ಲರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟು ಈತನು ಅಪ್ರತಿಮನೆಂದು ಹೊಗಳಿದರು.

ಅಕಟಾ! ಸಮ್ಮ ರಾಮಮೋಹನನ ಆರೋಗ್ಯದಶೆಗೆ ಅದೇ ಕೊನೆಯದಿನವಾಗಿದ್ದಿತು. ಮರುದಿನ ಅಂದರೆ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 17 ರಲ್ಲಿ ಅತನು ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಊಟವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಆಲಸ್ಯದಿಂದ ಮಾಡಿದನು. ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಕೊಟ್ಟ ಉಪನ್ಯಾಸದಿಂದ ದೇಹವು ಬಳಲಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅತನ ಸ್ನೇಹಿತರು ಈದಿನವೆಲ್ಲವೂ ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆದರೂ ಅತನಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ವಿಶ್ರಾಂತಿಕಾಲವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದು. ಆ ಮಹಾತ್ಮನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಏನಾದರೂ ತಿಳಿದಿತ್ತೋ ಏನೋ! ಆದರೂ ತನ್ನ ಮನೋಬಲವು ತಗ್ಗುತ್ತಿರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಸದೆ ಆ ದಿನವೆಲ್ಲಾ ಮಲಗಿದ್ದರೂ ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸ್ನೇಹಿತರೊಂದಿಗೆಲ್ಲಾ ಸಂಭಾಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು.

ಆ ಮರುದಿನಸುದಾ ಹಾಗೆಯೇ ನಡಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್, 19 ನೇ ಗುರುವಾರದ ದಿನ ಜ್ವರವು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 27 ನೇ ಶುಕ್ರವಾರ ರಾತ್ರಿ 2 ಗಂಟೆ 25 ನಿಮಿಷಗಳಿಗೆ ಆತನ ಪರಿಶುದ್ಧಾತ್ಮವು ಸತ್ಯದುಃಖ ಹೇತುಕಗಳಾದ ಪ್ರಕೃತಿಬಂಧಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ವಿಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಮಿಸ್. ಮೇರಿ ಕಾಪೆಂಟರು ಬರದ ಜೀವಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನ ದೇಹಜಾಡ್ಯದ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ, ಮರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ, ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ವೈದ್ಯನಾಗಿದ್ದ ಈಸ್ಟ್‌ಲಿ ಎಂಬುವರ ದಿನಚರ್ಯದ (Diary) ಪುಸ್ತಕದಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತಾಂಶಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿಷಯಗಳು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ, ಅವುಗಳಿಂದ ರಾಮಮೋಹನನ ಮರಣವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೂ, ರಾಮಮೋಹನನು ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್‌ನಗರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಜರುಗಿದ ಇತರ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವೆನು.

ಈಸ್ಟ್‌ಲಿಯವರ ಡೈರಿ—ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ 1833 ನೆ ಇಸವಿ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 9 ನೇ ಸೋಮವಾರ—

ನಾನು ರಾಮಮೋಹನರಾಯರನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ಟೀಪಲ್‌ಟನ್‌ಗ್ರೋವಿಗೆ ಹೋದೆನು. ಆತನ ಸಂಗಡ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನತನಕ ಒಳ್ಳೇ ಸಂಭಾಷಣೆ ಮಾಡಿದೆನು. ಆ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಆತನು ಕ್ರಿಸ್ತಮತದ ನೂತನ ನಿಬಂಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಚರಿತ್ರಭಾಗದ ಸಾಕ್ಷ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ವೃಷ್ಟ್ಯಂತಗಳುಂಟೆಂತಲೂ, ಜೀಸಸ್ ದೇವರ ಮಗನೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಆತನು ದೇವರ ದಿವ್ಯಮತವನ್ನು ಬೋಧಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಒಬ್ಬ ಮಹಾತ್ಮನೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಯುಕ್ತವೆಂತಲೂ ಹೇಳಿ ನನಗೆ ಹಿಂದೀಭಾಷೆಯಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ ಬರೆದ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

1833 ನೇ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 11 ನೇ ಬುಧವಾರ.

ಡಾಕ್ಟರ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರವರೊಡನೆ ನಾನು ಸ್ಟೀಪಲ್ಟನ್‌ಗ್ರೋವಿಗೆ ಭೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಹೋದೆನು. ಅಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟರ್ ಜೇರಾರ್ಡ್, ಡಾಕ್ಟರ್ ಸೀವಾರ್ಡ್, ಫಾಸ್ಟರ್, ಬ್ರೂಸ್, ಏರ್ಡಿಲೀ ಮತ್ತು ಇಸ್‌ಲ್ಲಿಂಟ್ ಇವರುಗಳನ್ನು ದರ್ಶಿಸಿದೆನು. ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸಂತೋಷಕರವಾದ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳು ಜರುಗಿದುವು. ರಾಜಾ ರಾಮುವೋಹನರಾಯರು ತನ್ನ ಪ್ರಸ್ತುತ ಮತಪರ್ಯವಸಾನಕ್ಕಾಗಿ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಅಭ್ಯಂತರಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ದಾಟಬೇಕಾಗಿ ಬಂದುದೆಂಬುದನ್ನು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. ಜೀಸಸ್ಸನು ಮರಳಿ ಬದುಕಿದನೆಂತಲೂ, ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡ ಬಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿ ಏಳುವರೆಂತಲೂ, ಸಂಬುವುದೇ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಮತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 12 ನೇ ಗುರುವಾರ.

ನಾನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮಲಗಿಕೊಂಡೆನು. ಫಲಾಹಾರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳು ನಡೆದುವು. ನಾನು ರಾಮುವೋಹನನಿಗೆ ಹಿಂದು, ಅರೇಬಿಯ, ಮಹಾಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಡುವ ಸಿದ್ದೀಜನರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆನು ಆದರೆ ಆತನು ಅವರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಇದುವರೆಗೇನೇ ಮಿಷನೇರಿಗಳಿಂದ ಕೇಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಈಗ ಅಷ್ಟರ ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದು ಅದನ್ನು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ ಮಿಸ್ ಕೇಡಲ್, ಮಿಸ್ ಕ್ಯಾಸಲ್, ರಾಮುವೋಹನರಾಯ, ನಾನು ಸೇರಿ ಅವರ ಬಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್‌ಗೆ ಬಂದೆವು.

ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 13 ನೇ ಶುಕ್ರವಾರ.

2 ಗಂಟೆಗೆ ರೋಗಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ 4 ಗಂಟೆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸ್ನೇಹಿತರನ್ನೆಲ್ಲ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಆಮಂತ್ರಣ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ

ದೆನು. ರಾಜಾ ರಾಮಮೋಹನರಾಯರು, ಮಿಸ್ ಕೆಡಲ್, ಮಿಸ್ ಕ್ಯಾಸಲ್, ಡಾಕ್ಟರ್ ಬೆರಾಡ್ಫ್ ಡಬ್ಲಿನ್ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಮಿಸ್ಟರ್ ವೈ, ಮಿಸ್ಟರ್ ಬ್ರೋಸ್, ಜೋಕೋಟ್ಸ್ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಬಂದರು. ರಾಜತಂತ್ರ ಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಭಾಷಣೆ ಜರಿಗಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನು ಲಿಬರಲ್ ಕಕ್ಷಿಯವರ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ವಾದಿಸಿದನು.

ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 14 ನೇ ಶನಿವಾರ.

ನಾನು ಸ್ಟೀಪಲ್‌ಟನ್ ಗ್ರೋವಿಗೆ ಹೋದೆನು. ಅಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟರ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರನ್ನು ನೋಡಿದೆನು. ರಾಮಮೋಹನನ ಸಂಗಡ ಬಳ್ಳೀ ಹಿತ ವಾದ ಸಂಭಾಷಣೆ ಜರಿಗಿತು.

ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 15 ನೇ ಭಾನುವಾರ.

ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯರು ಮಿಸ್ ಕೇಡಿಲ್ ಎಂಬುವಳ ಬಂಡಿ ಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಹೋಗುತ್ತಾ, ನನ್ನನ್ನೂ, ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಾರ್ಥ ನಾಮಂದಿರದ ತನಕ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು. ಡಾಕ್ಟರ್ ಪ್ರೊಚೆಡ್ಫ್ ಎಂಬುವರನ್ನು ಬೇಡಿ ತಂದ ಫಿಜಿಕಲ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಮೆಕ್ಸಿ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕ ವನ್ನು ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಓದಿ ಕೊಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಟ್ಟೆನು.

ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 17 ನೇ ಮಂಗಳವಾರ.

ನನ್ನ ತಾಯಿಯು ರಾಮಮೋಹನನೊಂದಿಗೆ ಬಂದೆರಡು ದಿನಗಳ ತನಕ ಇರಬೇಕೆಂದು ಸ್ಟೀಪಲ್‌ಟನ್‌ಗ್ರೋವಿಗೆ ಹೋದಳು.

ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 19 ನೇ ಗುರುವಾರ.

ನಾನು ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿ ನನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನೂ ಸ್ನೇಹಿತರನ್ನೂ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಸ್ಟೀಪಲ್ಟನ್‌ಗ್ರೋವಿಗೆ ಹೊರಟೆನು. ರಾಜಾ ರಾಮಮೋಹ ನರಾಯನು ಜ್ವರದಿಂದ ಬಾಧೆಪಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ

ಬಹಳ ಸಂತೋಷಗೊಂಡನು. ನಾನು ಅವನಿಗೆ ಔಷಧವನ್ನು ಕೊಟ್ಟೆನು. ರಾತ್ರಿ 3 ಗಂಟೆಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯಲು ರಾಜಾ ರಾಮು ಮೋಹನರಾಯರ ಕಡೆಯಿಂದ ಗಾಡಿ ಬಂದಿತು. ನಾನು ಹೋಗಿ ನೋಡುವಲ್ಲಿ ಜ್ವರವಿನ್ನೂ ದೇಹವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದರೂ ಶರೀರಸ್ಥಿತಿ ಮಾತ್ರ ಮೊದಲಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮವಾಗಿದ್ದಿತು. ರಾಜಾ ರಾಮುಮೋಹನನನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದ ಲಂಡನ್ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ಮಿಸ್ಟರ್ ಜಾರ್ಹೇರ್ (ಡೇವಿಡ್ ಹೇರನ ಸಹೋದರನು) ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗಳಾದ ಮಿಸ್ ಹೇರ್ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು ನಾನು ಅಲ್ಲಿಗೇ ಮಲಗಿದ್ದೆನು

ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 20 ನೇ ಶುಕ್ರವಾರ.

ರಾಜಾ ರಾಮುಮೋಹನನ ದೇಹಸ್ಥಿತಿಯು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ನೆಟ್ಟಗಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾನು 2 ಗಂಟೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಅವರ ಗಾಡಿಯಿಂದಲೇ ಮನೆಗೆ ಬಂದೆನು. ರಾತ್ರಿಯು ಊಟಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಅಲ್ಲಿಗೇನೇ ಹೋದೆನು. ರಾಮುಮೋಹನನಿಗೆ ತಲೆನೋವು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಔಷಧದಿಂದ ಶಮನವಾಯಿತು. ಆಗ ಅತನು ಮಲಗಿದನು. ಅದರೂ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ರಾತ್ರಿ 11 ಗಂಟೆಗೇನೆ ಎಚ್ಚತ್ತನು. ಆಗ ಅತನ ಮೈ ತಣ್ಣಗಿತ್ತು. ತುಂಬ ಬಲಹೀನನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದನು. ಉಷ್ಣದ್ರಾವಕದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಲಾಭ ಕಾಣಿಸಿತು. ಆದರೂ ತಾಪವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಮಲಗುತ್ತ ಬಂದನು. ಹೇರ್ ಎಂಬುವರ ಮಗಳಾದ ಮಿಸ್ ಹೇರ್ ಎಂಬಾಕೆಯು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದು ಉಪಚರಿಸುತ್ತಿರಲಿಕ್ಕೆ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆನು. ಆದರೆ ಇದು ದೋಷಾವಹವೆಂದು ಅತನು ಸಮ್ಮತಿಸದೆ ಹೋದನು. ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಪರಿಚರ್ಯಮಾಡುವದು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ದೋಷಾವಹವಲ್ಲವೆಂದು ಮರಳಿ ನಾನು ಹಲವು ಬಗೆಗಳಿಂದ ಸಮ್ಮತಿಹೇಳಲು ಅತನು ಅದನ್ನೊಪ್ಪಿಕೊಂಡನು.

ನಾನು ಆಗ ಮಿಸ್ ಹೇರ್ ಎಂಬಾಕೆಯನ್ನು ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎಬ್ಬಿಸಿ ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಬಂದೆನು, ನನ್ನ ಶ್ರದ್ಧೆಗೆ ಆತನು ತುಂಬ ಸಂತೋಷಿಸಿ, ನನ್ನನ್ನು ತನ್ನ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಮಲಗಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆತನ ವಿಷಯದ ವಿಚಾರದ ಲ್ಲಿಯೇ ಆ ರಾತ್ರಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಳೆದೆನು. ಬೆಳಗಾಗುವವರೆಗೆ ಏನಾದರೂ ಗುಣ ತೋರದಿದ್ದರೆ ಡಾಕ್ಟರ್ ಪ್ರೀಬೆರ್ಟ್ ಎಂಬವರನ್ನು ಕರೆದು ತರುವೆ ನೆಂದು ನಮ್ಮ ತಾಯಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೇಳಿದೆನು.

ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 21 ನೇ ಶನಿವಾರ.

ಮಿಸ್ ಹೇರಳು ರಾಜಾ ರಾಮಮೋಹನನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯು ಹಿಂದಿನ ರಾತ್ರಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ "ಈಗ ಹೇಗಿದೆ, ಈಗ ಹೇಗಿದೆ," ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಳು. ಈದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾನು ಆತನ ನಾಡಿಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣ ಬಂದಿತು, ಆದರೂ ಆತನು ಮಾತನಾಡಲಾರದೆ ಇದ್ದನು ನಾನು ಮಿಸ್ ಕೇಡಲ್ ಮೊದಲಾದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಡಾಕ್ಟರ್ ಪ್ರಿಬೆರ್ಟ್ ಎಂಬ ವರನ್ನು ಕರೆದು ತರಲು ಬ್ರಿಸಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟು, ಎರಡುಘಂಟೆಗಳ ತನಕ ಕೆಲವರು ರೋಗಿಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಸಾಯಂಕಾಲ ಐದು ಗಂಟೆಗಳ ಭೋಜನವೇಳೆಗೆ ಪ್ರೀಬೆರ್ಟರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಸ್ಟೇಫಲ್ಟನ್‌ಗ್ರೋ ಸಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರಿದೆನು. ನಾನು ಅದುವರೆಗೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ರಾಜಾ ರಾಮಮೋಹನರೊಂದಿಗೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆಗಲಾತನು ತುಂಬ ಸಂತೋಷಿಸಿ ನನ್ನನ್ನು ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಕರೆದು, ಡಾಕ್ಟರ್ ಪ್ರೀಬೆರ್ಟರ ಮುಖವು ತುಂಬ ಕಳೆ ಗೊಂಡಿದೆಯಲ್ಲವೇ ಎಂದನು. ಹೇರರೂ ಪ್ರೀಬೆರ್ಟರ ಆಗಮನಕ್ಕಾಗಿ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರು. ರಾತ್ರಿ 11 ಗಂಟೆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನಾನು ಸ್ವಲ್ಪ ನಿದ್ರಿಸು ದೆನು. ಮಿಸ್. ಹೇರ್ ಎಂಬಾಕೆಯು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡೇ ಇದ್ದಳು.

ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 22 ನೆ ಭಾನುವಾರ.

ಬೆಳಗಾಗುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಾಮುಮೋಹನರಾಯನು ಬಹಳ ಬಳಲಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಆಮೇಲೆ ಆತನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಿತು. ಅದಾದರೂ ಕ್ಷಣವರಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಿದ್ರೆಯಾಗಿತ್ತು, ಹನ್ನೊಂದು ಗಂಟೆ ಮೂವತ್ತು ನಿಮಿಷಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರೀಬೆರ್ಟ್ ಬಂದನು. ನಾನು ಆತನೊಂದಿಗೆ ಬಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮೂರುಗಂಟೆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಈಚೆಗೆ ಬಂದೆನು. ಹೇರರವರು ಕೂಡ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ ರಾಮುಮೋಹನರಾಯನ ಸ್ಥಿತಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಮುಖವಾಗಿ ಕಾಣಬಂದುದರಿಂದ ನನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನಂಬುಗೆಯುಂಟಾಯಿತು, ಆಗಲಾತನು ನನ್ನೊಂದಿಗೆ "ನೀವೂ, ಪ್ರೀಬೆರ್ಟ್‌ರೂ, ಹೇರರೂ ನನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮೃತ್ಯುವು ಬಂದು ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಹೋದರೂ ನನಗೆ ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ. ಈ ಬ್ರಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ದೇಹ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಉಪಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ಕೊರತೆಯೂ ಉಂಟಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯೂ, ನನ್ನ ತಾಯಿಯೂ ವಿಸ್ಪೇಸಲ್ಲಳ ಬಂಡಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿ ಸಭೆಗೆ ಹೊರಟುಹೋದರು. ವಿಸ್ ಹೇರಳು ರಾಮುಮೋಹನನಿಗೆ ಬಹು ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಉಪಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದಾಳೆ; ಆಕೆಯು ಔಷಧಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ತಪ್ಪದೆ ಕೊಡುತ್ತಾ ಹಲವುಬಗೆಗಳಿಂದ ರೋಗಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತಲಿರುವಳು. ನಾನು ಅಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡಲಾರೆನು. ರಾಮುಮೋಹನನು ಕೂಡ ಆಕೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಮಗಳಂತೆಯೇ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿರುವನು.

ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 23 ನೆ ಸೋಮವಾರ.

ನಾನು ಐದು ಗಂಟೆಗಳಿಗಿಂತ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಎಚ್ಚತ್ತೆನು. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ರಾಮುಮೋಹನನು ತುಂಬ ತಾಪದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಆತನು

ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತಲಿದ್ದನು. ಈ ದಿನದ ಹಗಲೆಲ್ಲವೂ ಆತನಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಿತು ತನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥವರಿರುವರೆಂಬುದೇ ಆತನಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಆದರೂ ಕೂಗಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಇದು ನನಗೆ ಭಯಾವಹವಾಗಿ ತೋರಿದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಆತನಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯವುಂಟಾಗಬಹುದೆಂಬ ಆಶೆಯೂ, ಒಂದುವೇಳೆ ಮರಣವು ಸಂಭವಿಸುವುದೇನೋ ಎಂಬ ಭಯವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಮುಂದೆ ವೈದ್ಯನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿದರೆ ಬಳ್ಳಿತೆಂದು ಉದಯದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇರ್‌ರವರು ನನ್ನೊಡನೆ ಹೇಳಲು, ಆ ಮಾತು ನನಗೂ ಸಮ್ಮತವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಡಾಕ್ಟರ್ ಕೀರ್ತ್ ಎಂಬ ವೈದ್ಯನನ್ನು ಡಾಕ್ಟರ್ ಪ್ರೀಬೆರ್ಟ್ ಎಂಬಾತನ ಸಂಗಡ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದೆನು. ಆ ದಿನ ಶರೀರದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲಾ ಯಾತನೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ತಲೆನೋವು ತುಂಬ ಬಾಧೆಪಡಿಸುತಲಿದ್ದಿತು. ತಲೆಗೆ ಪಟ್ಟು ಹಾಕಿದ್ದರಿಂದ ರಾತ್ರಿಯುವೇಳೆಗೆ ಅದು ಶಮನವಾಯಿತು. ನಾನು ಇಷ್ಟು ಶ್ರದ್ಧೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯರು ನನ್ನನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿ ಬಾರಿಬಾರಿಗೂ ನನ್ನ ಕೈಯ್ಯನ್ನು ಮುದ್ದಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆತನ ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದ ಶುಭ್ರವಾಗಿ ತೊಳೆಯಿಸಿದೆನು. ಆ ರಾತ್ರಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸೌಖ್ಯವಾಗಿ ಕಳೆಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದೆನು.

ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 24 ನೆ ಮಂಗಳವಾರ

ಕಳೆದರಾತ್ರಿ 24ನೆ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ ಮಂಗಳವಾರ ಹೇರ್‌ರವರು, ಮಿಸ್ ಹೇರ್, ರಾಜಾರಾಮ್, ಈ ಮೂವರೂ ರಾಮಮೋಹನನ ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ನಾನು 11ಘಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆತನನ್ನು ಅಗಲಿ ಹೋಗಿದ್ದು ಮರಳಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಐದುಘಂಟೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದುಸೇರಿದೆನು. ನೆನ್ನೆಯ ರಾತ್ರಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ. ಕೀರ್ತ್ ಪ್ರೀಬೆರ್ಟ್ ಇವರು

ಹನ್ನೆರಡುಗಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಂದರು. ಈ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಕಷ್ಟ ವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪವುಟ್ಟಗೆ ನಿದ್ದೆಯೂ ಹತ್ತಿತ್ತು. ಆತನಿಗೆ ಮುರಳಿ ಮುನ್ನಿನಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪಬಾಧೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಿತು.

ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 25 ನ ಬುಧವಾರ

ರಾಮುವೋಹನನು ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ನಿದ್ರಿಸಿದನು. ನೆನ್ನೆಯರಾತ್ರಿ ಗಿಂತ ಈ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ರಾಮುವೋಹನನಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ನಾಡಿಯು ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ 10–12ಸಾರಿಯಂತೆ ಬಲಹೀನವಾಗಿ ಕೊಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಲಿದೆ. ಹೇರ್ ಎಂಬಾತನು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾದಿದ್ದು ಬೆಳಗಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ 3 - 4 ಗಂಟೆಗಳ ನಡುವೆ ನನಗೆ ರೋಗಿಯ ವಿವರವನ್ನು ಹೇಳಿ, ನಾಡಿ ಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣೇ ಕ್ಷಣೇ ಬಲವು ತಗ್ಗುತಿರುವುದನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂದೇಹಗೊಂ ಡನು. ವೈತಣ್ಣಗಾಗುತ್ತಲಿತ್ತು ; ಆದರೂ ಕೊಂಚ ಉಣ್ಣೆಯಬಟ್ಟೆಗ ಳನ್ನು ಹೊದ್ದಿಸಿದ ಕೂಡಲೇ ಶಾಕವುಂಟಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಆತನು ಮಾತನಾಡಲಾರದೆ ಇದ್ದನು. ಆದರೂ ಕರೆದಾಗ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದು ನೋಡುತ್ತಿ ದ್ದನು. ನಾನು 12 ಗಂಟೆಗೆ ಬ್ರಿಸಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, ರಾತ್ರಿಯ ಊಟಕ್ಕೆ ಸ್ರೋಫಿಲ್‌ಟ್ಟ್ ಗೊಲ್ಲವಿಗೆ ಬಂದೆನು. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಾಜಾರಾಮುವೋ ಹನನ ಸ್ಥಿತಿಯು ತುಂಬ ಅಲಸ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ನೆಲದಮೇಲೆ ಹಾಸಿಗೆ ಹಾಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಹೊರಳಲಾರದೆ ಇದ್ದನು. ಯಾವಾಗಲಾ ವರೂ ಒಂದೊಂದುಸಾರಿ ಹೀನಸ್ವರದಿಂದ ಮಾತನಾಡುತ್ತಲಿದ್ದನು.

ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 26 ನೆ ಗುರುವಾರ

ಕಳೆದರಾತ್ರಿ ಸೆಪ್ಟಂಬರು 26ನೆ ಗುರುವಾರ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನ ತನಕ ಹೇರರವರು ಆತನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಎಚ್ಚತ್ತು ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಆತನು ನೆನ್ನಿನಂತೆಯೇ ಬೆಳಗಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ 3—4 ಗಂಟೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ರಾಮುವೋಹನನ ನಾಡಿಯು ಅಷ್ಟಷ್ಟಕ್ಕೆ ಬಲಹೀನ

ವಾಗುತ್ತಲಿದೆಯೆಂತಲೂ, ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲವೂ ನಿದ್ದೆಯಿಲ್ಲದೆ ತುಂಬ ಬಾಧೆಪ
ಡುತ್ತಲಿದ್ದನೆಂತಲೂ ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದನು. ಡಾಕ್ಟರ್ ಕೀರ್ತಿಯು
ಹನ್ನೊಂದು ಗಂಟೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಬಂದನು. ಆಗ ಮಿಸ್ ಹೇರಳು ನನ್ನನ್ನು
ಒಳಕ್ಕೆ ಕರೆದಳು. ನೋಡುವಲ್ಲಿ ರೋಗಿಗೆ ನಾಲಿಗೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು
ಹೋಗಿ ವಕ್ರವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆಗ ತಲೆಯಮೇಲಣ ಕೂದಲುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ
ಕತ್ತರಿಸಿ ನೀರುಹಾಕಿಸಿದ್ದರಿಂದ ತಾಪವು ಶಾಂತವಾಯಿತು. ಈ ರಾತ್ರಿಗೆ
ಬರ್ನಾರ್ಡ್ ಎಂಬ ವೈದ್ಯನನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದೆವು.
ಮಧ್ಯಾಹ್ನವಮೇಲೆ ಆತನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವು ತುಂಬ ಹೆಚ್ಚಿ ನಾಡಿಯು
ಬಹುವೇಗವಾಗಿ ಬಡಿದುತ್ತಲಿದ್ದಿತು. ಸಾಯಂಕಾಲವಾದ ಕೂಡಲೇ ಮರಳಿ
ತಾಪವೂ ದಾಹವೂ ಆರಂಭಿಸಿದವು. ಇಸ್ಪರಮೇಲೆ ತುಂಬ ಕಷ್ಟದಿಂದ
ಸ್ವಲ್ಪ ಆಹಾರವನ್ನು ಆತನ ಗಂಟಲಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ದೆವು. ಉದಯದಲ್ಲಿ
ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿದನು.
ತರುವಾಯ ಆತನಿಗೆ ಜ್ಞಾನವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಡಾಕ್ಟರ್ ಪ್ರೀಬರ್ಟ್
ಡಾಕ್ಟರ್ ಕೀರ್ತಿ, ಇವರು ರೋಗಿಯನ್ನು ಅಂತ್ಯದೆಸೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು
ಹೊರಟು ಹೋದರು, ಇದರಿಂದಲೇ ಬರ್ನಾರ್ಡನು ಕೂಡ ಬಾರದೆಹೋ
ದನು. ಹನ್ನೆರಡುಗಂಟೆಯ ರಾತ್ರಿಯಿತನಕ ನಾವು ಯಾರೂ ನಿದ್ದೆಮಾಡ
ಲೇಇಲ್ಲ. ಮಿಸ್ ಕೇಡಲ್ಲಳು ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕಾದು
ಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಮಿಸ್ ಕೇಸಲ್ ಸುದಾ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಹೋಗಿ ನೋಡಿ ಬರು
ತ್ತಲಿದ್ದಳು. ಮಿಸ್ ಹೇರ್, ಮಿಸ್ ಜಾರ್ಜ್ ಹೇರ್, ರಾಜಾರಾಂ_ಇವರು
ರೋಗಿಯು ಕೋಣೆಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಾರದೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ನಮ್ಮ
ತಾಯಿಯು ಸುದಾ ಹಲವು ಬಾರಿರೋಗಿಯನ್ನು ನೋಡಿಬರುತ್ತಲಿದ್ದಳು.

ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 27 ನೆ ಶುಕ್ರವಾರ.

ರಾಮಮೋಹನನ ಸ್ಥಿತಿಯು ಪ್ರತಿನಿಮಿಷದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಡುತ್ತಲೇ
ಇದ್ದಿತು. ಆತನ ಉಸಿರು ಬಂದುಸಾರಿ ತ್ವರಿತದಲ್ಲಿಯೂ, ಮತ್ತೊಂದು

ಸಾರಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿಯೂ ಆಡುತ್ತಲಿದ್ದಿತು. ನಾಡಿಯು ಕಾಣಬರು ತ್ತಲೇ ಇದ್ದಿತು. ಸತ್ತುಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಗಂಟೆಗಳ ಮುಂಚೆ ಬಲ ಗೈಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ, ಎಡಗೈಯನ್ನು ತಗ್ಗಾಗಿಯೂ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತಿ ದ್ದನು. ಆಗ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಮನೋಹರವಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತಿದ್ದಿತು. ಮಿಸ್ ಹೇರ್, ಮಿಸ್ ಕೇಡಲ್ ನಾನೂ ಕಿಟಕಿಯ ಮೂಲಕ ಹೊರಗಡೆ ನೋಡು ವಲ್ಲಿ ಅರ್ಧರಾತ್ರಿಯಾಗಿ ನಿಶ್ಶಬ್ದವಾಗಿದ್ದಿತು, ಇತ್ತಕಡೆ ಈ ಅಸಾಧಾರಣ ಪುರುಷನು ಮರಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವೇದನೆ ಹೊಂದುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಆಗಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಾನು ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯಲಾರೆನು, ಮಿಸ್ ಹೇರಳು ಆಗ ನಿರಾಶೆಹೊಂದಿ ತುಂಬ ಧೈರ್ಯಗೊಂಡಳು. ಅಕೆಗೆ ಧೈರ್ಯವಿರುವ ತನಕ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಪರಿಚರ್ಯವಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಳು. ಬಾಲನಾದ ರಾಜಾರಾಮನು ರಾಮಮೋಹನನ ಕೈಯನ್ನು ಅತುಕೊಂಡನು. ನೆನ್ನೆಯ ಉದಯದಿಂದಲೂ ಅತನಿಗೆ ಈ ಲೋಕದ ಸ್ಮರಣೆಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿ ಯುವೆನು. ರಾತ್ರಿ ಒಂದೂವರೆಗಂಟೆಗೆ ಆ ಮಹನೀಯನ ಪ್ರಾಣಗಳು ಹೊರಡುವುದಕ್ಕಾರಂಭಿಸಿದುವು. ಆಗ ಮಿಸ್ಟರ್ ಹೇರರು ನನ್ನ ಸಂಗಡ ಇನ್ನು ಅಂತ್ಯವು ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಸ್ಟರ್ ಹೇರ್, ರಾಜಾರಾಂ, ಮಿಸ್ ಕೇಡಲ್, ಮಿಸ್ ಹೇರ್, ನನ್ನತಾಯಿ, ಮಿಸ್ ಕೇಸಲ್, ರಾಂಹರಿ, ರಾಂರತ್ನ, ನಾನು, ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಸೇವಕರು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆವು. ತರುವಾಯ 2 ಗಂಟೆ 25 ನಿಮಿಷಗಳಿಗೆ ಅತನ ಪವಿತ್ರಾತ್ಮವು ಹೊರಟು ಹೋಯಿತು. ಪ್ರಾಣಗಳು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಮುಂಚೆ ಹೇರರವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ ರಾಮರತ್ನನ ಸಂಗಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಮರ ಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸತಕ್ಕ ಕೃತ್ಯಗಳು ಯಾವುವಾದರೂ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಅವುಗ ಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು, ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅತನು ಹಿಂದೂದೇಶಭಾಷೆ ಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನೋ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದನು. ಸ್ತ್ರೀಯರೆಲ್ಲರೂ ತುಂಬ

ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೊದಮೇಲೆ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದೆವು ಆದರೆ ದುಃಖದಿಂದ ಬಬ್ಬರಿಗೂ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಮರುದಿನ ಇಟಲಿದೇಶದವನಾದ ಒಬ್ಬ ಚಿತ್ರಗಾರನಿಂದ ಆತನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ತೆಗೆ ಸಿದರು. ಹೇರರವರು ಬ್ರಿಸೆಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ರಾಮಮೋಹನನ ದೇಹವನ್ನು ನಾಳೆದಿನ ಪರೀಕ್ಷಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಬೆಳಗಾಗುವು ದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಡಾಕ್ಟರ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರು ನಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರು. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಆ ದಿನ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನ ತನಕ ಶವದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಮಾತನಾಡುತ್ತಲಿದ್ದೆವು.

ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಈ ಮಹಾತ್ಮನ ಪವಿತ್ರ ಜೀವಿತವು ಸಮಾಪ್ತವಾ ಯಿತು. "ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಿಸಿ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಲೋಕದಿಂದ ದಾಟಿ ಹೋದವನೇ ಮಹಾತ್ಮನು" ಎಂದು ಗೋಪೀನಾಥ ಎಂಬ ಮಹಾಕವಿಯು ಹೇಳಿದಂತೆ, ರಾಮಮೋಹನನು ಕೂಡ ಹಾಗೆಯೇ ತನ್ನ ಜೀವಿತಕ್ಕಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ತಾನು ತೋರಿದರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೆರವೇರಿಸಿ ಮುಕ್ತವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಆತನು ಅಸ್ವಸ್ಥ ನಾಗಿದ್ದಾಗ ಯಾರಸಂಗಡಲಾಗಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿಮಾತನಾಡದೆ ಹೋದರೂ ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಯಾವುದನ್ನೋ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದಂತೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಬಂದುಸೇರಿದ ಆತನು ರಾಜಾರಾಮು ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದವರ ಸಂಗಡ "ನನ್ನಕೆಲಸ ಮುಗಿಯಿತು. ಇನ್ನು ನಾನು ಜೀವಿ ಸೆನು" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಮತ್ತೊಂದುವೇಳೆ ಹೇರರವರನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಬಹಳ ವಿಧವಾದ ಕೊರತೆಯೂ ಉಂಟಾಗದಂತೆ ನಡೆಯಿಸಿದ ನಿಮ್ಮ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತೊಂದರೆಯುಂಟಾಗಿರಬಹುದು, ಆದರೂ ನನಗೆ ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ಸಹಾಯಮಾಡಿದ ನಿಮಗೂ ನನಗಾಗಿ ಔಷಧವಿಷ ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮೆತೆಗೆದುಕೊಂಡ ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯರಿಗೂ ಇಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಹಲವು

ಬಗೆಯಿಂದ ಸಹಾಯಮಾಡಿದ ಕಾಪೆಂಟರ್, ಕೆಸಲ್, ಕೇಡಲ್ ಮೊದಲಾದವರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞತಾಸೂಚಕವಾದ ವಂದನೆಗಳನ್ನರ್ಪಿಸುವೆನು. ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಶನಿವಾರದ ದಿನ ಶವಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಯಿತು. ಮೆದುಳಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಬೊಕ್ಕೆಗಳೆದ್ದು ಅವುಗಳೊಳಗಿನಿಂದ ಕೀವಿನಂತಹ ಪದಾರ್ಥವೊಂದು ಹುಟ್ಟಿ, ಅದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಣ್ಣ ಪೊರೆಯೊಂದು ಕಪಾಲವನ್ನು ಅಂಟಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಆಗುವುದಕ್ಕೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಪೂರ್ವದ ರೋಗವು ಕಾರಣವಿರಬಹುದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು. ಎದೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಜಠರದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ವ್ಯಾಧಿಯೂ ಇರಲಿಲ.

ರಾಮುನೋಹನನು ಮತಾಚಾರನಿರ್ಬಂಧಗಳಿಗೆ ಬಳಪಟ್ಟು ನಡೆಯುತಕ್ಕವನಲ್ಲವೆಂದು ನಮ್ಮ ವಾಚಕರು ಇದುವರೆಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡೇ ಇರುವರು. ಆದರೆ ತಾನು ಮತವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿದರೆ ತನ್ನ ಅನುಚರರು ಸುದಾ ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡುವರೆಂತಲೂ, ಆ ಪದ್ಧತಿಯು ಅವರಿಗೆ ಲಾಭಕರವಾಗಿ ಇರಲಾರದೆಂತಲೂ, ತನ್ನ ಸಂತತಿಯವರಿಗೆ ಪೂರ್ವಾರ್ಜಿತವಾದ ಅಧಿಕಾರಗಳು ನಿಲಿಸುವುದೆಂತಲೂ ತಿಳಿದು, ಈತನು ಸಾಧ್ಯವಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮತವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಬಂದನು. ಮರಣಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಈತನ ಮೈಮೇಲಣ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿದಾಗ ಸುದಾ ಜನಿವಾರಗಳು (ಯಜ್ಞೋಪವೀತಗಳು) ಇದ್ದುವು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಈತನು ಬಂದಾಗ ಸಂಗಡ ಬಂದವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು; ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಹೇರ್ ಮೊದಲಾದ ಸ್ನೇಹಿತರ ಸಂಗಡ ' ನಾನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮೃತಿಹೊಂದಿದರೆ ನನ್ನ ಶವವನ್ನು ಸಾಧಾರಣಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಡದೆ ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರ ಮತಾಚಾರಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸದೆ, ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡು, ಅಲ್ಲಿ

ಸಮಾಧಿಮಾಡಿ, ಅದರಮೇಲೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಮಂದಿರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಮರ್ಯಾದೆಯುಳ್ಳ ಬಡವನೊಬ್ಬನನ್ನು ಬಾಡಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೆ ಇರಿಸಿ, ಆ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿರಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದನು. ಆದುದರಿಂದ ಆತನ ಸ್ನೇಹಿತರೆಲ್ಲರೂ ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ಥಳಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಿಸ್ ಕೇಸಲ್, ಎಂಬಾಕೆಯು ಸ್ಥಳದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಅವರು ಶ್ರಮಪಡಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲದಂತೆ ತನ್ನ ಭವನದ ಹಿಂದೆ ಇರುವ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೃಕ್ಷಗಳಕೆಳಗೆ ಇದ್ದ ಬಂದು ಉತ್ತಮಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆತನ ಸ್ನೇಹಿತರೆಲ್ಲರೂ ತುಂಬ ಸಂತೋಷಿಸಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 18 ನೆಯ ದಿನ ಹಗಲು ಎರಡುಗಂಟೆಯವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಮಹಾತ್ಮನ ಭೌತಿಕಶರೀರವನ್ನು ಇವರ ಮತಾಚಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಯಾವುವನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸದೆಯೇ ಹೂತಿಟ್ಟರು. ಆ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಒಂದುಸಾರಿ ಈಸ್ಟ್‌ಲಿಂಯವರ ದಿನಚರ್ಯೆಯಪುಸ್ತಕವನ್ನು ನಾವು ನೋಡೋಣ.

1833 ನೆ ವರುಷದ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 18 ನೆ ತಾರೀಖು ಶುಕ್ರವಾರ ಸೆಪಿಲ್ಟ್ ಗ್ರೋವಿನಲ್ಲಿ ಬಾಲನಾದ ರಾಜಾರಾಂ, ಮಿಸ್ ಹೇರ್, ಮಿಸ್ ಕೇಡಲ್, ಮಿಸ್ಟರ್ ಜೋಸ್‌ಹೇರ್. ಮಿಸ್ಟರ್ ಜಾರ್ಹೇರ್, ಮಿಸ್ಸ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್, ನನ್ನ ತಾಯಿ, ನಾನು, ಹಂಟರ್‌ಕೇಸಲ್, ಮಿಸೆಸ್ ಲೀಲೀಸ್ಮಿತ್ ನನ್ನ ಭಾರ್ಯೆ, ಮಿಸ್ ಈಡಾಸ್, ಮಿಸ್ ಫಾಸ್ಪರ್, ಡಾಕ್ಟರ್ ಜೇರಾರ್ಡ್, ಮಿಸ್ಟರ್‌ಹೇರ್ಸ್, ಮಿಸ್ಟರ್ ಫಾಸ್ಪರ್, ಮಿಸ್ಟರ್ ಕೇಡಲ್, ಮಿಸ್ಟರ್ ಬೇಸಾಡ್ ಡ್ರಿಸ್, ರಾಂರತ್ನ, ರಾಂಹರಿ ಈ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿದೆವು. ಸುಮಾರು ಒಂದುವರೆಗಂಟೆಗೆ ದ್ರಾವಕಗಳಿಂದ ಕೆಡದಂತೆ ಕಾಪಾಡಿದ್ದ ರಾಮಮೋಹನನ ಕಳೇಬರವನ್ನಿಟ್ಟದ್ದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ತಂದಿಟ್ಟರು. ಹಿಂದೆ

ಬರುತ್ತಲಿದ್ದವರೆಲ್ಲರೂ ದುಃಖ ಸೂಚಕಗಳಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದರು. ಆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಹೂಳಿಡುವುದಕ್ಕೆ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದೊಯ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಇಳಿಸಿದರು, ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಜನರ ರೋದನಗಳು ಹೊರತಾಗಿ ಕ್ರೈಸ್ತಮತಾಚಾರದ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಯಾವುವೂ ಅಲ್ಲಿ ಜರುಗಿಸಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಾಮುಹರಿ ಎಂಬವನ ದುಃಖವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆಗಿನ ವೃತ್ತಾಂತಗಳುತುಂಬ ಪರಿತಾಪಕರಗಳಾದುವು. ಡಾಕ್ಟರ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರು ಅಲ್ಲಿದ್ದವರ ಮುಖಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದಂತೆಯೇ ನಡೆಯಿರಿ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆವಿಷಯವಾಗಿ ಅದುವರೆಗೆ ರಚಿಸಿ ತಂದಿದ್ದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಓದಿದನು. ಅನುತಾಪಕರಳಾದ ಈ ಪದ್ಯಗಳು ಮಿಸ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರು ಬರೆದಿರುವ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿವೆ. ಆ ತರುವಾಯ ಮಿಸ್ಟರ್ ಜಾರ್ಜ್ ಹೇರನು ರಾಮರತ್ನನ ಸಂಗಡ ನೀನು ಹಿಂದೂದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ರಾಜಾ ರಾಮುಮೋಹನನ ಮಿತ್ರರ ಸಂಗಡಲೂ, ಕುಟುಂಬದವರ ಸಂಗಡಲೂ ಆತನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವನೆಂತಲೂ ಸಮಾಧಿಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇತರ ಮತಸ್ಪಚಾರಗಳು ಯಾವುವೂ ಜರುಗಲಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ ಹೇಳು ಎಂದನು. ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದ ಮೇಲೆ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ನಮ್ಮ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಮರಳಿ ಬಂದೆವು

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ರಾಮುಮೋಹನನಿಗೆ ಪರಿಚಿತರಾದ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರಲ್ಲಿಯೂ ಆತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಆತನ ಜೀವಿತದ ಪರಮಾರ್ಥಗಳು ಮಿಸ್ ಮೇರಿ ಕಾರ್ಪೆಂಟರ ವಿಷಯವಾಗಿ ತುಂಬ ಫಲಕಾರಿಗಳಾದುವು. ಆ ಸಾಧ್ವೀಮಣಿಯು ತನ್ನ ಜೀವಿತಕಾಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದಳು. ಬಡವರ ಹುಡುಗರನ್ನೂ, ಅನಾಥಶಿಶುಗಳನ್ನೂ, ಕರೆತಂದು ಕಾಪಾಡುತ್ತಲಿದ್ದುದೇ ಈಕೆಯು ತನ್ನ ಜೀವಿತದಲ್ಲಿ

ಮಾಡಿದ ಮುಖ್ಯಕಾರ್ಯವು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈಕೆಯು ಮಾಡಿದಷ್ಟು ಮಹೋಪಕಾರವನ್ನು ಇದುವರೆಗೆ ಯಾರೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ದಯಾಶಾಲಿನಿಯಾದ ಈ ಅಬಲಾರತ್ನವು ರಾಮಮೋಹನನ ಸ್ತ್ರೀಜಾತ್ಯಭಿಮಾನವನ್ನು ನೋಡಿ, ಆತನು ಹಿಂದೂದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಮಹೋಪಕಾರಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ತನಗೆ ಕೂಡ ಹಿಂದೂಸ್ತ್ರೀಯರಮೇಲೆ ಅಭಿಮಾನ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಎರಡುಸಾರಿ ಇಂಡಿಯಾದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ಇವರ ದುರವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಇವರನ್ನು ಉನ್ನತಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರುವುದಕ್ಕೂ ತುಂಬ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಳು. ಈ ವಿಷಯವು ಈಕೆಯಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ "ಸಿಕ್ಸ್ ಮಂತ್ಸ್ ಇನ್ ಇಂಡ್ಯಾ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಯುಬಹುದು. "ಲಾಸ್ಟ್ ಡೇಸ್. ಆಫ್, ರಾಜರಾಮಮೋಹನರಾಯ್ ಇನ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್," ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದು ಆ ಮಹಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿ ಇರಿರೆಂದು ನವ್ಯದೇಶೀಯರಿಗೆ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸಿದವಳು ಈ ವಿದ್ಯಾವತಿಯೇ. ಈಕೆ ೧೯೦೩ ರಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಿಸಿದಳು. ರಾಮಮೋಹನನು ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥನಾಗುವಾಗ್ಗೆ ಈಕೆಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರುಷಗಳ ವಯಸ್ಸಾಗಿದ್ದಿತು. ಈಕೆಯು ೧೯೩೩ನೇ ಇಸವಿ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ತೀರಿಹೋದಳು.

ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನನನ್ನು ನಿಶ್ಶಬ್ದವಾಗಿಯೇ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿದರು. ಆತನ ಮರಣದ ಸುದ್ದಿಯು ಯೂರೋಪ್ ಖಂಡವನ್ನೆಲ್ಲಾ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟಿತು ದೈನಂದಿನಪತ್ರಗಳು, ವಾರಪತ್ರಿಕೆಗಳು, ಮಾಸಿಕವಹಿಗಳು, ವಿಮರ್ಶನಾಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಮುಂತಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೂ, ಆದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮಹಾತ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತ ವ್ಯಾಸಗಳೇ ಕಾಣಬಂದುವು ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಈತನ ಮರಣವನ್ನು ಕುರಿತ ದುಃಖೋದ್ಗಾರಗಳು ಹೊರಪಟ್ಟವು. ಮತ್ತು ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನವಾದ ಡಬ್ಲಿನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ರೆವರೆಂಡ್ ವಿಲ್ಲಿಯಂ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್

ವೆಡ್‌ಮೊಂಡ್ ಎಂಬಾತನು ೧೯೩೩ನೆ ಇಸವಿಯ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ೨೭ನೆಯ ದಿನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದುಃಖವನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು. "ರಾಜಾಬಿರುದಾಂಕಿತನಾದ ರಾಮಮೋಹನರಾಯನಿಗೆ ಐರ್ಲಂಡಿನ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪಕ್ಷವಾಗಿಯೂ, ಅಧಿಕವಾಗಿ ಬೆಲ್‌ಫಾಸ್ಟ್ ಕೂರ್ಪ್ ಯನವರ ಪಕ್ಷವಾಗಿಯೂ, ಅನೇಕವಾಗಿ ಆ ಮಂತ್ರಣಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದೆವು. ಐರಿಷ್ ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಚರ್ಚಿನವರ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಆತನನ್ನು ಕರೆದುತರಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಮುಖನನ್ನು ಸುದಾ ನಿಯಮಿಸಿದೆವು. ಇತರ ತೊಂದರೆಗಳ ವೆಸೆಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಲಸ್ಯವಾದರೂ ತಪ್ಪದೆ ಬರುವೆನೆಂದು ಆತನು ವಾಗ್ದಾನಮಾಡಿದ್ದನು ಆದರೆ ನನ್ನ ದುರದೃಷ್ಟವಶದಿಂದ ಆಪುಣ್ಯವು ಲಭಿಸದೆಹೋಯಿತು."

ಲಂಡನಿನಲ್ಲಿ ವೆನರೆಂಡ್ ಫಾಕ್ಸನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದನು "ಇನ್ನುಮುಂದೆ ಆ ಸುಂದರಮುಖಾರವಿಂದನನ್ನು ನೋಡಲಾರೆವು. ಆ ಅಂದವಾದ ಸ್ವರೂಪವು ನನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ಇದೆ. ಆಮಹಾತ್ಮನ ಭೌತಿಕವಪುಸ್ಸು ನಾಶವಾದರೂ ಆತನ ಕೀರ್ತಿಯು ಅಚಂದ್ರಾರ್ಕವಾಗಿ ಬೆಳಗುವಷ್ಟು ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆತನ ವಾಕ್ಸುಧಾಪ್ರವಾಹವು ಗ್ರಂಥರೂಪವಾಗಿ ಈಗಲೂ ತರಂಗಗಳಿಂದ ಉತ್ಪ್ಲಾವಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಆ ಶಬ್ದವು ಏಷ್ಯಾ, ಯೂರೋಪ್ ಖಂಡಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಕೊಡುತ್ತಲಿದೆ." ಲಂಡನ್ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದ ಅಮೆರಿಕಾದ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಡಾಕ್ಟರ್ ಬೂಟ್ ಎಂಬ ವೈದ್ಯನು ಬ್ರಿಸ್ಟಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಈಸ್ಟಲ್ ಎಂಬ ವೈದ್ಯನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವನು. "ನನಗೆ ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೇ ಉಂಟಾದ ದುಃಖವು ಇದುವರೆಗೆ ಎಂದೂ ಉಂಟಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥರೂಪವಲ್ಲಿರುವ ಆತನ ವಾತುಗಳನ್ನೋದುವಾಗ ಉಕ್ಕಿ ಉಕ್ಕಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ದುಃಖಸಮುದ್ರವನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಇದೇನೆ. ನನ್ನ ಪ್ರಾಣಮಿತ್ರನೊ

ಬ್ಬನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡೆ. ಹಿಂದಿನಕಾಲದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ, ಈಗಲಾಗಲಿ ಆತನೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಮಹನೀಯನೊಬ್ಬನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ನಂಬುತ್ತೇನೆ"

ಆದರೆ ವಿದೇಶೀಯರು ಇಷ್ಟು ವಿಷಾದವನ್ನು ತೋರಪಡಿಸಿದರೂ ತನ್ನ ಘನಜೀವಿತವನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾನವೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಧಾರೆಯನ್ನೆರೆದನೋ ಆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಆಗ ಇರುವೆಯು ಕಡಿದಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಾದರೂ ಚಿಂತೆಯುಂಟಾಗದೇ ಹೋಯಿತು. ವಿದೇಶೀಯರಾದ ಪ್ರಜೆಗಳು ರಾಮಮೋಹನನನ್ನಗಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಆಪ್ತಬಂಧುವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಹಾಗೆ ದುಃಖಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಸ್ವದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದರೂ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬಂದುತೊಟ್ಟು ನೀರನ್ನೂ ಸುರಿಸಲಿಲ್ಲ, ಹತ್ತುವರುಷಗಳತನಕ ರಾಮಮೋಹನನ ಭೌತಿಕ ಶರೀರವು ನಿರ್ಮಾನುಷವಾದ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಿತು. ಆದರೆ 1843 ನೆಯ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಬಾಬೂ ದ್ವಾರಕಾನಾಥ ಠಾಕೂರರವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಮಿತ್ರನು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಬಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರಲು ಇಷ್ಟಪಡದೆ, ಆತನ ದೇಹವನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ತೆಗೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು, ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ ಪಟ್ಟಣದ ಹತ್ತಿರ 'ಆರ್‌ನೂಜ್‌ವೆಲ್' ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸುಂದರಪ್ರಫುಲ್ಲತಾಸಮನ್ವಿತವಾದ ಉದ್ಯಾನವಾಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿ ಅದರಮೇಲೆ ಹಿಂದೂದೇಶಪದ್ಧತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಒಂದು ಜಕ್ಕಭನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. 1872 ನೆಯ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಆತನ ಮಾತೃದೇಶಭಕ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ಕೆಲವರು ಹಿಂದೂದೇಶೀಯರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಶಿಥಿಲವಾಗಿದ್ದ ಆ ಭವನವನ್ನು ಅತಿದೃಢವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿಸಿ, ಅದರಮೇಲೆ ಒಂದು ಗೋಪುರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಆ ಸಮಾಧಿಯಮೇಲೆ ಇದರಡಿ ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಒಂದು ಶಾಸನವನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಿ ಇಟ್ಟರು.

" ಈ ಕಲ್ಲಿನ ಕೆಳಗೆ.

ಅದ್ವಿತೀಯನಾದ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಲಚಿತ್ತವನ್ನೂ, ಸತ್ಯಭಾವವನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ರಾಜಾರಾಮುನೋಹನರಾಯ ಬಹದ್ದೂರನು ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವನು. "

ಈತನು ತನ್ನ ಜೀವಿತವನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಭಗವಂತನ ಭಕ್ತಿಗಾಗಿಯೇ ಅರ್ಪಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಅದ್ಭುತ ಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಕಾಲದವರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಒಬ್ಬ ಪಂಡಿತ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದನು.

ಹಿಂದೂದೇಶದ ಸಾಂಘಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸುವಿಕೆ, ಆ ದೇಶೀಯರ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಕೆಲಸಮಾಡುವಿಕೆ; ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ, . ಸಹಗಮನ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಡುವುದು ಮೊದಲಾದ ದೈವಿಕಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ತೋರಪಡಿಸುವ ಅನೇಕ ಶ್ರೇಷ್ಠಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಆತನ ಸ್ವದೇಶಸ್ಥರು ತುಂಬ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಈ ಗೋಪುರವು ಆತನ ಸಂತತಿಯು ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಮಹಾತ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತ ಘನತೆಗೆಜ್ಞಾಪಕಚಿಹ್ನೆಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು.

ಈತನು ಬಂಗಾಳಾದೇಶದ ರಾಧಾನಗರದಲ್ಲಿ 1774 ನೆಯ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ 1833 ನೆಯ ಸೆಪ್ಟಂಬರು 27 ನೆಯ ದಿನ ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಮೃತಿಹೊಂದಿದನು.

ವಚನರಚನಾ ಕೌಶಲ್ಯವುಳ್ಳ ಬಾಬೂ ಅಕ್ಷಯಕುಮಾರದತ್ತನಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯಾಸದಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪಾಠಕರಿಗೆ ನಿವೇದಿಸಿ ಈ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಮುಗಿಸುವೆನು:—

"ಹಾ! ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯ! ಆಗ ನಿನ್ನ ಸುಜ್ಞಾನಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಭಾವಿಭವವು ದೇಶವನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದ ಅಜ್ಞಾನಮೇಘವೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ದಿಕ್ಕುಪಾಲಾಗಿ ಓಡಿಸಿ, ದಿವ್ಯವಾದ ತೇಜಃಪುಂಜವನ್ನು ಪ್ರಸಾದಿಸಿತು. ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲಗೊಂಡಿದ್ದ ದುರಾಚಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹುಡುಕಿ ಹುಡುಕಿ, ರೂಪವನ್ನಡಗಿಸಿತು.

ಧರ್ಮಸಮನ್ವಿತವಾದ ನಿನ್ನ ಮೇಧೆಯೆಂಬ ನಿರ್ಮಲಪ್ರಭಾಕರಬಿಂಬದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಮೂಖರ್ಾರಣ್ಯಮಯವಾಗಿದ್ದ ಈ ಭೂಭಾಗಕ್ಕೆ ಸ್ವಚ್ಛ ಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ಕಾಂತಿಕಿರಣಪ್ರಂಜಗಳು ಹೊರಟುಬಂದು ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನಗಳಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿದುವು. ಪ್ರಕೃತಿತತ್ವವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನಿನ್ನಿಂದ ಮೊಳಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಭೇರೀನಾದವು ಈಗಲೂ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಕರ್ಣಪುಟಗಳ ಹತ್ತಿರ ಮೊರೆಯುತ್ತಲಿದೆ. ಆ ಮಹತ್ತರವಾದ ಶಬ್ದವು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಗೊಡುತ್ತಾ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವೂ ಜಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಲಿದೆ. ಸ್ವದೇಶವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಮೂಖರ್ಾಚಾರಗಳೆಂಬ ಶತ್ರುಸಮೂಹಗಳನ್ನು ನಿನ್ನ ಸುಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಆಯುಧವು ತುಂಡುತುಂಡಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕಿತು, ನಿನಗೆ ರಾಜಾ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಇರುವುದು. ಆದರೆ ಈ ನಶ್ವರಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ನೀನು ರಾಜನಲ್ಲವಾದರೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜ್ಞಾನಶೀಲನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೂ, ನಿನ್ನ ಸಂಬಂಧವಾದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಪ್ರಭುತ್ವವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಈಚೀಚೆಗೆ ಬುದ್ಧಿವಂತರಾದ ವಿದ್ಯಾಧಿಕರೆಲ್ಲರೂ ನಿನ್ನತಲೆಯಮೇಲೆ ರಾಜಕಿರೀಟವನ್ನು ಇಟ್ಟು ನಿನ್ನ ಜಯಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಕೋಲಾಹಲವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಲಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಹಿಂದೂಜನರ ಹೃದಯಸೀಮೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುತ್ತಿರುವವರು ನಿನ್ನಿಂದ ಪರಾಜಿತರಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ನೀನು ರಾಜಾಧಿರಾಜನಾಗಿದ್ದೀಯೆ, ನಿನ್ನ ವಿಜಯಧ್ವಜಪತಾಕೆಗಳು ಅವರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರೂ ಪರಿಪೂರ್ಣವಿಜೃಂಭಣೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಅವಕಾಶ ಸಾಲದೆ ಇದೆ, ಯಾವ ಹಿಂದೂಜನರು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ನಿನ್ನನ್ನು

ವಿರೋಧಿಯೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೋ ಅಂತವರ ಸಂತತಿಯವರೇ ನೀನು ದೇಶಕ್ಕೆಲ್ಲ ಸ್ನೇಹಿತನೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಲಿರುವರು. ನೀನು ಈಹಿಂದೂದೇಶವೊಂದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಈ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಮಿತ್ರನಾಗಿದ್ದೀಯೆ."

"ಬಂದು ಕಡೆ ಸದ್ವಿದ್ಯಾಮತಗಳೆಂಬ ಭೂಷಣಗಳಿಂದ ದೇಶವೊತೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಹಲವುಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿ ಅಪಾರವಾದ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿ ಆಂಗ್ಲೀಯ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಮೂಲಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ವಿವಿಧಗಳಾದ ರಾಜ್ಯಾಂಗಸಂಸ್ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯಾವಂತರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಜನಕವಾದ ವಿದ್ಯಾಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ನ್ಯೂಟ್ಸ್, ಸಾಕ್ರೆಟೀಸ್, ಪ್ಲೇಟೊ ಎಂಬ ಮಹಾತ್ಮರು ಮರಳಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿರಬಹುದೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯುಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ನಿನ್ನ ಪವಿತ್ರಸ್ವರೂಪವು ಆಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಪರೂಪಪದಾರ್ಥವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಈಗಲೂ ಈದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನಂತಹ ಮಹಾಶಕ್ತಿವಂತನನ್ನು ಕಾಣುವುದು ದುರ್ಲಭವಾಗಿದೆ."

"ಸಹಗಮನನಿಷೇಧ, ಬ್ರಹ್ಮಧರ್ಮಪ್ರಚಾರ, ಸ್ವದೇಶೀಯರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಸ್ಮರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಲಿವೆ. ಈ ಪೂರ್ವಾರ್ಧಗೋಳಕ್ಕೆ ನೀನು ಇಷ್ಟರ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಪಶ್ಚಿಮಾರ್ಧಗೋಳದವರೆಲ್ಲರೂ ನಿನ್ನ ಗೌರವವನ್ನು ಶಿರಸಾವಹಿಸುತಲಿದ್ದರು. ನಿನ್ನ ಪವಿತ್ರಹೃದಯವು ಇನ್ನೆಷ್ಟು ಮಹೋಪಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದ್ದಿತೋ! ಆದರೆ ನಮ್ಮ ದುರದೃಷ್ಟವಶದಿಂದ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಹೋದುವು. ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್ ನಗರವೇ! ನೀನು ಎಷ್ಟರ ಘೋರಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ! ಅಮೃತತುಲ್ಯವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವ ನಮ್ಮಪಾಲಿನ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವನ್ನು ಬುಡಸಹಿತವಾಗಿ ಕಡಿದುಹಾಕಿದೆಯಲ್ಲವೆ!"

"ಅಕ್ಕಟಾ! 1833 ನೆಯ ಸಂವತ್ಸರದ ಸೆಪ್ಟಂಬರ್ 27ನೆಯ ದಿನವು ಎಂತಹ ದುರ್ದಿನವೋ? ತನ್ನ ಜೀವಿತವನ್ನೆಲ್ಲ ದೇಶೋದ್ಧರಣಕ್ಕಾಗಿ ಧಾರೆಯನ್ನೆರೆದ ಮಹಾತ್ಮನನ್ನು ಕೊಂಡುಹೋದ ಆ ದಿನವು ದೇಶಕ್ಕೆಲ್ಲವೂ ದುರ್ದಿನವೆನಿಸದೆ ಇರುವುದೆ? ಸಿಕ್ ಜನರಿಗೆ ಮಹಾರಾಜಾ ರಣಜಿತಸಿಂಗನು ಮರಣಹೊಂದಿದಾಗ ಉಂಟಾದ ದುಃಖವೇ ನಮಗೆ ಈ ದಿನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಎಲೈ ಬೇಸಾಯುಗಾರರಿರ! ಯಾವನು ನಿಮಗೋಸ್ಕರ ಪರದೇಶಗಳಿಗೆ ನೀವು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಹೋಗಿ, ನಿಮ್ಮ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟನೋ ಅಂತಹ ಮಹಾತ್ಮನಾದ ರಾಜಾ ರಾಮಮೋಹನರಾಯನನ್ನು ಈ ದಿನದಲ್ಲಿಯೇ ಕ್ರೂರಮೃತ್ಯುವು ತನ್ನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿತಲ್ಲವೆ! ಎಲೌ ಅನಾಥಯುವತಿಯರಿರ! ದುರಂತಗಳಾದ ನಿಮ್ಮ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿ ನಿಮ್ಮ ಜಾತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತರಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆಯು ಯಾವನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪುಂಖಾನುಪುಂಖವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಿತೋ, ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೇ ಎದೆಯ ಗುಂಡಿಗೆಯನ್ನು ನಡುಗಿಸುವ ಸಪಗವನ ಘೋರದುರಾಚಾರ ಮೃತ್ಯುಕರಾಳಾಸ್ಯಗಹ್ವರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸವಂತೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಯಾವನು ಕಾಪಾಡಿದನೋ, ಅಂತಹ ಲೋಕಬಾಂಧವನು ಈ ದಿನದಲ್ಲಿಯೇ ಅಸ್ತಮಿಸಿದನು. ಅಕ್ಕಟಾ! ದುರ್ದೈವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಓ ಹಿಂದೂಮಾತೆಯೇ! ನಿನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಮರವು ಈ ದಿನದಲ್ಲಿಯೇ ಮುರಿದು ಬಿದ್ದುಹೋಯಿತಲ್ಲವೆ? ಕ್ರೂರವಾದ ದೈವದ ಕೃತ್ಯವನ್ನೇನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು? ದುಃಖಿಸುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಲಾಭವನ್ನು ಕಾಣೆನು. ಪ್ರಕೃತಿಸಂಬಂಧದದೆಸೆಯಿಂದ ನಾವು ವಿಚಾರಪಟ್ಟರೂ ನಮ್ಮ ಕಥಾನಾಯಕನ ನಿರ್ಮಲಕೀರ್ತಿದ್ಯುತಿಯು ಬಂದುನೇಳೆಯಾದರೂ ಮರೆಯಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ, ಆತನ ಭೌತಿಕ ದೇಹವು ನಶಿಸಿದರೂ, ದೇಶಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಆತನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ

ಯಾವಾಗಲೂ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ದಿವ್ಯವಾಕ್ಯಗಳು ನಶಿಸದೆ ಇಂದಿಗೂ ಗ್ರಂಥರೂಪವಾಗಿ ಉದ್ಘೋಷಿಸುತ್ತಾ ಆತನನ್ನು ನಮ್ಮ ಹೃದಯಪೀಠದಲ್ಲಿ ಅಧಿವಸಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ನಮಗೆ ಘನವಾದ ಸನ್ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನೂ, ನೀತಿವರ್ತನವನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುತ್ತಾ ಆಚಂದ್ರಾರ್ಕವಾಗಿ ಸುಸ್ಥಿರಗಳಾಗಿವೆ. "

ರಾಮಮೋಹನರಾಯನು ತನ್ನ ಜೀವಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಮುಂದಿನ ತಲಾಂತರದ ಜನಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಸಂತೋಷಿಸಿ, ತನಗೆ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿ ಇರುವರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಈಗಿನತನಕ ನಮ್ಮಗಳಿಂದ ಅಂತಹ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಿದರ್ಶನವಾವುದೂ ತೋರದೆ ಹೋಗಿದೆ. ಅದೃಷ್ಟವಶದಿಂದ ದ್ವಾರಕಾನಾಥ ಠಾಕೂರವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಆತನ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೆಟ್ಟಗೆ ಮಾಡಿಸಿ ಬಂದರು.

ಆದರೂ ಎಲೈ ಹಿಂದೂ ಸಹೋದರರೇ ! ಹಿತಚಿಂತಕರ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಅವರವರ ಸ್ವರೂಪವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ನುಂದಾಳುಗಳಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತಕ್ಕ ನೀವು ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯನ ಪ್ರತಿಮೆಯೊಂದನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಲಾರ್ಡ್‌ವಿಲ್ಲಿಯಂ ಬೆಂಟಿಂಕ್‌ನವರ ಪ್ರತಿಮೆಗೆ ಬಲಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಲಾರಿರಾ ?

ದೇಶವಾಸಿಗಳಾದ ಮಹಾಕವಿಗಳಿರಾ ! ಪ್ರವಾಹಗಳಂತೆ ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿರುವ ನಿಮ್ಮ ವಾಗಮೃತಧಾರಾ ನಿಷೇವಣದಿಂದ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಹೃದಯಗಳು ಸದಯದಿಂದ ಕರಗುವಂತೆ ನಿಮ್ಮಗಳ ಕವಿತಾನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸಿ, ನನುಗೆ ಮಹೋಪಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಋಣಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಗತಿಸಿದ ರಾಮಮೋಹನನ ಪವಿತ್ರವಾದ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನಿಮ್ಮ ದೇಶಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಋಣಭಾಗವನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರಿರಾ ?

ಮಿತ್ರರತ್ನಗಳೆನಿಸಿದ ವಾಚಕಮಹಾಶಯರೇ! ಯಾವನು ಹಿಂದೂ ದೇಶದವರ ದುಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನೂ, ಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ, ಧನವನ್ನೂ, ಅರ್ಪಿಸಿದನೋ, ಯಾವನು ಮನುಷ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾದ ಸೇವೆಯೇ ಈಶ್ವರಭಕ್ತಿಗೆ ನಿದರ್ಶನವೆಂಬ ನೀತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಘನತೆಯುಳ್ಳವರಲ್ಲಿ ಘನಮಹಿಮನೆನಿಸಿಕೊಂಡು, ಮಹಾ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ನಿರ್ವಹಿಸಿದನೋ, ಯಾವನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅಮೆರಿಕಾ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶಗಳವರು ದೇವತಾಬೋಧನೆಗಳೆಂತೆ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಕೃತಜ್ಞತೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರೋ, ಯಾರನ್ನು ಒಂದು ಸಾರಿ ನೋಡಿ, ಅತನ ಮೃದುಮಧುರ ವಾಗ್ಬೋಧನಾಮೃತವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸಲಪೇಕ್ಷಿಸಿ, ಅನ್ಯದೇಶೀಯರು ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಬರಹೇಳಿ, ಅತನಿಗೆ ಆಮಂತ್ರಣ ಕೊಟ್ಟು ಅತನು ಗತಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ದುಃಖಿಸಿದರೋ ಅಂತಹ ಮಹಾತ್ಮನ ಸ್ವದೇಶವಾಸಿಗಳಾದ ನಾವು ಅತನನ್ನು ಗೌರವಿಸದೆ ಇರುವುದು ಎಷ್ಟು ಅಧರ್ಮವೋ ನೀವೇ ಆಲೋಚಿಸಿರಿ.

ರಾಮಮೋಹನನ ಜ್ಞಾಪಕಚಿಹ್ನವನ್ನು ಕುರಿತು ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿ ಯಾವನಾದರೂ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇದುವರೆಗೆ ಯಾವಾಗಲೋ ಅದು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಲಿತ್ತು. ಆಹಾ! ಎಷ್ಟು ವಿಚಾರಕರವಾದುದು! ಈ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ನಾವು ಲಜ್ಜಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸ್ವಯಂಸಹಾಯದ ಘನತೆಯನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಣಿಸದೆ ಪರಭೃತವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾ ನಮಗೆ ಯಾವುದು ಬೇಕಾದರೂ "ಭಿಕ್ಷಾಂ ದೇಹಿ" ಎನ್ನುತ್ತ ಅತಿದೈನ್ಯದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ನಮಗೆ ಮಹನೀಯ, ದೇಶಾಭಿಮಾನಿ, ಮಾನನೀಯನಾದ ಮಹಾಪುರುಷನಲ್ಲಿ ನಾವು ತೋರಿಸಬೇಕಾದ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸತ್ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಸ್ವದೇಶಸ್ಥರ ದ್ರವ್ಯಸಹಾಯವನ್ನು ಬೇಡುವುದು ಅಗೌರವವೆನಿಸುವುದೇ? ಮಧುರ

ಮಧುಭರಿತವಾದ ಕಮಲದ ರಸಾಸ್ವಾದನದ ಸವಿಯು ಮಧುಪಗಳಿಗೆ ಹೊರತಾಗಿ ಭೇಕಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಲಹುದೆ? ನಾವು ಇಂತಹ ಬುದ್ಧಿವಂತರೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು ಅಷ್ಟುಮಾತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ. ನಾವು ಎಷ್ಟೆಷ್ಟೋ ಗಿಡಗಳನ್ನೂ ಹುತ್ತಗಳನ್ನೂ ಪೂಜೆಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಿರತಕ್ಕವರೇ ಹೊರತು ಪೌರುಷಶಾಲಿಗಳಾದ ಬುದ್ಧಿವಂತರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸುದಾ ಸ್ಮರಿಸತಕ್ಕವರಲ್ಲ. ತಾಳೀಗರಿಯು ಉರಿಯಂತೆ ತಟ್ಟನೆ ತಣ್ಣಗಾಗುವ ಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯಗಳಾದ ಬಣಪರಟೆಗಳನ್ನೊದರುವ ನಾವು ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು ಯಾವ ಸತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಾನೇ ನೆರವೇರಿಸಬಲ್ಲೆವು? ಅಕ್ಕಟಕ್ಕಟಾ! ಎಲೈ ಭಾರತವರ್ಷವೇ! ನಿರ್ಮಲಜ್ಞಾನ ಶೋಭಿತರಿಗೂ ಅವಕ್ರವಿಕ್ರಮಧನರಿಗೂ ನೆಲೆವನೆಯೆ ನಿನಿವ್ದ ನಿನಗೆ ಎಂತಹ ಗತಿ ಬಂದಿತು?

ಎಲೈ ಯುರೋಪ್‌ಖಂಡವೇ! ಎಲೆ ಅಮೆರಿಕಾಖಂಡವೇ! ನಿಮ್ಮ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಪಮಜ್ಞಾನಮಹೋನಿಧಾನನಾಗಿ ನಿಗಳ್ತವಡೆದ ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯನ ಸ್ವದೇಶವು ಹೇಗೆ ಇರುವೆಯೋ ಅದನ್ನು ನೋಡಲಪೇಕ್ಷಿಸುವಿರಾದರೆ ಒಂದುಸಾರಿ ನಮ್ಮಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ನೋಡಿರಿ. ಪರ್ವತವು ಹೇಗೆ ಮರಳಿನ ರಾಶಿಯಾಗಿ ವಾಪರ್ಡುವುದೋ, ವಜ್ರವು ಹೇಗೆ ಗಾಜಿನ ತುಂಡಾಗುವುದೋ, ಅಗ್ನಿಕಣಗಳು ಹೇಗೆ ಇದ್ದಲಿನ ತುಂಡುಗಳಾಗುವುವೋ, ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಡಲೆಳಸಿದರೆ ನಮ್ಮವರ ಮೇಲೆ ಒಮ್ಮೆಸಾರಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರಸರಿಸಿರಿ.

ಅವಂ ಪರಹಿತಕಾಗಿಯೆ |
ನೋವುಗಳಂ ಗಣಿಸದೆಯ್ದಿ ಪರಮುಂಡಳದೊಳ್ ||
ತೀವಿದಜನದಿಂದುಪಕೃತಿ |
ಗೈವುತ್ತಂ ತನುವನುಳಿದನವನೇ ಮಾನ್ಯಂ ||

ಏಳನೆಯ ಪ್ರಕರಣ.

ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯರ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳು

ದೇಹಬಲವೂ ಆರೋಗ್ಯವೂ.

ರಾಮಮೋಹನನ ದೇಹ, ಜ್ಞಾನ, ಮನಸ್ಸು, ಮತಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು, ಬುದ್ಧಿಬಲ, ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಯೋಚಿಸಿನೋಡಿದರೆ ಆತನು ಅಸಾಧಾರಣನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆತನು ಆರು ಅಡಿಗಳ ಎತ್ತರ ಉಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನಸ್ವರೂಪವು ಮನೋಹರವಾದುದು, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಿಕಾರವಿಲ್ಲ, ಆತನು ತುಂಬಾ ಬಲಶಾಲಿ : ದೇಹಬಲಕ್ಕೂ ಬುದ್ಧಿಬಲಕ್ಕೂ ಅನೇಕವಿಧಗಳಿಂದ ಸಂಬಂಧವು ಉಂಟೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನಾರ್ಯರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತುಂಟು. ಮೊಳಕಾಲಿನವರೆಗೆ ಉದ್ದನಾದ ಕೈಗಳಿರುವಿಕೆಯು (ಆಜಾನುಬಾಹುವು) ಘನತೆಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಅವರು ಅದುವರೆಗೆ ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ಈಗಿನ ಅಮೆರಿಕಾ, ಯೂರೊಪ್ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸುದಾ ದೇಹಬಲಕ್ಕೂ, ಬುದ್ಧಿಬಲಕ್ಕೂ, ಸಮೀಪಸಂಬಂಧವಿರುವುದೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವರು. ಶಾರೀರಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ "ಸ್ಪರ್ಜಂ" ಎಂಬ ಪಂಡಿತನಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನು ಪರಿಚಿತನಾದಾಗ ಈತನ ಹಣೆಯ ಆಕಾರವನ್ನು ನೋಡಿ, ಈತನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಪುರುಷನಲ್ಲ ನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಮತ್ತು ಆ ದೇಶದ ಶಾರೀರಶಾಸ್ತ್ರಪಂಡಿತರೆಲ್ಲರೂ ರಾಮಮೋಹನನ ತಲೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಬಂದು ಕಲ್ಪಿತಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಆತನ ಮೆದುಳು ಮಹಾಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳ ಮೆದುಳುಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾಗಿತ್ತು ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್‌ನಗರದ ವೈದ್ಯರು ಈತನ ಶಿರೋವೇಷ್ಟನ (ರುಮಾಲೆ) ವನ್ನು ಅರುವತ್ತು ವರುಷಗಳತನಕ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮರೆಮಾಡಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಪಂಡಿತ ಶಿವರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿ ಎಂಬ ನಮ್ಮ ದೇಶೀಯನು ಅಲ್ಲಿಗೆ

ಹೋದಾಗ ಅದನ್ನು ನುರಳಿ ನಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ತಂದನು. ಅದು ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ತಲೆಗಳಿಗೆಸುದಾ ಸಡಿಲವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆತನು ಅಂದವಾದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನೆಂತಲೂ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನವರೆಲ್ಲರೂ ಈತನ ರೂಪವನ್ನು ನೋಡಿ, ಸಂತೋಷಿಸಿ, ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂತಲೂ, ಮಿಸ್ಸ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್ ಬರೆದಿರುವಳು.

ಆತನ ದೇಹಾರೋಗ್ಯವುಸುದಾ ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಿತು. ಆತನು ಉಣ್ಣುವ ಭೋಜನವನ್ನು ನೋಡಿ, ಆಗಿನಕಾಲದವರು ಅನೇಕರು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಹೊಂದಿರುವರು. ಆತನು ದಿನಂಪ್ರತಿ ಹನ್ನೆರಡು ಸೇರುಗಳ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ! ಬಂದುದಿನ ಪಂಡಿತ ಶಿವರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿಯ ಸಂಗಡ, "ಈದಿನ ಐವತ್ತು ವಾವಿನಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಿಂದೆನು" ಎಂದು ಹೇಳಿದನೆಂತ ಆತನು ಬರೆದಿರುವನು. ಕೃಷ್ಣನಗರವಾಸಿಯಾದ ಗುರುದಾಸಬಿಶ್ವ ಎಂಬಾತನು ಹೂಗ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ರಾಮಮೋಹನನನ್ನು ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಂದುದಿನ ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಭ್ರಾತನಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ, ಭೋಜನಾದಿಗಳಾದಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಂದು ತೆಂಗಿನಗೊನೆಯನ್ನು ತರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟನೆಂತಲೂ, ಆಗುತ್ತಿಯೊಳಗಣ ಕಾಯಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆತನು ಆಗಲೇ ಅಲ್ಲಿಯೇ ತಿಂದುಬಿಟ್ಟನೆಂತಲೂ, ಹೇಳುವರು. ಆತನಿಗೆ ಶರೀರಾರೋಗ್ಯವೂ, ದೇಹಬಲವೂ, ನೆಟ್ಟಗೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹದಿನಾರುವರುಷಗಳ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕ್ರೂರಸತ್ವಶರಣ್ಯಗಳಾದ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಹೆದರದೆ, ಟಿಬೆಟ್‌ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಹೋಗಿರಬಲ್ಲನು? ಮತ್ತು ಆತನ ದೇಹಬಲವು ಅಮೇಯವಾಗಿಯೂ, ಅನುಪಮಾನವಾಗಿಯೂ ಇರದಿದ್ದರೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಘನಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿರ್ವಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನು? ದೇಹಾರೋಗ್ಯವೂ ಬಲವೂ, ಇಲ್ಲದ್ದರದೆಸೆಯಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಜನಾಂಗದ ಸ್ಥಿತಿಯು ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ಕ್ಷೀಣವಾಗುತ್ತ ಬರುತ್ತಲಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸಕಲ ಕಲಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ದೇಹಾರೋಗ್ಯಬಲಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ

ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ತೆಗದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವರು ಬಂದೇಸಾರಿಗೆ ಬಿ.ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಎಂ. ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗುವುದು ಬಂದು ದುಘರ್ಟಕಾರ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಮುಂದೆ ಆ ಮೆಟ್ಟಿಲನ್ನು ದಾಟುವವೇಳೆಗೆ ಅವರು ಶಲ್ಯಶೇಷರಾಗಿ ತೂರಾಡಿಕೊಂಡು ಈಚೆಗೆ ಬರುವರು. ಇಂತಹವರು ತಮಗಾದರೂ ತಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕಾದರೂ ಯಾವಉಪಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲರು.

ರಾಮು ಮೋಹನನ ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಆತನ ದೇಹದಾರ್ಢ್ಯವೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯ ನಿರ್ಮೂಲನದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಆತನು ವಾಗ್ರಣದುಂದುಭಿಯನ್ನು ಮೊಳಗಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ಕೆಲವರು ದೊಡ್ಡಮನುಷ್ಯರು ಬಂದು ಸಾಕಾರಪೂಜೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಾಕಿ ನಿರಾಕಾರೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಬೋಧಿಸುವುದರಿಂದ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧಕಪಕ್ಷದವರು ಅಸೂಯಾಗ್ರಸ್ತರಾಗಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹೊಡೆಯಲಿಕ್ಕೆಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆದಕ್ಕಾತನು ನಕ್ಕು," ಏನದು ? ನನ್ನನ್ನು ಹೊಡೆಯುವರೆ ? ಅವರೇನು ಭೋಜನವಾಡವರು ? " ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಿತ್ತನು.

ವಿದ್ಯೆ. ಜ್ಞಾನ

ನಮ್ಮ ವಾಚಕರು ರಾಮುಮೋಹನನ ವಿದ್ಯಾವಿಶಾರದತ್ವವನ್ನೂ, ಪ್ರತಿಭಾಸಂಪನ್ನತೆಯನ್ನೂ ಅಖಂಡಜ್ಞಾನಸಂಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನೂ ಕುರಿತು ಇದುವರೆಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡೇ ಇರುವರು. ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿವರಿಸುವೆವು .

. ಪಂಡಿತ ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಸಾಗರನು ವಂಗದೇಶದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಂದು ಬರೆದಿರುವನು:" ರಾಮುಮೋಹನನು ಸಂಸ್ಕೃತ, ಅರಬ್ಬಿ,

ಫಾರಸೀ, ಉರ್ದು, ಬಂಗಾಳಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಗ್ರೀಕ್, ಲ್ಯಾಟಿನ್, ಫ್ರೆಂಚ್, ಹೀಬ್ರೂ, ಎಂಬೀ ಹತ್ತು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೂ ಓದಲಿಕ್ಕೂ, ಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದನು. ಈ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ನೂತನಗ್ರಂಥ ವಿಷಯವಿಶೇಷಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅತನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖರು ಪ್ರಕೃತಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ, ನಾನಾವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ವಾಚಕನೈಪುಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ವಿನಯಾದಿಯೋಗ್ಯತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಈ ಮಹಾತ್ಮನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಅದ್ಭುತಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದನ್ನು ನಾವೆಲ್ಲಿಯೂ ನೋಡಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ರಾಮುಮೋಹನನ್ನು ಶ್ಲಾಘಿಸಿಬರೆದರು. ಇಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರೊಡನೆ ವಾದವು ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅತನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಮಗ್ನಮಾನಸರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ವೇದ ವೇದಾಂತ ಚರ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತನ ವಾಕ್ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿನಿಲ್ಲಲಾರದೆ, ವ್ಯಾಕರಣ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತರು, ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿ ವಿಶಾರದರು, ಕ್ರಿಸ್ತರಮತ ಚರ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರಿಷೀವ್ಯಾನ್ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ತುಟಿಮಿಟಕಿಸದೆ ಇರುವಂತೆ ತದಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ಮತಪ್ರಮಾಣಗ್ರಂಥಗಳು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ, ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕುರಿತು ಇದುವರೆಗೇನೆ ತಿಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಈ ಮತದ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹೇಗೆ ಕತತಲಾವುಲಕಗಳಾಗಿದ್ದವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಹಿಂದುಗಳ ಮತ್ತು ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಪವಿತ್ರಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅತನಿಗೆ ಹೃದಯಸ್ಥಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ರಾಮುಮೋಹನರಾಯನನ್ನು ಪಂಡಿತರು ಘನ ಪಂಡಿತನೆಂತಲೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಚೊಡ್ಡಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯೆಂತಲೂ ಮಿಷನೇರಿಗಳು ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದ ಸುಜ್ಞಾನಿಯೆಂತಲೂ, ಮಹಮದೀಯರು ಪಂಡಿತರೆಲ್ಲರೂ ಮೌಲ್ವಿ ಎಂತಲೂ ಸಂಭಾವಿಸುತ್ತ ಅತನನ್ನು ಕುರಿತು ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ; ಆತನು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ವಾಚಾಲಕರನ್ನು ಮೀರಿದ ವಕ್ತೃವೆಂತಲೂ, ಭಾಷಾವಿಧಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಬೋಧಿಸಬಲ್ಲ ಭಾಷಾನಿಧಿಯೆಂತಲೂ, ರಾಜ್ಯಾಂಗನೀತಿವಿದರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ರಾಜತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಬಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯಾರ್ಥವಿಶಾರದನೆಂತಲೂ ಈತನನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರೆಲ್ಲರೂ ಹೊಗಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆತನ ಬುದ್ಧಿಯು ಕುಶಾಗ್ರಬುದ್ಧಿಯೆನಿಸಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣದೇಶದವನೊಬ್ಬನು ಆತನಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದುಕಳುಹಿಸಿದನು. ಆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವರಿಂದ ಆ ಪತ್ರವನ್ನು ಓದಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಮೂರುತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಓದಿ ಆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿತು, ಮರಳಿ ಅದೇ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ರಾಮಮೋಹನನು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ತಾನೇ ಬರೆದುಕಳುಹಿಸಿದನು. ಇನ್ನು ಆಂಗ್ಲೇಯಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈತನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರೇ ಅಧಿಕ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಹೊಗಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈತನು ಯಾವಾಗ ಏನು ಬರೆದರೂ ಬಂದಕ್ಷರವನ್ನಾಗಲಿ ತಪ್ಪುಮಾಡದೆ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಮಿಸ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್ ಬರೆದಿರುವ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವಿಶದವಾಗುವುದು. ರಾಮಮೋಹನನು ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಪರಿಮಿತ ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತನು, ಆತನು ಯೂರೋಪಿಯನರ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವು ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಪ್ರಾಚೀನಹಿಂದುಗಳು ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಮೀರಿದ್ದರೆಂತಲೂ ಹಲವುಕಾರಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನೆಲ್ಲ ಬಪ್ಪುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

ಈತನಿಗೆ ಸರಕಾರದವರ ಕಾನೂನುಗಳೆಲ್ಲವೂ ನ್ಯಾಯವಾದಿ (ಬ್ಯಾರಿಷ್ಟರ್) ಗಳಿಗಿಂತ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ರಾಮಮೋಹನನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಾಸನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇದ್ದುವಂತೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಉಂಟಾಗಿದ್ದ ಅನುಭವವು ಅಸದೃಶವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಆನರಬಲ್ ಗುರುದಾಸ ಬಾನರ್ಜಿಯವರು ಶ್ಲಾಘಿಸಿರುವರು.

ವ್ಯಾಪಾರದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಈತನು ಅಧಿಕಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು. ದ್ವಾರಕಾನಾಥ ಠಾಕೂರನಂತಹ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಸುದಾ ತನ್ನ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಈತನ ಸಂಗಡ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ ಬಂದನು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಜಮೀನ್ದಾರರಿಗೆ ಏನಾದರೂ ತೊಡಕಾಗಿರುವ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದಾಗ ಈತನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು, ತಮಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ತನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತಾರೂಪವಾಗಿ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಸಹಾಯವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಮತದಿಂದಲಾಗಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಪ್ರಚಾರದಿಂದಲಾಗಲಿ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದವರಾದಗ್ಯೂ ಈ ಮೂಲಕವಾಗಿ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಅನೇಕರು ಮುಖ್ಯಸ್ನೇಹಿತರಾಗಿದ್ದರು.

ರಾಮಮೋಹನನು ರಾಜ್ಯತಂತ್ರನಿಪುಣನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದರಡಿ ತಿಳಿಸುವ ಅಂಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿರುವುವು. ಪ್ರಜೆಗಳ ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು, ವಾರಸುದಾರರ ನಿರ್ಣಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚೇಫ್‌ಜೆಸ್ಟಿಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ತಪ್ಪೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಾದಿಸಿದ್ದು, ಹಿಂದೂ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಾಧಿಕಾರಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸರಕಾರದವರೊಡನೆ ವಾದಿಸಿದ್ದು, ಸ್ತ್ರೀಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಚಾರವನ್ನು ಕುರಿತು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದುದು, ಬಂಗಾಳ, ಬಿಹಾರ, ಒರಿಸ್ಸಾ, ಮೊದಲಾದ ಮಂಡಲಗಳವರ ಬಂಜರುಭೂಮಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗದ್ದಲಹತ್ತಿಸಿದ್ದು, ಪತ್ರಿಕಾಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಚಾರವಾಗಿ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಗೆ ವಿಜ್ಞಾಪ್ತಿ ಪತ್ರವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದು, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಸಭೆಯು ಇದುರಿಗೆ ಹಿಂದೂದೇಶದವರ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದುದು, ಈವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪಾಠಕರು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಇದುವರೆಗೆ ಓದಿಯೇ ಇರುವರು. ವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಪಕದವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಿತು. ಸ್ವದೇಶಿಯರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯವಿದ್ಯೆಗ

ಳನ್ನು ಕಲಿತು ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂದು ಈತನು ತುಂಬ ಕೃಷಿ ಮಾಡಿದನು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಗೆ ಈತನು ಒಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದನು. ಹಿಂದೂ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಿಂತನು. ಮಿಸ್ಟರ್ ದತ್ತರವರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದನು. ತನ್ನ ಸ್ವಂತವೆಚ್ಚದಿಂದ ಒಂದು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು.

ಹೃದಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಾಭಿಲಾಷೆ

ರಾಮಮೋಹನನು ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತಿದ್ದ ಆದರಣೆಯು ಬಹು ಘನವಾದುದು. ಅದುವರೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಮಂದಿರವೆಂಬುದು ಭಗವಂತನ ದರ್ಬಾರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನಾದಿಗಳನ್ನು ನಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವ ಭಕ್ತರೆಲ್ಲರೂ ಉತ್ತಮವಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ, ಅಂಗಿಪಾಗುಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಒಂದುದಿನ ದ್ವಾರಕಾನಾಥ ಠಾಕೂರ್‌ರವರು ಮೈಮೇಲೆ ಬಂದು ಅಂಗವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಹಾಗೆಯೇ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ, ತಾನೇ ಈ ವಿಷಯವನ್ನಾತನೊಂದಿಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಆಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ತೋರುವುದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಆನಂದ ಪ್ರಸಾದಬಾನರ್ಜಿಯಿಂದ ಹೇಳಿಸಿದನು. ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸುದಾ ರಾಮಮೋಹನನು ಹಾಗೆಯೇ ವರ್ತಿಸಿದನು. ಅವರನ್ನು "ಸಹೋದರಿರಾ ! " ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಕಾಲದ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಜುಟ್ಟೂ, ಉಭಯಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಕುಚ್ಚುಗಳಂತೆ ಜುಲ್ಪಿಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಅವುಗಳನ್ನು ತುಂಬ ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ಕಾಪಾಡುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಸ್ನಾನವಾದಮೇಲೆ ಬಹಳಹೊತ್ತಿನ ತನಕ ಅವುಗಳ ಸಿಕ್ಕನ್ನು ಬಿಡಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬರುತ್ತಲಿತಂತೆ ! ಒಂದಾನೊಂದು ದಿನ ಕೂದಲುಗಳನ್ನಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ತಾರಾಚಂದ್ರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಆತನನ್ನು ನೋಡಿ "ಅಯ್ಯಾ

ಕತ ಆರಸುವೀ ಮುಖದೇ ಖೀಚಕೇ ದರ್ಪನೇ, ಎಂದು ನೀವು ರಚಿಸಿದ ಗೀತೆಗಳು ಇತರರಿಗೋಸ್ಕರವಾಗಿಯೇ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವೋ? " ಎಂದು ನಗಿಸಿದನು.

ಬಾಲಕರಲ್ಲಿಯೂ ಬಾಲೆಯರಲ್ಲಿಯೂ ಆತನಿಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರೇಮ ವಿದ್ದಿತು. ಮಹರ್ಷಿದೇವೇಂದ್ರನಾಥಠಾಕೂರವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವರು. "ನಾವು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಜತೆಯಹುಡುಗರೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿ ಆತನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಲಿದ್ದೆವು. ರಾಮಮೋಹನರಾಯ್ ನಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಿ ತುಂಬ ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತಲಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಆಡಿ ಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದು ಉಯ್ಯಾಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನು. ಆ ಹುಡುಗರೆ ಲ್ಲರೂ ಅವನ್ನು ಹತ್ತಿ ತೂಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಂದಾನೊಂದುಸಾರಿ ತಾನು ಕೂಡ ಉಯ್ಯಾಲೆಯನ್ನು ತೂಗಿ, ಇನ್ನು ನನ್ನ ಸರದಿ ಬಂತು; ನೀವೆಲ್ಲರೂ ನನ್ನನ್ನು ತೂಗಿರೆಂದು ಉಯ್ಯಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ನಾವೆ ಲ್ಲರೂ ತುಂಬ ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ನಗುತ್ತಾ ಆ ಮಹಾತ್ಮನನ್ನು ತೂಗುತ್ತಲಿ ದ್ದೆವು. ಬಂದಾನೊಂದುದಿನ ಆತನು ಉಯ್ಯಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ನಮ್ಮಿಂದ ತೂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲಿದ್ದಾಗ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪಂಡಿತನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನೋಡಿ, ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಉಯ್ಯಾಲೆಯನ್ನು ಮಕ್ಕಳಿಂದ ತೂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳು ತ್ತಿದ್ದೀರಲ್ಲಾ ! ಇದೇನು? " ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಆತನು ನಕ್ಕು ನನಗೆ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಬಳ್ಳೀವಾಗುವುದು. ನಾನು ಸಮುದ್ರಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಹಡಗು ಆನೀರಿನಲ್ಲಿ ಉಯ್ಯಾಲೆಯಂತೆಯೇ ತೂಗಿ ಪ್ರಯಾಣೀಕರಿಗೆ ಅನೇಕವಿಧವಾದ-ತೊಂದರೆಗಳುಂಟಾಗುವುವು, ಆದುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಕಷ್ಟಗಳು ಸಂಭವಿಸದೆ ಇರಲು ಈಗಿನಿಂದಲೂ ತೂಗಾಡುವ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆಂದು ಛಲೋಕ್ತಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. ಘನ ವಿದ್ಯಾವಿವೇಕಸಂಪನ್ನನಾದ ಆತನಿಗೆ ಈ ಬಾಲಕರಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ವಾತ್ಸಲ್ಯವು ಹಲವು ವಿಧಗಳಿಂದಲೂ ಕೊಂಡಾಡಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದ್ದಿತು.

ಸ್ತ್ರೀಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ತುಂಬ ಮರ್ಯಾದೆ ಇತ್ತು. ತಾನು ಕುಳಿತಿದ್ದಾಗ ಯಾವ ಸ್ತ್ರೀಯಾದರೂ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಮಾತನಾಡುವುದು ಆತನಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡಾಗಲಿ, ಅಥವಾ ತಾನೇ ನಿಂತುಕೊಂಡಾಗಲಿ ಮಾತನಾಡಿ ಕಳುಹುತ್ತಿದ್ದನು. ಟಿಬೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದಂದಿನಿಂದಲೇ ಈತನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಅಂಕುರಿಸಿತು. ಟಿಬೆಟ್, ಇಂಡಿಯಾ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈತನು ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯ, ಯೌವನ, ವಾರ್ಧಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ತ್ರೀಪಕ್ಷವಲಂಬಿಯಾಗಿಯೇ ಇದ್ದನು. ಸಹಗಮನವನ್ನು ಅಡ್ಡಿಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಆತನು ಎಷ್ಟೆಷ್ಟೋ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಗಂಗಾತೀರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಇತರರ ಬೈಗುಳುಗಳಿಗೂ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಭೃತ್ಯರು ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ತಾನು ಶಾಂತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಸಮಾಧಾನಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನುಹಲವು ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಮದುವೇಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ದುರಾಚಾರ ನಿವಾರಣೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಯರುಗಳಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿಸುವ ದೋಷನಿವಾರಣೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಆತನು ಬರೆದಿರುವ ವ್ಯಾಸಗಳು ಅನುಪಮಾನಗಳಾಗಿವೆ.

ಯಾರಿಗಾದರೂ ಕಷ್ಟಉಂಟಾದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ತುಂಬ ಮರುಕ ಉಂಟಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಂತವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಕ್ರೂರವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡರೆ ಈತನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸೈರಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಾಬೂ ಅಕ್ಷಯಕುಮಾರದತ್ತರು ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವರು. ರಾಮಮೋಹನನನಿದ್ದಊರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂತೆ ಕೂಡುತ್ತಲಿದ್ದಿತು, ಆ ಸಂತೆಗೆ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲ ಗ್ರಾಮಗಳ ವರ್ತಕರು ಸರಕುಗಳನ್ನು ತಂದು ಮಾರುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಮಮೋಹನನ ಹಿರೀಮಗನಾದ ರಾಧಾಪ್ರಸಾದನು ಅವರ ಕಡೆಯಿಂದ ಸುಂಕವನ್ನು ತೆಗೆದು

ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ವಾಡಿಕೆಯು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಇದು ಬಂದು ಬಾಧಕವಾಗಿ ಎಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ವರ್ತಕರೆಲ್ಲರಿಗೂ, ಇದು ಹಿತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅವರು ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ರಾಮುವೋಹನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡರು. ರಾಮುವೋಹನನು ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೇಳಿ ತನ್ನ ಮಗನಾದ ರಾಧಾಪ್ರಸಾದನನ್ನು ಕರೆದು " ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಮೂರಿಕೊಂಡು ಬಂದೊಂದು ದುಡ್ಡು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರೆದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕ ಈ ಬಡಜನರ ಮೇಲೆ ನಿನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸದೆ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಕಡೆ ನೋಡಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಂದುಕೋ" ಎಂದು ಮೃದುವಾಗಿಯೇ ಮೂದಲಿಸಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಆ ಸುಂಕವನ್ನು ವಸೂಲ್ಮಾಡುವುದು ನಿಂತುಹೋಯಿತು.

ಬಂದಾನೊಂದುದಿನ ಶುಭ್ರವಾದ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಬಡಮನುಷ್ಯನು ಭಾರವನ್ನೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಾ ಆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಹೋಗುವವರ ಮುಖ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದನು. ಪರೋಪಕಾರ ಪರಾಯಣನಾದ ರಾಮುವೋಹನನು ಅವನ ಮುಖದ ಕಳೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಆ ವಿವರವನ್ನು ತಿಳಿದು ಆ ಹೊರೆಯನ್ನೆತ್ತಿ ಅವನ ತಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟನು.

ಹರಿನಾಭಿಯೆಂಬ ಗ್ರಾಮವಾಸಿಯಾದ ಆನಂದಚಂದ್ರನು ರಾಮುವೋಹನನು ಹಲವುಸಾರಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿನ ಕೂಲಿಯವರ ಕಷ್ಟಸುಖಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ತಾನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನೋಡಿದಂತೆ ಬಂದುಕಡೆ ಬರೆದಿರುವನು.

ಈತನಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯೆಂದರೆ ತುಂಬಾ ಅಸಮಾಧಾನ. ಒಂದುದಿನ ರಾಮು ಸುಂದರನೆಂಬ ಭೃತ್ಯನು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಬಂದು ಮೇಕೆಯನ್ನು ಕೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ರಾಮುವೋಹನನು ಹೇಗೋ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು

ಅಲ್ಲಿಗೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಹೋಗಿ ಪ್ರಾಣಿಹಿಂಸೆಮಾಡುವುದು ತುಂಬ ಕ್ರೂರ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಅವನನ್ನು ನಿಂದಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಐದುರೂಪಾಯಿಗಳ ದಂಡವನ್ನು ವಿಧಿಸಿದನು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಎಕರೆನೆಲವನ್ನುಳ್ಳವನು ಸುದಾ ತನ್ನನ್ನು ಜಮೀನ್ದಾರನೆಂತಲೂ, ಲ್ಯಾಂಡ್‌ಲಾರ್ಡ್, ಎಂತಲೂ ಸಂಬೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನೂ ರೈತರನ್ನು ಅನೇಕವಿಧವಾಗಿ ಹಿಂಸಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನೂ ನಾವು ನೋಡುತ್ತಲೇ ಇರುವೆವು. ಆದರೆ ರಾಮಮೋಹನನು ತಾನು ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ಜಮೀನ್ದಾರನ ಮಗನಾಗಿಯೂ ಸ್ವತಃ ದೊಡ್ಡಜಮೀನ್ದಾರನಾಗಿಯೂ ದ್ವಾರಕಾನಾಥ್, ಕಾಳಿನಾಥ್, ಆನಂದಪ್ರಸಾದ್ ಮೊದಲಾದ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಭುಸ್ವಾಮಿಗಳ ಬಂಧುವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಹಿಂದೂದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಬಡವರಾದ ಬೇಸಾಯಗಾರರ ಕ್ಷೇಮವನ್ನೇ ಬಯಸಿ ಅವರ ಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿ ರಾಜಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುದಾ ಅವರಿಗಾಗಿಯೇ ತುಂಬ ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟು ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದನು.

ಈತನ ಹೃದಯವು ಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಕ್ಷೇಮಾಭಿಲಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸರ್ವಪ್ರಪಂಚದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಲಗ್ನವಾಗಿದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲಿಯೋ ಬಂದುಮೂಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ಪೇನಿನವರಿಗೆ ಪ್ರಜಾಖ್ರತಿನಿಧಿಸಭೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಾಗ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು ಆ ಸಂತೋಷಸೂಚಕವಾಗಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ಪತ್ತನಭವನ(Townhall)ದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಭಾರೀ ಔತನವಮಾಡಿಸಿದ್ದು, ನೇಪಲ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ಯ್ರ ಪಕ್ಷದವರಿಗೆ ಅಪಜಯವಾದ ದುರ್ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರೊಂದಿಗೆ ಸಂಭಾಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ವಿಚಾರಗ್ರಸ್ತನಾಗಿದ್ದುದು, ಗ್ರೀಸ್‌ದೇಶಕ್ಕೂ ತುರ್ಕಿದೇಶಕ್ಕೂ ಯುದ್ಧ ಬಿದಿಗಾಗ ಗ್ರೀಕರ ಜಯವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದುದು, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಪ್ರಯಾ

ಣವಾಡಿ ಹೊರಟಾಗ ಸಮುದ್ರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಂದ ಫ್ರಾನ್ಸಿನವರ ಹಡಗಿನಮೇಲಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸೂಚಕ ಧ್ವಜವನ್ನು ನೋಡಿ, ಅವರನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದುದು, ಈ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಬಲದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ರಾಮಮೋಹನನು ಎಂತಹ ಮಹೋನ್ನತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾಗಿದ್ದನು. ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಭಗವಂತನ ಸ್ವಭಾವ ಸಿದ್ಧಗಳಾದ ವರ್ಣನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಪ್ರಾರ್ಥನಾವಸರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾನಂದ ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ರಾಗಲಯಸಹಿತವಾಗಿ ಹಾಡಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ತುಂಬಾ ಸಂತೋಷಿಸಿ ಪರವಶನಾಗಿ ಆ ಹಾಡುಗಾರನನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲಿದ್ದನು.

ನಂಬುಗೆಯೆಂಬುದು ಬೊಡ್ಡಪದಾರ್ಥವು, ಹದಿನಾಲ್ಕುವರುಷದ ಪ್ರಾಯದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಅಮ್ವತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ವರುಷವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೆ ಈತನು ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರೂ, ಎಂತಹ ತೊಂದರೆಗಳಿಗೆ ಸಿಲುಕಿದರೂ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಹೆದರದೆ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬದೃಢಸಂಕಲ್ಪನಾಗಿದ್ದನು. ಅದ್ವಿತೀಯನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಆತನಿಗಿರುವ ದೃಢವಾದನಂಬಿಕೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು. ಬಾಲ್ಯದಿಂದ ಮರಣಕಾಲದ ತನಕ ತನ್ನ ಕಷ್ಟಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸುಖಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಪತ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರೋಗಾದಿಗಳಿಂದ ಪೀಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವಾಗಲೂ, ಆರೋಗ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೂ, ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನಿಷ್ಕಳಂಕಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಮರೆಯದೆ, ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ನಂಬಿಕೆಯೆಂಬುದು ಸ್ವದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೂ, ಪರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೂ, ಸಮಾನವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ರಾಮಮೋಹನನು ಪಾಷಂಡಿಗಳನ್ನೂ ನಾಸ್ತಿಕರನ್ನೂ ನೋಡಿ ತುಂಬಾ ವಿಚಾರಪಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ಳನ್ನೂ ನಾಸ್ತಿಕರನ್ನೂ ನೋಡಿ, ತುಂಬ ವಿಚಾರಪಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತಾಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಈ ತೆರದವರು ಅನೇಕರಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದಾಗಲೆಲ್ಲಾ ಧರ್ಮಸಹಾಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬಂದು ನಿಮಿಷಕಾಲವಾದರೂ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಲರಿಯದ ಮನುಷ್ಯಜೀವಕ್ಕೆ ಈ ದುರ್ಮಾರ್ಗದ ಸಹವಾಸವು ಪರಮಾರ್ಥವಿಘಾತಹೇತುವೆಂದು ಭಯಪಡುತಿದ್ದನು. ಬಂದಾವೃತ್ತಿ ಈತನ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಬಬ್ಬನು ಬಬ್ಬ ನಾಸ್ತಿಕನ ವಿಷಯವಾದ ಸಂಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲೇಯಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತ " ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಈತನು (ತೀಸ್ಟ) ಆಸ್ತಿಕನಾಗಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಈಗ (ಏತೀಷ್ಟ) ನಾಸ್ತಿಕನಾಗಿರುವನು, ಎಂದನು. ಈ ಮಾತಿಗೆ ರಾಮಮೋಹನನು ಕಿರುನಗೆ ನಕ್ಕು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಿಗೆ ಆತನು (ಬೀಸ್ಟ) ಪಶುವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವೆನೆಂದು ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ ಬದಗುವಹಾಗೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಿತ್ತನು.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಠಾಕೂರ್‌ಪ್ರಸನ್ನಕುಮಾರ, ಎಂಬ ಸ್ನೇಹಿತನಿದ್ದನು. ಆತನು ಕಲ್ಕತ್ತಾಪಟ್ಟಣದ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ ಬಂದು ಹಳ್ಳಿಯನಿವಾಸಿ. ಅವನು ಆಗಾಗ ರಾಮಮೋಹನನೊಡನೆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವು ಬಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಧರ್ಮಸಂದೇಹಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಗೂ ರಾಮಮೋಹನನು ಸಂತೋಷಿಸಿ, ಆತನನ್ನು ' ಹಳ್ಳಿಯತತ್ವಜ್ಞಾನಿ ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾ ಬಂದನು.

ಮರ್ಯಾದೆಯಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬಡಬ್ರಾಹ್ಮಣನೊಬ್ಬನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ, ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸಲ್ಪಡುವ ಉಪದೇಶಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಬಂದುವೇಳೆ ಇವನು ತನಗೆ ಧರಿಸಲು ಬಳ್ಳಿಯಉಡುಪುಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೆಲವು ದಿನಗಳ

ತನಕ ಮುಂದಿರಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ರಾಮುಮೋಹನನು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳಿ, ರಾಮುಮೋಹನನು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಸಂಗಡ " ನಾವು ಒಳ್ಳೇ ವಸ್ತ್ರಗಳು ಮೈಮೇಲೆ ಇಲ್ಲದವಮಾತ್ರದಿಂದ ಯೋಗ್ಯನಾದವನನ್ನು ಗುರುತುಹಿಡಿಯ ಲಾರವೆಂದು ಮುಂದಿರಕ್ಕೆ ಬಾರದೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರೇನು ? ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವರಿಂದ ಉಂಟಾಗುತಿದ್ದ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನೂ ಒಂದೊಂದುವೇಳೆ, ಹಣವಿಲ್ಲದುದರದೆಸೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದ್ದ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನೂ ಒಂದೊಂದುವೇಳೆ, ರಾಮುಮೋಹನನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಿಬರುತ್ತಲಿತ್ತು. ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಪಾಠಶಾಲೆಗೂ, ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಮುದ್ರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಬಹುದ್ರವ್ಯವೆಚ್ಚವಾಯಿತು. ವಿದ್ಯೆಯಾದರೂ ನಾಗರಿಕತೆಯಾದರೂ ಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲದ ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಈತನಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವರ್ಯಾರಿದ್ದರು ?

ಇದರಿಂದ ತನ್ನ ಉಪದೇಶಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೂ ಜನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪನೆಗೊಳಿಸುವುದೇ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವಾಗಿ ಉಳ್ಳ, ರಾಮುಮೋಹನನು ವೆಚ್ಚದವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ವಲ್ಪವಮಾತ್ರವೂ ಆಲೋಚಿಸದೆ, ಸಹಗಮನ ನಿಷೇಧವೇ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಜನೋಪಯೋಗಕರಗಳಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಸಾವಿರಗಟ್ಟಳೆಯಾಗಿ ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಉಚಿತವಾಗಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಹಂಚಿದನು. ಒಂದೊಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಒಂದೊಂದುಸಾರಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಎರಡು ಮೂರುಸಾರಿಕೂಡ ಮುದ್ರಿಸಿ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಷ್ಟುಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಯೂನಿಟೇರಿಯರ್ ಮತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಮೊದಲಿನ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು, ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿದ ಏರ್ಪಾದೊರೆಯ ಜೀವನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹಲವು ಸಾರಿದ್ರವ್ಯಸಹಾಯವೂ

ಡುತ್ತಾ ಬಂದನು. ಇದಲ್ಲದೆ ಬಡಬಗ್ಗರಿಗೆ ಉಪಕರಿಸಿದ ಧರ್ಮಗಳು ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದುವು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಾಬೂದೇವೇಂದ್ರನಾಥಠಾಕೂರವರು ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವರು. " ಬ್ರಾಹ್ಮ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಆತನು ಮಾಡಿದ ವಿಶ್ವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಮೂಲಕ ಆತನ ಭಾಗ್ಯವೆಲ್ಲಾ ನಶಿಸಿತು. ವೃತ್ತಿಯು ಕೆಟ್ಟು ಹೋಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ದೇಹಲಿಯರಾಜನಿಗೆ ಅಧೀನನಾಗಿ ಆತನು ಕೊಟ್ಟ ವೇತನದಿಂದ ಜೀವನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಸಹಗಮನನಿಷೇಧ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸುಸ್ಥಿರತ್ವಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಹಿಂದೂದೇಶೀಯರ ಕ್ಷೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಬೇಸರಗೊಳ್ಳದೆ ರಾತ್ರಿಯೂ ಹಗಲೂ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ತನ್ನ ದೇಹಾರೋಗ್ಯವನ್ನು ಕೆಡಿಸಿಕೊಂಡು ವ್ಯಾಧಿಗ್ರಸ್ತನಾದನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ದೇಹಲಿಯರಾಜನಿಂದ ಸಹಾಯ ಸಿಕ್ಕದೆ ಹೋಯಿತು. ಅಗತ್ಯನಾದ ವೆಚ್ಚಗಳಿಗೆ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಹಣವಿಲ್ಲದೆ ಹೋದುದು ಸಹ ಆತನ ದೇಹವನ್ನು ವ್ಯಾಧಿಪೀಡಿತನಾಗಿ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಮಹಾತ್ಮನು ಈ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಮ್ಮ ಭವಿಷ್ಯತ್ಸುಖಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಅನುಭವಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಆತನವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದು ಹಿಂದೂದೇಶಸ್ಥನಾದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುವುದು. "

ಧೈರ್ಯವೆಂದರೆ ಈತನದೇ ಮಹಾಧೈರ್ಯವು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೊರಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುವಾಗ ತನ್ನ ಕಿರಿಯಮಗನಾದ ರಾಮುಪ್ರಸಾದನೆಂಬ ಬಾಲಕನು ಅಪ್ಪಾ ! ನಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಡುವೆ ? ಎಂದು ಕನಿಕರ ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಅಳಸಾಗಿದ್ದನು. ಇದರಿಂದ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಚಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ತುಂಬಾಧೈರ್ಯದಿಂದ ಸಾಕುಸಾಕು ! ಗಂಡಸಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅಳುವಿಯಾ ? ಎಂದು ರಾಮುಮೋಹನನುಆ ಬಾಲಕನನ್ನು ಸಂತೈಸಿದನು.

ಈತನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾ ಅಲ್ಪವಿಷಯ ಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು. ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ರುವ ಕ್ರೈಸ್ತಮತಬೋಧಕರಿಗೆಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಆಂಗ್ಲೇ ಯನು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ರಾಮಮೋಹನನ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಆತನಿಗೆ ಘನತೆಯನ್ನಿತ್ತು ತನ್ನ ಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿ ಸಿದನು. ರಾಮಮೋಹನನು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಆತನ ಅಯೋಗ್ಯ ತೆಗೆ ಅಸಹ್ಯವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾ ತದನಂತರ ಯಾವಾಗಲೂ ಅವನ ದರ್ಶನವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದನು. ಈತನ ಹೃದಯವು ಸ್ವಭಾ ವವಾಗಿ ತುಂಬಾ ಧೈರ್ಯವಾಗಿಯೂ, ಸೈರಣೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇತ್ತು. ಬಂದುಸಾರಿ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಭವಾನೀಚರಣ, ನೀಲಮುನಿ ಎಂಬಿಬ್ಬ ರು ಬುದ್ಧಿಹೀನರು ರಾಮಮೋಹನನಿಗೆ ಸುಖವೂ ಕಷ್ಟವೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಆತನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಿಷಾದಗಳುಂಟಾಗುವುವೋ? ಇಲ್ಲವೋ? ಆತನ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸೋಣ ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ ಕೃಷ್ಣನಗರದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದ ನಿನ್ನ ಮಗನು ಮೃತಿಹೊಂದಿದನೆಂದು ಬಂದುಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು ಅದನ್ನು ರಾಮಮೋಹನನ ಕೈಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಒಬ್ಬ ಆಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿ, ಆ ಮನುಷ್ಯನು ಈತನ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ತಾವು ಈತನಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ತರುವಾಯ ಆ ಆಳು ತಾನು ಕೃಷ್ಣನಗರದಿಂದ ಬಂದನೆಂದು ಹೇಳಿ ಆ ಪತ್ರವನ್ನು ತಂದುಕೊ ಟ್ಟನು. ಆ ಪತ್ರವನ್ನೋದಿಕೊಂಡು ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾನು ಏನು ಯೋಚಿಸಿ ದನೋ ತಿಳಿಯದು. ಆಮೇಲೆ ಐದುನಿಮಿಷಗಳ ತನಕ ಆಕಾಶದಕಡೆ ನೋಡು ತ್ತಿದ್ದು ಮರಳಿ ಎಂದಿನಂತೆ ತಾನು ಅದುವರೆಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲಸವನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಾ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ಈ ಅಸಮಾನ್ಯಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡ ಆ ಪರೀಕ್ಷಕರಿಬ್ಬರೂ ಈತನು ಸಾಧಾರಣ ಪುರುಷನಲ್ಲವೆಂದು

ತಿಳಿದು ಆತನ ಪಾದಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ತಮ್ಮ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಬಿನ್ನವಿಸಿ ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡರು.

ಸಂಘಸಂಸ್ಕರಣವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದೃಢಸಂಕಲ್ಪವೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಈತನು ಮನೋವಾಕ್ಕಾಯಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿಯೇ ಇದ್ದನು. ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯು ತನಗೆ ಸಮ್ಮತವಲ್ಲದಾದುದರಿಂದ ಎಂತಹ ಸ್ನೇಹಿತರಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ಸವಾದಿಗಳೇನು ನಡೆದರೂ ತಾನು ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರದೆ ಇದ್ದನು. ಮಹರ್ಷಿದೇವೇಂದ್ರನಾಥರು "ನಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ನಾನು ಆತನನ್ನು ಕರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದೆನು. ಆ ಮಹಾತ್ಮನು ನನ್ನ ಆಮಂತ್ರಣವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಈತನ ವಾದಗಳು ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದವುಗಳು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಆಂಗ್ಲೇಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸುದಾ ವಿದ್ಯಾವಾದಗಳಲ್ಲಿ ನಿರುತ್ತರರಾಗಿ "ಸರಿ ಸರಿ, ಒಳ್ಳೇದು, ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ನಾವು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಆಲೋಚನೆಮಾಡಿಹೇಳುವೆವು." ಎಂದು ತತ್ಕಾಲೋಚಿತವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಾಮುಮೋಹನನು ಯಾವಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವವಸ್ತುವು ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವುದೋ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ವಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಪಗಡಿಯೂ ತಲೆಯ ಪಾಗೂ ಅಂಗರೇಖೆಯೆಂಬ ಚೊಗೆಯೂ, ಆಂಗ್ಲೇಯಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗೃಹಾಲಂಕಾರವೂ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಪೂರ್ವಪದ್ಧತಿಯಾದ ಬಂಗಾಳಿ ಆಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಬೆರಸಿ, ತನ್ನಜೀವಿತಾಂತದವರೆಗೂ ಅವುಗಳನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದನು

ತನುವಿಂದಾರೋಗ್ಯದಿನಾ ।
ಘನವಿದ್ಯೆಯನುತ್ತವೋತ್ತಮಜ್ಞಾನದೆ ತಾ ॥
ನನುಪಮನೆನಿಸಿಯು ಧರ್ಮವ ।
ನನುಗೊಳಿಸಿದಮಹಿಮನವನೊಳಿಲ್ಲಂ ಲೋಪಂ ॥

ಎಂಟನೆಯಪ್ರಕರಣ.

ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯರ ಮತ.

ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯರ ಮರಣಾನಂತರ ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತಿಗಳು ವೇದಾಂತಿಯೆಂತಲೂ, ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರು ಕ್ರೈಸ್ತವನೆಂತಲೂ, ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಮಹಮ್ಮದೀಯನೆಂತಲೂ, ಹೇಳುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಈ ಚರ್ಚೆಯೆಂಬುದು ಕೆಲವು ಮತಗಳವರಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಜೀವಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುವುದು. ಆದರೆ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವಿಮರ್ಶೆಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ ನಾವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಆತನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಿಶ್ಚಯವುತವಾವುದೋ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಆ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

(ಮೊದಲನೆಯದು) ಈತನು ಈವೇದಾಂತಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವ ವೇದಾಂತಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ದೃಢಪಡಿಸಬಹುದು. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷುಸ್ಕೂಲುಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾದ ಅಂಹರಸ್ಟ್‌ಗೆ ಈತನು ಬರೆದ ವಿಜ್ಞಾಪನಾಪತ್ರದಿಂದ ಈತನು ವೇದಾಂತಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸತ್ಯವೆಂದು ನಂಬುತಕ್ಕವನಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ

ವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬರುವುದು. ಮತ್ತು ಈ ವಿಜ್ಞಾಪನವನ್ನು ನೋಡಿದ ತರುವಾಯ ಯಾರಾಗಲಿ ರಾಮುಮೋಹನನು ವೇದಾಂತವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈಶ್ವರನಿರ್ಮಿತಗಳೆಂದು ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾರರು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. "ನ್ಯಾಯ, ವಿಾವಾಂಸಾ, ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ವಿವಿಧಗಳಾಗಿ ಮನೋವಿಕಲ್ಪಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿವೆ. ಇದರ ದೆಸೆಯಿಂದ ಆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಓದಿದರೆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಲಾಭವುಂಟಾಗಲಾರದೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಯ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೊಂದಿಗೆ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವೆಂಥದು? ಜೀವಾತ್ಮನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಐಕ್ಯವಾಗುವನು? ವೇದಮಂತ್ರಗಳ ಸ್ವರೂಪವು ಯಾವುದು? ಅವುಗಳ ಬಲವೆಂತದು? ಮತ್ತು ವೇದಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಪಶುವಿಶಸನವನ್ನು ಮಾಡುವ ಪಾಪವು ಹೇಗೆ ಹೋಗಬಲ್ಲದು? ಇಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳೇ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುವು. ಆದಕಾರಣ ಇವುಗಳನ್ನೋದುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯುಂಟಾಗಲಾರದು. ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣಿದುರಿಗೆ ಕಾಣಬರುತ್ತಿರುವ ಸೃಷ್ಟಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಸತ್ಯವಾದುದು. ನೀನು ಸತ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸತಕ್ಕವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಅಸತ್ಯವಾದುವು, ತಾಯಿ, ತಂದೆ, ಗುರುವು, ಬಂಧುಗಳು, ಸಹೋದರರು ಮೊದಲಾದ ದೇಹಸಂಬಂಧಿಗಳಲ್ಲಿನ ಪಾವುರತ್ವವು ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಪ್ರೀತಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕವರಲ್ಲವು. ಆದುದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ತ್ವರೆಯಲ್ಲಿ ಇವರಲ್ಲಿನ ಮಮತೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು, ಗೃಹಸ್ಥಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೊರೆದು, ಪ್ರಪಂಚ ಸೌಖ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂನ್ಯಸಿಸುವುದೇ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕ್ಷೇಮಕರವಾದುದು" ಎಂದು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ

ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೋದುವ ಬಾಲಕರು ತಮ್ಮ ಭಾವಿಜೀವಿತವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಗೃಹಸ್ಥಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿರ್ವಹಿಸಲಾಪರು? ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ತುಂಬ ಸತ್ಫಲಪ್ರದಾಯಕಗಳಿಂತಲೂ, ದೈವಕಲ್ಪಿತಗಳಿಂತಲೂ ರಾಮಮೋಹನನು ನಂಬಿದ್ದವನಾದರೆ ಆತನ ಮುನಸ್ಸಿನಿಂದ ಇಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೇಗೆ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದವು? ಈತನು ವೇದಾಂತಿಯೇ ಎಂದು ವಾದಿಸುವವರು ವಿಗ್ರಹಾರಾಧಕರ ಸಂಗಡ ಆ ಪದ್ಧತಿಯು ಗರ್ಹ್ಯವೆಂದು ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ವಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲಸಾಕ್ಷ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಕೇವಲ ಇದೊಂದುಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಆತನನ್ನು ವೇದಾಂತಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸುವವರು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿ ಹೋಗುವರು. ಆತನು ಇತರ ಮತಗಳವರೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚೆಸುವಾಗ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅಂತವರು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರಲಾರರು. ಇತರ ಮತಗಳವರೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚೆಸತಕ್ಕವರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕರಣ ಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವಾಗಲೆಲ್ಲ ರಾಮಮೋಹನನು ಅವರವರ ಪವಿತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೇ ಉಪಯುಕ್ತಗಳಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ವೇದವೊದಲಾದವುಗಳಿಂದಲೂ, ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರಿಗೆ ಬೈಬಿಲಿನಿಂದಲೂ, ಮಹಮ್ಮದೀಯರಿಗೆ ಖುರಾನಿನಿಂದಲೂ, ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ತೋರಿಸಿ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಆತನು ಯಾವಾಗಲೂ ಯಾವ ಮತದವರೊಡನೆಯಾಗಲಿ ನಿಮ್ಮ ಮತಗ್ರಂಥವು ಅಸತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದುದೇ ಇಲ್ಲವು. ಈತನು ಹಿಂದುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಕುಶಾಗ್ರಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು, ತಂತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು, ವೇದಗಳು, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಒಬ್ಬ ದೇವನನ್ನೇ ಆರಾಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ದೃಢಪಡಿಸಿದನು. ಹೀಗೆಯೇ ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರ ಸಂಗಡ ಸುದಾ ಬೈಬಿಲ್ಲು ಅಸತ್ಯ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ಹೇಳದೆ ಆ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಾರ್ಮ್

ವ್ಯಾ೯ ಮೊದಲಾದವರೊಂದಿಗೆ ಜೇಸಸನು ದೇವರಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಆತನ ರಕ್ತದಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವರೆಂಬ ಮಾತು ಅಸತ್ಯವೆಂತಲೂ, ಈ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬೈಬಲಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂತಲೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಪಡಿಸಿದನು. ಆದುದರಿಂದ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರಸನಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ತೋರಿಸಿದ ವೇದಾಂತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿನ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನೇ ಹಿಡಿದು ಆತನು ವೇದಾಂತಿಯೇ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಹಸಗೊಂಡರೆ ಬೈಬಲಿನ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಚರ್ಚಿಸಿದುದಕ್ಕೆ ಆತನನ್ನು ಯೂನಿಟೆರಿಯ೯ ಮತದವನೆಂದು ಸುದಾ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿ ಬರುವುದು. ಹಿಂದುಗಳು ಯಾವ ಹೇತುವನ್ನಾಧಾರಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಈತನನ್ನು ವೇದಾಂತಿಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವರೋ ಆ ಹೇತುಗಳೆ ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರಿಗೆ ಸುದಾ ಈತನು ಕ್ರಿಸ್ತಿಯನೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶಕೊಡುತ್ತಿರುವುವು. ಆದುದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲಪೇಕ್ಷಿಸುವವರು ಇವೆರಡೂ ಆತನ ಮತಗಳಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳದೆ ತೀರದು.

ಎರಡನೆಯದು_ಕೆಲವರು ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳು ಈತನು ತನ್ನ ಜೀವಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಕೆಲದಿನಗಳತನಕ ವೇದಾಂತಿಯಾಗಿದ್ದು ತರುವಾಯ ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರ ಮತಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೋದಿ ಕ್ರೈಸ್ತನಾದನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಈತನು ಹಿಂದೂಮತಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರ ಮತಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳು ತನ್ನ ಯೂನಿಟೆರಿಯ೯ ಮುದ್ರಾಕ್ಷರಶಾಲೆಯಿಂದ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಂತ ಊಹೆಗಳು ಸತ್ಯಗಳಾಗಲಾರವು. ಮಿಸ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್ ಎಂಬಾಕೆಯು ಬರೆದ ರಾಮಮೋಹನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಈತನು ಯೂನಿಟೆರಿಯ೯ ಮತವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲು ಕ್ರಿಸ್ತಿಯನೆಂದು ದೃಢಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವಳು. ಆ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ರಾಮಮೋಹನನ

ಪರಿಚಯವನ್ನುಳ್ಳ ಆಂಗ್ಲೇಯ ಮತಬೋಧಕರಿಂದಲೂ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದಲೂ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿಯೂ ಪ್ರಚುರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಉತ್ತರಗಳು ವ್ಯಾಸಗಳೇ ಹೊರತು ರಾಮಮೋಹನನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲವು. ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಓದಿ ನೋಡಿದರೆ ಎಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಈತನು ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಕ್ರಿಸ್ತಿಯನೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳು ಸಿಕ್ಕವು. ಜೀಸಸ್ ದೇವರ ಕುಮಾರನೆಂದು ರಾಮಮೋಹನನು ನಂಬಲಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ ಜೀಸಸನು ದೇವರ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಪಾಮರರನ್ನು ಭಕ್ತಿಪರವಶರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಂತೆ ಮಾತ್ರವೇ ಬಿಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವನೆಂತಲೂ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತಗಳಾದ ಉತ್ತರಗಳಿಂದಲೂ, ವ್ಯಾಸಗಳಿಂದಲೂ, ಕಾಣಬರುವುದು. ಆದರೆ ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಆ ಮತಸ್ಥನಾದನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ನ್ಯಾಯವಲ್ಲ. ಜೀಸಸನು ಮಹಾತ್ಮನೆಂದು ಬಿಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವರನೇಕರು ಈಗಲೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದಲ್ಲಿದ್ದೇ ಇರುವರು. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಬಬ್ಬರಾದರೂ ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರಾಗಿಲ್ಲ. ರಾಮಮೋಹನನು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ತಾನು ಬೈಬಲ್ಲನ್ನು ದೇವರ ಸತ್ಯಗ್ರಂಥವೆಂದೂ ನಂಬಿರುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಆತನಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರ ಮತವಿಷಯವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯಾದರೂ ತನ್ನ ಅಂತರಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಇದು ಸತ್ಯಗ್ರಂಥವೆಂದು ತೋರುವುದಾಗಿ ಆತನು ಬಿಪ್ಪಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಿಸ್. ಕಾರ್ಪೆಂಟರು ತೋರಿಸಿರುವ ಉತ್ತರಗಳಿಂದಲಾಗಲಿ, ವ್ಯಾಸಗಳಿಂದಲಾಗಲಿ ಈ ವಿಷಯವು ದೃಢಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗಲಾದರೂ ಅವರ ಮತವನ್ನು ಕುರಿತು ತಾನು ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಹೇಳಿದ್ದಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯಾಗಲಿ ವಿರೋಧವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಯಾವುದನ್ನೂ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಾಣಬಂದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈತನು ಕ್ರೈಸ್ತಮತವನ್ನೆ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದುದನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಮಿಸ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರು ಕೊಟ್ಟಿರುವ

ಉದಾಹರಣೆಗಳೊಂದರಲ್ಲಿ ರಾಮುಮೋಹನನು ಜೀಸಸನು ಮಾಡಿದ ಅಮಾನುಷಚರ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಆತನು ಸತ್ತುಹೋದ ಮೂರನೆಯ ದಿನ ಮರಳಿ ಎದ್ದುದನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವನೆಂದು ಬರೆದಿರುವಳು. ಆದರೆ ಈಕೆಯು ರಾಮುಮೋಹನನ ಭಾವವನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿರಬೇಕೆಂದು ನಾವು ಯೋಜಿಸುವೆವು.

ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಒಂದುಸಾರಿ ಇತರರು ಏನು ಹೇಳಿದರೂ ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನನುಸರಿಸಿಯೇ ಹೇಳಿದನೆಂದು ಭ್ರಮಿಸುವುದು ಸ್ವಭಾವವು. ಆದುದರಿಂದ ರಾಮುಮೋಹನು ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಜೀಸಸನು ಹೇಳಿದ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಡುತ್ತಾ ಆತನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರಿಗೆ ಉಂಟಾಗಿರುವ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತು ಹೇಳಿದಾಗ ಆ ವಾಕ್ಯಗಳು ಆತನ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸತಕ್ಕವುಗಳೇ ಎಂದು ಈ ವಿದ್ಯಾವತಿಯು ಗ್ರಹಿಸಿರಬಹುದೆಂಬುದೇ ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಮತಗಳಲ್ಲಿನ ಮೂಢವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಗೆ ಬಳಗಾಗಿ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ದುರಾಚಾರಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸಿದ ರಾಮುಮೋಹನನು ಆಯಾಜಾತಿಗಳವರಿಗೆ ಅವರವರ ಮತಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ತೋರಿಸುತ್ತಲಿದ್ದುದು ಅವರಿಗೆ ನಂಬಿಕೆಯುಂಟಾಗುವುದಕ್ಕೇನೇ ಹೊರತು ತನ್ನ ಮತಕ್ಕೆ ಆ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಲ್ಲವು. ಮತ್ತು ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸದೆ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಮಾನಸಿಕವಾಗಿಯೇ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕೆಂಬ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಮಾತುಗಳಿಂದಲಾಗಲೀ ಇತರ ಮತಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಎತ್ತಿ ತೆಗೆದ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿಯಾಗಲೀ ಹೇಳಿದರೆ ಪಾಮರರು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾರರೆಂದು ತಿಳಿದು ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟು ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸು

ವದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯು ಸಿಕ್ಕಲಾರದೆಂದು ವೇದವೇದಾಂತಗಳೇ ಯಾವ ನಿರಾಕಾರ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಅದೇ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದುದೆಂತಲೂ, ಜೀವನಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕದೆಂತಲೂ, ಹಿಂದೂ ಶಾಸ್ತ್ರಾಧಾರಗಳಿಂದ ಹಿಂದುಗಳಿಗೂ, ಹೀಗೆಯೇ ಜೀಸಸ್ ದೇವರ ಮಗನೆಂದೂ, ಪ್ರಜೆಗಳ ಪಾಪಕ್ಕಾಗಿ ಅತನು ಮೃತಿಹೊಂದಿದನೆಂದೂ ಬೈಬಲಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ ದೇವ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೇ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಪವಿತ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರಿಸುವವಾರ್ಗವೆಂತಲೂ, ಬೈಬಲನ್ನು ತೆಗೆದು ತೋರಿಸಿ ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರಿಗೂ ಬೋಧಿಸಿದನು. ಇಷ್ಟುಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ರಾಮಮೋಹನನನ್ನು ಬಹುಮತಾವಲಂಬಿಯಾಗಿ ಭಾವಿಸುವುದು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ.

ಮೂರನೆಯದು.—ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನುಳಿದು ಅತನ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಆಲೋಚಿಸೋಣ. ಅತನು ಯಾವಾಗಲೂ ಯಾವ ಮತಗ್ರಂಥವನ್ನಾಗಲಿ ಈಶ್ವರದತ್ತವೆಂದು ನಂಬಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾರ್ಥನಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಕಡೆ ವೇವವೇದಾಂತಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ತುಂಬಾ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಲೂ ಮತ್ತೊಂದುಕಡೆ ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರ ಬಾಲಕರನ್ನು ಕರೆತಂದು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಅವರಿಂದ ದಾವ್ರೂದನಿಂದ ರಚಿಸಿಲ್ಪಟ್ಟ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಪರಗಳಾಗಿಯೂ ಮನೋಹರಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಆಂಗ್ಲೇಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ಗೀತಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಆನಂದಿಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದನು. ಬಂದೊಂದುವೇಳೆ ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನು ಬೋಧಿಸಿದ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದರೂ ತಾನು ಹಿಂದುವಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತವನ್ನು ಕುರಿತು ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ತಾನು ಹಿಂದುವೆಂದು ವಾದಿಸುತಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದುಗಳ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಬಿಡದೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಸತ್ತುಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಕ್ರಿಸ್ತಿಯರ ಮತಾಚರಣೆಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ತನ್ನ ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಕೂಡದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ಮರಣಾನಂತರ ಅತನ ದೇಹದಲ್ಲಿ

ಯಜ್ಞೋಪವೀತಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಾಣಬರುವಂತೆ ಇದ್ದ ದರಿಂದಲೂ ಈತನು ಹಿಂದುವೇ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ನಾಲ್ಕನೆಯದು.—ಈತನು ಎಲ್ಲಾ ಮತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಯೋಗ್ಯತಾವಿಧಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತ ಏಕದೇವಾರಾಧಕನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಈತನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ನಿರ್ಣಯಪತ್ರವೇ (ಟ್ರಸ್ಟ್‌ಡೀಡ್) ಸಂಪೂರ್ಣಸಾಕ್ಷ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವಯಾವ ಮತಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧಗಳಾಗಿರುವುವೋ ಅವುಗಳನ್ನು ಅನುಸಂಧಿಸದೆ ಸರ್ವಮತಸಂಮತಗಳಾಗಿರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬರೆದಿಟ್ಟನು. ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ದೇವರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟದೆಂತಲಾಗಲೀ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ದೇವರ ಕುಮಾರನೆಂತಲಾಗಲಿ ನಂಬುವ ಮನುಷ್ಯನು ಈ ವಿಧವಾದ ಬೋಧನೆಗಳುಳ್ಳ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರಲಾರನು.

ಐದನೆಯದು –ಫಾರಸಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದನೆಂತಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷಾಂತರೀಕರಣ ಸುದಾ ಉಂಟೆಂತಲೂ ಇವು ನಮಗೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವೆವು. ಆದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ರಾಮಮೋಹನನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬಂಗಾಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಅವು ಪುಸ್ತಕಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವುದರಿಂದಲೂ ಅವುಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸುವೆವು. "ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೇಶಗಳನ್ನೂ, ತಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿನ ಹಲವುಬಗೆಯ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಾರದ ಕೆಲವರು ಬುದ್ಧಿವಂತರು ಬೇರೆಬೇರೆ ವೇಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದೇಶ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ವಿರಚಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ

ತಮ್ಮ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ, ತಮ್ಮ ಮತಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಕಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ ದೇವತೆಗಳಿಂತಲೂ, ಇತರ ಗಣಗಳಿಂತಲೂ, ಕಲ್ಪಿತ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಮನುಷ್ಯನ ಜ್ಞಾನದಮೇಲೆ ಆಲೋಚಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ನಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಮಾನವ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಹಿಡಿಯಲಾರದ ಅಗಾಧವಿಷಯಗಳೆಂದು ಹೇಳಿ ಜನರನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸುವರು. ಇಂತವರೆಲ್ಲರೂ ಪಾಮರರಾದವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದುದು ಯಾವುದೋ ಅದನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸದೆ, ಅಜ್ಞಾನ ಕೂಪದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವವರನ್ನು ಇನ್ನೂ ಆಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಬಿಡತಕ್ಕವರಾಗಿ ರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷಪ್ರಧಾನರಾದ ಮತಕರ್ತ ರಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ," ಇಂತಹ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಗಳುಳ್ಳ ರಾಮಮೋಹನನು ಬಬ್ಬರಮತವನ್ನು ನಂಬುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲವು.

ಆರನೆಯದು.—ಆತನ ಶಿಷ್ಯರು ಬರೆದಿರಿಸಿದ ಲೇಖನಗಳಿಂದ ಸುದಾ ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಪಬಲ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬಂಗಾಳೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನನ ಜೀವಿತಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದ ರಾಜಾ ನಾರಾ ಯಣಬೋಸ್ ಎಂಬವನ ತಂದೆ ಬಾಬೂನಂದ ಕಿಶೋರಬೋಸ್ ಎಂಬಾ ತನು ರಾಮಮೋಹನನ ಶಿಷ್ಯನು, ಆತನು ತನ್ನ ಸಂಗಡ ರಾಮಮೋಹನನು ತನ್ನ ಮಿತ್ರರನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದುಸಾರಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನೆಂದು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥ ದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವನು " ತನ್ನ ಮತವು ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಮತಗಳವ ರಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವುದು. ನಾನು ಮೃತನಾದಮೇಲೆ ವಿನಿಧಮತಗಳವರು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಮತದವನೇ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೂ ನಿಜವನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ನಾನು ಯಾವ ಮತಗಳಿಗೂ ಸೇರಿ ದವನಲ್ಲ."

ರಾಮಮೋಹನನ ಮತೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಚಂದ್ರಶೇಖರದೇವು ಎಂಬಾತನು ತನ್ನಿಂದ ಪ್ರಚುರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ತತ್ವಬೋಧಿನಿ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವನು." ರಾಮಮೋಹನನು ಬಂದು ಮತದ ನಿರ್ಣಯಗಳಿಗೂ ಬಳಪಟ್ಟವನಲ್ಲ ; ಆತನು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ನಿರ್ಬಂಧಗಳಿಗೆ ಬಳಪಡುವದು ಅನಾವಶ್ಯಕವೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕವನಾಗಿಯೂ, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಮತಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸತಕ್ಕವನಾಗಿಯೂ, ಇರುವ ಬಬ್ಬ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸಕನು. ಆತನು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಂತವಾಗಿ ನೋಡಿ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ಪುರಾತನ ಹಿಂದುಗಳೇ ಭಗವಂತನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂದು ಬಂದುಸಾರಿಯೂ ಜೀಸಸ್ ಕ್ರೈಸ್ತನು ಹೇಳಿದ ನೀತಿಗಳು ಅನೋಪಮವಾದವುಗಳೆಂದು ಬಂದುಸಾರಿಯೂ ಹೇಳುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಆತನ ವಾಕ್ಪ್ರವಾಹವು ತುಂಬ ಅದ್ಭುತವಾದುದು. ಹಿಂದೂ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಕ್ರಿಸ್ತಿಯ ಮತಗಳವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ದೇವರು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿರುವನೆಂದು ಹೇಳುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಅರ್ಹಗಳೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಉಪನ್ಯಾಸಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿದ ಮಹಾಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಮತಾಭಿಮಾನದಿಂದ ನಮ್ಮ ಮತಗ್ರಂಥವೊಂದೇ ದೇವರು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದೆಂತಲೂ, ಉಳಿದುವುಗಳೆಲ್ಲ ಕಲ್ಪಿತಗಳೆಂತಲೂ, ಯಾರು ಎಷ್ಟುಹೇಳಿದರೂ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಲು ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಯಥಾರ್ಥವಾದವುಗಳಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ದೇವರು ಬಬ್ಬಬ್ಬನೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಂದವಾದ ಜ್ಞಾನಚಕ್ಷುಸ್ಸನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನೂ ಇತರರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನೆಂಬುದೇ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಅರ್ಹವಾದುದೆಂತಲೂ, ಯೋಗ್ಯಾಯೋಗ್ಯ ವಿಷಯ ವಿಚಾರಗಳಿಗೂ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ಪರಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಆಧಾರವಾದ

ಮನಸ್ಸೇ ಭಗವಂತನಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥವೆಂತಲೂ, ಹೇಳಿದ ಈ ಮುಖ್ಯವಾಕ್ಯಗಳು ಉಪದೇಶರೂಪವಾಗಿ ನನ್ನ ಅಂತರಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಇದುವರೆಗೂ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವು." ಎಂದು ಬರೆದಿರುವನು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಆರು ಹೇತುಗಳಿಂದ ಮಹಾತ್ಮನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯನು ಪೂರ್ವಮತನಿರ್ಣಯಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟವನು ಅಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಆತನ ಮತವು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿನ ಆಸ್ತಿಕ ಮತಗಳಿಗೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಇರುವುದೆಂತಲೂ, ಆತನು ಶಾಸ್ತ್ರನಿರ್ಬಂಧಗಳು ಅನಾವಶ್ಯಕಗಳೆಂತಲೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂತಲೂ ಬೋಧಿಸುತ್ತಾ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ಒಬ್ಬ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಉಪಾಸನೆಯೇ ಮುಖ್ಯವೆಂಬ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು " "ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ, ಸತ್ಯಂಶಾಸ್ತ್ರಮನಶ್ವರಂ " ಎಂಬ ಈ ಮಹಾವಾಕ್ಯಾರ್ಥಗಳನ್ನೇ ಮನೋವಾಕ್ಕಾಯ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಅನುಸಂಧಿಸಿದ ಸತ್ಯವಾದಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂತಲೂ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗುವುದು.

ಓಂತತ್ಸತ್

ಕಂ|| ಪಲದೈವಂಗಳ ಭಜಿಸುತೆ |
ನೆಲೆಯಿಲ್ಲದ ನೀಜಕೃತ್ಯಗಳನೆಸಗುತ್ತಂ ||
ತೊಳಲದೆ ನಿಶ್ಚಲಚಿತ್ತದೆ |
ಸಲೆ ಪೂಜಿಪುದೆಂಬುದೀಸನಾಜದ ಮೂಲಂ ||

ಕುದ್ಧಾಕುದ್ಧ ಪತ್ರಿಕೆ.

ಪುಟ.	ಪಙ್ತಿ.	ತಪ್ಪು.	ಒಪ್ಪು.
೧	೫	ನೈವೇವ್ಯ	ನೈವೇದ್ಯ
,,	೬	ಬಿರುದಾಂಕಿತ	ಬಿರುದಾಂತ
,,	೮	ಗಿಲ್ಲ	ಗೆಲ್ಲ
,,	,,	ಕುತ್ತಲ್ಕೆ	ವೆತ್ತಲ್ಕೆ
,,	೯	ನಳಿದುತೊಳಿ	ಕಳಿದುತೊಳೆ
೫	೨	ರುಕ್ತಿ	ಶುಕ್ತಿ
,,	೬	ಮೋಹನನ್ನು	ಮೋಹನನನ್ನು
,,	೧೧	ಅವರ	ಅವರ
೬	೬	ಮೋಹನನ್ನು	ಮೋಹನನನ್ನು
,,	೧೦	ವಿಲ್ಲ	ವಲ್ಲ
೭	೧೮	ಗಾಧಿ	ಗಾಧೆ
,,	೨೨	ಧರ್ಮವರ	ಧರ್ಮಪರ
,,	,,	ಕೊಡ	ಮಾಡ
೯	೧೩	ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ	ಚರ್ಚಿ.....ದರಿಂದ
,,	೧೫	ತನೆಗೆ	ತನಗೆ
೧೩	೯	ಕಾರ್ವೆಂಟರ	ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್
೧೬	೬	ವನ್ನೊಲ್ಲೆ	ವನ್ನೊಲ್ಲೆ
,,	೮	ಊಟ	ಊಟ
೧೮	೫	ಸದು	ಸದುರು
೨೪	೧	ಲ್ಯೂರ್ತ	ಲ್ಯೂತರ್
,,	೧೧	ಸುಡು	ಸುಡಲ್ಪಡು
೨೮	೪	ಹುಬ್ಲಿ	ಹುಗ್ಲಿ

ಪುಟ,	ಪಙ್ತಿ.	ತಪ್ಪು.	ಒಪ್ಪು.
೩೪	೪	ತಪಾ	ತವಾ
,,	೧೪	ಮೋಹನನ್ನು	ಮೋಹನನನ್ನು
೩೭	೧೭	ಸಿದ್ಧಂತ	ಸಿದ್ಧಾಂತ
೩೯	೧೯	1877	1817
೪೦	೨೨	ಸಾಕಾದ	ಸಾಕಾರ
೪೧	೫	ವಾಜಸನೇಯಿ	ವಾಜಸನೇಯ
೪೩	೨೦	ಪ್ರತಿವಾದಿಸಿದೆ	ಪ್ರತಿಫಾದಿಸಿದೆ
೪೮	೬	ಮನುಷ್ಯನನ್ನು	ಮನುಷ್ಯರನ್ನು
,,	೧೩	ಳಷ್ಟನ್ನು	ಳೆಷ್ಟನ್ನು
,,	೧೪	ಕೊಟ್ಟರೆ	ಕೊಟ್ಟಿವೆ
೪೯	ಕೊನೆ	ಮೊದಲಲಿ	ಮೊದಲಲ್ಲಿ
೫೧	೧೧	ಸೆಡೆಂಡ್‌ಫಾರ್ಲ್	ಸೆಕೆಂಡ್‌ಫಾರ್ಲ್
೫೨	೧	ಟಸೆ	ಟಿಸ್
೫೨	೩	ಸಸೆ	ಟಿಸ್
೫೩	೫	ಮಾತ್ರ	ಮೂತ್ರ
,,	೯	ಬೋಧ	ಬೋಧೆ
೫೪	೩	ತಿರಿಗಿ	ತಿರುಗಿ
,,	೯	Finel	Final
,,	೧೨	ಬ್ಯಾಸ್ವಿಸ್ಟಿ	ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟಿ
,,	೧೩	ಇಂಥಹ	ಇಂತಹ
೫೫	೧೪	ರಿವಾಂಜಿಟಿರಿ	ರಿವಾಜಿಟಿರಿ
೫೬	೬	ಅಚ್ಚು	ಅಚ್ಚ
,,	೯	ಫೈಸಲ್	ಫೈನಲ್
,,	::	ವ್ಯಾಸು	ವ್ಯಾಸ

ಪುಟ	ಪಙ್ತಿ	ತಪ್ಪು.	ಒಪ್ಪು.
,,	೧೨	ಲಡರ್	ಲಂಡರ್
,,	,,	ಅಜ್ಜು	ಅಚ್ಚು
,,	೧೭	1321	1821
೫೭	ಕೊನೆ	ಟೈಲಲ್	ಟೈಲರ್
೫೯	೬	ನ್ಯಾಸ	ವ್ಯಾಸ
,,	,,	ಮೋಹನನ್ನು	ಮೋಹನನನ್ನು
೬೧	೨೨	ಅರ್ಜ	ಆಚಾರ
೬೪	೨೦	ಬ್ಯಾಥರ್ಜ	ಲ್ಯೂಥರ್ಜ
೬೬	೨	ಮಾಸಿಕ	ಮಾನಿಕ
,,	೧೫	ಬಾಲೀಲಾಸ್	ಬಾಲೀಲಾಕ್
೬೭	೮	ಬಿರಿ	ಬಿಡಿ
೬೯	೨೧	ವೂಚ	ವೂಜೆ
೭೦	೩	ದಿಕ	ಧಿಕತ್ವ
,,	೧೦	ರಾಗಲಿ (ಆದಮೇಲೆ)	ಸಮಾಜಗಳವರಾಗಲಿ
,,	೧೧	ಮಾನಿ	ನಯಾದಿ
,,	೨೦	ಟ್ರಸ್ಟಿ	ಟ್ರಸ್ಟು
,,	ಕೊನೆಯ	ಭೋಧಿಸಿ	ಬೋಧಿಸಿ
೭೧	೮	ಬೇಧ	ಭೇದ
,,	೧೯	ಶುಕ್ರಾತೀ	ಶುಕ್ರಾತ್
,,	೨೦	ಜೀನದನು	ಜೀಸಸನು
,,	ಕೊನೆ	ಲೂಥಿರ್	ಲೂಥರ
೭೨	೩	ಥಿಯೋರ್ಕ್	ಥಿಯೋಡರ್
,,	೬	ಮೋಹನ	ಮೋಹನನ
,,	೯	ನಿಜವಾಗಿಯೂ	ನಿಜವಾಗಿಯೂ,

ಪುಟ	ಪಘ್ತಿ	ತಪ್ಪು.	ಒಪ್ಪು.
೭೩	೮	ಬೆಂಕೆಂತಲೂ	ಬೇಕೆಂತಲೂ
೭೪	೮	ಮಿಲ್ಲರನ	ಮಿಲ್ಲಕಿನ
,,	೨೦	ವಾಜಕರ	ವಾಜಕರಿಗೆ
೭೫	೧೦	ತ್ತಿತ್ತು	ತ್ತದೆ
,,	೧೭	ಅಧರ್ಮ	ಆಧರ್ಮ
,,	೨೧	ಬೆಳಗಿ	ಬೆಳಗಿಸಿ
೭೬	ಪದ್ಯ, ೨	ಬಂದೊವು	ಒಂದೊಡಾವು
,,	,, ೩	ಲೆಗಳ್ಳ	ಏಗಳ್ಳ
೭೯	ಕೊನೆ	ಮೊಜನ	ಮೇಜಿನ
೮೦	೩	ಥಿಯೋದರ್	ಥಿಯೋಡರ್
,,	೭	ಬಯದು	ಬಹುದು
೮೧	೧೩	ಅಲಳೂನಿ	ಅಲಬೂನಿ
,,	೨೧	ದಿದ್ದಿತು	ದಿದ್ದರು
೮೬	ಕೊನೆ	631	634
೮೭	೨	113	313
,,	೮	460	464
,,	೧೨	1826	1823
,,	೧೮	ದುರಾಚಾರ	ಈದುರಾಚಾರವು
೯೫	೧೨	1892	1829
೯೯	೧೧	ಜನರಲ್ಲನ್ನು	ಜನರಲ್ಲನು
೧೦೨	೧	ದುರಾಚಾರ	ದುರಾಶಾಪೀಡಿತ
,,	೬	ಹೆಚ್ಚಿದರೂ	ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರೂ,
,,	ಕೊನೆ	ಳೆನ್ನೆಲ್ಲಾ	ಳನ್ನೆಲ್ಲ
೧೦೩	೬	ವಾಣಿ	ವಾವೆ

ಪುಟ	ಪಙ್ತಿ	ತಪ್ಪು.	ಒಪ್ಪು.
೧೦೪	೭	ಬೊಧ	ಭೇದ
,,	೧೦	ಬೊಧ	ಭೇದ
,,	,,	ವೇದಿಸು	ವೇಧಿಸು
೧೦೫	೧೩	ಏದ್ಯ	ಏದ್ಯಾ
೧೦೭	೧೫	ದಾಂತ	ರಾಂಕ
೧೦೯	೧ ರಿಂದ ೧೨ ಪಙ್ತಿಗಳು	ಕಲ್ಕತ್ತೆ.....	ತಕ್ಕುದು (ಇಷ್ಟನ್ನೂ ಬಿಡಬೇಕು.)
೧೧೦	೪	ತತ್ನ	ತನ್ನ
,,	,,	ತ್ತೈರಚನೆಸು	ತ್ತೈಲದನೆಯ
೧೧೦	೧೬	ಪ್ಯಾದೀ	ಪ್ಯಾರೀ
೧೧೧	೨	ಪೋಯಸನ	ಪೋಷನ
೧೧೨	೬	ಕರು	ಕರುಬುಷ್ಟ
೧೧೩	೯	ಬಣ್ಣಿಸುವಸುಷ	ಬಣ್ಣಿಸುವ
,,	೧೪	ಪ್ರಾಥಿಸಿ	ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ
೧೧೫	೬	ಒಡಿಸಿಸನು	ಒಡಿಸಿದನು
,,	೨೦	ಮುಂಚ	ಮುಂಡೆ
೧೧೬	೭	ಹೇಡಿಸ್	ಹೇರಿಸ್
,,	೧೧	ಸ್ವೀಕರಿಸ	ಸ್ವೀಕರಿಸಿ
೧೧೪	೧೬	ನಸಂಗಡ	ನಿಂದ
,,	೧೪	(ಭಂಜನ)	ಭಂಜನ
,,	,,	ಶೇರ್ಷಿತೆ	ಶೀರ್ಷಿಕೆ
,,	೨೧	ಲಿಂಗೌ	ಲಿಂಗ್
೧೧೯	೧೪	ಕೀರ್ಥನೆ	ಕೀರ್ತನೆ
,,	೨೧	ನಾಸ್ಟಿಕ	ನಾಸ್ತಿಕ

ಪುಟ.	ಪಙ್ಕ್ತಿ.	ತಪ್ಪು.	ಒಪ್ಪು.
,,	,,	ಆಸ್ಥಿಕ	ಆಸ್ತಿಕ
,,	೨೩	ಮನನ	ಮಾನಸ
೧೨೦	೨೧	ಸಂಸಾರ	ಸಂಸ್ಕಾರ
೧೨೧	೮	ದನೂ	ದನು
,,	೧೦	ಅದಸ್ನು	ಅದನ್ನು
,,	೧೧	ಸ್ವಾತಂತ್ರ	ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ
,,	೨೧	ದೊರ	ದೊರೆ
೧೨೨	೧	ಆಪ್	ಆಫ್
೧೨೩	೪	ಕಾರಾನ್ವಾಲಿಸ್	ಕಾರನ್ವಾಲಿಸ್
,,	೧೧	ಏಮುರ್ಸಿ	ಏಮರ್ಸಿ
,,	೧೨	ಸ್ವಾದೀನ	ಸ್ವಾಧೀನ
,,	೧೪	ಯೊಚಿಸ	ಯೋಚಿಸ
೧೨೫	೧	ಮಾಡಿತು	ಕೂಡಿತು
,,	೧೮	ಮೋಹ	ಮೋಹನ
೧೨೬	೨೨	ಸ್ವಾತಂತ್ರ	ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ
೧೩೦	೧	ದಿರುವಿಕ ?	ದಿರುವಿಕೆ,
೧೩೪	೭	ಭ್ರಷ್ಠ	ಭ್ರಷ್ಟ
,,	೧೩	ಸುಸ್ಥಿತಾನ್ನತ್ವ	ಸುಸ್ಥಿತಾನ್ನತ್ಯ
,,	೨೨	ಕುಡಿಯವ	ಕುಡಿಯುವ
೧೩೫	೨೧	ಸ್ಥಿಯನ್ನು	ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು
೧೩೮	೧	ಕೀರೆಕ್ಸ್	ಕ್ಲೀರೆಕ್ಸ್
೧೩೯	೧೪	ಅಸಂಭವ	ಅನುಭವ
೧೪೧	೧೦	ಡೆಡ್ಲಿ	ಡಿಡ್ಲಿ
೧೪೪	೨೧	ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನನ	ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ

ಪುಟ	ಪಙ್ತಿ	ತಪ್ಪು.	ಒಪ್ಪು.
೧೪೫	೬	ಮಾಂಚಿಸ್ಟರ್	ಮಾಂಚೆಸ್ಟರ್
,,	೮	ಅಧ್ಯಕ್ಷ್ಯ	ಅಧ್ಯಕ್ಷ
,,	೧೭	ಪ್ರತಿಸುವ	ಪ್ರವೇಶಿಸುವ
೧೪೭	೨	ಬ್ರಿಸ್ಟಲೆ	ಬ್ರಿಸ್ಟಲ್
,,	೯	ರಿಪೋಜಿಟರಿ	ರಪಾಜಿಟರಿ
೧೪೮	೮	ವನ್ನೂ	ವನ್ನು
,,	೧೧	ಕಾರ್ಕ್	ಕರ್ಕ್
,,	೧೩	ಧೃಡ	ದೃಢ
೧೪೯	೯	ಸಂಭೋಧಿನಿ	ಸಂಬೋಧಿನಿ
೧೫೦	೧೭	ನಿಶಾಲ	ವಿಶಾಲ
೧೫೧	೧೨	ಧೃಡ	ದೃಢ
,,	೧೫	ದೇವಿಸ್	ಡೇವಿಸ್
,,	೨೨	ಮೋಹನನ್ನು	ಮೋಹನನನ್ನು
೧೫೨	೩	ಡೇವಿಸಗ್ನಿನ	ಡೇವಿಸನ್ನಿನ
,,	೬	ಕೊಟ್ಟು	ಕೊಂಡು
,,	೧೩	ಬ್ರಿಷ್ಟಲ್ಲಿಗೆ	ಬ್ರಿಸ್ಟಲಿಗೆ
,,	೨೦	ಸ್ಕೆರ್	ಸ್ಕ್ವೇರ್
೧೫೩	೧	ವೆರಂತಲೂ	ವೆವೆಂತಲೂ
,,	೮	ಅವರು	ಅವರ
೧೫೪	೧೭	ಜ. ಪಿ.	ಜೆ. ಸಿ.
೧೫೫	೮	ಲಾರ್ಡ್	ಲಾರ್ಡ್ಸ್
೧೫೬	೭	ಈತನು	...(ಬಿಡಿ)
,,	೨೨	1	೪

ಪುಟ	ಪಙ್ತಿ	ತಪ್ಪು.	ಒಪ್ಪು.
೧೫೯	೧	ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿ	ನ್ಯಾಯವಾದಿ
೧೬೦	೨೦	ದೇಶಯ	ದೇಶೀಯ
೧೬೨	೧೭	ಬೀದಿ	ಬೀಥಿ
೧೬೬	೨೦	ಷಿಲಿಪ್ಸ್	ಫಿಲಿಪ್ಸ್
,,	೨೩	ಅನರೇಬಿಲ್	ಅನರೆಬಿಲ್
೧೬೭	೨೧	ಪ್ರಯಶ್ನ	ಪ್ರಯತ್ನ
,,	೨೩	19 ಜುಲೈ	ಜುಲೈ 19
೧೬೮	೩	ಕಾರ್ವೆಂಟರ	ಕಾರ್ಪೆಂಟರ
೧೭೧	೧೪	ಡೇಡಲ್	ಕೇಡಲ್
೧೭೪	೪	ಮೊದಲುಸಭೆ	ಮೊದಲಲ್ಲಿ
,,	೫	ತಿಳಿದ	ತಿಳಿಯದ
೧೭೫	೧೯	ಹೆಜ್ಜಾಜಿ	ಹೆಚ್ಚಾಗಿ
೧೭೭	೨	ಬೆರಾರ್ಡ್	ಜೇರಾರ್ಡ್
೧೭೯	೫	ಫ್ರೀಬೆರ್ಟ್	ಫ್ರೀಬೆರ್ಟ್
,,	೧೩	,,	,,
,,	೨೦	,,	,,
,,	೧೪	ಬ್ರಿಸೆಲಿಗೆ	ಬ್ರಿಸ್ಟಲಿಗೆ
,,	೧೭–೧೮	ಗ್ರೋಸಿಗೆ	ಗ್ರೋವಿಗೆ
೧೮೦	೧೧	ಬ್ರಿಸಲಿನಲ್ಲಿ	ಬ್ರಿಸ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ
,,	೧೪	ಸೇಸಲ್ಲಳ	ಕೇಸಲ್ಲಳ
೧೮೨	೨೨	ನೆನ್ನಿನ	ನಿನ್ನಿನ
,,	೨ ಮತ್ತು ೧೪	ಕೀರ್ತಿ	ಕೀರ್ಕಿ
,,	೪	ಹೆಜ್ಜಿ	ಹೆಚ್ಚಿ

ಪುಟ	ಪಙ್ತಿ	ತಪ್ಪು.	ಒಪ್ಪು.
೧೮೪	೩	ತಗ್ಗಾಗಿ	ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿ
,,	೯	ಧೈರ್ಯ	ಅಧೈರ್ಯ
೧೮೫	೪	ಬ್ರಿಸೆಲ್ಲಿಗೆ	ಬ್ರಿಸ್ಬಲಿಗೆ
,,	೧೩	ತೋರಿದ	ಕೋರಿದ
೧೮೬	೧	ಕೆಸಲ್	ಕೇಸಲ್
,,	೯	ಇರಲಿಲ	ಇರಲಿಲ್ಲ.
೧೮೭	೧೬	ಸೆಪಿಲ್ಬ್	ಸ್ಟೆಪಿಲ್ಬ್
೧೯೦	೪	ಕೂರ್ಲ್	ಕೂರ್ಲ್
೧೯೩	೩ ಮತ್ತು ೪	ಪ್ರಸಾದಿಗಿತು.	ಪ್ರಸಾದಿಸಿತು.
೨೦೯	೫	ಕೊಳು	ಕೊಳ್ಳು
೨೧೩	೮	ಪಾಶ್ಞಾತ್ಯ	ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ
೨೧೪	೨೨	ಅಸಮಾನ್ಯ	ಅಸಾಮಾನ್ಯ
೨೧೬	೧೦	ಜೀವಿಸು	ಜರುಗು
,,	೧೬	ಈವೇದಾಂತ	ವೇದಾಂತ
೨೧೯	೧೦	ಹೇತುಗಳಿ	ಹೇತುಗಳೀ
೨೧೯	೧೪	ಜಿವಿತ	ಜೀವಿತ
,,	೨೦	ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್	ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್
,,	೨೩	ಕೊಟ್ಟಿರುವಳು	ಕೊಟ್ಟಿರುವಳು
೨೨೦	೧೪	ವೆಂದೂ	ವೆಂದು
,,	೧೯	ಮಾತನ್ನು	ಮತವನ್ನು
೨೨೧	೮	ಮೋಹನು	ಮೋಹನನು
,,	೧೦	ಗಳನ್ನೂ	ಗಳನ್ನು
೨೨೩	೬	ಟ್ರಸ್ಟೀ	ಟ್ರಸ್ಟ್

,,	೨೨	ವೇಳೆ	ಕಾಲ
೨೨೪	೨೦	ಎನಿಧ	ವಿವಿಧ
೨೨೫	೧೫	ನ್ಯಾಸಿಸು	ನ್ಯಸಿಸು
೨೨೬	೧೧	ಸತ್ಯಂ	ಸತ್ಯ
,,	೧೩	ವಾದಿ	ವಾದ